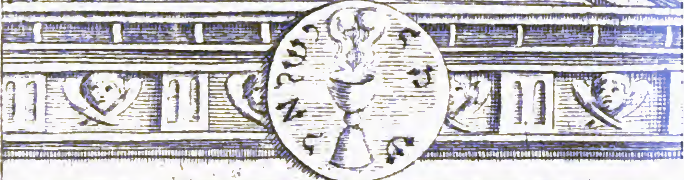

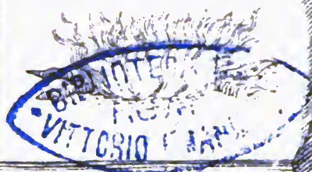
PETRI CUNÆI

de

REPUBLICA HEBRÆORUM

Libri III.

Editio novissima.

Curiæ

APUD IOHANNEM BRENDELIUM

A° MDCLXVI.

PETRI CUNÆI
DE
REPUBLICA
HEBRÆORUM,
LIBRI III.

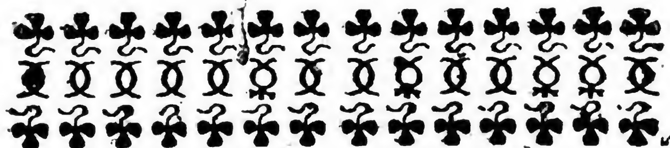
Editio novissima.

Cum Privilegio Electoralis Saxoniæ.

CURIÆ

Sumptibus JOHANNIS BRENDELII, Bibliop.

Typis, Gottofredi Minzelii,
M. DC, [illegible] XVI.

PRÆFATIO.

Ad illustrissimos potentissimosque

HOLLANDIÆ

West-Frisiæque Ordines.

Nspiciendam vobis, Illustrissimi Ordines, *offero rempublicam, qua nulla unquam in terris sanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. Hujus initia, & incrementa perdidicisse, omninò vestrum est, quoniam illa hercle non hominem quenquam mortali concretione satum, sed ipsum Deum immortalem, autorem fundatoremque habet, cujus vos venerationem, atque intemeratum cultum suscepistis ac tuemini. Videbitis, quid demum illud sit, quod cives Hebræos diutissimè in quodam vitæ innoxio genere continuerit: quid fortitudi-*

nem in illis excitaverit, concordiam aluerit, cupiditates frænaverit. Profectò habuit is populus regundæ reipublicæ instituta quædam ejusmodi, quæ omnium essent prudentum præceptis potiora. Eorum nos magnam partem posse ex sacris voluminibus erui ostendimus. Sola est militaris disciplina, de quâ admodum nihil traditum memoriæ posterorum sit. Omninò tamen virtutem bellicam in omnibus Hebræis summam fuisse fatebitur, qui victorias eorum, atque res gestas cum animo suo reputabit. Quippe homines exules. Ægypti finibus, quos diu insederant, relictis, postquam longum fortuitumque iter emensi essent, perque annos XL incerto errore in vastissimis Arabum desertis obhæsissent, tandem fortissimis pugnacissimisque gentibus pulsis, feliciter eas terras invasêre, in quibus oppida eorum & templum dicata sunt. Hic verò illi in beatissimo solo mirificè per concordiam mutuam creverunt. Communibus enim consiliis omnium saluti consulebant. & civitates hercle, quæ plurimæ erant, non suam singulæ dominationem stabilire

bilire

bilire, sed ingenti studio libertatem defendere publicam nitebantur. Ad imperium autem bene atq; utiliter constituendum, ne quid deesset, etiam legibus, magistratibus, senatoribus, judicibus iisdem utebantur: ad hæc, ponderibus, mensuris, ac pecuniâ eâdem. Quare profectò, quo minus universa propemodum Palestina jam pro urbe unica posset censeri, id unum obstabat, quod non iisdem mœnibus omnes ejus incolæ clauderentur. Cætera enim & in commune, & per singulas urbes similia erant atque eadem. Inter oppida tamen urbs una quædam fuit, quæ ex legis edicto cæteris esse omnibus dignior augustiorque debuit: non hercle, quo dominatum in cæteras urbes teneret, sed ut omnes undique, qui in dissitissimis locis habitabant, quotannis ter illuc ad sacra communia atque ad religionum cæremonias convenirent. Quare hæc res civitatum concordiam adeò non divulsit, uti etiam vinculum ejus fuerit vel arctissimũ. Incolebant maximam fertilissimamque regionem duodecim Israëlitica tribus, quæ admiranda fœcunditate singulæ in magni-

tudinem gentis excreverant. Nihil adversus eas vis hostilis, bellorumve tempestates, aut alia id genus mala valuêre. Semper cladibus suis majores erant, & per cædes, ac per damna animos opesque sumebant ab ipso ferro. Atque hunc quidem in modum diutissime Hebræorum respublica stetit: donec tandem, post Salomonis mortem, cum ad summum felicitatis perventum esset, magna rerum conversio incessit. Hieroboamus enim quispiã, cui spes opesque omnes in discordiis civilibus essent positæ, seditiosis concionibus populum commovit, totisque decem tribubus ad se traductis, rempublicam quandam seorsim sibi constituit, cujus arx atque caput Samaria mox fuit. Quare jam haud una profecto, sed duæ respublicæ erant. quarum altera, quæ Israëlitica & decem tribuum dicebatur, ad breve oppidò tempus duravit. quippe tota illa gens debellata mox est, victoremque secuta abiit in æternum exilium. Altera verò, quæ Judæorum fuit, quæque imperii sedem Hierosolymam habebat, etsi ante Vespasiani Cæsaris tempora penitus

deleta

deleta non est, tamen vis ejus potentiaque omnis adeò imminuta erat, ferè ut semper hostibus impar esset. Quorum omnium profectò nihil evenire quidquam potuisset, nisi in contraria studia scisfi fuissent, qui antea conjunctis viribus tot gentium terrarumque victores evaserant. Discordiæ civium sunt, Illustrissimi Ordines, *quæ hostibus magnarum rerum præbent occasionem. Quare, quæ res Hebræorum imperium tanopere attrivit, hæc ea ipsa est, quæ aliarum quoque gentium florentissima regna destruxit. Percurrite cum animis vestris omnium temporum memoriam. Reperietis hanc pereundi causam fuisse omnibus ferme, quæ magna atque excelsa erant: Raro fortuna invidiam suam populo uni in alterius perniciem commodat, nisi prius ille, turbatis domi rebus, vitia ipse sua suasque vires regere nesciat. Sane quidem Romani, versutissimi mortales, quos Marcus Tullius verè ait,* sociis defendendis terrarum omnium esse dominos factos, *præclarè intellexerunt, ad convellendas aliorum respublicas nihil sibi posse à divino*

numine majus præstari, quàm motus quosdam hujusmodi, dissensionesque fœderatarum gentium. Ita enim, dum aut suppetias laborantibus ferebant, aut dissidiorum erant arbitri, omnia latè subegerunt: &, ubi solitudinem fecissent, pacem appellabant. *Erant olim Achæi omnibus terribiles propter eam societatem, quam sanctissimis legibus, summâ juris atque libertatis æquabilitate inter sese inierant Peloponesi civitates. Respublica autem ipsorum, ut longè optima, ita profectò fermè tota similis vestræ erat,* Illustrissimi Ordines, *inconcussa ob conjunctionis fidem, immotaq; & suis viribus subnixa. Quàm sæpe ille rerum dominus, populus Romanus, cum inexpugnabilem fore Græciam sciret, quamdiu staret eorum societas, arte & dolo dissolvere eam conjunctionem conatus est? Datum id negotii Gallo proconsuli est. &, cum res non procederet, callido commento adjuncti ad eorum societatem Spartani sunt, sed fœdere inæquali, ut dissidiorum inter illos contemtionumq; causa perpetua forent. Sanè verò ex hac una re diu postea*

Achæis

Achaïs fatum excidii adventavit. Possem id genus alia exempla, quibus pleni annales sunt, referre: sed non est hic longæ recitationi locus. Ipsa illa

Terrarum Dea gentiumque Roma;

quam peste totius orbis esse conditam Mithridates ajebat, dissidiis civium, & factionibus procerum fatiscens, libertatem amisit, accepitque dominum. Sed enimverò, ut de Hebræis dicam, ponendum illud in extremo est, quod caput rei est. Utique voluntatum illam studiorumque disjunctionem, quæ sacrum populum, Salomone extincto, in duas partes scidit, dies forsitan tempusque ipsum, ut fit persæpe, composuisset, sanitatemque aliquam attulisset animis: sed Hieroboamus, homo improba dominandi flagitia edoctus, cujus auspiciis facta primum secessio erat, arte quadam usus est, qua effectum fuit, ne unquam duodecim tribuum rediret concordia. Veterem enim rectamque religionem futili quadam superstitione interpolavit. Ita, cum commentum suum facundâ oratione populo socordi & curis vacuo obtrusisset, jam exhinc

 non-

non pro libertate opibusve, sed pro sacris & pro aris facta dimicatio est. Hæc, & id genus plura in his liberis excussimus, Illustrìssimi Ordines. *neque profectò infrugiferum existimavimus, publicè hæc spectari. Vos ii estis,* Sanctìssimi Patres patriæ, *quibus semper illud animo stetit,* concordiâ res parvas crescere discordiâ maximas dilabi. *idque ita verum esse, exitus tandem comprobavit, postquam numinis benignitate, & virtute vestra, atque in victissimi principis auspiciis, Respublica vestra multis magnisque incrementis jam constituta tandem in illo fastigio est, ut nihil hostes, nisi de magnitudine vestra, querantur. Hæc vestra, quæ tantopere vos auxit, conjunctio, animorum que conspiratio, ut perpetua atque stabilis sit, Deum optimum maximum, qui reipublicæ hujus tutor defensorque est, supplex quæso & veneror. Equidem ego, cum prudentiam vestram, sapientiamque, quæ in maximis rebus semper eluxit, considero, plane confido ita fore, uti omnes boni cupimus. Et tamen profectò, nemo gloriari*

nunc

nunc potest tam feliciter se natum esse, uti non interdum convertere cogitationem debeat ad omnis ævi exempla. Jam per multi cives vestri in partes nescio quas discessêre, sententiisque contrariis inter sese pugnant, postquam orta inter eos inutilis dissensio est de religionũ mysteriis, quæ plerique non intelligunt. Sequitur affectus suos hinc inde multitudo, & quotidie plurium inflammatur ardor. Huic rei ut tempestiva remedia adhibeantur, vestrâ interesse, vos Illustrissimi Ordines *intelligitis, qui jam sedulò in hanc curam incumbitis, ne florentissimæ res vestræ damnum capiant aliquod ex hujusmodi intestinis malis, quæ fuêre eruntque pluribus populis magis exitio, quàm bella externa, quàm fames, morbive, queque alia terris incumbere, tanquam pestes quædam solent. Sed supervacuum est plura de his dicere, cum nihil tam ex alto reperiri possit, quod vobis cogitantibus in promptu non sit. Illud à vobis peto,* Illustrissimi proceres, *uti rempublicam hanc Hebræã, sanctissimam omnium, optimamque, quam in his libris descripsimus, etjam*

iam atq; etiã intueamini. Erunt illic quædã quæ reges principesque, & rerumpublicarum moderatores seligere in usum suum queant. Equidem ego tanto facilius animum meum induxi, ut hæc vobis offerrem, quòd in illo senatu vestro assidere primarios quosdam seculi viros cogitabam, quorum est eruditio ejusmodi, ut, si quid etiam dictum hîc est, quod antiquitatem & nobilium autorum monumenta illustret, bene de eo præclareque judicare possint.

Illustriss. Magnitud. Vestræ

devotus

P. CUNÆUS.

Bene

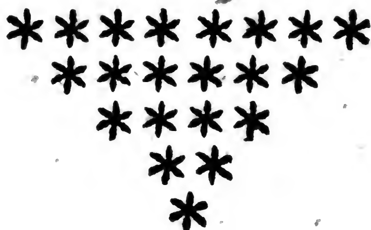
Benivolis Lectoribus.

Salutem dico.

REPREHENSUS olim Albucius Rhetor est, quòd de omni causa dicere cuperet, non quicquid debebat dici, sed quicquid poterat. Nos an in his commentationibus executi simus quæ dici oportebat, aliis judicandum relinquimus. At illud certò scimus, & profiteri non erubescimus; plurima nos prætermisisse, quæ dici poterant. Enimverò, cum ante nos argumentum hoc pertractavissent viri duo eruditissimi, Carolus Sigonius, atque Cornelius Bertramus, nolebam actum agere, aut quæ ab illis dicta essent, molestissimâ iteratione repetere. Quare hic nos quædam aliarum rerum summa fastigia pervasimus, quæ ad reipublicæ hujus constitutionem pertinerent. Atque adeo, omissis illis, quæ Sigonius Bertramusque vulgaverunt, liberrimâ scriptione huc congessimus, quæ aliunde nobis in promptu erant, quæ profectò & plurima erant, & omninò digna observatu esse videbantur. Bonam autem partem eorum nobis suggessit Rabbi Moses Ben Maimon Ægyptius, cujus industria sagacitasque omni prædicatione est major. Eum luculentum autorem transmisit ad nos vir amplissimus, Joannes Borelius, qui potentissi-

mis

mis Zelandiæ Ordinibus à ſecretis eſt. Utique quantumcunque eſt illud, quod nobis monumenta maximi Rabbini perluſtrantibus mirifice placuit, id omne acceptum ferri ejus viri humanitati debet, à quo eximium illum rerum Judaicarum ſcriptorem accepimus. Nos neminem ſcimus, in quo nunc plus præſidii Hebraiſmus, quàm in Borelio, habeat. Adeo ille ingentem theſaurum ex Oriente eorum voluminum comportavit, quæ nunquam aut rarò vidit noſter orbis. Vos, qui harum rerum ſtudio tenemini, ſummam ejus viri eruditionem, propenſamque ad literas ornandas voluntatem diligite, colite: & ex locuplete ejus Bibliotheca quondam omnia præclara atque incomparabilia exſpectare.

INDEX

INDEX CAPTITUM
LIBRI PRIMI.
CAPUT PRIMUM.

CAP.

LIBRI SECUNDI.

culi

dus

Jero-

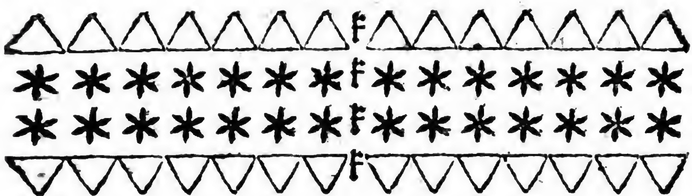
rem.

* ramid

LIBRI TERTII.

Non

 PETRI

PETRI CUNÆI
De Republica
HEBRÆORUM,
LIBER PRIMUS.

Caput I.

De Reipublicæ Hebrææ institutis. De legislatione. Inanis Græcorum jactantia. Quis primus auctor scripti Juris fuerit. Septem præcepta Noachi filiis data. Quid in republicâ constituendâ, nominandâ atque in legibus sanciendis Moses spectaverit.

On nos magnopere in his libris delectu aliquo, aut accurata conquisitione utemur. Libere enim, quæ sponte se offerent, è medio arripere, & ut aliud ex alio in mentem

nobis incidit, ita quidque persequi. Condita Hebræorum respublica à divino maximoque viro Mose est, qui primus rem in terris est aggressus omnium pulcherrimam. Equidem sic existimo, cum multa extent multorum præclara facta, quæ fama olim pro maximis celebravit, longè nobilissimam fuisse eorum operam, qui conciliis cœtibusq; hominum quæ civitates appellantur, jura atque leges dictaverunt. Nihil est enim præpotenti Deo, qui hunc mundum regit, acceptius. Sed ejus rei ut est magna atque excelsa gloria, ita multæ nationes pridem sibi illam vindicavêre. Sane Græci quidem, dum ambitiosè beneficia sua cunctis nationibus imputant, legum lationem inter prima ponunt. Lycurgos enim, Dracones, Solones, Zaleucos Locro loquuntur, aut si quæ alia sunt vetustiora nomina. Sed vana est ea omnis gloriatio. Gentem enim ventosissimam conticescere Judæus jussit, Flavius Josephus, cujus apologia usque ad miraculum erudita est, quæ extat adversus Apionem, hominem Judæis inimicum quidem, sed tantâ nominis celebritate, atque tanto doctrinæ strepitu viventem, meritò uti *Cymbalum mundi* dictus habitusq; sit. *Plin in Præf. op.* Ostendit ibi Flavius Græcos legislatores, si cum Mose comparentur, infimæ vetustatis esse, &

ſe, & heri aut nudiustertius natos videri. Qua enim tempeſtate Homerus Græculorum pater vixit, ignotum illis legum nomen fuiſſe. neque extare id usquam in ejus poëmate. dicta modò ſententiolasque quasdam in omnium ore fuiſſe, quibus plebs regeretur. aut ſi opus erat, principum juſſa interdictaque acceſſiſſe, quæ literis non conſignabantur. Enimverò Moſes, quod recte obſervatum à Flavio eſt, cum Homerum multis ſeculis anteceſſerit, propriam ſibi hanc fecit laudem, quam poſtea concupivére tam multi. Primus enim ille leges ſcripſit publicavitque. uti diſceret populus quid jus fasque aut nefas eſſet, quibusque ſanctionibus ſtabilienda ea reſpublica foret, quam conſtitui mox in Palæſtinâ ſummus DEus juſſerat. Ante Moſis tempeſtatem ſcripta jura non agnovit orbis. etſi enim antea profectò haud planè ſine legibus gens hominum agitaverat; tamen neque publicis tabulis eæ, neque ullis monumentis erant conſecratæ. Hujus generis ſeptem præcepta illa fuère, quæ Talmudici data eſſe filiis Noachi ajunt. ea juſtitiæ regulas quasdam continebant, quibus carere hominum vita nequibat. quare vis eorum tam latè ad omnes pertinuit. ut qui neſcirent ea, hos interficere in bello. atque ex hominum communione tollere juſſi Iſraelitæ ſint. Ne-

que id ſine cauſa fuit. omnibus enim belluis nocentiores videbantur, qui jus nullum accepiſſent. Utique, quod Ariſtoteles divinitus dixit, deterrima ſævisſimaque eſt injuſtitia, quæ inſtructa armis eſt. hominem autem natura cum armis edidit, ratione atque prudentiâ, quibus inſigniter ad perniciem valet, jura ſi demas. Sed dicamus de Moſis inſtituto. Ille rempublicam conditurus, quæ in terris ſanctisſima foret, ſummam rerum poteſtatem numini detulit. &, cum alii nomina alia, ut res fert, reperiant, ac monarchiam modò oligarchiamque & interdum democratiam appellent, nihil ille horum fore pro naturâ atque indole intellexit tanti imperii. Igitur regiminis quendam modum conſtituit, quem perſignificanter Flavius adverſus Apionem vocari poſſe θεοκρατίαν ait, quaſi tu ejusmodi civitatem dixeris, cujus præſes rectorque ſolus Deus ſit. Quæ enim cunque gerebantur, hujus geri judicio ac numine profeſſus eſt. Idque ita verum eſſe claro documento probavit. Etenim qui omnia ex ſe uno pendentia videbat quique populum oratione flectebat in omnem partem, nullam ex tam bellâ occaſione potentiam ſibi, nullas opes, nullos honores quæſivit. Id quod profectò vix hominis videtur. Eſt enim inſita mortalibus imperii cupido quædam.

dam, eaque vetus hercle admodum, & cunctis affectibus flagrantior: quam, ut ego existimo, nunquam expellere ex pectore suo Moses potuisset, nisi interesse & præesse rebus gerundis Deum vidisset, cum quo in societatem regni venire extrema dementia fuisset. Jam vero, quo firmior respublica foret, ita sanxit edixitque, omnia uti ex legibus fierent. Legum autem non dominos, sed custodes & ministros, esse magistratus voluit. Quæ constituta ab illo rectissimè sunt. cum enim homines etiam optimos ira interdum aut amor transvorsos à recto agat, solæ leges repertæ sunt, quæ cum omnibus semper unâ atque eâdem voce loquerentur. Atque hoc est, quod subtiliter dixisse mihi Aristoteles in libris Polit. videtur, *legem esse mentē quandā sine cupiditate.* Accedit, quod rerum omnium primum est, æterna legum stabilitas, quibus adjicere aliquid aut demere piaculare nefas fuit, non veteres aboleri, non rogari novas contingit. observatio verò earum exàcta ab omnibus rigidissimè est, etiam inclinantibus reipublicæ fatis. Quod plane contra aliis in rebuspublicis fuit, quæ, legibus fundatæ cum essent, legibus eversæ sunt. nam & dominantium plerique, ut aliquid suum viderentur afferre, etiam recta commutaverunt; & sanctiones multæ per de-

suetudinem, plures, (quod flagitiosius est) contemptu abolitæ securiora vitia fecêre. Sed nos eam diversitatem nunquam mirati sumus. Cæterarum enim gentium leges, cum hominum excogitatæ ingeniis sint, severitas pœnæ tuetur, quæ tempore plerumque, aut dominantium socordia cessat. at, quæ Judæis observantur, æterni numinis scita sunt quibus nihil longa dies aut judicũ derogat facilitas. manent enim, eademque sunt, &, cum secures ac virgæ non amplius timentur, terret tamen adhuc animos religio.

CAPUT II.

Hecatæi liber singularis de Judæa. Prudens legislatoris consilium de agrorum assignatione. Non debuisse eos occupantium esse. De lege agrariâ, deque ejus inæstimabili utilitate. Redemptio agrorum. Beneficium Jubilæi. Restitutio gratuita agrorum. Juris Talmudici quædam sanctiones super eâ re. De Maimonide, ejusque luculentissimis commentationibus. Quid jubilæorum celebritas servis contulerit. Per novem dies coronati servi. Saturnalium quædam imago.

Sæpe

SÆpe Flavius Josephus Hecatæum Abderiten laudat, summâ fide atque integritate virum, qui se Alexandro Magno olim expeditionum bellorumque comitem adjunxerat. Is, cum terras multas adiisset omni copiarum genere abundantes, nullam æquè, ut Palæstinam admiratus est. Quare librum de ea singularem scripsit, ex quo multa pro Judæis Flavius adversus Apionem recitat. Illud ad rem, de qua dicturi sumus, pertinet, quod regionem optimam, frugumque feracissimam habitari à Judæis ait, cujus amplitudo continet τριακοσίας μυριάδας ἀρουρῶν, planè ut appareat aptissimas Hebræis fuisse sedes has, in quas ex Ægypto illos transmisit numinis benignitas. Qui enim antea vitam semper in culturâ agri, atque in pecudum pastione egissent, hîc jam in ubere solo egregie suis se artibus locupletare, atque in rebus esse bonis poterant. Inter initia, cum promissam pridem Palæstinam occupasset armis sacer populus, illicò Mosis jussa secutus summus dux Josua est. Universam enim regionem in duodecim partes divisit, atque habitandam totidem tribubus dedit. Mox singularum tribuum familias numeravit, & pro capitum multitudine certum cuique modum agri, atque proprios fines dedit. Ita provisum est, uti eâdem æqualitate

omnes continerentur. quæ esse prima curæ bonis reipublicæ moderatoribus solet. Idem Græci postea Romanique, cordatissimi mortales fecêre, colonias cũ deducerent. Quod si occupatione suum quidque fecissent ii, qui primi in vacua venissent, jam necesse fuisset pugnas motúsque civium ingentes existere. Quicquid enim ejusmodi est, quod ex communi facere proprium possis, in eo fit plerumque tanta contentio, ut difficillimum sit servare sanctam societatem. Porrò, quoniam sapientis est non præsentia modò ordinare, sed ea statuere etiam, quę profutura alteri seculo sunt, præclaram legem quandam Moses tulit, quâ effectum est, ne paucorum opulentia quandoque cæteros opprimeret, neu mutatis studiis cives ad novas artes peregrinasque ab innoxio labore se converterent. Ea fuit lex agraria, quæ vetuit ne quis venditione aut ullo contractu plenum dominium fundi sui transferret in alium. Nam & iis, qui egestate compulsi agrum vendidissent, redimendi jus quovis tempore concessit. & ni redemtus esset, restitui eum gratis in Jubilæi celebritate jussit. Est in admiratione hominum scriptor maximus, Rabbi Moses Ben Maimon, is, qui Talmudicam doctrinam sepositis nugamentis feliciter complexus est divino illo opere, quod ipse משנה תורה appel-

appellat. Nunquam ita magnificè quidquam de illo autore dicemus, quin id virtus superet ejus. Fato enim quodam & sorte nascendi primus solusque in illâ gente rectè intellexit, quid hoc sit, non ineptire. Sæpe nos in his libris eum luculentissimum testem citabimus. Atque nunc quoque in hac ipsâ re, qua de agimus, perutilis erit nobis ejus autoritas. Multa ille de Jubilæi beneficio in Halacha Schemitta Veiobel tradidit, aitque id positum in eo fuisse, quod omnes agri ad veteres dominos redibant, etiam si centies emtorem mutaverant. Nec eos excipit eruditissimus scriptor, quos ex donatione acceperit aliquis. nihilo enim magis retineri eos à possessore potuisse ait. Atque hoc juris Talmudici est: & rectissimum videtur. Etiam illud prodit ex eodem jure Rabbinus iste, redemtionem fuisse illis modò permissam, qui ex lucro aliquo commodove, quod obvenisset, locupletiores facti erant. Cujus rei ratio in promptu est. Sanè enim, qui pecunias mutuas ad eam rem sumebant, aut agrum unum vendebant, uti venditum alterum redimerent, legi divinæ fraudem fecêre. expectandus enim illis, hæredibusque illorum, Jubilæus fuit, qui venditiones hujusmodi rescinderet. Quamquam poterant gentiles interim agnatique suo ære ea retrahere, quæ sine

vorsurâ redimere nequiverat inops domino. Jubilæorum solennia annus quilibet quinquagesimus reduxit, cujus initium a septimo mense Tisri erat. Nulla tempestas tantum gaudium publicè excitavit. Non enim modò locati rursus in solido sunt, qui prædia sua antè alienaverant, sed libertas quoque data omnibus servis est. Sed horum nihil fieri ante decimam ejus mensis lucem potuit, quæ jejuniis atque expiationum festo sacra erat. Interea temporis per novem integros dies agitata publicè quædam veluti Saturnalia sunt, de quibus Rabbi Maimonides illud refert, quod scitu dignum judicavimus. Ait ille in Halacha Schemitta Veiobel cap. 10.

מראש השנה עד יום הכפורים
לא חיו עבדים נפטרים לבתיהן
ולא משתעבדים לאדניהם ולא
השדות חוזרות לבעליהם
אלא עבדים אוכלין ושותים
ושמחים ועטרותיהם בראשיהם:
כיון שהגיע יום הכפורים תקעו
בית דין בשופר נפטרו עבדים
לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן:

Ab initio anni usque ad diem expiationum neque demittebantur servi, neque serviebant dominis suis, sed nec agri restituebantur; Quid igitur? edebant, bibebantque servi:

servi, atque hilares erant, & coronam quisque capiti suo imposuit. Mox, cum dies expiationum venisset, Senatores Sanhedrin tubis clanxêre, atque è vestigio liberi abierunt servi, & reddita dominis prædia sunt.

CAPUT. VII.

Amplius de duplici causa legis agrariæ dictum. Ex latifundiis quàm crebræ mutationes rerum. De Romanâ republicâ. Lex Stolonis. Quibus artibus veteres Hebræi se sustentaverint. Quàm cautè legislator providerit ne eæ deseverentur. Leges divinæ de rusticatione & re pecuariâ.

VErùm age, dicamus de legis agrariæ utilitate, quam Mosi propositam fuisse suprà retuli. Sanè quod è duobus prius esse dicebamus, interfuit reipublicę, ne in possessiones optimè positas divisasque paucorum avaritia irrumperet. Fermè enim egentiorem quemque ditior aliquis pretio expellit, atque eis, dum rura in immensum spatiis supervacuis extendit, alios necessariis excludit. Ex quâ causâ incessere interdum rerum conversio solet. Ita enim est profectò,

 plena

plena hostibus ea respublica est, in qua cives plurimi, possessionibus avitis nudati, priscas fortunas votis expetunt. Hi odio rerum suarum mutari omnia student, neque in eâ conditione, cujus eos poenitet, diutius quàm necesse sit, manent. Ac Romæ quidem, cum primores patrum omnia ad se trahebant, prope ut singuli possiderent trecentorum civium agros, lege Stolonis cautum fuit, ne quis plus quingenta jugera haberet. Sed statim evagata rectum ordinem fraus est. Primus enim ipse Stolo sanctiones suas violavit, damnatusq; est quod mille jugerum cum filio tenebat, quem ob hoc emancipaverat. Et postea quàm plurimi cives diversâ arte callidi sententiam legis circumvenerunt. Aliis enim ad emendum agrum submissis, ipsi possederunt. Vidit isthæc, & stabilire legem conatus est C. Lælius, insigni sapientiâ vir & Africani Scipionis maximus amicus, sed impar adversantium factioni, cum in contentiones discordiasque iretur, ab incepto destitit. Ita in ævum erupit licentia, neque occupandi agros modus fuit. Ac tandem sanè eò deventum est, ut pauci quidam totam Italiam vicinasque provincias velut proprium patrimonium tenerent. Hujus rei testimonia recitare, quæ plurima ubique extant, nihil nunc necesse est. Altera, quam attigimus, legis agrariæ

tariæ ratio fuit quod summus Moses relanguescere civium animos, eorumque remitti virtutem noluit. Etenim, cum de majoribus eorum illustrissimus quisque pastoritiam vitam vixisset, atque in agris versatus fuisset in aliquo opere faciundo, omninò omnium vitiorum atque incommodorum una cautio fuit atque una provisio, uti ne posteri aliquando ea studia desererent, quæ & multùm homines locupletant, & principia habent eadem, quæ mundi sunt. Sanè verò nimis citò deserta ea studia neglectaque fuissent, si lex omnia coëmere omnibus atque agros adjicere agris permisisset. Ita enim fit plerumq;, qui tot pascua tamque latos fundos sine modo tenen , honestissimi laboris munia, aliis quæ committunt, obire ipsi fastidiunt: & ut plurimùm, qui operam illis locant, peregrini ignotique coloni sunt, & mancipia ære empta. Ipsa plebs civium, aliena rura colere indocilis, ex agris intra muros correpit, urbanas res ut usurpet ibi in otium se transdit, corrumpiturque, & arte molli atque illiberali inertem vitam tuetur. Profectò, ex quo tempore Romani proceres iique haud multi, sua rura fecêre, quæ plurium fuerant, ingens rusticationis oblivio non cives modò, sed omnes liberos homines cepit. qui enim agri Curios, Fabriciosque & Catones viderant,

rant, vinctis fossoribus colebantur, & compedibus sonuêre. Conqueritur Marcus Terentius Varro in libris de re rust. magnanimos Romuli nepotes *non in segetibus amplius & vinetis, sed in theatro & circo manus movere*. Jam enim falcem & aratrum reliquerant, qui olim *annum*, inquit, *ita diviserant ut nonis modò diebus urbem adirent, reliquis ut rura colerent*. Ita descitum à majorum institutis est; quæ dum servabant, utrumque sunt consecuti, ut & agros fœcundissimos haberent, & ipsi essent quàm optimè animati. His malis tantis talibusque, quæ rempublicam, ceu quædam pestes, invadunt, benè atque sapienter obviam ivit consultissimus rerum divinarum humanarumque Moses, cum redemptionum privilegia, atque insuper jura sancivit Jubilæi. Non habuit autem ullam iniquitatis speciem istæc lex; neque fraus omninò fieri emptoribus potuit. servata enim profectò semper in agrorum venditionibus ratio Jubilæi fuit &, ut ille propius longiùsve aberat, ita pretium dependebatur majus minusve. Hoc illud est, quod in Levitico cap. 25. dicitur: *Cum vendideris aliquid proximo tuo, aut cum emeris à proximo tuo, ne circumvenito.*

nite alter alterum. Secundum numerum annorum, à Jubilæo eme à proximo tuo, & secundum numerum annorum, quibus fruges provenerint, vendat ille tibi. Pro multitudine annorum auge pretium emptionis, & pro paucitate annorum minue pretium emptionis. Nam numerum proventuum ille vendit tibi. Ne igitur decipite alter alterum. Quod si verò ante Jubilæum redimere fundos suos dominus cuperet, pariter constitutum summâ æquitate fuit, ut de pretio, quod reddendum erat, tantum retineretur, quantum è fructibus emptor percepisset. Quibus quidem rebus planè effectum est ne aut damnum ex possessionum restitutione quisquam sentiret, aut facilè ex civium animis vetera studia, honestissimæque artes exolescerent. Utique illud dubitari non potest, qui populus qualisque fuerit, cui disciplinam & instituta Moses præscripsit. Ex tot enim, quas tulit, legibus, cum pleræque ceremonias religionesque & justi injustique præcepta continerent, cæteræ, quæ ad facultates rerum copiasque, atque ad ea opera pertinent, ex quibus aliquid acquiritur, omnes ejusmodi sunt, ut de rusticatione aliquid singulare tradant: Quam solli-

citè in Pentateucho docétur populus, quando requiem terræ dare, & intermittere ſementem oporteat; quid in meſſibus, inque vindemiis ſervandum ſit; quoto anno fructum capere ex vinea fas ſit? Ad hoc, qua ſeveritate interdicitur, ne diverſa ſemina uni agro mandentur; tum ne admiſſura animantium fiat, quæ diſparis generis ſint, neve eæ animantes ſub eodem jugo ſint? Cætera de fœtu pecudum, de primitiis frugum omnium, deque decimis earum, penè infinita ſint. Eorum plenior tractatio in opere Talmudico eſt, & ſextam partem ejus, aut amplius, tenet. Complexus autem omnia Rabbi Maimonides eſt illo libro, quem זרעים appellat, in quo rerum occultarum mira ſecreta ſunt.

CAPUT IV.

In quas anguſtias Iudæos ſeptimus quisque annus detruſerit. Alexandri Magni beneficium huic genti conceſſum ob quandam vaticinationem. Iudæorum rara olim commercia cum exteris gentibus. Quanta in ignoratione rerum Iudaicarum verſati ſint Græci. Ariſtotelis commentum de Calianis Indiæ ſapientibus. Quibus rebus vita moreſque

que

que civium immutentur. Qui cives optimi. Nullis artificiis Iudæos celebres fuisse; idque in laude positum. De opificibus.

TAles leges, atque ejusmodi scita Hebræi acceperunt, qui res opesque omnes si as in agris habebant. Ex illis vel abundantia eorum, vel egestas pependit. Cujus rei ego maxima documenta hæc habeo, quod quoties pecunias illis exteri reges imperaverunt septimus quisque annus ita in angustum oppidò omnes eorum copias coëgit, penè ut pendere eas nequiverint. Erat enim edicto legis cautum, ne per illam tempestatem terra coleretur, néve quis fruges tunc colligeret, quæ omnis pecuniæ fundamentum erant. Alexander Macedo, cum Jerosolymæ ex Danielis libro didicisset dominationem Persarum olim Græco ab homine destruendam, lætus vaticinio, quasi ad se pertineret, Judæos petere ingens beneficium aliquod jussit. Ibi illi significavêre, nihil sibi posse majus dari, quàm uti ne rex septimi anni tributa exigeret. idque impetrarunt. Mox id Samaritanis, multa pro se cum dicerent, negatum est.

Sed omnium eorum, quæ de hoc genere afferri possunt, nihil luculentius est, quàm Apioni quod Flavius Apolog. 1. respondet pro popularibus suis. cum inquit; ἡμεῖς οὔτε χώραν οἰκοῦμεν παράλιον, οὔτε ἐμπορείαις χαίρομεν, οὐδὲ ταῖς διὰ τούτων πρὸς ἄλλους ἐπιμιξίαις· ἀλλ' εἰσὶν μὲν ἡμῶν αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀνῳκισμέναι· χώραν δ' ἀγαθὴν νεμόμενοι, ταύτην ἐκπονοῦμεν. *Nos neq; terram habitamus, quæ mari vicina est, neq; negotiationibus gaudemus, neq; earum causa nobis consuetudo cum aliis gentibus est, sed sunt urbes quidem nostræ procul à mari sitæ: ipsi autem nos regionem bonam incolentes, hanc cum labore exercemus.* Enimverò, cum diversas gentes ita negotiatio sociaverit, ut quod genitum est usquam, id apud omnes natum esse videatur; soli Iudæi intra terræ suæ fines, iis contenti opibus, quas illic natura producebat, vitam procul commerciis agitavêre. Non enim maria transibant, neque exteros visebant, & ab his non visebantur. Ex quo illud contigit, ut multa de illis falsa prodiderint Græci, aliique. Perpaucis enim notæ res eorum erant. Unus

Hæ-

Hecatæus comperta scripsit. Cæteri, ut famâ quidque & auditione acceperant, ita literis celebraverunt. Quod quàm periculosum in omni historia condenda sit, vel ex illo potest existimari, quod Ephorus, clarissimus olim scriptor, Iberiam, quam non viderat, unam esse urbem dixit, admodum medius fidius ridicule. Non enim civitas, sed magna Hesperii orbis pars erat, & multis habitata populis est. Portentosum est, & cum summa inscitia conjunctum, quod Aristoteles apud Clearchum autumavit, Iudæos esse ab Indiæ sapientibus propagatos, sed nomen mutavisse, quippe philosophos illos, qui apud Indos Callani appellantur, in cava Syria Judæos dici. Putet me anilitatis, adeò hoc nihili est. Sed quod additum ibidem ab Aristotele est, neque supra fidem videtur, & apprimè gloriosum sacræ genti est. Venisse enim ad se, in Asiâ cum esset, Judæum quendam ait, tantâ eruditione atque scientiâ hominem, uti præ illo omnes Græci, qui aderant, trunci esse & stipites viderentur. Utique hoc longè pluris est, quàm de gentis origine quod imprudenter retulit. satius enim erat, non attigisse eam, propterea quod incognita alienigenæ erat. Ac mihi quidem sanè Flavius etiam gloriari de Judæorum obscuritate videtur, cum in mediterraneis locis eos age-

re.

re, & nullum aditum esse ad eos mercatoribus peregrinantibusque ait. Ita enim diutissimè incorruptos mores servavêre, nihilque rerum ad copiam & luxum pertinentium illatum est, quibus perire potentissimi populi solent. Cætera verò sic subjicit idem Flavius; ut penitus superbire eum dicas: χῶραν ἀγαθὴν νεμόμενοι, ταύτην ἐκπονοῦμεν, *terram fertilem habitamus, atque in culturâ ejus operam sumimus.* quasi nihil majus esse meliusve possit. Recitat Aristoteles in libris Polit. edicta quædam ab antiquissimis legum latoribus composita, quæ Mosaicis penè similia sunt. Nam Oxylus quidem, Eliorum rex, prædia agrosque vetuit ad mutuam pecuniam opponi: & Locrensibus interdictum fuit, ne avitas possessiones venderent. Quæ illuc pertinere maximus autor naturæ veritque ait, uti ne populus cultionem agrorum desereret. Quare toties illud iterat in Politicorum libris, optimam esse rempublicam, cujus cives ex re rusticâ atque ex pastione vivunt. Cujus rei hanc causam reddit, ὅτι πολιτεύονται κατὰ νόμους. ἔχουσι γὰρ ἐργαζόμενοι ζῆν. οὐ δύνανται δὲ σχολάζειν *quia ex legibus seque resque suas regunt. habent enim ex opere suo quantum satis ad*

viven-

vendum sit. Et tamen eis otiosis esse non licet. Cæteras respublicas, quas opificum & mechanicorum multitudo tenet, longè deteriores judicat, cum ignava eorum hominum desesque vita sit, neque ullum opus eorum cum virtute congruat. Ex quo jam fit, uti intelligatur, vanum frigidumque esse, quod Iudæis exprobari vulgò Flavius ait, *τὸ μὴ καινῶν εὑρετὰς ἔργων παρέχειν, nullos in eâ gente autores novorum operum, artificiorumque exstitisse.* Laus equidem Iudæorum hæc maxima, non probrum est. Quî enim pulchrum esse potest ea invenisse, quæ exercere illiberale est; Utique opifices omnes in sordidâ arte versantur: & bene eos Aristoteles servitutem quandam servire, sed limitatam ait, propterea quòd manibus eorum atque operâ non, ut mancipiorum, ad res omnes, sed ad unam quandam utimur Adeò nihil ingenuum officina habet: in quâ hoc insuper mali inest, quod corpus animumque virilem effœminat. Quare in rebuspublicis olim rectè constitutis, quod solertissimus magister ait, opifices civitate donati non sunt, sed peregrini erant, & corpus veluti sepositum à cæteris ordinibus fuêre.

CAPUT V.

Ægyptiorum odium in Hebræos, & vera

causa

causa ejus. Ægyptii ignavis artibus sutorisque dediti. Quâ solertiâ Sesostris enervaverit civium animos. Lex Ægyptiorum de opificum artibus ad hæredes cujusque transmittendis. De Niliaca plebe, quæ in servitute. De sacerdotibus. De pastoribus, qui tertia Ægyptiorum pars, & quam formidati cæteris Ægyptiis semper fuerint. Superstitionem Ægyptiorum nihil fecisse ad pastoritii generis odium; & malè id existimari. Plebem Ægyptiam non ita agricolas execratam fuisse, ut pastores. Et causa ejus rei.

EQuidem illud etiam animadverto, in expedito jam esse, cur invisi semper Ægyptiis Judæi fuerint, non cum Ægyptum modò hospites incolerent, sed postea quoq; cum suas sibi sedes, atq; propriam rempublicam haberent in propinquâ Palæstinâ, quam terram à meridie Ægypto terminari Cornelius Tacitus refert. Enimverò id odium nulla adeò ex re magis fuit, quàm ex vitæ studiorumque dissimilitudine. Omnis enim Ægyptiorum plebs sellulariis artibus dedita, sub

ſub umbra urbium intra mœnia deſidebat. Nec deerant, qui officia virilis ſexus pervererent, & lanam etiam telamque tractarent. Atque erant quidem illi ſuopte ingenio ſatis ad mollitiem proclives: ſed auxit malum poſtea enervavitque porrò eorum animos Seſoſtris rex, qui id ſtudio ſibi habuit, ſolertiamque & conſilia, ut ipſi Ægyptii perhibent, à Mercurio didicit. Acceſſit lex quoque, quæ modum ingeniis fineſque poneret. Nulli enim opifici aliam artem exercere, niſi paternam, licuit. Juvenalis quidem, cum Criſpinum, hominem malis artibus & gratia Cæſaris ad ſumma provectum, verberare grandi convitio vult, *partem Niliacæ plebis* illum, & *vernam Canopi* appellat. Ita enim exiſtimatum eſt, ſacerdotes illic liberos eſſe, opifices verò, qui vulgus erant, ſervire. Sed ab illo vulgo tamen multùm diverſa fuit tertia quædam populi pars, quæ ſeorſim in campeſtribus Ægypti, ac prope paludes degebat, ii paſtores fuêre, actuoſi illi quidem gnavique, ſed cunctis Ægyptiis execrabiles, propterea quod ignaviam eorum ſemper ſollicitam tenebant. Sæpè enim ingentes motus dabant, atque interdum etiam reges ſibi crearunt. Quare Romani poſtea cum reliquam Ægyptum facilè in fide retinerent, præſidium

ſidium validius in illis locis ponere, ubi id hominum genus erat, coacti ſunt. Cum omnia ratione animoque luſtráris, hæc una res ab omni ævo paſtoribus infeſtos Ægyptios fecit, quod vires eorum vegetoſque & acres ſpiritus homines ſedentarii opificesque non ferrent. Ipſe Parrho, cum creſcentem Iſraëlitarum multitudinem contundere atque deprimere conſtituiſſet, tali uſus oratione ad ſuos eſt: *Iſralitæ robuſtiores nobis ſunt, quare adeſte, callido conſilio illud agamus, ne augeſcant, neve orto bello hoſtibus ſe noſtris jungant, aut ipſi arma in nos capeſſant.* Id ego rectum verumque exiſtimo. Neque enim illis hercle aſſentior, qui cauſam publici odii ex ſuperſtitione arceſſunt, quaſi ſcilicet Hebræos homines, pecudum armentorumque paſtores ferre ea natio nequiverit, cujus pars hæc oves, illa capras, alia alias quadrupedes mactare veritaeſt queis ineſſe quiddam divinum credebatur. Sed ea ratio mihi è improbabilis eſt. Quid enim reſpondebunt profectò, cum aut ex Pentateucho dicent, Parrhonem immanes pecudum greges habuiſſe; aut cum tot proferri hiſtoriarum monumenta videbunt, ex quibus conſtat, magnam Ægyptiorum partem, quod jam diximus, in paſcuis atque

inter

inter pecora vixiſſe? & tamen celebre illud in ſacro codice eſt, *Omne paſtoritium genus Ægyptii horreſcunt.* De agricolis non idem proditum eſt. neque poterat hercle eorum virtus formidari, aut inviſa eſſe, quæ prorſus nulla erat. Omnes enim ſpes inertisſimi mortales non in manibus ſuis, neque in ruſticationis induſtriâ, ſed in Nilo poſuêre. Alebat augebatque ſegetes exundans amnis, neque fertilitatem modò terrarum, ſed ipſas dabat. quippe multo limo turbidus fluens novos agros ſubinde appoſuit prioribus, atq; Ægyptum annuo incremento ſemper ultra tulit. Ita miratus opes ſuas arvaque recens nata colonus eſt, quæ ſine labore, & inopinanti obvenerant.

Caput VI.

Quando Jubilæi deſierint celebrari. Cur illorum habitam eſſe rationem in annis ſabbaticis numerandis dixerit Maimonides. Rejecta Maimonidæ opinio.

De Ægyptiis, quo ingenio fuerint, & quantum à vicinis Judæis diſcrepuerint, dictum ſatis eſt. Nunc à diverticulo redeundum eſt ad Jubilæum, de quo agere cœperamus. Intelligendum eſt igitur, cum lata à Moſe lex agraria de poſſeſſionum reſtitu-

tione sit, observatam eam summâ religione fuisse usque ad sanctuarii prioris desolationem, quæ facta per Assyrios est. Exin deserta incultaque Palæstina jacuit per annos septuaginta. id quod prædictum à vatibus erat. Postquam autem longa dies fatalem illum temporis orbem perfecerat, redierunt quidem in sedes suas Judæi, extructumque templum de integro est, sed nunquam postea revocata lex agraria fuit, neque celebrata amplius Jubilæorum solennia sunt. Quare nec mancipiis libertatem amplius jam dedit annus quisque quinquagesimus, neque dominis reddidit amissas venditasque possessiones. Hæc solerter animadversa & notata à Talmudistis sunt, & permultum momenti habent. Sed omninò implicatam habere atque involutam rationem videtur, quod Rabbi Maimonides in lib. septimo suæ יד in Halacha Schemitta Vejobel, cap. 10. tradidit, ubi sic inquit; אף על פי שלא היה יובל בבית שני מונין היו אותו כדי לקדש שמיטות : *Etsi Jubilæi nulli fuêre ex quo tempore templum secundum stetit, tamen numerare eos mos fuit propter remissiones, quæ ex lege fiebant.* Nisi hoc enodaverimus, falsum videbitur quod de Jubilæi abolitione dicebamus.

bamus. Quare explicanda nobis Maimonidæ sententia est. Enimverò maximus Rabbinus Jubilæorum supputationem accuratissimè semper factam etiam novissimis temporibus ait, non hercle quod aut servi omnes tunc manumitterentur, aut agri redirent ad veteres dominos, sed quod ex numeratione eorum penitus pependit ratio anni cujusque septimi, in quo alia quædam remissionum jura observari lex jusserat, quæ non antè cessàvêre, quàm eversa à Tito deletaque Judæorum respubl. esset. Utique earum שמיטות. *remissionum* duplex genus fuisse, constat. Nam & terra septimo anno inculta jacuit, & condictio certi non dabatur ex mutuo. Sed qua ratione annum septimum pependisse ex quinquagesimo dixerit Maimonides, libet ex ipso audire. Is ita infit: שנת יובל אינה עולה ממנין שני השבוע אלא שנת תשעה וארבעים שמטה ושנת חמשים יובל ושנת חמשים ואחת תחלת שש שנים של שבוע וכן בכל יובל ויובל: Nos, ne Hebræa vertendo, Romanam orationem deformemus, summatim modò sententiam recitabimus maximi Rabbini. Nimirum illud ait, anni septimi numerationem non ab anno quinquagesimo, sed ab eo, qui post hunc primus est, inchoari,

atque

atque eandem sic deinceps nulla intermissione fieri donec perventum sit ad quadragesimum & nonum, qui propterea sabbaticus fuit, quod septies septenus erat. Mox autem eum, qui sequebatur, quinquagesimum, in numero septenorum non fuisse, sed supputationem eorum rursus initium à quinquagesimo & primo habuisse. Ex quo manifestum est, cur doctissimus Judæorum dixerit, non celebrari quidem quinquagesimum, sed numerari tamen. absque illo enim foret, continuandā septenorum numerationem fuisse significat, quam nunc interjectio quinquagesimi interrumpit. Atque hæc quidem Maimonidæ, & aliorum, qui Talmudicos sequuntur, sententia est. Quæ quàm vera sit, iis exquirendū relinquimus, qui Chronologiæ subtilissima momenta pervestigant. E quibus sunt profectò quidam summâ doctrinâ atque excellenti ingenio viri, qui Jubilæorum celebritatem incidere in annum quemque quadragesimum & nonum existimant. Ex quo fit, ne duos sabbaticos annos continuari, & septenorum numerationem toties interrumpi necesse sit. Et sunt, qui ex Rabbi Addę Calendario conficere se, idquod volunt, posse autumant. Sane quod quinquagesimus annus in sacro codice Jubilęus appellatur, id verò in neutram partem aliquid
mo-

momenti habet. Nam & persæpe popularis usus, quem penes norma visque omnis & arbitrium loquendi est, septimanam octiduum appellat; & olim maximi scriptores passim Olympiadem, quæ quatuor annorum spatium continet, quinquennium vocavére. Equidem nos nostrâ non magni interesse putamus, utra sententia rectior sit. ostendere enim duntaxat propositum nobis fuit, Jubilęorum solennia nec inutiliter à summo legislatore instituta esse, & post templi prioris excidium nunquam in usu fuisse. Quod tamen ad hanc ipsam rem, quam in transcursu attigimus, attinet, planè sic judicamus, multas gravesque causas esse, cur viri hac ætate nostra incomparabiles Jubilæum spacio annorum quadraginta & novem, non quinquaginta absolutorum definierint. Quare opinionem eorum neque improbamus, & profectò admittimus etiam. In Levitici capite vicesimo & quinto, tam de Jubilęo, quam de anno septimo agitur, cautumque illic expressis verbis est, ne etiam in Jubilæis tellus coleretur. Quæ profectò sanctio videri supervacanea possit, siquidem Jubilæorum jura annus quisque quadragesimus & nonus recepit, qui per se sabbaticus erat, quippe septies septenus fuit. Et nobis quidem in promptu est quid rectissimè dici contra pos-

 sit.

sit. putamus tamen hanc esse causam, quæ Maimonidem in hallucinationem quandam impulit Illud certissimum est, Hebræos semper non Jubilæum modò, sed etiam septimū quemque sabbaticum annum à Tisri numerasse, qui anni sacri erat mensis septimus. planè ut sèpteni omnes Jubilæique iisdem mensibus inchoati finitique sint. Ex quo apparet, nullam reperiri mediam viam posse. Necesse enim jam est uti aut quinquagesimo quisque annus fuerit Jubilæus, aut is hercle, qui quadragesimus & nonus est. Sed nobis posterior sententia pluris est. neque assentiri hic Maimonidæ possumus, cujus tamen scita omnia religiosissimè alibi amplectimur. Est enim is vir profectò, qui paucos quosdam hujusmodi atque exiguos errores magnis divinisque virtutibus ubique, & lectissimarum rerum præceptionibus compensat. Ac Judæi quidem illi, qui ad agrorum restitutionem, spatio quinquaginta annorum absolutorum esse opus ajunt, curiosè tradiderunt, quid inter Jubilæum atque inter septimum quemque annum intersit. Ita enim ex eorum sententia Maimonides ait in capite decimo, in Halacha Schemitta Vejobel:

יתירה שביעית על היובל שהשביעית משמטת כספים ולא יובל: ויותר יובל על השביעית שהיובל מוציא

מוציא עבדים ומשמיט קרקע: יובל משמיט קרקע בתחלתו ושביעית אינה משמטת כספים אלא בסופה:

Habet illud ſeptimus annus præ Jubilæo, quod debita remittit; Jubilæus autem illud præ ſeptimo, quod ſervos è dominorum poteſtate educit, & reſtituit agros. Etiam hoc diſcrimen eſt, quod quinquageſimus annus in principio reſtituit agros, ſeptimus verò debita non remittit niſi in fine.

Ex his illud quidem, quod condictionem certi in Jubilæis dari ex mutuo negat, falſum eſt, ſiquidem Jubilæi omnes in annum quadrageſimum & nonum inciderunt. Cætera probari admittique poſſunt, & omninò ſpeciem veri habent. Nam & quædam quadrageſimus nonus annus propria ex jure Jubilæorum habuit præ cæteris ſeptenis, & ea ipſa paulò aliter uſurpata fuere, quàm quæ in eundem annum ob hanc cauſam concurrebant quòd inter ſeptenos eſſet. Jubilæi celebritas, uti antè dicebamus, exordium ab anno vetere & naturali ſumpſit, cujus primus menſis September eſt, is, qui ſacri anni ſeptimus erat. Quare Talmudicis, qui initio anni, decimo die primi menſis, reſtitutionem

 fieri

fieri agrorum ajunt, nihil sacer codex repugnat, qui eum mensem passim septimum appellat. Est enim diversitas ea ex duplicis anni constitutione. Postremò illud Maimonides refert: דין היובל בשביעית הארץ ודין השמטה אחד הוא לכל דבר: כל שאסור בשביעית מעבודת הארץ אסור בשנת יובל: וכל שמותר בשביעית מותר ביובל: *Eadem ratio usquequaque est tam Jubilæi, quàm septimi anni, quod ad intermissionem agriculturæ attinet. Quicquid in terræ cultione fas aut nefas est anno septimo, id prohibitum quoque aut licitum est in Jubileo.* Non est hæc Judæorum conjectura, aut probabilis opinio, sed certa indubitataque veritas, quam legislatoris vox confirmat in Levitici capite vicesimo & quinto. Quod si jam verum foret, quod placuisse Talmudicis diximus, duos annos sabbaticos absque intervallo fuisse celebratos, magna profectò & singularis atque nimis inusitata res hæc esset. Etenim, cum totum hoc sit à præpotente numinis vi profectum, quod in Palæstina sextus quisque annus tam uberes proventus dedit, ut septimus, quem agrorum quieti & sabbatismo lex destinaverat,

nul-

nullam pareret famem, jam profectò longè majus hoc miraculum fuerit, cum duo hujusmodi anni sabbatarii concurrerent. Neutro enim sementem facere aut arare fas fuisset. Itaque, quod dicitur in Levitici libro, *Benedictionem meam dabo vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum*, omninò geminari hæc numinis benignitas debuisset, cum duorum annorum, quadragesimi noni & quinquagesimi sabbata ex diversis ambo causis continuarentur. Non enim trium jam, sed quatuor annorum segetibus unum illum annum sextum indui necesse foret. Quorum nihil aliis gentibus terrisque, quæ sunt usquam, concessum est. Utique scimus non exiguum esse quod Palæstina cœlo debuit: atque àdeò fatemur, etiam multa illic contraria naturę legibus ivisse; sed tamen, cum tanti & tam frequentis miraculi magnitudo nullis vatum testimoniis, neque historiarum prodita monumentis sit, haud committendum profectò nobis est, ut credulitatis vitio temerè quidlibet obstupuisse videamur.

CAPUT VII.

Trina consecratio Palæstinæ & urbium ejus. De jure urbium. Lex de prædiis

urbanis. De urbe Jerosolyma, deque ejus privilegiis. Agrippæ impium facinus, & super eo Judæorum legatio ad Neronem. Quibus ceremoniis proferri urbis Jerosolymæ pomœria oportuerit. Jus muniendi à quibus datum. Quando rempub. suam penitus Judæi amiserint. De oppidis, quæ asyli jus habebunt.

AJunt Talmudici, qua tempestate Josua Palæstinam intravit, consecratas ab illo omnes urbes fuisse, quæ muris cinctæ erant. Eam ipsi appellant ביאה ראשונה *ingressionem primam*. Sed, cum abdu-ctus à Babyloniis populus sacer trans Euphratem est, impurata regio ab impiis fuit. Quare mox, reversis in sedes suas Judæis, Ezras summus populi præsul solenni actu sanctimoniam urbibus reddidit, eaque erat ביאה שניה *ingressio Secunda*. Tandem Cæsar Titus, cum penitus res Judaicas afflixisset, omnia rursum prophanavit. Atque hîc Talmudicos suavis error ludit. Messiam enim adhuc exspectant, qui, ut ipsis placet, regnum Palæstinæ invadet, sacrabitque urbes. Eam fore ajunt ביאה שלישית *ingressionem tertiam*. Ad hoc, tradunt

iidem

iidem quibus in rebus posita urbium religio ac sanctimonia fuerit; tum & quare vicorum villarumque nulla facta consecratio sit. Quæ exequi longum foret. Cum oppida Palæstinæ singulis tribubus assignarentur, etiam Levitæ suas urbes accepêre, quas incolerent. At ipsa regio agrique & possessiones ita dividebantur, nulla ut pars data illis sit. Decimas enim duntaxat primitiasque & victimas cunctas habuêre. inde vita illis, inde opes copiæque abundæ erant. Sed illa in hoc genere præscriptio cautioque valet, quam Rabbi Maimonides adjungit, cũ sic inquit in capite decimo & tertio, in Hal. Schemitta Vejobel.

ויראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב וירשוה בניהם ונתחלקה להם: אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל הרי הכהנים והלוים באותן הארצות ככל ישראל:

Videtur mihi hoc omne, quod diximus, locum modò habere in illâ terrâ, quæ ex fœderis religione Abrahamo & Isaaco atque Jacobo data est, quæque tenetur à filiis eorum, & divisa inter illos fuit. At in aliis regionibus, quas armis subigunt reges qui-

dam Israëlitici, non deterior est sacerdotum & Levitarum conditio, quàm cæterorum Hæbræorum. De ædibus urbanis lex ejusmodi lata fuit, uti, qui domum vendidisset, redimere eam posset intra annum; pòst autem, illo elapso; emptor eam propriam haberet. Sed nec propinquis jus redemptionis fuit, & Jubilæi beneficium hîc nullum erat. Redditum autem emptori à redemptore pretium integrum fuit, etsi vendita traditaque domus ante plures menses erat. Etiam ultimo anni die redimere ædes suas dominus potuit. Et, si abesse eum, cui vendiderat, aut dolo latitare cerneret, curiam adiit, atque ibi, senatu coram, pretium, quod acceperat, posuit, egressusque diffregit fores atque ædes suas intravit. Hæc à Talmudistis sic definita sunt. In Levitarum urbibus haud idem juris fuit. Planè enim de ædibus illorum sancitum est, quod de agris deque possessionibus rusticis omnium Hebræorum constituisse Mosen diximus. Quare nec redimendi jus hîc anno terminabatur, & Jubilæus restituebat quicquid redemptum antè non esset. Inter omnes urbes insigniter eminuit unius Jerosolymæ sanctitas atque etiam perpetua mansit, ut Talmudici tradunt, ex quo semel eam urbem maximus rex Salomo dedicaverat. Itaque, quod postea consecra-

vit

vit eam rurſum Ezras, fuiſſe ſupervacuum ajunt, ſiquidem prophanata neutiquam fuit, cum cæteræ urbes pollutæ ſacrilegorum manibus ſunt. Ex quo illud fieri iidem tradunt, uti in Jeroſolymæ everſæ cineribus ſacra facere atque victimas epulari fas fuerit. Sed quanta loci religio eſſet, ii Judæi ſignificavêre, quibus Hadrianus Imperator permiſit, uti ſemel in anno adirent ſanctæ urbis deformes reliquias, atque ibi lugerent deplorarentque miſeram gentis ſuæ ſortem. Hæc urbs nulli tribui aſſignata ſorte eſt, ſed communis omnium fuit. Quamobrem teneri illam eâ lege negant Talmudici, quæ vitulæ mactatione expiari cædem juſſerat, quæ clam patrata in tribuum finibus eſſet. Illud verò non ex ſuperſtitione, ſed ex vetere & probo gentis inſtituto eſt, quod Rabbi Maimonides narrat. Ait enim, ſi qui cœnaculum haberent paulò ſublimius, unde aſpici Sanctum Sanctorum poſſet, fas illis quidem fuiſſe ſemel in hebdomadâ illuc aſcendere uti ſarta tecta omnia ſervarent, at ſæpius, aut ob aliam cauſam, non licuiſſe. Ea eſt ſententia verborũ iſtorũ in Halacha Beth habbechira, c. 7.

מקום שהיה בעלייה מכוון על
קדש הקדשים אין נכנסין לו אלא
פעם אחת בשבוע לידע מה
הוא עליה לחזק ברקו :

Sanè

Sanè vehementer cives suos Agrippa rex offenderat, cum ex palatii editâ parte prospectaret identidem sacram templi sedem, cerneretque ex alto quid illic intus fieret. Id enim flagitium ingens arbitrati Judæi, murum celsum extruxêre, qui regem intueri non fineret, quæ in templo agebantur. Ac mox decem legati, cum Ismaële pontifice & Elcia sacri ærarii quæstore, missi Romam sunt, qui precibus à Nerone peterent, uti confirmaret quod populum facere religio subegerat. Quod autem Hecatæus Abderites apud Flavium ait, quinquaginta stadiorum fuisse Jerosolymam, quam incolebant centena vicena millia hominum, haud magni nostrâ interesset scire, nisi de proferendis ejus pomœriis jus quoddam esset singulare constitutum, quod ex Talmudicis libris prodidit Maimonides in Halacha Beth habbechira cap. 10. Id autem ejusmodi erat. Cum amplianda urbs esset, magnus senatus Sanhedrin, rexque, & vates unus oraculum, quod Urim & Tummim vocant, consuluerunt. Mox; postquam illi de interpretatione divini responsi inter se consensissent, senatores Sanhedrin carmina duo, in queis erat gratiarum actio, recitarunt, panesque totidem fermentatos sumpsêre, atq; egressi illicò cum cymbalis nabliisque & cytharis, ad cujusque vici flexu-

flexuras atq; ad cippos omnes, qui erecti in urbe erant, cõstiterunt, effatiq; illa verba sunt
ארוממך יהוה כי דליתני:
Exaltabo te Domine, quoniã exaltasti me. Tandem, cum ad locum illum venissent, quẽ idcircò consecrari oportuit quòd pomœriorum finis esset futurus, substitêre omnes, atque illic ex duobus panibus, quos decantato gemino carmine acceperant, unum comederunt, alterum usserunt flammis. Hæc sic â majoribus accepta Talmudici literis consignavêre, neque à vero abludunt, cum similia, & penè eadem sint, quæ in Nehemiæ commentariis exstant in capite duodecimo. Post tamen, cum oppressa à Romanis Judæorum erat libertas, planè hæc pomœriorum prolatio non ex magni concilii arbitrio, sed ex voluntate populi Romani pependit. Proditum verò etiam illud à Cornelio Tacito est, Judæos jus muniendi magnâ pecuniæ vi emisse. Ex quo apparet reginam illam urbium Jerosolymam fuisse conditione eâdem cum municipiis omnibus, quæ sub ditione Romanâ erant, quorum muros nec refici sine principis vel præsidis autoritate, nec aliquid eis conjungi vel superponi potuisse, Ulpianus Jurisconsultus ait in lib. 9. §. 4. ff. de Rerum divis. Utique Claudius Cæsar, cum ingentis magnitudinis murum exstrui circum

cum Jerosolymam intellexisset, Agrippę novum opus nuntiavit, & rex verò statim dicto audiens fuit, susceptamque rem omisit. Ajunt Talmudici, illud eximium habuisse Jerosolymam præ cæteris Judææ oppidis, quod nulla domus illic post annum propria emptoris fieret. Sed nec hortos ibi nec viridaria plantari fas fuisse ajunt. Quod enim Hecatæus de templi ambitu scripsit, id ipsi verum esse de totâ urbe tradunt. Cadavera, quæ aliquò transferebantur, admissa in eam civitatem non sunt, ne funestarentur sacra ejus. Sepulchra autem duo duntaxat ibi fuêre, unum Davidis, alterum Oldæ, quæ structa à priscis vatibus ajunt. Major tamen religio Levitas devinxit, qui non modò in urbibus suis, sed etiam in agro suburbano sepelire mortuos vetabantur. Itaque extra limites finesque regionis suæ ex edicto numinis aliquantulum loci à cæteris tribubus accepêre, in quo defunctorum ossa quiescerent. In reliquis oppidis sepeliri aliquem haud nefas fuit, si modò septem viri boni assentirentur, ut Rambam in Hal. beth habechira, cap. 10. tradidit. At semel ubi elatum urbe cadaver erat, recipi illud intra muros non licuit, etiamsi cives cuperent universi. Jerosolyma, ut antè diximus, caput genti, religionumque & ceremoniarum sedes fuit. Quare, eversâ illâ,

periit

periit reipublicæ Judaicæ forma tam civilis hercle quàm sacra. Sanè quod Flavius ante urbis excidium auditam ex templi penetralibus ait vocem ejusmodi, *Exeamus hinc*, id mihi non aliud significavisse videtur, quàm delendam rempublicam, adimendumque sceptrum, quod datum olim sacræ genti erat. Non diu enim postea ordines, functionesq; & ritus, atque leges pleræque cessavère, secutaque ingens confusio, vastitas atque distractio est. Jam primùm Hasidæorum sanctissimum collegium, quod à prophetis originem duxit, nullum amplius fuit, quia eorum institutum erat, templum quotidie adire, & voluntarios sumptus in sacrificia, atq; in porticus & in muros sanctuarii facere. Cumque Moses certi cujusdam doni oblationem alienigenis imperasset, qui in Judaismum se transderent, differri deinde penitus ea res cœpit in illud tempus, cum sanctuarium tertium, quod adhuc exspectant, extruetur. Nec verò fratrum viduas amplius, quæ sine liberis sunt, uxores ducunt. Et paschatis solenne nunquam ex illo tempore celebratum rite est, siquidem præceperat lex uti in illo loco id fieret, in quo Deus elegisset sedem ædis suæ. Tantum unius urbis casus potuit. omnia mutavit pervertitque, & maximi rempublicam populi in ruinas egit. De cæte-

cæteris Judææ oppidis nihil magnopere in mentem nobis incidit, quod dicamus, nisi quod ex illis quædam summus Deus hoc jure esse voluit, uti perfugium illic sibi præsidiumque salutis haberent, qui imprudenter aliquem occidissent. Ibi lene exilium illis fuit, donec pontifex maximus obiisset, cujus mors ita eos omnes liberavit, uti si forte antè decessissent quidam, ossa tamen eorum, illo defuncto, avitos in tumulos ferrentur. Hujusmodi oppida sex fuêre. Ajunt autem Talmudici, tria adhuc illis adjectum iri, cum in terras venerit maximus regum Messias. non enim frustra illud scriptum esse, ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה: Etiam regionem locumque determinant. Ajunt enim delectum ad eam rem iri tria oppida ex urbibus Kenisæorum, Cadmonæorum, & Cenæorum, quas icto fœdere promisit quidem Abramo DEUS, sed nunquam dedit. quocirca referri illuc debere quod Moses inquit, *cum dilataverit Dominus DEus vester terminos vestros.* Hæc si quis nimis subtiliter & anxiè ab illis pervestigata dixerit, næ ille rectè existimat. sed tamen tanti erat observationes illorum indicavisse. Præter sex illas, quas diximus, urbes. etiam Levitarum oppi-

ppidis, quæ quadraginta & duo erant, idem rivilegium datum est, nisi quod Talmudici egant apud Levitas tutum locum fuisse iis, qui legis beneficium ignorarent. Cætera, quæ de iure harum urbium dici queunt, tum & quæ Judæi commentantur de iis oppidis, quæ ערי הבירחות dicta sunt, in quorum numero nec Jerosolymam, nec urbes refugii posse poni ajunt, ideò præteribimus, quòd tractata decus nullum aut nitorem habitura sint. *De quibus Rambam in Halacha Habodat Cochabin oumazzaloth, cap. 4.*

Caput VIII.

Quid Palæstina præ aliis regionibus habuerit. Non potuisse rempublicam Hebræam in alias sedes transferri. Explicatum Maimonidæ dictum de Babyloniensibus Judæis. Ampla res eorum, & regnum ab illis Hyrcano oblatum. De sceptro Judæ quid existimandum sit, contra Maimonidem asseritur Respublica Judæa ad Palæstinam alligata. Judæorum scitum de templis, quæ extra Jerosolymam à popularibus conditæ.

Res-

RESpublica Hebræa tunc initium habuit, cum in Palæstinorum beatas sedes perductus est sacer populus. Nam antea quidem, etsi in Arabum desertis de religione atque ceremoniis vir divinus Moses, deque judiciis & civium jure saluberrimas tulit leges: tamen earum omnis vis ad ea loca pertinuit, in queis & singulæ tribus sua haberent oppida, & urbs insuper constitueretur una, quæ imperii arx atque sacrorum custos foret. In Pentateuchi parte ultima sapientissimus legislator, cum summatim, quæ edixerat, repetit, non temerè illud identidem sanxit expressis verbis: *Hæc sunt præcepta, statuta, judiciaque, quæ observabitis in terra, cujus possessio hæreditaria mox dabitur vobis.* Enimverò habuit Palæstina præ aliis regionibus eximium quiddam, quod gentem sanctam atque rempubl. uni isti solo affixit, extra eas sedes si quis populum illum abduxisset, & iisdem legibus rempublicam instituisset eandem, non jam reipubl. sua sanctimonia, non populo sua majestas stetisset. Pertinere maximè ad rem hanc, de qua agimus, quoddam Maimonidæ dictum videtur, quod extat in libro decimo & quarto Misnæ, in Halacha Melachim, capite quinto. Id excutere nobis in transcursu libet.

libet. Est autem istiusmodi: כשם שאסור לצאת מארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות *quemadmodum nefas est Judæis ex Palæstina sedes movere, ita iisdem migrare haud licet Babylone in alias regiones.* Profectò, nisi semel hoc explicuerimus, necessum erit sæpe eos incurrere in salebras quasdam, qui Hebræorum volumina manibus versant. Enimverò Maimonides de Judæis loquitur, non omnibus sanè, sed illis modò, qui ab hoste trans Euphratem abducti, Babylone atq; in vicinis locis habitaverunt. Horum pars quædam expletis septuaginta annis Palæstinam repetivit, cæteri beneficentiâ regum, sub quîs vivebant, moti, sedes Babylone suas, atque suas colonias retinuêre. quæ fuit sanè ingens multitudo, ac postremò in gentem excrevit. Incredibile memoratu est, quàm amplas illic res tenuerint exules. Nam & Hyrcano, qui ex Parthis ad Heroden properabat, penè infulam & diadema, hoc est, pontificatum atque regnum obtulêre: & commissa iisdem erant Babylonici imperii arcana. quæ sacerdos Hebræus custodiit in turri immensi operis, quæ exstructa in Ecbatanis Medorum erat. His Judæis summa conjunctio atque necessitudo cum

Palæstinis fuit. non institutorum diversita eos, non vita, non patrius sermo distinxit, omnia gemina & eadem fuere. Quare, ut Babylone illis, procul à patriâ, habitare permisit DEUS, quòd contagio ibi nulla eos peregrini moris afflaret: ita eosdem pergere ultra, atque aliò habitatum ire, nec fas nec jura siverunt. Hoc Maimonides sensit, cum illud Jeremiæ dictum interpretatur,

בבלה יובאו ושמה יהיו׃

Babylonem ducentur, atque illic erunt, de quo dubitari jam haud potest. Perquàm magnificum est, quod de Babyloniensibus senserunt quidam majorum gentium sapientes, quorum opinionem probat, sequiturque Maimonides. Visum illis est, postquam fato in pejus fluere & retrò sublabi res Hierosolymitanæ cœperunt, solos Babylonienses esse, ad quos translatum sit imperii decus, quod promiserat numinis vox in celeberrimo illo oraculo: *Non tolletur sceptrum de Juda, neque dux de fœmore ejus, antequam venerit Sylo.* Nos, qui Maimonidæ summas virtutes suspicimus, ejus reprehendere errores neutiquam dubitabimus. Certè hic quidem fugit hominem cordatissimum ratio, dum placitis favet popularium. Non ignoro Babylonienses Judæos quandam velut

rem-

rempublicam inter se agitavisse, ac jura dixisse cæteris de eâdem gente, qui extra Palæstinam essent. etiam illud meminimus, principatum ibi semper tenuisse quosdam proceres, qui genus suum impermixtâ serie ad Davidem referrent. Sed non propterea efficitur, quod vult Rabbi Ben Maimon. Sceptrum enim, de quo proditum oraculum fuit, nihil est aliud, quàm respublica Judæa, hoc est, regnum illud sacerdotale, cujus non accessio hercle aut stabilimentum, sed anima atque spiritus, fuere religiones atque ceremoniæ, Porrò ceremoniarum sacrorumque custos non omnis urbs, sed una quæpiam esse debuit, in qua sanctuarium esset, quod numinis præsentior vis, velut sedem suam suamque domum incoleret. Ea urbs primum Silo, mox Jerosolyma fuit, in medio Palæstinæ. Quod si forte quidam segreges Judæi templum aliis in terris aramve extruxerunt, reip. jura atque inviolabiles leges temeravêre. Extat in historiarum monumentis epistola Oniæ ad Ptolomæum & Cleopatram, in quâ ille populares accusat suos, quòd sanctuaria in Phœnicum urbibus, atque alibi condidissent contra jus fasque. Sed ipse interim haud in minore culpâ fuit, dum summi vatis Esaiæ oraculum ambitiosis cœptis suis prætexuit falsò, templumque in Heliopolitanâ præfecturâ

ctura ædificavit. Non enim hoc fieri ſalvis ceremoniis potuit. Fuit illud inter ſcita vetuſtiſſimorum Judæorum, quod Rabbi Moſes Ægyptius tradit in libro octavo, in Halacha Biath hammikdaſch in capite ultimo. מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנו לשם אינו כבית עכום ואף על פי כן כל כהן ששמש בבית כזה לא ישמש במקדש לעולם וכן כלים שנשתמשו בהן שם לא ישתמשו בהן במקדש לעולם אלא יגנזו: *Si quis transgreſſus legem ſit, ædemque extruxerit aliam præter ſanctuarium Hieroſolymitanum, non eſt ea quidem idolorum ædes habenda, ſed tamen ſacerdos, qui illic ſacris operatus fuerit, nunquam ſacra facere in DEI ſanctuario, quod Jeroſolymæ eſt, poterit. Etiam vaſa, queis uſus ille eſt, nemo quiſquam ad veri ſanctuarii adhibebit miniſteria, ſed abſcondenda erunt.*

CAPUT IX.

Criminalia judicia intra Palæſtinam ſtetiſſe, & Babylonienſibus Judæis aliisque negata fuiſſe. Ad totius commentatio-

nis

nis hujus lucem ostensum quam diu respublica fuerit, omnium Hebræorum, & quando Judæorum esse cœperit. Hinc sciri posse quidnam sit sceptrum Judæ. Eusebii, & eorum, qui secuti eum sunt, erudita & plausibilis sententia confutatur. Quid sit majestas imperii, & quorum sit.

EST hoc, de sacrâ æde quod diximus, permagni momenti ad confutandum Maimonidem. sed proferenda alia sunt, ex quibus constet rempublicam, de qua annosus vates in extremo vitæ locutus ad Judam est, non alibi sedem, nisi in Palæstina, habuisse. Haud longe eundum erit. Ipsum Maimoniden adversus se testem citabimus. Quàm crebrò ille nos monet, populum sanctum, si extra patriam sit, solutum esse legibus plerisque, quas maximus Moses tulit? Præclara est ejus dissertatio in Halacha Sanhedrin, in qua ille certis quibusdam finibus potestatem judicum circumscribit, tam Palæstinorum hercle, quàm Babyloniensium. Utique pro vero constat, legum Mosaicarum maximam partem occupari judiciis illis, quæ Rabbini דיני קנסות, hoc est, *criminalia* appellitant. Hæc judicia, inquit Maimonides, à

Babyloniensibus exerceri nusquam terrarum potuêre, ne in Palæstina quidem. Palæstini autem, quemadmodum ex lege jura quælibet suis reddiderunt civibus intra patriam, ita extra eam nihil statuerunt in populares suos, nisi hoc illis aut Babyloniensium permitterent proceres aut alii, qui exulantium Judæorum erant capita. Ex qua re illud conficimus, pronuntiasse de criminibus Palæstinos in patrio quidem solo ex vi legis semper; extra illud verò etiam interdum, sed precariò. at Babylonienses de iisdem cognovisse nusquam, non in ditione sua, non in Palæstina, non vi legum, ac ne precariò quidem. Et hi erunt igitur illi, obsecrò, queis datum sceptri Judaici decus sit, postquam fractæ Palæstinorum res erant? Profectò aut nescivit summus scriptor quænam esset hæc sceptri dignitas, aut nimis benè sensit de stramineis proceribus aliquot, qui illic de gente Davidis esse se gloriati sunt. Sed non miramur tam levem hallucinationem in Maimonide, cum cogitamus quæ interpretationum portenta pepererint alii, ut ex divina Jacobi oratione rectã sententiam eruerent. Memini ego ante annum hac de re locutum me esse cum viro amplissimo, Apollonio Scotto, supremi senatus assessore, quâ tempestate Hagæ jucundissimo otio in ædibus ejus fruerer: & luculentas

tas Rabbi Maimonidæ commentationes magno ardore percurrerem, quibus ita afficiebar, pene ut omnia transverso calamo delerem, quæ antè de rebus Judaicis notata à me erant. Ibi senator ille, quæ est eruditio & summa ingenii vis, identidem significavit, videri sibi, nullum esse in sacro codice oraculum, quod magis solicitatum ab eruditis, & minus intellectum sit. Gaudebam ego hercle, repertum à me esse, qui mecum sentiret, eum virum, cujus me autoritas & nominis existimatio compellere poterat ad convellendas quaslibet aliorum opiniones. Quare, hortatu ejus, omninò facturum me rectè atque ordine puto, si in tantâ conjectantium multitudine etiam ego, quid judicii mei de tam illustri oraculo sit, publicavero. Digna enim res est, in quâ vires suas exerceat cujusque indoles. Certè etsi in his libris de rebus tam Hebræorum, quàm Judæorum communiter agimus, ac pleraque exequimur sine discrimine, tamen ne cui incertus error illudat, semel illud ostendemus omnibus, rempublicam sacram, quæ numinis jussu constituta à Mose est, semper quidem eandem fuisse, atque iisdem constitisse legibus, sed tamen non semper fuisse eorundem. diu enim fuisse eam Hebræorum: mox verò, circumvolutis seculis, duntaxat Judæorum fuisse, atque adeò oracu-

raculum Jacobi, quod de sceptro Judæ est, haud pertinuisse nisi ad ea tempora cum respublica appellari de Judæorum nomine cœpit. Cujus rei ignoratione effectum est, ut perperam hactenus intellecta admirandi oraculi vis sit. Nolo ego nunc memorare Origenis, Augustini, Epiphanii, atque aliorum miseras hallucinationes, qui existimarunt, Jacobi vaticinatione promitti Judæis quandam perpetuam regum ex eâdem tribu, atque per idem genus successionem usque ad tempora Messiæ. Quæ qui amplexi sunt, ii profectò in multas salebras inciderunt. nesciebant enim quid dicerent, aut quò se verterent, cum cernebant à Sedeciæ quidem morte usque ad Aristobuli tempora, regnum Judæorum nullum fuisse, postea autem usque ad Herodis tyrannidem, solos Levitas Hasmonæos regnum tenuisse. Persecutus ea nuper in Exercitationibus Baronianis benè atque feliciter est, vir seculi nostri erudissimus, Isaacus Casaubonus, cui placuit Eusebii præclara de hoc oraculo sententia, quæ extat in libro octavo Demonstrationis Evangelicæ, in prima demonstratione. Nos ea omnia, quæ tam ab Eusebio, quam à Casaubono, rectè dicta sunt, prætermittimus, ne actum agamus. Etiam illud fatemur, interpretationum omnium, quæ vulgatæ hactenus

sunt,

ſunt, longè eam eſſe optimam cujus autor Euſebius eſt. Sed quoniam nondum vel Euſebius, vel qui nuper ſecutus illum eſt, vir maximus, intellexiſſe mihi videtur, quodnam illud ſit ſceptrum, aut quando datum Judæis ſit, de quo annoſus vates in extremo vitæ locutus ad filium eſt, certè hoc jam expediendum nobis eſt, ſed cum veniæ præfatione. Nam nec ab Euſebio diſſentire voluptas nobis eſt, quem in maximis ſcriptoribus ſemper numeravimus, & virum, quem nominavimus, ſeculi noſtri primarium, qui ſecutus Euſebium eſt, ita penitus veneramur, nemo ut nobis præ illo magnus ſit. Eſt enim is profectò, cujus auſpiciis hac ætate admirabilis curſus factus ad omnem doctrinę excellentiam eſt. Sed nos ingenua ſimplicitas jubet, quid verum rectumque ſit, ſine adfectu exquirere. Primum illud non ſine errore cenſuit Euſebius, ſceptrum eſſe Judæ datum jam inde à tempore Moſis, propterea quod tribus hæc inter cæteras ſingulari dignitate ſemper excelluit, locumque tenuit honoratiorem tam hercle in caſtris, quàm in eorum ordine, qui munera in templo offerebant. Me verò illud argumentum non magis movet, quàm ſi Romæ aut Athenis quiſpiam ſceptri majeſtatem non apud populum Romanum aut Athenienſem, ſed apud unam dicat

tribum fuisse, quæ cæteris nobilior florentiorque erat. Sanè enim ex constantissima veterum auctorum affirmatione illud constat, fuisse utriusque hujus populi multas diversasque tribus, quarum aliæ erant aliis dignitate, loco, atque ordine priores. Quid est igitur? Equidem ego sceptrum esse nihil aliud, nisi majestatem imperii opinor, eam nempe, quæ ipsi reipublicæ assidet. Quare quorum respublica est, eorum & sceptrum dici debet. Respublica autem Hebræa à Mosis seculo ad usque Roboami regnum, non Judæorum, sed duodecim tribuum fuit. Ex quo efficitur, etiam sceptrum per ea tempora omnium fuisse Israëlitarum. Cæterùm de hoc sceptro, quod diu commune duodecim tribuum fuit, non locutus est divinus patriarcha in celeberrimo oraculo. Seros enim annos, & ventura spectavit secula, cum tribus Judæa, scisso in contrarias partes populo, suam sibi rempublicam habere seorsim ab Israelitis cœpit, quam probavit dilexitque Deus, atque appellari de solo Judæ nomine Judaicam voluit, donec is mortalium datus cœtibus esset, cui imperium destinabatur non Judæorum modò, sed gentium omnium. Atque hanc quidem sceptri majestatem, ex quo tempore semel esse Judæorum cœpit, mansisse eorundem dicimus, etsi mutatus interdum

reipublicæ status sit, ac penes optimates modò pontificesque, modò penes reges principesque summa fuerit imperii. Nimis ineptè faciunt, qui hic in arctum desiliunt, & nominis hujus honorem haud pertinere nisi ad reges autumant. Quicunque enim populus suâ quadam republicâ, suisque legibus utitur, is rectè gloriari de imperio, deque sceptro potest. Memoriæ proditum est, Jerosolymæ, etiam eo tempore, cum populum non principes, sed optimates regerent, in medio magni concilii, quod Sanhedrin vocant, sceptrum pependisse. quæ res fuit profectò quoddam insigne illius majestatis, quam in Partit. Orat. Marcus Tullius *esse magnitudinem quandam populi* ait *in ejus potestate ac jure retinendo, quæ vertitur in imperio atque omni populi dignitate*. Non reges, non principes rempublicam Romanam, sed consules atque senatus agitavêre, cum lex istæc fœderis data Ætolis est, quam Livius refert, *uti majestatem populi Romani conservarent sine dolo malo*. Atque hoc idem omnibus fuisse liberis populis imperatum, qui fœdere aliquo, sed haud æquo, in amicitiam venirent Romanorum, testis est Proculus Jurisconsultus *in lib. 7. ff. de captiv. & postlim. reversis*.

Ne illud quidem nostrâ interesse arbitramur, quâ de gente aut tribu fuerint, qui Judaicas res moderati sint rexerintque. Etsi enim per annos sanè multos regnum tenuerint Levitæ Hasmonæi, fuit tamen nihilominus respublica Judæi populi. Neroni Cæsari illud sapientissimus magister Seneca dixit, *Non rempublicam principis esse, sed principem reipublicæ.* Neque profectò alia fuit sententia Ulpiani Jurisconsulti. is enim *majestatis crimen esse* id demum ait, *quod adversus populum Romanum, vel adversus securitatem ejus committitur. l. 1. §1. ff. ad legem Jul. majest.* Utique vixit iis temporibus Ulpianus, cum nec jussus amplius nec suffragia populi essent, sed imperium atque rerum summam Cæsares tenerent: & tamen, qui accuratissimè definire cuncta solet, majestatem esse populi ait.

CAPUT X.

Nunquam duodecim tribus Hebreas de nomine Judæorum appellatas esse. Decem illas tribus, quæ ante Nabuchodonozoris tempora avectæ à Salmanassare sunt, nunquam in Palæstinam rediisse. duas

duas duntaxat tribus, non plures, paruisse Romanis, usque ad Flavii Josephi tempora. Passim Eusebii & aliorum error notatus.

NOndum satis confutasse Eusebium videmur, nisi palam fecerimus, in quos laqueos ipse se induerit imprudens scriptor. Extant illa verba ejus in libro 8. quem citavimus Demonstrationis Ev. in demonst. 1. ἀπὸ τῶν Μωσέως χρόνων καθεξῆς οὐ διέλιπον μερικοὶ μὲν αὐτῶν ἄρχοντες ἐκ διαφόρων φυλῶν ἡγησάμενοι, καθόλου δὲ ἰούδα φυλὴ παντὸς προεστῶσα τοῦ ἔθνους. *Jam inde à temporibus Mosis, duces quidem Israëlitici, si particulatim eos intueâre, ex diversis tribubus lecti imperarunt: at in universum toti genti præfuit Judæa tribus.* Hactenus sibi constat, neque pugnantia dicit. Quod autem subdit, ridiculum est: τῷ παραδείγματι δὲ καταδέξῃ τὸ εἰρημένον. ὡς γὰρ ἐπὶ τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς οἱ μὲν κατ' ἔθνος ἐπίτροποί τε καὶ ἡγούμενοι, ἔπαρχοί τε καὶ στρατοπεδάρχαι, οἵ τε πάντων ἀνωτάτω βασιλεῖς, οὐ πάντες ἐκ τῆς ῥωμαίων ὁρμῶνται πόλεως, οὐδ' ἀπὸ Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου προ-

ρᾶς, ἀλλ' ἐκ μυρίων, ἄλλος ἄλλοθεν ἐθνῶν, ὅμως δὲ οἱ πάντες βασιλεῖς τε, καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι τὴν ῥωμαίων ἐπιγράφονται προσηγορίαν, ῥωμαίων τε τὸ κράτος ἐπωνόμασται, καὶ ταύτης ἐξῆπται τῆς ἐπωνυμίας, οὕτω περὶ τῆς καθ' Ἑβραίους χρὴ νοεῖν πραγμάτων· μιᾶς μὲν καθόλου τῆς τοῦ ἰούδα φυλῆς κατὰ τοῦ παντὸς ἔθνους ἐπιπεφημισμένης, τῆς δὲ κατὰ μέρος ἡγουμένων τε καὶ βασιλέων ἐκ διαφόρων καθισταμένων φυλῶν, καθόλου δὲ τῇ τοῦ ἰούδα τιμωμένων προσηγορίᾳ.

Exemplo facile percipies, quod diximus. quemadmodum enim in Romano imperio gentium singularum moderatores rectoresque & præsides, castrorumque præfecti, quique omnibus illis majores sunt, reges, haud quidem omnes urbe Roma, neque Remi Romulique satu sed ex innumeris alii aliunde gentibus orti sunt; & tamen tam reges profectò cuncti, quàm qui post illos sunt, præfecti ducesque, appellati sunt Romani, visque & potestas Romanorum dicitur, atque ex hoc nomine pendet: Ita

de

de Hebræorum rebus existimandum est, quasi una quidem tribus Judæa toti genti illustre suum nomen impertiverit, particulatim verò duces ac reges creati ex diversis tribubus sint, qui tamen ex communi illa Judæorum appellatione honorem acceperint. Vide quid non possit incogitantia. Planè enim contrarium efficit Eusebius, quàm volebat. Qui enim sceptrum fuisse penes Judæos jam tum à tempore Mosis ait, argumentum ejus rei hoc adfert, quia respublica, imperium, atque totus populus, qui duodecim tribuum erat, appellationem habuêre de nomine unius Judæ. Hoc argumento bis terve diversis in locis, magnificè se effert. neque ferme in totâ illâ dissertatione aliam rationem reperias, quà probare sententiam suam nititur. Atqui, pace Eusebii, hoc omne, quicquid est, futilissimum est. Non enim respublica, non imperium de Judæ nomine dici cœpit, nisi postquam secessionem major Israëlitarum pars fecisset Hieroboami auspiciis, qui statim Samariæ regnum sibi quoddam munivit ceremoniarum atque religionum mutatione. Ego & Eusebium, & eos omnes, qui leviter sacram historiam cognoverunt, quavis sponsione provoco, ni hoc ita sit, uti dico. Sed quid illud est, quod to-

ties & tam fidenter ait, duodecim tribus in universum fuisse Judæorum nomine appellatas? Est hoc Eusebii delirium, quod ille incautis mortalibus obtrusit; & reperti sunt quidam summa claritudine scriptores, qui defenderent. Nos id nunquam factum dicimus, sive tu tempora ista, quæ scissionem regni Israëlitici antecedunt, sive ea spectes, quæ insecuta pòst fuere. Et Eusebius quidem, etsi mentem suam apertè non explicat, tamen, si conjicere licet, sic sensit, accidisse illud inter initia nascentis imperii, cum respublica in Cananensium sedibus institueretur, ac de nomine ejus capienda consilia essent. Sed hoc colorem veri non habet. Quare vir maximus, quem Eusebii defensorem diximus, de tempore eum aliter sentientem facit, & quod sentire eum credidit, probat ipse sequiturque. Observasse enim Eusebium ait, duodecim tribus Israëliticas appellationem accepisse de nomine Judæ, eamq; appellationem tunc primum cœptam usurpari, cum regiam potestatem, quam in Sedecia tribus Judæ amiserat, pontifices maximi in se transmovissent, hanc autem rem inprimis admiratione dignam ait, quippe quæ accidit consilio numinis. Etenim, cum Polybius non sine gravi causâ existimet evenisse, ut Achæi, exiguus Græciæ populus,
nomen

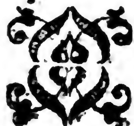
nomen aliquando darent universæ Græciæ, sanè etiam hic aliquid sublimius grandiusque spectandum esse, cum post reditum à captivitate omnes omnium tribuum Abrahamidæ vocati Judæi sint. Hunc nos errorem excusare nec possumus, nec debemus. Enimverò, cum scissum divisumque Israelitarum regnum fuit, duæ tribus, Levitæ & Benjaminitæ, Judæis se sociavêrunt. Quia autem pauciores tenuioresq; erant, nihil nisi accessio habiti sunt. Itaque nec respublica ab illis appellationem accepit, & ipsi pene nomen suum amisere. dicti enim tandem communiter Judæi sunt. Hæc vera rectaque fatemur, neque aliter res habet. Sed quid ista, aut quo pacto ad cæteras decem tribus pertineant, viderint ii, quibus hoc commentum placuit. Profectò, ex qua tempestate semel decem illæ Israëliticæ tribus abductæ à Salmanassare Assyrio, & dispersæ per Colchos, Parthos, Indos atque Æthiopas sunt, nunquam deinde in patrium solum redierunt aut conjunctæ iterum Judæis sunt: sed inter barbararum gentium imperia, etiam hodie, si qui adhuc ex illa colluvie supersint, improbæ defectionis graves pœnas exolvunt. Itaque in republica Judæorum esse, aut nominis honorem ab illis accipere non potuere, qui cum Judæis nullum usum nul-

lam-

Jamque consuetudinem habebant. procul enim diverso in orbe siti, aliud cælum, alia sydera intuebantur. Est apud Flavium Josephum, inusitatæ diligentiæ autorem, memorabilis locus, lib XI. cap. v. Antiq. Judaic. quem excussisse ingens pretium operæ erit. sic enim optimè rem expediverimus. Fecerat Flavius primùm verba de iis, qui undique ex vicinis terris Babylonem confluxêre, uti cum Ezra Hierosolymam redirent. ii autem omnes erant Judæi, & qui se Judæis conjunxerant, Levitæ atque Benjaminitæ. At de Hebræis aliarum tribuum, ita subjicit; ὁ δὲ πᾶς λαὸς τῶν ἰσραηλιτῶν κατὰ χώραν ἔμεινε· διὸ καὶ δύο φυλὰς εἶναι συμβέβηκεν ἐπί τε τῆς ἀσίας καὶ εὐρώπης Ῥωμαίοις ὑπακουούσας· αἱ δὲ δέκα φυλαὶ πέραν εἰσὶν εὐφράτου ἕως δεῦρο, μυριάδες ἄπειροι, καὶ ἀριθμῷ γνωσθῆναι μὴ δυνάμεναι. *reliquus verò omnis populus Israëlitarum remansit in sedibus suis, in quas decem Israëliticæ tribus erant asportatæ trans Euphraten à Salmanassare Assyrio. Quare tam in Asia, quàm in Europa, duas duntaxat tribus in obsequio Romanorum esse contigit. at reliquæ decem tribus, etiam*

hac

hoc tempore, trans Euphraten adhuc degunt, quarum sunt infinitæ myriades, planè ut propter numerosam multitudinem nosci haud queant. Enimverò durioribus usi fatis sunt, quos Salmanassar abduxit captos, quàm ii hercle, quos avexit postea Nabuchodonozor. Nam Israëlitas quidem fluvius Euphrates, quem semel transierant, semper coërcuit. At Judæi, qui eundem transvecti erant, tandem reversi aliquando in Palæstinam sunt: &, cum aut angusta nimis, aut parum grata ipsa illa esset Palæstina, per Europam tandem Asiamque latè sedes suas posuêre. Hæc causa est, cur Josephus duas modò Hebræorum tribus ad obsequium actas à Romanis dixerit. Illa enim tempestate populus Romanus, etsi omnia pene armis subegerat, & solem utrumq; currere in imperio suo cernebat, nondum tamen moverat terminos trans Euphraten. Itaque decem Israëliticas tribus, quas fluvius ille æterno carcere claudit, haut paruisse tunc Romanis, rectè proditum ab accuratissimo scriptore est.

CA-

CAPUT. IX.

Hariolatio quorundam, qui sceptrum Iudaicum esse Davidi datum ajunt. admodum serò contigisse, quod dictum multò antè de Iudæ sceptro erat. Quando ablatum Iudæis sceptrum sit.

DIxi ingenuè, quando darum Judæis sceptrum existimem, de quo oraculum extat: dein, quos cives habuerit ea respublica, quæ ortum accepit ex plebis secessione. Quæ omnia Eusebius assecutus non est. qui tamen unus inter tot interpretes rectè de illo oraculo ac pene divinè judicavit. Quæ cæteri commenti sunt, non referam. Plerique tamen, quod Eusebius esse factum jam inde à primordiis reipublicæ Hebrææ vult, id contigisse eo tempore ajunt, cum regia potestas delata ad Davidem est, quem tribu Judæ satum sacri annales loquuntur. Sed hos tam solidè tamque feliciter confutavit Eusebius, nihil ut amplius addere cujusquam possit industria. Nam & Davidis posteros per tempus oppido exiguum, usque ad captivitatem Babylonicam, tenuisse regnum docet: & quæ dicuntur identidem de æterno ejus solio, bene atque sapienter ad Messiam retulit. Sed de his post Eusebium plura dicere, hominis sit frustra seduli. Ita enim ille defun-

ctus

ctus hac cura est, uti otium omnibus fecerit. In fine restat, ut illis solicitudinem demamus, qui mirabuntur quid ita serò eventus exstiterit vaticinii, quod proditum de Judæa republica est. Diximus enim sub Roboamo demum cœpisse eam. Sed sciant illi, ne hoc quidem præter vatis mentem fuisse. Quippe filios suos moribundus senex extremum allocutus, velle se illis significare aït, *quæ eventura sint in diebus novissimis.* Dein & illud meminerint, in oraculis haud curiosè vestigari tempora oportere. Pleraque enim interpretanda latissimè sunt. Vel ecce in hoc ipso vaticinio, cum dicitur, *non sublatum iri sceptrum, priusquam venerit Silo*, putes illud significari, statim cum apparuerit mortalibus Messias, fore ut de manibus excutiatur sceptrum genti isti. Quod planè secus accidit. Non enim amiserunt id decus Judæi, nisi postquam, excisa urbe, incensoque templo rempubl. aliquam habere suam, seque suis regere legibus desiverunt. Neque propterea defuit oraculo infallibilis veritas. Etsi enim diu ante è terris excesserat rerum salus Messias, contigisse tamen hæc ejus ætate constat. Mihi quidem significasse illud publicâ voce visus semper ipse Messias est, cum de urbis templique ever-

sione

sione in hunc modum infit, οὐ μὴ παρέλθῃ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ πάντα ταῦτα γένηται· *non transibit haec aetas, priusquam facta sint haec omnia.* Hæc satis erunt bonis cordatisque omnibus. Cæteros non moramur. quibus hæsitandi causa ubique est. Equidem, qui viros maximos incertis hic fluctuare erroribus cernebam, ita paravi memet ipsum, uti quiddam certum tenerem, quod deinceps sine periculo tuerer constantissime. Persæpe enim ea res in hisce libris nostros impetus tardavisset.

CAPUT. XII.

De dictatoribus, judicibusque, de senatu Sanhedrin. de initiatione senatorum. ἡ χειροθεσία. item solenne carmen. qui allecti in id concilium. qualis jurisdictio eorum. de populi comitiis. de poculo Sutha. Iudaeorum delirium de magiae usu. de Eleazari incantamentis.

OStensum à nobis est, rempublicam, de qua agimus, diu Hebræorum omnium, mox autem Judæorum duntaxat fuisse. quod

quod profectò semel definire, magni nostrâ intererat. Nunc egressi ex molestissima disputatione, dicamus deinceps, qui sacræ genti imperitaverint, quidve de judiciis sit, & de senatu habendum. Non concesserat Mosi numinis benignitas, uti rempublicam eam in Palæstina surgentem cerneret, cujus instituta publicaverat in Arabum desertis. Datum id decus Josuæ est, qui, Mose defuncto, populi ductor cum imperio maximo fuit. Domi enim militiæque, quod jussisset, jus ratumque erat. Hunc pari potestate secuti sunt, qui præeundo edicendoque prætores dici dictatoresque poterant, etsi in sacris annalibus Judices appellantur, ratione haud multum diversâ. At Flavius μονάρχας vocavit. quod nomen etiam Syllæ, Cinnæ, Marioque, & aliis dictatoribus Romanis Græci dedêre. Hos judices, in magnis motibus, necessitas creavit; & compertum negotiis atque periculis est, in bello feliciter illis rem semper processisse, cùm regum temeritatem persæpè fortuna destituerit. Fuit etiam, cum iidem rebus civilibus intenti agerent, causasque audirent, sed graviores. Raro enim pro tribunali sedebant. Jussus modò, imperiumque, & summa rei ad eos pertinuit. Ultimus eorum Samuël fuit is, quem reges excepêre, qui, potestate

&

& imperio non contenti, habitu insuper insignibusque & splendore furtunæ supra multitudinem se tulêre. Cæterùm, præter summos populi ductores, Judicesque, atque eos, qui pòst appellati reges sunt, non pauci alii fuêre, qui de republica consultarent, jusque dicerent, & negotiorum arbitri essent. Synedria enim quædam constituta erant, in quibus qui senatores fuerint, quæve res ad illos relatæ sint, edisserendũ deinceps est. Ante omnia offert se nobis concilium magnum Sanhedrin, in quod adscripti assessores septuaginta erant. Id concilium, cum constitutum à Mose esset, semper deinde sub Judicibus, regibusque, & pontificibus usque ad extremam Iudææ desolationem fuit mansitque in eâ urbe, quæ sanctuarii sedes atque reipublicæ arx esset. Sed quoniam prima tempora, proximaque illis, fermè obscura sunt, & de urbe Silo nihil præcipuè scitu dignum sacer codex prodidit, nos quale id synedrium in civitate principe Jerosolymâ fuerit, postquam extructum illic templum est, ex Judæorum observatione trademus. Mox de cæteris dicetur conciliis, quæ vel Jerosolymæ, vel in urbibus singulis fuêre. Concilii magni sedes in ipso sanctuario fuit, ubi de divinis humanisque rebus senatores

sep-

ſeptuaginta cognoſcerent, non hercle de plebe hominum lecti, ſed nobiliſſimi omnes, qui amplitudinem majorum, ac priſcæ familiæ decora, præferebant. Eam ſedem illis ſummus Moſes aſſignaverat. Convenire enim eos in locum juſſit, quem elegiſſet Deus uti nomen illic ſuum adoraretur à populo. Ab his provocatio non erat. Quicquid decidere cæteri magiſtratus judiceſque in Palæſtinæ oppidis atque in ipſa urbe Hieroſolyma nequibant, id omne ad horum juriſdictionem pertinuit. Qui autoritate & honore præcellerent inter eos, duo fuêre. quorum unus totius ſynedrii caput erat. & à Talmudicis נשיא בכל מקום *princeps in omni loco* dictus eſt. alter huic proximus, ſed minor fuit, quem אב בית הדין *patrem judicii* appellavêre. Cæteri inter ſe æquales fuerunt. Hæc ſenatoria dignitas, quoniam ampliſſima erat, nemini data ſine legitimo actu eſt. Manuum enim impoſitione opus fuit, quam Judæi סמיכה vocant. At Græci χειροθεσίαν dixerunt. Ita Moſes Joſuæ & ſeptuaginta ſenatoribus manum impoſuit, quâ ſolennitate peractâ, ſtatim delapſus ætheriis ſedibus ſpiritus pectora eorum implevit. Et hi porrò, in hunc modum initiati cum eſ-

ſent,

ſent, alios eâdem lege auctoraverunt. Non tamen potuit is ritus extra terram ſanctam peragi. quia vis ejus omnis concluſa Palæſtinæ finibus erat. Perinſigne eſt, quod Rabbi Maimonides tradidit in Halacha Sanhedrin, in capite quarto. Cum enim olim ſolennem hunc actum pro arbitrio ſuo omnes ii celebrarent, quibus impoſita ſemel manus fuerat, coarctatum id jus à ſapientibus eſſe ait, conſtitutumque uti nemo deinceps illud uſurparet, niſi cui id conceſſiſſet divinus ſenex Rabbi Hillel. Is autem, magni concilii princeps erat, & alterum ſub ſe præſidem habuit Samcam, hominem truculentum ambitioſumque, cujus ſectatores, cum paulò pòſt contra diſcipulos Hillelis inſurrexiſſent, tantis ſtudiis animos hominum concivêre, pene uti totus populus pertractus in partes ſit. Tandem hæc manuum impoſitio quæ uſitata diu fuerat, ceſſavit. Recitatum enim duntaxat carmen quoddam conceptis verbis eſt, quod Rabbi Maimonides fuiſſe ejusmodi ait: הרי את סמוך ויש לך רשות לדון אפילו דיני קנסות: *Ecce, manus tibi impoſita eſt, daturque poteſtas tibi judicia exercendi etiam criminalia.* Præterea aliam quoque formulam Talmudiſtæ prodiderunt

runt, quorum verba in Elencho Trihæresii vir illustris Josephus Scaliger retulit, sed non rectè accepit. Quare nos illum locum huc transscribemus, &, ut intelligi debet, interpretabimur. Dixerant Talmudistæ de Juda Babæ filio, qui vetera gentis suæ instituta tutatus acerrimè est. Penè enim actum erat de judiciis criminalibus, deque manuum impositione, ni ille Atlas res labentes fulsisset. Dehinc illa subjiciunt: הסמיכה לוא דוקא
ביד כמו שעשה מושה ליהושע
אלא אפילו בדבור בלבד די
שיאמר אני סומך אותך תהיה
סמוך; Nos horum verborum germanam sententiam hanc putamus: *Actus ille solennis nõ tantùm fit manu impositâ, quemadmodum Moses Josuæ fecit, sed etiam fit per formulam verborum duntaxat, cujusmodi, hoc est, quod dicitur, Ego impono tibi manum, & manus imposita tibi esto.* At summus Scaliger ex illis verbis collegit, esse à Juda aliud quoddam carmen repertum prçter vetustissimam formulam, quæ ibi concepta est. Quorum omnium nihil Talmudistis in mentem venit, neque vera sunt. Fefellit autem hoc virum maximum, quod existimavit בלבד esse *preterquam*, cum con-

contrà in Rabbinismo fermè sit *duntaxat & solum*. Sed hoc grammaticæ pulpæ est, & relinqui aliis debet. Nos hîc quædam graviora commentamur. In concilium magnum non modò cives primariæ nobilitatis, quod jam diximus, sed Levitæ quoque sacerdotesque allecti sunt. Etiam pontificem Maimonides ascitum ait אם היה ראוי בחכמה *si cordatus, & capiendis consiliis non ineptus esset*. alioqui reprobare eum fas fuit. Non enim suo jure in senatum ibat, sed admissus suffragiis est. Cunctos autem assessores corpore esse integro oportuit. Qui vitium aliquod habebant, arcebantur. Sed nec peregrini exterive recepti in hunc ordinem sunt, nisi matre saltem Judęa essent. Hos enim excipit Maimonides. Et sanè æquum erat; neque secus constitutum jure Quiritium est, Ait Ulpianus JC in l. 1. §. 2. ff. Ad municip. si quis ex patre Campano, matre Puteolanâ natus sit, eum municipem Campanum esse. nisi forte privilegio alioquo materna origo censeatur. tunc enim filium maternam originem sequi. quare Iliensibus concessum esse, ut, qui matre Iliensi est, sit eorum municeps. & Ponticis ex beneficio Pompeii Magni competere, ut, qui Ponticâ matre natus esset, Ponticus esset, atque etiam

Del-

Delphis hoc idem tributum & conservatum fuisse. Senatoribus Sanhedrin per omnem Iudæam ire, conventusque populi lustrare, in oppidis magistratus condere, cura fuit. Cumque Cabbala quædam, mysteriorumq; doctrina jam inde ab initiis reipub. tradita per manus esset, hujus vis omnis, auctoritasque penes illos erat. Tum & statuta de rebus sacris condere, & modos quosdam comminisci, quibus lex exponeretur, illorum fuit. De qua re Maimonides accuratè egit in Halacha ממרים in cap. primo. Extant apud Talmudistas multæ juris Judaici cautiones de illo sapiente, quem ipsi זקן ממרה ; *senem refractarium contumacemque* appellant; qui juris sacri & Cabbalæ pridem consultus, ortâ mox hæsitatione aliquâ, probare illud & sequi recusaret, quod communiter Senatores Sanhedrin statuebant. Is dein judicio magni synedrii capite damnabatur. Huc illa Maimonidæ spectant in eadem Halacha in cap. tertio זקן ממרה האמור בתורה הוא חכם אחד מחכמי ישראל שיש בידו קבלה ודן ומורה בדברי תורה כמו שהורו ויורו כל חכמי ישראל שבאת לו מחלוקת בדין מן הדינים עם בית דין הגדול

לא חוזר לדבריהם אלא חלק
ליהם והורה לעשות שלא
הוראתן גוזרה עליו תורה מיתה:

Quæ jam plana ſunt. Porrò etiam vatum ca
ſa, qui graviter deliquiſſent, nōn alibi, quà
in hoc ſynedrio, diſceptabatur. idque in an
mo habuit ſervator hominum Meſſias, cu
in Lucæ Evangelio negat fieri poſſe
uti propheta quiſpiam pereat extra Jero
ſolymam. Tum &, quod ſummæ poteſtati
eſt, regem quoque conſtituebant, ac de bell
gerendo, déque hoſtibus profligandis, & d
proferendo imperio deliberabant. Sed quo-
niam hæc ejusmodi erant, in quibus ſalus o-
mnium & ſumma reipublicæ vertebatur,
conſultatum de his plerumque cum populo
eſt. Indicta enim comitia ſunt, in quibus ſo-
lis populus partem aliquam caperet regun-
dæ reipublicæ. Et ſane aliam capere partem,
aut aliter, non debuit. honores enim magi-
ſtratusque ſingulis mandantur, quare gerere
eos plebs propter væcordiam imperitiamq;
nequit. At in comitiis ſapit videtque aliquid.
Quod enim ſubtiliſſime Ariſtoteles judica-
vit, omnis ea multitudo ſenſum aliquem ha-
bet, conjuncta ſi ſit; atque etiam publica
commoda juvat, quia cordatiores adſunt,
ducuntque. at ſeorſim ſinguli ſine delectu ju-
dicioque ſunt. De rege igitur, deque bello, ut

dimi

dixi, decreta facta interdum populo auctore sunt. Cætera omnia senatores Sanhedrin per se expedivère. Neque poterant illi maximis rebus esse impares, quia delecti sunt, quibus ingenium usu sapientiàque validum esset. Sanè quidem summus Moses eos senes dixit, non ætate modò, sed curâ experientiâque. Fatemur tamen interdum causas ejusmodi fuisse coram illis disceptatas, quas explorare vis humanæ industriæ nequit. Hujus generis faciunt Talmudistæ quæstionem, quæ in solo hoc synedrio habita in caput mulieris de adulterio est, cum testimonia non adessent. Surrexit enim sacerdotum unus, qui pars senatus esset. Is collegarum jussu diram execrationem obtestationemque composuit in ream, ac mox potionem ei porrexit, quæ nocentem rumperet è vestigio, insonti autem prodesset ad valetudinem. Judæi magistri id poculum סוטה appellant. Quia autem vis ejus occultior in lege horrendi carminis latet, creditum ab illis est, senatores hos cunctos fuisse magiæ peritos, eamque artem tanti esse, uti, qui nescirent eam, recepti in summū illū ordinē non sint. Hæc opinio etiā nunc verpos tenet; sed vanissima est. Jam enim diximus, sacrum quendam instinctū non defuisse septuaginta senibus, postquam solenni actu impositæ illis manus essent. Et ipse Deus in

Pentateucho eundem spiritum illis promittit, qui in Mose esset. Quare profectò tam futilis scientiæ præsidio non indigebant, qui meliora certioráque edocti cœlitus erant. Nos hunc Judæorum asininum stuporem non traduceremus, nisi Flavius Josephus quoque summus scriptor, popularium commentis deceptus, similia aut stultiora delirasset. Eleazarum enim quempiam majorum gentium sapientem memorat, qui coram Vespasiano incantamenta quędam fanaticis adhibuerit, quæ summus rex Salomo in hunc usum à geniis accepta transmisisset ad posteros. Multa ille ibi refert, quæ satis digne exsibilari non possunt. Nos putamus Josephum, quo die istæc scripsit, aliquod purgamentum calcavisse. Adeò infeliciter, & præter morem suum, locutus aliena est.

CAPUT XIII.

De duobus aliis conciliis, quæ Jerosolymæ fuere præter senatum Sanhedrin. De senatu XXIII. virorum, qui in singulis oppidis. De trium virorum collegio. Civitatum quis modus esse debeat. De quinque viris cædis expiandæ causâ creatis. De septemviris & triumviris, qui

qui annis & mensibus intercalandis præerant. Tempora à Rabbi Hillele Babylonio ordinata. Vis concilii Sanhedrin à Gabinio callidè imminuta.

DE senatu magno diximus, quæ in mentem inciderunt. Cætera concilia quæ fuerint, & cujusmodi, expediri paucis potest. Jam primum duo alia fuisse in ipsâ urbe Jerosolymâ, eruditissimus Maimonides prodit in Halacha Sanhedrin, capite primo. Eorum descriptio in opere Talmudico est, tam in Misna, quàm in Gemara. In utroque viginti tres judices sedebant. Quemadmodum autem magnum concilium Sanhedrin in templi parte erat, quæ Gazith dicta est, ita è duobus his synedriis unum ad portam atrii fuit, alterum verò ad portam, quæ aditum aperuit ad montem templi. Etiam dignitas utriusque dispar fuit. Qui enim judices ad portam montis sancti sedebant, magnificum sibi duxêre, si in senatum asscriberentur, qui ad portam atrii erat. Et rursum ex hoc senatu in concilium Sanhedrin ascendere, honoris gradus fuit. Quæ omnia accuratè Rabbi Maimonides distinxit. Porrò præter Jerosolymitana hæc concilia, in singulis quoque Palæstinæ oppidis aliquis senatus juri dicundo, negotiisque publicis curandis constitutus est.

Is

Is erat viginti & trium virorum, qui de capite fortunisque civium judices ſedebant, cauſasq; omnes decidebant, exceptis paucis illis, quas ad conſeſſum Sanhedrin relatas dixi ſuprà. Deſcribit Maimonides etiam triumvirorum quoddam collegium, atque id fuiſſe in tali civitate ait, quæ centum & viginti incolas non haberet. Ego verò Ariſtoteli aſſentior, ne quidem eſſe eam civitatem. Quemadmodum enim navis non eſt, quæ aut palmi unius ſit, aut duorum ſtadiorum: ita civitas nomen amittit, modus ſi deſit. Nam & quæ parva nimis eſt, ſuis ipſa opibus non pollet, quod civitatis proprium eſt: & magnitudine nimiâ non civitas, ſed gens fit. Sed non eſt tam anxie hæc ratio cum Judæo putanda. Triumvirorum fuit de injuriis, deque pecuniis & bonis mobilibus judicare. Qui capitalium criminum rei erant, apud alios, quos dixi, poſtulabantur. Addit Maimonides, in Hal. Sanhedrin, cap. 5. res quaſdam ejuſmodi fuiſſe, quæ nec ad ſeptuaginta ſenes, neque ad collegium viginti trium judicum, neque ad triumviros pertinerent. opus enim ad eas peculiari quodam ſenatorum numero fuiſſe. Inter has cædem numerat, quæ patrata in oppidi cujuſdam finibus incerto autore erat. Eam expiari oportuiſſe per quinque viros, vitulæ mactatione,

ait,

ait. Plura id genus refert, quæ prudens prætereo. Non enim dictata reddimus. Illud mireris, temporum quoque ordinationem selectis judicibus esse commissam. Nam de anno intercalari septemviros, de mense autem statuisse triumviros ait. *In eadem Hal. eod. cap.* Sed hanc curam postea omnibus popularibus suis ademit homo sui seculi princeps. Hillel Babylonius, de quo viro honorificè illud testatur Rabbi Abraham Zacuth in libro Juchasin: ר' הלל הנשיא תקן העיבור לכל ישראל קודם שתתבטל הסמיכה עד ימי המשיח: *Rabbi Hillel, magni concilii præses, composuit intercalationem toti Israëli usque ad tempora Messiæ, idque factum ab illo est antequam manuum impositionis legitimus actus abrogaretur.* Profectò, ni Hillel iste tantis malis maturè occurrisset, turbata tempora confusaque fuissent. Non enim multò pòst cessavit χειροθεσίας solennitas, sine qua septemviros triumvirosque corrigendis fastis præfectos fuisse, negat Maimonides, cum ait וכל אלו סמוכים *omnibus illis impositas manus fuisse.* Sed desinimus aliquando, ne quis nos credat accuratum opus moliri, qui nihil hercle, nisi tu-

tumultuarias commentationes, extrudimus. Quicquid autem de conciliis dictum à nobis est, ad eam referri tempestatem cupimus, cum nondum Judæa Romanum victorem acceperat. Multa enim ille postea mutavit refixitque, non libidine aut sævitiâ, sed retinendæ dominationis. In primis Gabinius, Syriæ proconsul, cum stabilitas reipublicę multò maxima in consessu Sanhedrin esset, dissipandam ejus vim plura per oppida existimavit. Quare pari potestate quinque Synedria Gadaris, Amathunte, Hierichunte & Sephoris constituit. quinta sedes Jerosolyma erat, quæ jam pars sui & accessio fuit. Sanè quæ in cæteris urbibus posita à Gabinio concilia sunt, cum deteriora Hierosolymitano non essent, etiam diutissime post illudstetêre. Mihi quidem de illis loqui Justinianus Imperator videtur *in l. 17. C. de Jud. & Cœl.* cum canonem requirit *à primatibus, qui in utriusq; Palæstinæ synedriis dominabantur.* Sed in hæc nos egressi non sumus. Rempublicam enim veterem, & intemerata gentis instituta spectavimus. Cætera exequi velle, quæ conversa identidem sunt, infelicis studii sit. Non enim de illis aliquid tradi certum potest.

CA-

CAPUT. XIV.

regis creatione, & an placuerit ea numini. Cur initio rex malus à numine adscitus. Quas res in illo legendo spectaverit vates. Liber de regni jure in sanctuario positus. Quarum rerum potestas data regibus Hebræis sit. Quis honos illi à Pontif. maximo, à sacerdotibus atque à vatibus delatus. Locus Samuelis contra quosdam interpretes stabilitus. Sedendi jus in atrio sacerdotum soli regi datum, non ipsis sacerdotibus, nec aliis. Cujusmodi regibus, paruerint primi homines, ex Aristot. Quidnam Hebræis regibus sanctitatem adjecerit. Non eam hinc esse, quia vates fuêre. Solos reges & pontifices maximos unctione fuisse initiatos. Unguentum sacrum à Josia defossum, nec post repertum aut usurpatum fuisse sub templo secundo. Reges Samariæ an uncti fuerint.

AIt Rabbi Maimonides in parte postrema Misnæ, Israelitas tria mandata accepisse

 à nu-

tumultuarias commentationes, extrudimus. Quicquid autem de conciliis dictum à nobis est, ad eam referri tempestatem cupimus, cum nondum Judæa Romanum victorem acceperat. Multa enim ille postea mutavit refixitque, non libidine aut sævitiâ, sed retinendæ dominationis. In primis Gabinius, Syriæ proconsul, cum stabilitas reipublicę multò maxima in consessu Sanhedrin esset, dissipandam ejus vim plura per oppida existimavit. Quare pari potestate quinque Synedria Gadaris, Amathunte, Hierichunte & Sephoris constituit. quinta sedes Jerosolyma erat, quæ jam pars sui & accessio fuit. Sanè quæ in cæteris urbibus posita à Gabinio concilia sunt, cum deteriora Hierosolymitano non essent, etiam diutissime post illud stetêre. Mihi quidem de illis loqui Justinianus Imperator videtur *in l. 17. C. de Jud. & Cœl.* cum canonem requirit *à primatibus, qui in utriusq; Palæstinæ synedriis dominabantur.* Sed in hæc nos egressi non sumus. Rempublicam enim veterem, & intemerata gentis instituta spectavimus. Cætera exequi velle, quæ conversa identidem sunt, infelicis studii sit. Non enim de illis aliquid tradi certum potest.

CA-

CAPUT. XIV.

De regis creatione, & an placuerit ea numini. Cur initio rex malus à numine adscitus. Quas res in illo legendo spectaverit vates. Liber de regni jure in sanctuario positus. Quarum rerum potestas data regibus Hebrais sit. Quis honos illi à Pontif. maximo, à sacerdotibus atque à vatibus delatus. Locus Samuelis contra quosdam interpretes stabilitus. Sedendi jus in atrio sacerdotum soli regi datum, non ipsis sacerdotibus, nec aliis. Cujusmodi regibus paruerint primi homines, ex Aristot. Quidnam Hebrais regibus sanctitatem adjecerit. Non eam hinc esse, quia vates fuêre. Solos reges & pontifices maximos unctione fuisse initiatos. Unguentum sacrum à Josia defossum, nec post repertum aut usurpatum fuisse sub templo secundo. Reges Samaria an uncti fuerint.

AIt Rabbi Maimonides in parte postrema Misnæ, Israelitas tria mandata accepisse

 à nu-

à numine quę exequerentur cum Palæstinam tenerent. è quibus primum erat, uti regem sibi constituerent; alterum, uti memoriam obliterarent Amalekitarum; tertium de templi ædificatione fuit. Mox hæc ostendit longo quidem intervallo, diversisque temporibus, sed illo tamen ordine, quo jussa erant, confecta esse. quippe creatum regem esse, priusquam bellum cum Amalekitis gereretur. templi autem structuram non cœptam esse, nisi cum invisissimæ istius gentis extremus dies venisset. Testimonia istius rei illustria Maimonides recitat, quæ huc transscribere supervacuum est. In Deuteronomii capite decimo & septimo summus Deus, cum Israëlitas expetituros regem aliquem ait, causam adjungit, quæ verissima est, quod omnes in vicino gentes sub unius imperio vivebant. Ita enim est natura ingeniumque hominum, illam orbis partem qui habitant, pauci libertatem, pars magna justos dominos volunt. Nec vane apud Tacitum Claudius Civilis ad Batavos suos ait, *Servire Syriam, Asiamq́, & suetum regibus Orientem*. Hoc ita cum sit, permulti mirati sunt, cur indignè tulerit Deus, summam rei à Samuele ad regem aliquem transferri. siquidem illud & probaverat antea, & futurum pro indole dixerat sacri populi. Sed illis eruditè respondit Maimo-

mo-

monides, atque indignationem numinis ex eo esse ortam ait, ששאלו בתרעומת ולא שאלו לקיים המצוה אלא מפני שקצו בשמואל הנביא שנאמר כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו: *quia regem concupivissent per ambiguas querelas, seditiosasque voces, non uti legis praeceptum peragerent, sed quòd displicebat illis sanctissimus vates Samuel, ad quem vox illa numinis extat, Non te illi, sed me fastidiverunt, in l. 1. Sam c. 8. 7.* Equidem ego sic opinor, atque id asserere non dubito. Deum immortalem non caritate, aut reipub. curâ, imperium Sauli dedisse; sed, quoniam arrogantiam sævitiamque ejus introspexerat, comparatione deterrima gloriam Samuelis quæsivisse, ut tali successore desiderabilior ille quandoque foret. Fortuita & externa videntur, sed ingens momentum habent, quæ spectata à Samuele esse in regis electione, proditum ter quaterque in sacro codice est, decora facies, corpus procerum, atque alia, quæ oculos omnium animosque trahunt. Hæc sunt, quæ summus vates in media concione commendavit, cum in lib. suo 1, cap. 10. locutus in istæc verba est. *Videtisne, quem elegit DEUS, non esse*

ei similem in toto populo? Quare profectò non jam barbarorum illud duntaxat, sed hominum etiam excultissimorum est, majestatem corporis venerari, magnorumque operum illos capaces putare, quos eximia specie natura donavit. Aristotelis, maximi autoris, scitum est, si qui nascantur tantò aliis corpore excellentiores, quantò simulacris hominum antecellunt deorum imagines, dignos videri reliquos, qui his serviant. Quod si in corpore hoc verum est, multò rectius de animo id statui. sed non eadem facilitate animi pulchritudinem, atque corporis, cerni. Sed nos hæc aliorum commentationi relinquimus. Est in Biblico codice (*in lib.* 1. *Sam. cap.* 10. *vers.* 25.) mentio voluminis cujusdam, in quo sacrata regni jura scripsit Samuel, eaque sic literis tradita in tabernaculo deposuit. Sed quæ referuntur illîc, haud rectè assecutus Flavius Josephus est. credidit enim comprehensa illo libro esse omnia mala, quæ metuenda ab iniquo rege prædixerat Deus populo. Nos contra existimamus, fuisse in illo libro eas leges, quæ jubebant, uti justitiam atque æquitatem rex coleret, utque rempublicam benè atque ex utilitate civium moderaretur: tum ne stupris aut libidinibus principem ageret: postremò, uti in magna fortuna modestiam retineret,

quæ

quæ nec summis mortalium aspernanda est, & à Deo æstimatur. Ea res his verbis tradita in Deuteronomio est: *constitue regem, quem Deus elegerit ex popularibus tuis. Ne alienigenā hominem regem facito, qui non sit de gente tua. Cum autem fuerit constitutus, ne comparet sibi equos multos queis confisus reducat populum in Ægyptum. edictum enim vobis est, ne amplius eam viam repetatis. Sed nec uxores habeat plurimas, quæ pelliciant animum ejus, neque argenti vel auri immensa pondera. Postquam autem sederit in solio, describat sibi exemplum legis hujus, ex illo volumine, quod penes sacerdotes Levitas est, habeatque illud secum, & legat omni vita sua, uti discat vereri Deum suum, ejusque sanctiones observare, atque ut animus ejus non efferatur superbia, contemnatve cæteros.* Hæc legis verba nec obscura sunt, & summam continere ejus voluminis videntur, quod maximus vates in sanctuarium recondidit. Diximus antea, cap. 8. Judæos rempubl. ejusmodi habuisse, quæ in Biblico codice, Exod. c. 19. vers. 6. regnum sacer-

ſacerdotale appellatur. Ex quo fit ſanè, ut reges eorum non res modò civicas domi militiæque moderati ſint, ſed religionibus etiam, ſacriſque, & ceremoniis præfuerint. erant enim perſonæ ἱερωμέναι, id eſt, *ſacratæ*, quibus numinis juſſus, & vatis vox, autoritatem, decus, atque imperium dabat. Quamquam profectò, quemadmodum præfectura ſacrorum, ſummaque poteſtas, & judicium ad illos pertinuit; ita miniſterium curationemque earum rerum Levitæ, hoc eſt, pontifex, ſacerdoteſq;, atq; adjutores eorum, ſuo jure, ſibi vendicaverunt. Id enim illorum erat, victimas cædere, expiationes facere, leges divinas coram populo recitare, item alia munia in templo obire. Præclarè annotatum à Talmudicis eſt, quantò major omnibus & prophetis & pontificibus rex fuerit. Nos id obiter ex Maimonide referemus, cujus hæc verba ſunt, in Halacha Melachim, c. 2. מצוה על הכהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמוד מפניו כשיבא לו: ולא יעמוד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים: אפילו נביא עומד לפני המלך משתחוה ארצה שנא' הנה נתן הנביא ויבוא לפני המלך וישתחו למלך על אפיו ארצה:

Ea-

Ea sententiam fermè habent ejusmodi: *sancitum fuit, uti pontifex maximus regem veneraretur, & locum illi suum ad sedendum cederet, atque ipse staret, si quando veniret ad eum rex. At è contra, rex non stat præsente pontifice, nisi cum consulit solenni ritu oraculum Vrim. Præterea tanta regis dignitas est, uti vel ipse vates, quoties ei adest, in terram humiliter se summittat. quippe scriptum est, Nathanem prophetam venisse coram rege, & specie honoris prono ore procubuisse in humũ.* Quid quod ipse David, quem pridem antea vates regem fecerat, adeò veritus non est summi pontificis decus usurpare, uti sacrum ejus amiculum, quod Ephod appellant, induerit sibi, ac mox quæsiverit ex numine an auspicatò educturus copias in hostem esset? Locus ille illustris extat in commentariis Samuëlis, quem omninò perverterunt nuperi interpretes, viri hercle eruditissimi, sed qui hîc dormitavisse, aut egisse aliud videntur. Judices ego eos omnes fero, qui vel leviter has literas attigerunt. Ecce illa verba 1. Sam. 30. v. 7: ויגש אביתר את האפוד אל דוד׃ sic reddita ab illis sunt, *applicavit sibi Ebjathar amiculum Davidis causâ*: cum planè

nè illud ſignificetur; quod nos diximus, Davidem, acceptâ Ebiatharis ſacra veſte, oraculum conſuluiſſe. Sed referamus porrò, quæ ex Rabbinorum ſcriptis ſublegimus. Utique etiam in illo poſitus apex dignitatis fuit, quod Rabbi Maimonides tradit in capite ſecundo in Halacha Melachim, & in cap. ſeptimo Hal. Beth. Habbechira, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד: *nulli homini fas fuiſſe in toto templi atrio ſedere, præterquã regi, qui ex familia Davidis eſſet.* Quare & illud ibidem paulò antè ait, אם נכנס לעזרה והיה מזרע דוד ישב: *ſi intret atrium, & ſit de familia Davidis ſeſſio ei eſt.* Erat quidem illud atrium certis ſpatiis diviſum, ut pars hæc ſacerdotibus, illa populo eſſet aſſignata: ſed tamen ne præſcriptos quidem terminos aliter ſacerdotes, quã ſtantes, tenebant. Senatoribus Sanhedrin autem ſedendi jus fuiſſe, ſed בחציה של חול; *in medio ejus loci, qui prophanum vulgus capiebat,* autor Maimonides eſt in Hal. Beth. Habbechira in cap. ſeptimo. At ſacratiora atrii ſpatia neminem ſedentem, niſi regem, adſpexère; ut hoc ille eximium præ ſacerdotibus habuerit, quaſi Deum propius contingeret, & religionum major antiſtes eſſet. Utique, ſi ad alias gentes eatur, Ariſto-

teles

teles primos mortalium ait fermè habuisse eundem & regem & sacerdotem. Id quod haud pravum videri potest, propterea quòd illi naturam adhuc incorrupti sequebantur, & quantò propius ab ortu & divina progenie aberant, tantò melius, quæ erant recta, cernebant. Sed ut de Hebræorum regibus dicamus, magnopere ea res conditionem illorum sacravit, quod unctione initiati essent. Hoc enim illis, pontificibusq; maximis proprium fuisse Talmudici tradunt. Ex sacerdotibꝰ autē illū adjungunt, qui משוח מלחמה ab ipsis dictus est, propterea quòd auspiciorum causâ ungebatur, ut prosperè res bellica succederet. Ea unctio celsitudinem quandam divinam regibus, majestatemque addidit, sacrosancti in terris ut essent, & commercia cum numine haberent. Sanè, quod interdum illi eâ tempestate ceremonias, religionesque constituerunt, aut restaurarunt, nequaquam illud ex hac re factum est, quia vates fuerunt. perperam id existimatum à quibusdam est, neque probari hercle potest. Etenim, si Davidem unum, & fortasse etiam Saulem, exceperis, cæterorum nemo quisquam divino afflatu futura prædixit. Sed omninò Salomo, & Josaphatus, Ezechiasque, & Josias, atque alii jus & potestatem in res divinas exercuerunt, quia vis sacri unguenti per-

pervaſerat ad eos. Hoc unguentum conficere Moſes juſſus eſt, ex illis aromatum generibus, quæ Maimonides deſcribit in Halacha Cele Hammikdaſch in capite primo. Ajunt autem Talmudici, adhibitum illud initiationi, conſecrationique fuiſſe usque ad tempora Joſiæ, qui illud in templo recondidit ſub humum in loco abdito ſecretoque, quem diu ante ſummâ curâ rex Salomo paraverat, cum ex vatum reſponſis didiciſſet futurum olim, uti templum ab Aſſyriis ſolo æquaretur. In eodem ſpecu Talmudici arcam quoque icti fœderis teſtem, & Aronis baculum, tum lapides Urim & Tummim cum reſiduo Mannæ poſuiſſe Joſiam tradunt, eorumque omnium nihil quidquam Judæis reſtitutum eſſe, cum reverſi Babylone in patrias ſedes templum ſecundum extruerent. Quare ex illa tempeſtate regibus, pontificibusque haud fuit ex initiationum myſteriis eadem majeſtas. Sed nec ceremoniis plerisque ac ſacris tam præſens adfuit numen, ut antè ſolebat. Jactant illa vulgò Judæi, quæ in libro Juchaſin refert Rabbi Zacuth:

אש על המזבח רובץ ככלב כי
בטל כחו שחסרו חמשה דברים
בבית שני ובבית ראשון היה כאריה:

Ignis ſuper altare cubabat, tanquam ca-

nis

nis, quia vis ejus extincta erat, postquam quinque res defecêre in posteriore templo. At in priore erat ignis iste velut leo. Enimverò ait erudititissimus scriptor, illa quinque defecisse, quæ jam diximus sic occultata à rege Josia esse, nunquam ut postea reperta à nepotibus sint Ponam in extremo, quod penè me fugerat, quia leve est. Placuit Talmudicis, reges Israëlis, qui, secessione à Judæis facta, sedem imperii Samariam tenebant, haud delibutos illo oleo fuisse, quod ex edicto numinis confectum à Mose erat. quare Eliam non nisi balsamo vulgari usum esse, cum Josaphati filium Jehu ungeret. Sed ipsi addunt שרבר זרה מסור בירך החכמים : *id modo sic traditum à sapientibus esse.* ut jam non magnopere laboremus, quàm hoc verum sit.

CAPUT. XV.

Quibus artibus Hieroboamus ad regnum obrepserit. Rerumpublicarum inclinatio, conversioque. Scipionis prudentia verecundiaque in lustro condendo. Carmen lustrale pro republica. Ingenium plebis quale. Cur urbem

Sichemum tenuerit Hieroboamus. Religionum sacrorumque mutatio, quoddam flagitiosæ dominationis arcanum. Ex decem tribuum secessione quot mala extiterint. De Sesostri falsa Herodoti narratio. Regni Samaritici eversio. Transportatio gentium cur à victoribus facta. Iudæorum exilium. Ex Ierosolymæ spoliis templum Beli, & Babylonis munitio, tum pensilia nemora, murique coctiles. Græcorum futilitas, ex Beroso. Reditus Iudæorum in Palæstinam. Imperium ad Levitas devolutum. Contentiones eorum de imperio.

GEntis Hebrææ unitas, & pulcherrimi imperii contextus in duas partes dissiluit, Hieroboami, hominis gnavissimi acerrimiq;, artibus, qui quod apud Aristotelem Thessalus ille ait, esurire sibi visus fuit, ni imperitaret. Is, cum in bello tribui Josephi præesset, atq; à vate adductus in spem regni esset, ratus, id quod res est, principatum fato dari, animum vastum cupidumque ad obtinendam dominationem flexit. Jam pri-

um fidem militum solicitavit, eorum-
studia à Salomone avertere ad se cona-
st. Sed cum palam esse id consilium
lexerat, supplicium ut vitaret, in Ægy-
delituit. Mox defuncto Salomone, in
riam reversus, opportunos magnis cona-
is reperit transitus rerum. Ibi tributo-
n onera, exactionumq; iniquitatem ob-
tui sumpsit ad commovendam plebem,
niaq; latè turbavit, & maximarum cala-
atum, quæ Palæstinam mox invasêre, au-
fuit. Enimverò, est hoc ita naturâ com-
ratum, nullius ut magnæ civitatis diu eo-
m loco stet fortuna. Pervenerat tunc ad
nmum felicitatis Hebræa respublica. Tu-
, tranquillæque res omnes, adfluentia o-
m incredibilis, reges principesq; in vi-
no, atque etiam procul, amici erant. Neq;
m ultra fuit, quò exurgeret ejus magnitu-
o. Quare, incrementis consumptis, resta-
at uti fati lege decresceret, iretq; in pejus.
d quod profectò longe est in conditione
erum humanarum miserrimum. Scipio
Africanus, cum censor esset, & lustrum con-
leret, atq; in sacrificio solenne carmen ei
criba præiret, quo dii immortales rogaban-
tur, ut populi Romani res meliores ampli-
oresq; facerent, satis esse eas bonas ac ma-
gnas dixit. Itaq; precatus est, uti eas per-
petuò

petuò incolumes servarent: ac protinus in publicis tabulis ad hunc modum emendari carmen jussit. Utiq; videbat vir cordatissimus, neutiquam fieri, ut muneribus suis semper faveat cœlestis benignitas, aut propria ea cujusquam populi faciat. Quare conversiones vicissitudinesque formidavit, atque omninò eas causas animo suo peregit, quæ ex ipsis rebuspublicis enatæ, nullo extrinsecus impellente, turbant eas plerumq; vitiantque. Sanè quidem Jerosolyma, florentissima urbium, cui David Salomoque, summa virtute atque prudentia duo reges, pacem altam & securam confecerant haud diu quiescere potuit. Etenim, defuncto Salomone, etsi hostem foris non habebat, domi tamen reperit. Exortus est is, quem dixi, Hieroboamus, inquietissimus mortalis, qui tentatum semel infeliciter facinus, mox meliore successu perfecit. Concione enim convocata, statum publicum, temporumq; conditionem, & principis acta incusavit, apud plebem, cui inesse semper malignum quiddam & querulum in imperantes sciret, Ipse interim libertatem, & aliaid genus speciosa nomina prætexuit, cum nihil, nisi alienum servitium, & dominationem sibi, concupiscere. Ibi magna populi pars, quod fieri solet, violentis his vocibus inflammata, deter-

teriori accessit; seditionesque & motus iles exstitêre, quibus interire fermè aut utari vetustissima regna, atque maximæ lpublicæ solent. Dehinc dux turbulentissimus illas ipsas decem tribus, quas ad rebellionem solicitaverat, procul à Jerosolymitanorum finibus detinuit, atque urbem chemum, imperii tutam sedem, sibi elegit, nde in omnia regimen foret. Cæterùm, uo firmius cœptis insisteret, patria instituta multa immutavit, & diversum quendam numinis cultum, atque alia sacra commentus st. Vitulorum enim adoratione sancita, eterem superstitionem novo paxillo suspendit, populumque, quem causæ bonitate etinere in officio nequivisset, religione, quæ rerumpublicarum quoddam coagulum est, devinxit sibi. Quare ex illa tempestate profectò, decem Israëliticæ tribus, dulcedine sacrorum & nectare ebriæ, fidem societatemque cum Jerosolymitanis colere, & res cum illis communes habere, quasi numinis imperio, recusabant. & jam, ut quælibet alia causa hostilis odii abesset, summa tamen ratio videbatur, quæ pro religione faceret. Ita demum regnum constitutum est, quod Israëliticum dicebatur, à quo diversum deinceps fuit Iudæorum regnum, cujus arx & caput Jerosolyma erat. Atque hæc igitur

tur res omnium malorum causa Hebræis fu
it. Defessi enim, exanguesque, nationibu
exteris præda facti sunt, quos antea non or
bis terrarum, neq; cunctæ gentes conglo
batæ movere aut contundere quibant. Sta
tim Susacus Ægyptius sacram urbem, tem
plumque expilavit, &, ne contumelia dees
set, columnas passim disposuit, in queis, fœ
dum dictu, incisa mulierum verenda erant
Nam quod Herodotus factum id à Sesostri
esse prodidit, error nominis est, uti rectè
Flavius judicavit. Et erant hæc quidem
aspera profectò. Sed quæ postea uterque
populus, Judæus Israëliticusque, multo tem-
pore interjecto, perpessus est, graviora fu-
erunt. Ac primò quidem destructum pe-
nitus, eversumque decem tribuum impe-
rium à Salmanassare Assyrio est, traducta-
que in Mediam Persiamque tota illa gens va-
cuas sedes Chytæis reliquit, hominibus pro-
fanis, quos mox deinde Esar Caddon in Pa-
læstinam ex Persia misit, Israelitarum ut ter-
ram incolerent; quemadmodum mos regi-
bus fermè est, gentes pro libidine huc illuc
transferre, pecudum in morem, quas pasto-
res nunc in hibernos, nunc in æstivos saltus
trajiciunt. Ita enim ingenia populorum
emolliuntur, mutanturque; & qui in suo
solo quidlibet audent, placidi, quietique in
alieno

› ſunt. Nunquam deinde Iſraelitis in-
ım remeare, aut deletam perditamque
ırare rempublicam contigit. Usque ad-
ıim ſeſe nefario impietatis crimine ob-
:erant, uti placare numinis iram longa
revolutusque ſeculorum ordo nequi-
. Poſtquam Iſraëlitæ in exilium abducti
:, reſtabat uti Judæi quoque meritam
am luerent. Id quod profectò factum
d ſerò admodum. Qua enim tempeſta-
·decias illis imperitabat, Nabuchodo-
›r cum ingenti exercitu Ægyptum, Sy-
que armis domuit, ac Jerololymam, &
›lum, quod illîc erat immenſæ opulen-
ı cineres redegit. Inter quæ ille, nuncia-
ıbolaſſari morte, cum regni hæredita-
adire magnis itineribus maturaret, ne-
um ducibus ſuis dedit, uti Judæos Baby-
:m, & circum ea loca deducerent. Atque
mox ſedes illis, agrosque aſſignavit, in-
is novi coloni vitam agerent. Superſunt
:randa antiquitatis monumenta ex Bero-
nalibus, in queis ſcriptum eſt, Nabucho-
.ozorem ex ſpoliis, quæ inde reportavit,
plum Belo extruiſſe, urbemque Baby-
em pro majeſtate imperii auctam coctili-
cinxiſſe muris. ad hoc, hortos aërios, &
ıora penſilia feciſſe, in gratiam uxoris,
: in montanis Mediæ educata, ſylvas ſpe-

 ctare

ctare, in edito quæ essent, amabat. Ex quo fit, uti vanum & nihili sit, quod magno consensu Græci tradiderunt, admiranda ea opera extructa a Semiramide fuisse. Confutat enim eos apud Flavium autor omni exceptione major, Berosus Chaldæus, quem & antiquissimum esse, & summa religione ac fide res popularium suorum ad æternitatem consecrasse, creditum ab omnibus est. Judæis neque graveis pœnas summus Deus, neque nimis longas inflixit. In exilio enim miti, facilique, tanquam in patriis sedibus, vixêre. Ac dein, circumacto septuaginta annorum orbe, redditi Palæstinæ sunt, & Jerosolymam templumque ædificarunt, constitutaque iterum respublica eorum est. Hîc verò status rerum longè alius, quàm antè, fuit. Etenim imperium, quod penes Davidis posteros quondam fuerat, nunc Levitæ, vario quidem illi & diverso modo identidem, sed tamen Levitę, usurparunt. Ii homines, summam potestatem nacti, rempublicam quidem ditissimam maximamque fecêre, sed ipsi inter se, dum de imperio, honoribus, gloria certabant, divina atque humana promiscua habuere. Ita nihil ad pietatem modestiamque illis sanctissimum nomen religionis profuit, quos ex cæterorum civium communione selegerat sibi,

sepo-

repoſueratque olim Deus, uti inter ſacra ceremoniaſque, procul ambitione, ætatem agerent.

CAPUT. XVI.

Reipublicæ regimen apud pontifices. Eorum flagitia, & improba machinationes. De Eliaſibi filiis. Templum Garizitanum qua impietate exſtructum ſit. Oniæ deteſtabile ſcelus. Matthias Haſmonæus laudatiſſimus dux. Principatus Iudæ Maccabæi, de Alcimo nequiſſimo bipedum. Iudæa iterum ſub regibus. De Herode. de Idumæis, & numine eorum Coſa. Samææ vera divinatio. Qua iniquitate Herodes imperium exercuerit. Vt Iudæorum leges temeraverit.

EX Levitica gente, poſt templi urbiſque reſtaurationem, primum pontifices rebus gerundis præfuerunt, nullo princi- aut regis nomine aſſumpto. Apud hos nis gratia, potentia, divitiæ erant, aut illi volebant. cæteri vulgus erant, ſine ho- e, ſine auctoritate. Itaque tanti mune-

ris decus non mediocribus consiliis appetiverunt, qui Levitæ modò essent. quidam per vim, plures fraudibus, fallaciisque, at pauci vera via illuc nitebantur. Nihil turpius cogitari potest, quàm quod post Eliasibi pontificis mortem duo filii fecêre. Nam & Jesus summum sacerdotium, ope Bagosis, ducis barbari, per nefas, fratri Ianni ereptum ibat, qui ritè illud, atque ex lege acceperat; & Jannes, ut acceptum retineret, majus flagitium in se admisit. illum enim ipsum Jesum, in templo numinis, atque inter religiones, manu sua obtruncavit, fratrisque sanguine respersit aras. Janni non multò successit Jaddus. Atque hujus pontificatum rursus Manasses frater speravit. Sed is Manasses, cum contra legis edictum Sanabalettæ filiam, mulierem peregrinam, in matrimonio haberet, orta hinc populi seditione, intellexit aut solvendam sibi affinitatem soceri potentissimi, aut hercle, quod secundum erat, amittendam spem esse summi sacerdotii. Hîc cum diu anxiam mentem in partes varias egisset, tandem, communicatis cum socero consiliis, facinus nobile concepit, quod omnis posteritas loquitur, sed nulla probat. Templum enim ædificare in Garizin, monte Samariæ altissimo, destinavit, ejusque rei potestatem mox ab Alexandro per Sanballeten

acce-

epit. Ita, qui Jerosolymæ fungi amplissi-
dignitate, propter violatam legem ne-
bat, in adulterino templo, saltem quo
erat pacto, pontifex fuit atque id asse-
us, jam digito cœlum se putavit attinge-
. En cor nequissimi hominis, in quo tu
utes ambitio major, an impietas fuerit.
amen exile hoc videtur, præ ut alia sunt.
: Onias quartus fecit, cupidine domina-
nis. Is, pontifex factus, cum imparem se
nis factioni cerneret, in gratiam Antio-
Epiphanis, quòd illo defensore indige-
leges Mosaicas ejuravit: pro quibus re-
ones & ritus suscepit Græcorum. tum &
circumcisionis notas in corpore gereret.
putium arte medicâ paravit, suisque o-
ibus, idem ut facerent, author fuit. De-
m Antiochi Epiphanis impietas, ministro
pontifice, omnia Judæorum instituta
vertit. Et jam nihil prisci integrique
ris supererat, cum Matthias Hasmonæus.
gnus rerum restaurator, armis sumptis.
s suas Judæis reddidit. remque publi-
principis nomine sub imperium acce-
Mortuo illo, principatum Judas ges-
s, qui Macchabæus dictus est. Sed vis
en magna, auctoritasque in pontifice
. Quare Antiochus Eupator postea, Je-
olymam dolo ingressus, cum Oniæ dif-
 fide-

ſideret, quòd pendêre ex illo populum & rerum momenta cernebat, pontificem in loco ejus Alcimum fecit. Sed is, ſacrum honorem ubi adeptus eſſet, longe pravior fuit. Statim enim ad Demetrium Seleuci filium tranſiit, principemque Judam, quem ferre imperitantem nequibat, criminatus apud regem eſt. Inquieta in ſe res impietas eſt, nunquã uno ſcelere contenta fuit. Igitur Bacchidẽ regiũ præfectum, cum armatâ manu, adverſus patriã adduxit: reverſoque illo re infectâ, ad regẽ, copias militares, quas á Bacchide acceperat concurſu hominũ ſceleratorum auxit. Omnes undique parricidæ, ſacrilegi, adulteri, quos flagitium conſciuſq; animus exagitabat, ad Alcimum venêre. & ipſe blanditiis, alloquiis, largitione, omnium officia provocabat. Ad extremum, præclarus hic pontifex muros etiam ſanctuarii, qui à vatibus atque ab Haſidæis erant ædificati, diruere paravit, ut hoc quoque ad ejus laudes accederet. Sed talia agentem atque meditantem mors occupavit, conſtitutuſque in ejus loco pontifex à populo Judas eſt, qui omnium primus ſummum ſacerdotium unà cum principatu geſſit. Hoc idem poſt eum Jonathas, Simon, & Jannes fecêre, donec Ariſtobulus, poſito principis nomine, regem ſe tulit. Ita tandem, poſt Sedeciam extinctum,

s iterum Judæa accepit, sed Levitas uti-
quorum ultimus Antigonus fuit. Illo
o occisoque, regnum Herodes tenuit,
d ante à Romanis acceperat, homo non
le regia stirpe, neque sacerdotali familia
is, sed de Idumæorum gente, insititius
eus, Non enim Idumæi verè Judæi erant,
iabiti modò appellatique Judæi sunt, ex
tempestate eos Hyrcanus religiones ce-
oniasque suscipere veri numinis coëgit,
antea Deum, nescio quem, Cosan cole-
, cujus sacra semper custodierat illustris
a natione Costobarorum domus. Cele-
a est Sameæ vaticinatio, qui Herodem
eis regem datum iri, sed in pœnam pe-
ique, multò ante prædixerat. Neque pro-
ò aliter cecidit. Statim enim Idumæus il-
ristobulum pontificem, admodum ado-
entem; mox Hyrcanum ex Parthis alle-
n; postremò quicquid de Hasmonæorum
guine supererat, extinxit sustulitque.
que melius actum cum septuaginta seni-
est, qui assessores magni concilii erant,
d Sanhedrin appellitant. Ita submotis o-
bus, unde metus aut periculum erat,
latim insurgere, atque ex magno imperio
rpare licentiam cœpit. Patria enim Ju-
rum instituta mutavit, nova invexit mul-
ontra leges fecit, de quâ re sic loquen-

 tem

tem audire Josephum libet: ξενικοῖς ἐπιτηδεύμασιν ὑποδιέφθειρε τὴν πάλαι κατάστασιν, ἀπυρεγχείρητον οὖσαν· ἐξ ὧν οὐ μικρὰ καὶ πρὸς τὸν αὖθις χρόνον ἠδικήθημεν, ἀμεληθέντων, ὅσα πρότερον ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν ἦγε τοὺς ὄχλους. *peregrinis studiis veterem disciplinam labefactavit, in qua nihil novi tentatum erat. Ex qua re nostris his, quæ post insecuta sunt, temporibus, non mediocriter læsi sumus. Neglectui enim habita ea omnia sunt, quæ antea multitudinem ad pietatem perducebant.*

CAPUT. XVII.

De Messia, Judæorum atque gentium omnium rege. Mystica vocis scriptio in verbis Esaiæ. Bileami vaticinium ex Judæorum interpretatione. Quid singulare in hoc regno. Rabbi Abrami animadversiones in Maimoniden. Ezechielis obscurissima oracula de templo, deque sacris in regno Messiæ. Nimis imprudenter in istæc inquiri.

ATque hunc quidem in modum, post re-

m Judæorum ex Babylone, imperium ii
iêre, quorum id minimè fuit, primùm
ıtifices, mox principes Hasmonæi Levi-
dein reges ex eadem tribu, ac tandem
rodes Idumæus, is, sub quo natus Mes-
ı est, rex regum, ex familia Davidis ortus,
quem unum referri demum illud opor-
:, quod promiserat Davidi Deus, æternum
re solium ejus, consessuramq; in illo pro-
m ejus. Non enim profectò de Salomone
ud, neq; de nepotibus ejus dictum est, si-
ıidem illi regnum semel amissum nun-
uam post exilium Babyloniense recepe-
ınt. & omninò vana falsaq; fuisset numinis
romissio, quod cogitare summa impietas
t. Quare ita habendum est, prolem eam
sse Messiam, libertatis nostræ vindicem as-
ertoremque, de quo angelus istud pronun-
iavit, quod scriptum apud Divum Lucam
extat, τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσαι τέλος.
regnum illius sine fine erit. Ea verba tradu-
xit angelus ex Esaiæ capite nono, ubi Rabbi
Jarchi notavit, דרך דרש הסופרים
שהמם סגור בתוך המלה:
*subtili quodam disceptationis modo quæsi-
tum olim à scribis esse, cur in medio vocis,
contrà quàm fieri solet, positum à vate* ם
clausum sit. Utique haud de nihilo fuit tam

anxia hæsitatio. & visum Talmudicis est, significari ea re mysterium quoddam ingens, quod non promiscuè, nec omnibus pateret, sed reductum, & in interiore sacrario clausum esset. Cum permulta extent in sacro codice oracula de rege maximo Messia, nullum æque Judæi dignum admiratione existimant, quàm illud, quod numinis instinctu effatur Bileamus in Numerorum capite vicesimo & quarto. Sed iidem, cum sensa vatis penitus introspicerent, sagaciter deprehenderunt, non istæc de uno rege dici omnia. quare ita dividundum esse oraculum, pars ut ejus ad Davidem, qui ex Judæâ stirpe primus regnum tenuit, cætera ad Messiam pertineant, ultimum quidem ex eâdem stirpe regem, sed majorem cæteris, potentioremque. Quæ persecutus accuratissimè Maimonides est in fine Misnæ, Ibidem etiam maximus magister eos refellit, qui alium naturæ vultum, & rerum perpetuò euntium novum cursum in regno Messiæ exspectant. Non enim intellexisse eos Esaiæ verba ait, quæ sunt in capite undecimo. esse enim illic ænigmata quædam quibus significatum est, quietem piis bonisque omnibus fore inter nefarios & sceleratos, nihil ut metuendum ab illis sit. Nam quod Rabbi Abraham, Davidis filius, Maimonidem hîc reprehendit, & ex legum Mosaica-

arum libris illud recitat, השבתי חיה
רעה מן הא penitus diversum est. &
empora Messiæ non pertinet. Sed profe-
persæpè solet acris ille & diligens vitio-
n Maimonidæ animadversor quædam e-
modi sublegere, quæ speciem magis soli-
rationis, quàm vim habent, & excussa
anescunt. Quoties sacra ceremoniasque
religionum solennia perlustro; quæ in ex-
ema parte libri sui sanctissimus vates Eze-
uel de cripsit; subit animum meum cogi-
tio, quid ea velint, aut quò referenda sint.
deò diversa sunt ab iis, quæ Moses præcepit,
eque unquam usurpata à Judæis sunt. id
quod ipsi confitentur. Sed quid de illis ha-
endum sit, constitutum in Talmud est, in
ractatu, quem Menachoth appellant. Bre-
viter autem rem complexus Maimonides est
in Misna, libro octavo, cap. 2. Neque nos
pigebit verba ejus hic referre. Ait igitur,

כל שיעורי הנסכים האמורים
בספר יחזקאל ומנין אותן הקרבנות
וסדרי העבודה הכתובים שם
כולם מילוים הן ואין נוהגין
לדורות אלא הנביא צוה
ופירש כיצד יהיו מקריבין המילוים
עם חנוכת המזבח בימי המלך
המשיח כשיבנה בית שלישי:

Omnes modi libanimum, de quibus agitur in libro Ezechielis, & quaecunque illic scripta extant de numero oblationum, deque ordine divini cultus, nihil sunt nisi sacrificia pacifica, quae mortalium seculis usurpata non sunt, neque in morem popularem transivêre. Jubet autem exponitque vates, quo pacto peragere debeant sacra pacifica in dedicatione novae arae, temporibus Messiae, cum extruetur templũ tertiũ. Non est hoc somnium Judaicum, neque Talmudicorum commentum: vera certaque res est. aliud templum, quod in Messiae regno foret, aliaque sacra descripsit vates: atque etiam structuram templi, atria, portas, caeteraque ad legem operis accuratam exegit. Quare Judaei ajunt, formam ejus non planè intelligi: Ezram autem, cum aedem secundam, ad instar aedis Salomonicae, conderet, etiam illa secutum esse, quę de tertio templo Ezechiel praecipit, sed non ultrà, quàm captus hominis sanctissimi fuit in re obscura implicataque. Hoc illud est, quod significavit summus Rabbinus iis verbis, quae subjecimus ex c. primo, Halacha Beth Habbechira:
בנין שבנה שלמה כבר מפורש במלכים: ובן בנין העתיד להבנות
אף

אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבניין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל: Est tamen Judæorũ hallucinatio in eo non levis, quod extructum iri à Messia ædem ejusmodi sperant, quæ adspici, adiri, & pedibus calcari poterit. Quod secus esse, nos profectò, qui in Messiæ regno nati sumus, intelligimus. Omnia ea, quæ de modo ædificii, deque partibus ejus dicta illîc sunt, occultiorem sensum habent. singula autem quid significent, aut quo pacto sint explicanda, difficile dictu est. Ego hercle, quod Xenophanes Colophonius apud Marcum Terentium Varronem ait, id omnibus hîc suadeo, uti *quid putet quisque, non quid contendat, ponat. hominis enim est hæc opinari, Dei scire.* Utique Judæi, cum גנוזין appellent quasdam Biblici codicis partes, quarum interdicta lectio adolescentibus, juvenibusque est, in earum numero illa ponunt, quæ vaticinatus in fine libri sui Ezechiel est. Neque id injuriâ illos statuisse existimo. Est enim omnis sermo ille numero Platonis obscurior. Advocent industriam suam omnes, qui se divinæ sapientiæ consultos videri postulant. Sudabant satis,

ante-

antequam minimum quiddam earum rerum, illîc quæ reconditæ sunt, aperiant.

Benè qui conjiciet, vatem hunc perhibebo optimum.

Sed multa conjectanti, opinor, nihil procedet. Pro certo constat, hæc & alia hujus generis quædam esse, quæ adiri humanis animis summus Deus noluit. Etsi enim in hac Evangelii luce ingens progressio facta ad cognitionem scientiamque sit, aliquid tamen relictum admirationi est. Quare in his oraculorum arcanis ultra id tendere, quod in expedito spiritus sacer posuit, stolidæ audaciæ sit.

CAPUT XVIII.

Status Judæorum post Messiæ adventum. De restitutione Iudæorum, quæ adhuc exspectatur. Quæ sit dignitas etiam hodie illius gentis. Quantum Iudæis nostra debeat religio. An sacri libri ab illis interpolati aut corrupti? de Masoritarum diligentia & fide.

IUdæos sacerdotium regium, genusque hominum electum dici, & sacra sua religionesq; ab illis solis suscipi tantisper voluit immortalis Deus, donec ille dies illuxisset, qui

qui Messiam terrarum orbi repræsentaret. Ex eo tempore, Dei filius beneficia cœlestia, quæ diu propria uni genti fuerant, communia esse omnium voluit; idque per dissitissimos populos nuntiatum solis profuit credentibus. Atq; hîc verò demum admiranda quædam fuit rerum conversio. Summum enim salutis auspicem, qui cœlestia regna reliquerat, uti rebus hominum lapsis succurreret, cum gaudio & veneratione receperunt profanæ nationes. At Judæi, quem constituto tempore & loco venturum significaverat olim non unus vates, eum venisse jam & adesse præsentem non intellexerunt. Tanta vecordiæ vis eos pervaserat. Cæci erant oculi cum animus alias res ageret, & videre illa recusare, quæ posita in medio erant. Hinc abdicati spretiq; à numine sunt, atque *etiam nunc hodie lentem edunt, & amissam deflent primogenituram*. Delictum eorum *in durissimo adamante* scriptum esse, Jeremias vates ait. Neq; sanè pœnam ipsi suam deprecati sunt, cum illud dicerent; *sanguis eius super nos sit, & super filios nostros.* Admodum notabile est illud, quod Romanis prodidit Divus Paulus in ea epistola, quæ scripta ad illos est. Ibi cap. 11. vers. 25. sic infit: *nolo vos ignorare hoc*

hoc mysterium, obdurationem, quæ est ex parte, evenisse Israëli tantisper, dum plenitudo gentium introierit. Profectò aderit tempus, cum Judæi in rectam semitam reducentur qui nunc errant misere ignorantiâ via. Nondum omnium dierum soles occiderunt. Fulgebit illis quoque iterum sua lux. Cecidisse eos, non excidisse, certum est. Publicavit de eadem re etiam Ezechiel quædam oracula, quæ extant in cap. XXXVI. Ait enim futurum vates, uti cœlitus cor novum illis detur, rectioresque sensus in eorum pectore habitent. Tunc tolletur velamen illud, quod vultui suo Moses imposuerat. convertent enim se ad Deum, qui vivere eos in tenebris, & summarum rerum inscitia sivit, uti tandem aliquando occasione uteretur notæ clementiæ. Atque in hunc quidem modum nos commodè interpretamur Divi Pauli verba 2. *Cor.* 3. *v.* 16. ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ ἰσραὴλ πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. *cum autem ad dominum se verterit Israël, auferetur velamen*, qui locus multis obscurissimus visus est, & quorundam exercuit industriam. Res hæc, de qua loquimur, magna est, & plané ejusmodi, uti meritò non possimus in posterum Judæos.

dæos, velut victimas publici odii, penitus aversari, cum adhuc illis tantarum rerum superfit spes. Et profectò D. Paulus veneratur eos, & laudibus magnifice effert etiam sic errantes. Ait enim, *Quorum est adoptio & gloria, & fœdera, & legis constitutio, & cultus divinus, & promissiones: quorum sunt patres, & ex quibus Christus est, quod ad carnem attinet.* Quæ poterat esse major nobilitas? Tot patriarchas, vatesque, & reges in avis proavisque numerant, denique tot excelsos & divinâ virtute viros, quorum sunt nomina cœlo consecrata. Sunt quidem, fateor, hodie vernili atque illiberali ingenio cuncti Judæi; neque, si vitam eorum aut studia intueâre, quicquam magnopere reperias, quod sit magnis atque erectis animis dignum: sed nos ejus rei causam non miramur. habent enim hæc quoque quendam velut orbem: ut, quemadmodum temporum vices, ita & morum vertantur. Profectò, qui dies illis candidam libertatis lucem abstulit, imperiumque de eorum excussit manibus, idem ille ingenuos quoque spiritus eorum perdomuit, nihil ut amplius habeant nunc vividi vigoris. Apud Homer. optimus Eumæus regi suo Ulyssi illud diviné ait.

ἥμισυ

ἥμισυ τῆς ἀρετῆς ἀποαίνυ) εὐρύοπα
Ζεὺς
ἀνέρος, εὖτ' ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ
ἕλῃσι.

Quemadmodum arculæ, in quibus nani fasciis constricti à mangonibus aluntur, corpusculorum incrementa non prohibent modo, sed minuunt quoque, atque contrahunt: ita quælibet servitus compedes quasdam etiam ipsis animis injicit, & generosam suffocat indolem. Quid possunt sublime spirare, qui per tot annos, per totum orbem tantis fatigati contumeliis sunt? quos pueri jam olim laciniâ, viri barbâ traxêre? denique in quos omnium Cæsarum detumuit furor? Tiberius juventutem eorum per speciem sacramenti, in provincias gravioris cœli distribuit. Erat insigniter pestilens Sardinia. In hanc missa quatuor millia sunt uti malè interirent. Haud multo pauciores Titus bestiis objecit, cum Beryti, atque Cæsareæ spectacula ederet. Ipse Trajanus, qui omnium fuit principum lenissimus, decrevit ne legem legerent quod ab aliis quoque imperato ibus crebro factum postea est. Ea fuit maxima afflictio, & à Rabbi Zacuth inter שמדות *persecutiones* numeratur, cum it. גזרו שמד שלא יקראו בתורה *decreverunt persecu-*

secutionem, ne Judæi legem lectitarent. Sed hæc à paganis facta sunt. Nos, qui arctiore vinculo cum illis sociamur, amemus inter nos, & hoc habeamus commune, quod jussa audimus ejusdem numinis. Divus quidem Paulus pro illis caput suum devovere cupit. adeò impense amat gentem. Etiam illud ait, *si primitiæ sunt sanctæ, sancta etiam est massa: &, si radix sancta est, etiam sunt rami.* Non ego nunc ambitiose eorum laudes celebrabo, quippe à nulla re magis, quam ab ineptiis, abhorremus. Sed tamen ad hæc sera tempora quod attinet, sanè, si benè rationem putamus, haud exiguum est, quod illi genti nostra debet religio. Quinam sunt enim illi, qui nobis Biblica volumina sarta tecta servavêre, nisi Judæi? Quot menda scriptionis in sacrum codicem irrepsissent, si illius custodia solis Lactantiis, Augustinis, Gregoriis, Chrysostomis, viris sanctissimis, sed imperitis Hebraismi, mandata fuisset? Inter Græcos omnes Latinosque, qui veterem Ecclesiam rexêre, unus Origenes cum Hieronymo Hebraicè scivit & ferme nimium dixi, cæteri nec elementa quidem didicerant. Quare, si quid collapsum incuriâ librariorum esset, non tali auxilio, nec defensoribus istis tempora tunc egebant. At

Ju-

Judæis unum ſtudium, unaque omnibus cu
ra fuit, libros Moſis, vatumque & ea, qu
Hagiographa appellantur, à temporum in
juriis vindicare. Hæc laus eorum propri
eſt. Nulla alia gens in illius gloriæ ſocieta
tem ſe offert. In libro Juchaſin
quem ſcripſit Rabbi Abraham Salmanticen
ſis, admodum illuſtris eſt locus, ex quo di
ſcimus, omnia Biblica exemplaria fuiſſe e
mendata ad quendam venerandæ antiqui
tatis codicem, quem ſua manu olim con
ſcripſerat Rabbi Hillel, ſummus Judæorum
præſul, qui Babylone in Syriam venerat ſexa
ginta annis antequam Deus dominuſque
noſter Chriſtus naſceretur. Verba eju
digniſſima ſunt, quæ hîc recitentur
במלכות ליאון הוציאו ספר הארבעה
עשי' אשר נקרא הביבליא שכתב
אותם ר' הלל ומשם היו
מגיהים כל הספרים ואני
ראיתי חלק מהם שנמכרו באפריקא
בזמני היו ט' מאות שנה
שנכתבו והקמחי אמר בחלק הדקדוק
בפסוק למען תזכרו שהחומש היה
בטולטולא *In regno Leon eruerunt
librum Arba Veeſrim, qui vocatur Biblia
quem exaravit Rabbi Hillel, atq; ex eju*

fid

fide emendarunt omnia exemplaria. cæterùm ego vidi partem ejus, quæ venalis erat in Africa, eratque tunc meo ævo ante DCCCC *annos scriptus. Ait Kimchi in sua Grammatica in Pasuk* למען תזכרו *quod Pentateuchum fuit in urbe Toleta.* Erat igitur illa tempestate penes Judæos arbitrium & vis ac norma emendandi Biblicum contextum. Profectò, quàm facile illis fuisset, interpolare ea loca, quæ redarguere eorum deliria videbantur, cum vix tria verba Hebraicè intelligerent Christiani? sed obstabat pietas, vetabatque moveri, quæ sacra essent. Et tamen fuêre, qui existimarent, malâ fide eos descripsisse multa, quibus hominibus luculenter respondit, Origines in octavo volumine explanationum Esaiæ. Equidem ego, quoties Masoritarum indefessam diligentiam considero, pene obstupesco. Omneis enim Hebræi codicis parteis accuratè recognitas & collatas, notis quibusdam impressis obsignaverunt. Id factum est post templi secundi excidium anno plus minus quadringentesimo tricesimo & sexto. Observatum ab illis est, non modò quot commata & verba, sed etiam quot literas continerent libri singuli. Quare, quod postea cum summa barbaries orbi incubuisset, nullus a-

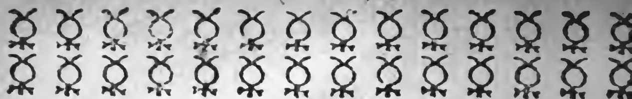
pex

pex de præstantissimo illo scripto perierit, i-
lorum beneficium est. Non sine causa illud
Rabbinis est dictum מסרה סיג לתורה
Masora est velut paries & sepimentũ legi
Appud Rabbi Zacuth, quem jam modò te-
stem laudavi, sunt ineptiæ Judaicæ, quibu
(si Deo placet) colligitur, accentus atque
puncta tempore Ezræ extitisse. Quod i-
deo retuli, uti hoc quoque adjicerent ad re-
liqua sua nugacissima argumenta ii homines
qui hodie negant esse hoc Masoritarum in-
ventum. Sed moneamus illud quoque, i
ejusdem Rabbini libro, eâdem probatione
ad Ezræ seculum referri Targum Onkelos
quod etsi futile est, & facile ostendit. quant
sit prior conjectura, reperiet tamen defen-
sores suos, vel ob hanc saltem causam, ne al-
terum illud cadat. Agit jam pridem mul-
tos tam pervicax studium, uti, dum ad sen-
tentiæ suæ præsidium arripiant aliquid, quo
modo aut quid arripiant, sua interesse hau
putent. Nos, quod sacræ scripturæ lectio
in incerto non sit, & mutari jam haud am-
plius possit, illis Judæis acceptum ferimus,
qui serò & post templi secundi excidium
vixêre. Etenim, cum jam rebus magnis
opulentisque excidissent, cura illis esse cœ-
pit, uti in summa calamitate hanc saltem ex
naufragio reservarent tabulam, cujus esse

pre-

pretium inæstimabile. Atque hoc profecto unum in illis amamus. Cætera miserationem merentur. Apices enim, literasque, & libros versant, sed versant tantùm. Sacros verosque sensus nec inspiciunt, nec quærunt. Itaque quadrat hoc in illos, quod ipsi vernacula lingua sua ajunt עשו העקר טפל והטפל עקר *Quod fundamentum rei est, accessionem faciunt: quod accessio est, fundamentum.* Atque hoc est pessimum. infantiam ipsi suam inscitiamq; non sentiunt. Etenim, cum infelicitas eorum omnis posita in divinæ legis ignoratione sit, illi amissas patrias sedes, ereptumque regnum, & alia hujusmodi causantur, quorum neque possessio quenquam beatum & verè miserum neminem jactura facit. Harpasten uxoris fatuam Seneca memorat quæ subitò desiit videre. *nesciebat esse se cæcam, & subinde pædagogum suum rogabat, uti migraret. aiebat domum suam tenebrosam esse.* Idem illis quoque accidit. Circumferunt ipsi in pectore mali sui causam. Quod si quis numinis favor illos Cananææ redderet, cœlum utique non animum mutarent. Comitatur eos quocunque se verterint sua nox neque prius demetur, quàm vecordiæ suæ obstinationisq; dederint graveis pœnas.

PE-

PETRI CUNÆI De Republica HEBRÆORUM,

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Familia Pontificalis. De Alcimo mal existimatum. Pontificis constituti penes quos. Chalcidensium regi qui beneficii à Claudio datum. Pontifici munia. Quando nobile officium sum Pontifex obierit. Quem habitum tun gesserit. Flavii Iosephi error, ex pro perantia natus, qui omnes hactenus de cepit. Ejus confutatio. Maimonid recta sententia.

Roximus regiæ dignitati ho nos in summis sacerdotibu fulsit: estque Rabbinorum ve tus verbum tribus rebus Isra ëlem, tanquam coronis fuis

ratum, regno, pontificatu, atq; lege. Nos quoniam de regibus ea, quæ in mentem incidebant, diximus, cætera eodem pacto, hoc est, incuriose, & sine delectu exequemur. Cum sacerdotales familiæ olim à Mose duodecim, mox autem à Davide essent viginti & quatuor constitutæ, una modò pontificalis fuit, cujus erat præ cæteris excellens nobilitas. Apud Flavium Onias, Oniæ tertii filius, pontificali genere juvenis, per indignationem in Ægyptum aufugit, uti templú illîc conderet, propterea quòd pontificatum libidine Antiochi transferri ad Alcimum videbat, hominem sacerdotali quidem familiâ ortum, sed non ex successione pontificatus. Hallucinatur enim eruditissimus Sigonius, qui lib. 5. capite 2. eum ex posteris Levi, sed non Eleazari, aut Ithamari, fuisse prodidit. Estque is error manifestus ex Flavii verbis, quæ de hoc Alcimo extant in Antiquitatum libro vicesimo, in capite octavo. Post Alcimum etiam Judas Maccabæus pontificatum, extraneus alienusque, nullo successionis jure accepit, etsi sanè de gente sacerdotum fuit, ut jam constet, ad hanc dignationem non omnes Aronis nepotes, sed duntaxat paucos quosdam pervenire per legitimos tramites potuisse. Pontifex is fuit, qui omnibus præfectus erat sacerdotibus,

eamque dignitatem illi universus consessu septuaginta senum conferebat, in quorum judicio atque potestate totum hoc, quantumcunq; erat, positum fuit. Ita enim traditum rectissimè à Maimonide est, in Halacha Cele Hammikdasch, in capite quarto. Sed Herodes, cum pauca ex honesto & bono, pleraque autem contra leges & mores majorum gereret, creare pontifices, amovereque, uti erat libitum, instituit. Ac tandem electio summi sacerdotis concessa Agrippæ Herodi Chalcidensium regi à Claudio est, idque jus retentum successoribus ejus fuit, usque ad extrema belli Judaici. Ac sacerdotum quidem cæterorum divisa functio erat, nemo ut adolere aris honores, vel victimas cædere, nisi factâ sortitione, posset. Soli autem pontifici omnia sacra, & omni tempore, obire jus fasque fuit quod R. Maimon in cap. 5. Hal. Cele Hammikdasch prodidit. Non enim in ordinem cogebatur, neque vices stationesve observabat. Munus pontificis nobile atque primarium fuit templi adyta intrare, quæ Sancta Sanctorum Hebræi appellitant, idque semel in anno, non amplius, fiebat, solenni expiationum die, atque eâ horâ tantùm, quæ dicata piaculari sacro erat. Sed de eâ re mox plura dicendi locus erit. Quali habitu pontifex fue-

fuerit, cum venerabile illud loci secretum celeberrimo die adiret, hactenus disceptatum à nemine est. Magnâ enim securitate crediderunt omnes, indutum eum illo tempore fuisse duobus amiculis illis, quorum unum fuit Humerale & Ephod appellatum, alterum verò dicebatur Choschen sive Rationale, propterea quòd cordis rationisque sedem, hoc est, ipsum pectus, cingeret. Non nos hîc de artificiosissimo opere utriusque vestimenti disseremus. Ex auro enim, & purpurâ, coccoque, atque gemmis confectum fuisse, certum est, planè in eum modum, uti edicitur in Exodi capite vicesimo & octavo. Sed illud jam dicimus, nunquam iis amiculis usum fuisse pontificem in templi adytis. Quare convellenda nobis opinio est, quæ jam pridem summis nixa autoribus, nunc & omnium est, & quotidie crescit. Atque utinam saltem à Josepho nobis recedendum non esset, quem virum genere ortum sacerdotali, summisque honoribus in urbe Hierosolyma perfunctum, ea transmisisse ad memoriam posterorum scimus, quæ viderat oculis suis, & comperta habebat. Sed quis tam consummatæ diligentiæ est, cui non somnus interdum in longâ commentatione obrepat? aut quid non potest festinatio & incogitantia, quæ in rebus etiam obviis impro-

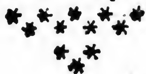
provida est & cæca? Igitur non possumu illud ferre, quod in capite decimo & quint libri quinti ἁλώσεως ait de veste Ephod, d que amiculo Coschen. ταύτην τὴν ἐσθῆτ οὐκ ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς τὸν ἄλλον χρόνον λιτοτέραν δ᾽ ἀνελάμβανεν, ὁπότε δ᾽ εἰσί εἰς τὸ ἄδυτον. εἰσῄει δ᾽ ἅπαξ καὶ ἐνιαυτ μόνον ἐν ᾗ νηστεύειν ἔθος ἡμέρᾳ πάντας τ θεῷ. *Hunc vestitũ pontifex non quolibet a lio tempore habebat (viliorem quippe sum psit) sed tunc, cum intrabat in adytum. in trabat autem semel duntaxat quotannis illo die, cum mos patrius omnes jeiunio co lere Deum jussit.* Contra hæc nemo hisce ro ausus est. tanto consensu accepta ab omni bus sunt. Sed enimverò meminisse debeba scriptor maximus, id quod in vetustissimi Judæorum scitis est, fuisse vestimenta quatu or peculiaria, eaque alba, & ex lino tantùn contexta, quibus solis usus pontifex est, cun piaculare sacrum in adytis, semel in anno faceret. Ex quo accidit ut proprio nomin בגדי לבן, *vestes laban*, id est, *alba* à Ju dæis dicerentur. de quibus ita infit Maimo nides in capite octavo, in Halacha Cele Ham mikdasch, ex tractatu Talmudico, qui Masse chta Joma vocatur. בגדי לבן חכם ארבעה

ארבעה כלים ששמש כהן גדול ביום הכפורים וארבעתן לבנים ומן הפשתן לבדוהן: כתנת. ומכנסים. ואבנט ומצנפת:

Vestes laban fuêre indumenta quatuor, quibus indutus pontifex sacra faciebat, die ieiunii. Erant autem ea albi coloris, atque ex lino tantùm: nimirum tunica, brachæ, cingulum, & infula. Dies jejunii, est dies decimus mensis Tisri, cum in Sancta Sanctorum pontifex ibat. Hæc primi Talmudistæ odorati sunt, quibus nos sine periculo hîc fidem habemus. atque adeò miramur, quâ oscitantiâ neque Flavius Josephus, neque quisquam alius animum adverterit ad luculenta verba, quæ in Levitici capite decimo & sexto extant; ex quibus hoc, quod diximus, evincitur. Non abs re erit locum eum descripsisse. Ita enim ibi præcipit Mosi DEUS de jejunii & expiationum die, *Dic Aharoni, fratri tuo, ne quovis tempore ingrediatur in sanctuarium intra velum, ut non moriatur. Cum his autem rebus ingrediatur in sanctuarium, cum juvenco subrumo, qui sit pro peccato, & cum ariete, qui sit in holocaustum. Tunicam lineam*

sanctam induito; & brachæ lineæ sunt
super carnem ejus; & baltheo lineo accin
gitor; & infula linea tegitor. Eæ veste
sacræ sunt. Mox in extremo capitis addi
Expiationem sacerdos faciet, & indue
vestes lineas, vestes sacras. De cæteris ami
culis, quæ extra templi adyta pontifex gessit
non jam difficile est dicere. Ea Talmudic
בגדי זהב *vestimenta aurea* vocant, non
hercle quòd intextum omnibus aurum esset
sed quòd ornatiora essent. Fuêre autem hu
jus generis indumenta octo, è quibus qua
tuor quidem erant communia pontifici cum
cæteris sacerdotibus. כתנת ומכנסים
ואבנט ומגבעות, *tunica talaris, bra*
chæ, baltheus, & infula: quatuor autem
propria pontificis erant. מעיל ואפוד
וחושן וציץ *pallium hyacinthinum* cu
tintinnabulis & malis Punicis; item *amicu*
lum humerale sive Ephod; Tum
Pectorale sive *Choschē*; & postremò *lamin*
aurea, quæ infulæ apponebatur. Neque ver
dicat aliquis, ex octo istis indumentis, prio
ra quatuor videri eadem esse cum illis, quo
rum usum antè diximus fuisse peculiarem
Sancto Sanctorum. Nam & ex pretiosiore
lino erant, quæ pontifex extra adytum gere
bat

bat, & baltheus fuit opere Phrygiano. Quæ manifestè cernet, qui contulerit quæ leguntur in Exodi capite vicesimo octavo, & quæ extant in Levitici capite decimo sexto. nam etsi linea sunt, quæ describuntur utrobique, tamen בד vulgare *linum* est, cum שש *byssus* exquisitissimi generis sit. Sed nec illud repugnat opinioni nostræ, quod in Exodi capite vicesimo octavo, versu XXIX. & XXXV. jubetur Aharon cum veste Ephod, & amiculo Coschen, & cum tunicâ hyacinthinâ ingredi in sanctuarium. Sane enim pro vero constat, sanctuarii partes insigniores duas fuisse, quarum fuit una exterior, quæ Sanctum ubique dicitur. altera verò interior erat, quæ Sanctum Sanctorum in sacro codice, non semper quidem, sed plerumque tamen, appellatur. Hæc nescire, summæ imperitiæ foret. Porrò de vestibus *laban*, seu albis, quod diximus pontificem eas gerere, nisi in adyto, non potuisse, usque adeò verum est, ut illo ipso die decimo mensis Tisri, cum ex more adytum ingrediebatur, ad ea tamen sacra peragenda, quæ etiam extra adytum tunc fiebant, inducere בגדי זהב *vestes aureas* necesse habuerit. Atque hoc rectè proditum in Talmud est, in Massechta Joma, in capite tertio.

CA-

CAPUT II.

Pontificis sacra vestis modò à Romanis, mo dò à Judæis asservata. De Pontifici galero. De sacerdotum pileis. Lapide Urim & Tummim, in quibus vis oracu li fuit. Quando ii amissi sint. Cur ali facti, & adhibiti postea sint, cum eorum nulla vis amplius esset. Quis fuerit modus consulendi oraculum Urim & Tummim. Quibus de rebus responderit Pontifex.

QUam pulchro & admirando opere fuerint indumenta, quibus adornatus pōtifex extra adytum erat, ex illo manifestum est, quod Flavius refert τὴν ἱερὰν ἐσθῆτα *sacram pontificis vestem* magna cura servatam in turri fortissima fuisse, quam in parte templi Septentrionali olim ab Hasmonæis conditam, Herodes tandem Antoniam de Marci Antonii nomine appellaverat. Utique pergloriosum fuit illam vestem custodire. Quare eum honorem identidem Romani sibi vendicaverunt: ac rursus Judæis eum sed beneficii loco concessère. Diximus ex octo tegminibus, quæ aurea Talmudici vocant, quatuor fuisse, quæ communia Pontifici cum reliquis sacerdotibus erant. Inter illa galerus,

rus, seu insula fuit. Pontificibus enim, sacerdotibusq; nudo capite sacra curare fas non erat. quemadmodum nec flaminibus Romanorum id licuit. Pontificis galerum non penitus similem fuisse sacerdotum pileis, Judæi tradunt. Maimonides fascias quasdam ait Pontificis capiti ita circumdatas fuisse, quemadmodum membrum contritum aut fractum obvolvitur; sacerdotum autem pileos velut galeas fuisse. unde & מגבעות eos dici, quòd instar collium exsurgerent. Ab hoc dissentit Rabbi Abraham Ben David, cujus השגות *animadversiones* extant in Maimonidem. Ait enim ille pileos quidem sacerdotales, quasi galeas fuisse, at pontificum infulas longè altiores fuisse, fasciis in orbem sic circumactis, ut sunt hodie Arabum tiaræ. Hoc idem ait accuratissimus autor Rabbi Joseph, cujus commentationes, quæ משנה כסף *corona Misnæ* inscribuntur, inæstimabiles sunt. Lapides Urim & Tummim, qui vestimento pontificis indebantur, absconditos à Josia in templo priore fuisse, neque postea repertos in templo secundo esse, dictum à nobis supra est. Facti tamen alii lapides, & inditi in amiculum Choschen sunt, non quòd jam eorum ope amplius oracula pontifex ederet, sed ut consummatus earum rerum numerus esset, quas maximus Moses

ad pontificem ritè ornandum præſcripſerat, Nam ſi quid vel minimum forte deerat, utique pontifex מחוסר בגדים *defectus vestibus* dicebatur, & ſacris operari non magis poterat, quàm ſi de prophana plebe unus eſſet, quem talia conantem lex divina capitis damnat; *Rabbi Maimon. in Hal. Beth Habbechira, cap. 4. & in Hal. Cele Hammikdaſch. cap.* 10. Sed quid illud eſt, cur nec conſuleretur in templo ſecundo pontifex, nec reſponſa redderet? Diſputarunt de ea re Judæorum cordatisſimi, & viſum illis eſt, id adeò ex hac cauſa eſſe, quòd ſpiritus ſanctus numinisq; præſentior vis illinc abſcesſiſſet, mentem autem humanam fati & futuræ ſortis neſciam eſſe, niſi inſtinctus divinus afflatusque acceſſerit. Quo nihil exiſtimari rectius poteſt. Refert hæc omnia Maimonides in Halacha Cele Hammikdaſch, capite decimo: ubi morem etiam ediſſerit, quo oraculum illud conſulebatur antea. Stabat enim pontifex, & vultum componebat arcam verſus, erat autem à tergo, qui reſponſum petebat. is, cum ſciſcitatus de ſucceſſu rei eſſet, quam apud animum ſuum propoſuerat, ibi pontifex ſtatim, ſpiritu cœleſti concitus, amiculum Choſchen inſpexit, atque ex literis mirâ vi illîc protuberantibus, quid futurum

eſſet,

esset, didicit, responditque. Ea consulendi ratio non privatis, aut de plebe hominibus, sed regibus duntaxat, summisque judicibus, aut iis, qui publicè missi à populo essent, usurpata fuit. Quoties enim res magna agebatur, itum illuc est. Privatorum negotia votis precibusque relicta sunt, ne oraculi sanctitas evilesceret.

Caput. III.

Vestimenti laceratio quatenus Pontifici permissa. Item quatenus sacerdotibus. De Caipha. Lex conjugii alia pontifici, alia sacerdotibus posita. Matrimonium virginis, viduæ, vitiatæ, & per divortium dimissa. Polygamia. Habitatio Pontificis. De Augusto Cæsare.

Nunc referamus alia quædam summi Pontificis jura. Inter quæ illud est, quod ei vestem lacerare in animi dolore fas haud fuit. Quod præceptum tamen Talmudici ad lacerationis modum restringunt, ut Pontifici disrumpere vestem quidem, sed infrà tantùm circum pedes licuerit; suprà verò & ad sinum pectoris, vetitum sit. at cæteris sacerdotibus jus esse lacerandi à summa parte deorsum ajunt. Ita diffinitum in fine ejus tractatus est, quem Massechta Horaioth ap-

pellant. Quæ si vera sunt, nullo necessario argumento colligitur, id quod interpretes volunt, Caipham contra legem fecisse, cum ad Messiæ augustam vocem ipse togam sibi per impatientiam discinderet, uti proditum à Divo Matthæo est in capite vicesimo & sexto. Hæc ultrà exquirere, nostrum non est. Cum enim diligentissimè in his operam posuerimus, restabit, ut nobismet irascamur, qui pedibus fimum scalpturimus, unde nullum granum eruitur. In Levitici capite vicesimo & primo edicitur pontifici maximo, uti virginem duntaxat in matrimonium petat. Quod profectò non sine mysterio est. Non enim sacerdotibus posita eadem lex fuit. quippe viduam illi uxorem rite duxerunt, dum modò ab iis abstinerent, quæ corpore quæstum faciebant, aut per divortium expulsæ à marito erant, quibusve oblatum vitium fuit. In Talmud, in Massechta Joma, in capite primo, traditur, nefas Pontifici fuisse uxores duas simul in matrimonio habere. quod si haberet, utique eum altera faciundum illi divortium fuisse ante diem decimum mensis Tisri, ni id fecisset, obire eum piaculare sacrum solenni illo die in templi adytis nequivisse. Enimverò hoc singulare fuit. Nam cæteris hercle Judæis plures uxores ducere per legem licuit. idque infra ostendere

ſtendemus, cum res ipſa feret. In Maſſechta Middoth ſcriptum extat, ædiculam fuiſſe Pontifici in templo extructam, in qua ille interdiu manſitavit fermè, eamque גרון לשכת כהן *conclave Pontificis* eſſe dictam. De domo verò, quæ extra ſanctuarium illi erat, ita Maimonides tradit, debuiſſe eam Jeroſolymæ, atque in ipſa urbe, non alibi, eſſe. At Romanorum legibus cautum fuit, uti Pontifex maximus in domo publica habitaret, Quare Octavius hercle, M. Lepido mortuo, cum tanti nominis honorem adeptus eſſet, & domum publicam accipere à ſenatu per modeſtiam recuſaret, ſuarum ædium partem ipſe publicam eſſe juſſit, quò ſatis factum legi eſſet

Caput. IV.

Contra Divum Auguſtinum, atque contra Carolum Sigonium diſceptatur de Pontificis ingreſſu in Sancta Sanctorum. Locus in epiſtola ad Hebræos malè à Sigonio intellectus. Altare ſuffituum non fuiſſe in Sancto Sanctorum, contrà quàm Divus Auguſtinus ſenſit.

Libet poſtliminio ad id redire, quod intermiſſum à nobis eſt. Diximus enim Pontificem in templi adyta introiiſſe ſolenni

lemni expiationum festo, quod die decimo mensis Tisri celebratum quotannis est. Ita Judæi omnes, & qui Græcorum Latinorumque eruditissimi sunt, magno consensu tradidêre. Neque nos profectò aliter statuimus. Non enim alio tempore, neque aliam ob causam visere ei secretissimum locum fas fuit. Et tamen in illa ipsa erudita antiquitate unus extitit Augustinus, summa sanctitate atque eruditione vir, cui ita visum est, pontificem quotidie Sancta Sanctorum ingressum esse, uti thura adoleret. quod autem semel duntaxat introivisse dicatur, id ad anniversariam expiationem retulit, quæ sanguine purificationis fiebat. Huic sententiæ Carolus Sigonius, cum applauderet, aliud insuper præsidium addidit. existimavitque Pontificem quotidie quidem adyta esse ingressum, sed sacerdotum comitatu stipatum; semel autem in anno solum, id est, sine sacerdotibus. Profectò non est committendum nobis, ut tam crassum errorem non refellisse videamur. Ac Sigonius quidem, ut de illo prius dicamus, manifesto sophismate aut deludere nos voluit, aut hercle imprudenter delusus ipse est. Sine dubio enim verba Apostoli in animo habuit, quæ in epistolâ ad Hebræos extant in cap. IX. εἰς τὴν δὲ δευτέραν σκηνὴν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχι-
ερεὺς

ερεὺς εἰσῄει οὐ χωρὶς αἵματος. secundum tabernaculum semel quotannis solus pontifex ingressus est non sine sanguine. Enimvero illa verba sententiam ejusmodi habent, Pontifici semel in anno duntaxat, & quidem soli, adyta introire fas fuisse. Sigonius autem in aliam mentem hæc distorsit, scilicet quasi semel quidem quotannis solus, at quotidie cum aliis intraverit. Quâ quidem Interpretatione nihil excogitari futilius potest. Omitto Talmudicorum omnium Rabbinorumque gravissima judicia, quæ semper apud omnes cordatos permagnum pondus habuêre, quoties de patriis ritibus eorum, ceremoniisque orta disceptatio est. ex quorum sensu illud est, quod Maimonides ait in Halacha BethHabbechira, in capite septimo.
בית קדש הקדשים מקודש מבין ההיכל שאין נכנס לשם אלא כהן גדול ביום הכפורים בשעת העבודה׃ *Sanctum Sanctorum est sacratius reliquâ parte templi, quia nemo illud adit, nisi Pontifex, die Expiationum, ipsâ sacrificii horâ.* Nihil nunc opus est à Judæis testimonium eblandiri tam manifestæ rei. Ajo nullum sacri codicis locum esse, ex quo colligi probabili-

biliter possit, quemquam hominem ritè illud loci arcanum adiisse, uno pontifice excepto. At ipse pontifex quàm sæpe adyta intraverit, ex illo discimus, quod in Levitici capite decimo & sexto scriptum est: *Dic Aharoni, ne quovis tempore ingrediatur in sanctuarium, quod est intra velum ante operculum propitiatorium, quod est super arcam, ut non moriatur. Nam in nube apparebo super operculum illud. Sed cum his rebus ingrediatur Aharon in sanctuarium, cum vitulo & ariete in holocaustum. A cœtu autem Israëlitarum accipiat duos hircos in peccatum, & arietem in holocaustum. cumque obtulerit vitulum, & oraverit pro se, ac domo suâ, duos hircos constituat coram Domino, in ostio tabernaculi testimonii, & mittat super utrumque hircum sortes, sortem unam Domino, alteram capro emissario.* Ecce, sanctuarium, quod intra velum esse dicit, nihil aliud est, quàm Sanctum Sanctorum, ubi & arca fuit cum operculo propitiatorio. Quæ autem fieri illîc præcipit summus Deus, omnia ejusmodi sunt, quæ duntaxat decimo die mensis Tisri agebantur, celebri expiationum festo. Ex quo consequitur,

tur, nunquam pontificem, nisi quo die ista fierent, adyta intravisse. Id enim planè edicitur. Quare facessat Sigonii hariolatio. non enim est pro indole tanti viri, quem alibi nos sæpe admirati sumus. Sanè enim, quod sperare improbum erat, benè ille atque feliciter in summâ Hebraismi ignoratione res Judæorum composuit. Sed quid Augustino respondebimus, qui aram incensi fuisse in adytis existimat, ad quam pontifex thura adoleverit quotidie? Enimverò in magno errore versatus homo sagacissimus est, neque subtile illud & peracre judicium suum hîc adhibuit. Omninò enim locus ille, in quo erat altare incensi, separatus velo ab ipsis adytis fuit. Quare eum in Levitici capite xvi. sanctuarium, quod intra velum est, appelletur ipsum adytum, contrà de incensi & suffituum arâ dicitur in Exodi capite tricesimo, fuisse eam ante velum illud: planè ut in medio oppansum velum inter adyta aramque suffituum esset. Recitabimus verba ex capite tricesimo Exodi, ne lectorem suspensum teneamus. Ita enim ibi dicitur. *Fac aram incensi è lignis Schittim, atque eam auro obduc, pariterque latera ejus & cornua. Pone autem eam ante velum, quod ante arcam testimonii, atque ante*

oper-

operculum propitiatorium est, ut adoleat super illud Aharon suffitum aromatum unoquoque mane. Profectò nisi stupor aut pituita sensus nostros tardat, illud intelligimus, aram incensi ante velum, at velum ipsum ante arcam testimonii fuisse; ut aram incensi ab arca testimonii, atque ab operculo propitiatorio distinxerit veli interjectio. Equidem fateor in quadragesimo Exodi capite, versu sexto, edici, *ut ara incensi aurea coram arcâ testimoni collocetur:* sed, quod ibi de medio velo expressum non est, mox paucis interjectis additur, *aram auream in tentorio conventus ante velũ esse positam.* Quare ista ratio hercle apud me nauci non est.

CAPUT V.

Philonis Iudaei quaedam loca excussa, & explicata. Lapsus Philonis. item ejus, qui librum I. Maccabaeorum scripsit. Post reditum Iudaeorum ex Babylone, legem non planè servatam fuisse in templi aedificatione. Argumenta quaedam dissentientium rejecta. Quid Mosi prae Pontificibus concessum fuerit.

Nimis

Nimis indiligenter hîc sumus, qui Philonis Judæi illustrem locum nondũ produximus, qui, cum Sigonii oculos non fugerit, admonere illum poterat, quàm sit inconsulta Augustini hæsitatio. Ait scriptor gravissimus in libro, qui περὶ θυόντων extat. ὁ νόμος προστάττει δύο κατασκευάσθαι βωμοὺς καὶ ταῖς ὕλαις, καὶ τοῖς τόποις, καὶ ταῖς χρείαις διαφέροντας· ὁ μὲν γὰρ ἐκ λίθων λογάδων ἀτμήτων ἀνῳκοδόμηται, καὶ ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ ταῖς τοῦ νεὼ προβάσεσιν ἵδρυται καὶ γέγονε πρὸς χρείαν τὴν τῶν ἐναίμων. ὁ δὲ χρυσοῦ μὲν κατεσκεύασται, ἵδρυται δ' ἐν ἀδύτῳ εἴσω τοῦ προτέρου καταπετάσματος, ὃς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ὁρατὸς ὅτι μὴ τοῖς ἁγνεύουσι τῶν ἱερέων. καὶ γέγονε πρὸς χρείαν τὴν τῶν θυμιαμάτων. *Lex duas poni aras jussit, quæ materiâ, loco, atque usu differrent. quippe una ex lapidibus selectis, sed impolitis tamen, extructa est, atque sub dio sita est, prope templi vestibulum, ejusque usus positus in victimarum immolatione est. altera verò aurea, intra primum velum, in loco inaccesso est, quam videre nemini mortalium licet,*

nisi

nisi sacerdotibus, cum in casto sunt, facta autem est in usum suffituum. Omnino ait aram hanc intra primum velum fuisse, quod oppansum Sancto erat; planè ut diversum fuisse ab illo velum secundum significet, quod Sanctum Sanctorum à Sancto separabat. Utique, quemadmodum Sanctum Sanctorum sacerdotes non recepit, sed Pontificem duntaxat: ita Sanctum in quo suffimentorum ara erat, plebem arcebat, sacerdotes autem solos unà cum Pontifice admisit. Apud Divum Lucam quidem Zacharias, qui sacerdotis, non Pontificis erat dignitate præditus, ad hanc ipsam suffituum aram odoramenta flammis ustulat. At de plebe ita scriptum extat Luc. cap. 1. vers. 10. πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἦν προσευχόμενον ἔξω, τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος. *tota multitudo populi foris precabatur, tempore suffituum.* Et mox rursum, ibidem v. 21. ἦ ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν. καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν αὐτόν. *Exspectabat Zachariam populus, miratusque est eum diutius morari.* Quoniam jam citare Philonem testem cœpimus, libet alia quædam ex illius commentationibus adferre. Enimverò, qui in Sanctum, quod intra

primum velum est, non introivisse nisi solos sacerdotes dixit, is alibi disertis verbis Sanctum Sanctorum, quod intra secundum velum est, non à sacerdotibus, sed à Pontifice adiri, & quidem semel duntaxat in anno, ait. Verba ejus de hac re in libro secundo περὶ μοναρχίας hæc extant; quæ itidem Sigonius, cum vidit, officere proposito suo non intellexit. ὁ νεὼς παντὸς λόγου κρείσσων, ὡς ἐκ τῶν περιφαινομένων ἐστὶ τεκμήρασθαι· τὰ γὰρ ἐντὸς ἀόρατα παντὶ τῷ, πλὴν ἑνὶ τῷ ἀρχιερεῖ *templum omni prædicatione est pulcrius, ut quidem ex iis, quæ apparent, colligi potest. nam quod ad ea pertinet, quæ in penetralibus sunt, ea nemini visuntur, nisi uni, hoc est, Pontifici maximo.* Nunquam Sigonius effugiet, ita manifestè tenetur. Addit illud ibidem Philo de Pontifice: καὶ τούτῳ μέντοι δι' ἔτους ἐπιτετραμμένον ἅπαξ εἰσιέναι πάντ' ἐστὶν ὁρατά. *atque huic tamen omnia cernere licet, cum quotannis & semel duntaxat intrare fas sit* Oratio medius fidius languida & elumbis, quæ corrigere aliquid velle eorum, quæ dicta sunt, videtur, cum nihil minus efficit. Quid enim diversum hîc, aut

aut contrarium supra dictis est? Non magnu
labor est sententiæ vim suam reddere, atqu
ita locum, constituere. καὶ τούτῳ μέντοι ἅ
ἔτους ἐπιτετραμμένον ἅπαξ εἰσιέναι
πάντ' οὐκ ἔστιν ὁρᾶν. Sanè hoc longe ali
ud est. Postquam enim dixerat, pontificen
unum solumque adyta templi videre, mo
revocans ipse se. *Atqui huic ipsi*, inqui
cum quotannis duntaxat semel intrare
fas sit, non tamen omnia cernere licet
De hinc ejus rei ratio sequitur, quæ sane no
tabilis est; πυρεῖον μὲν γὰρ ἀνθράκων πλή
ρες καὶ θυμιάματος εἰσκομίζει. πολλῆς
δὲ ἀναδιδομένης, ὡς εἰκὸς, ἀτμίδος
κατέχεται τὰ ἐν κύκλῳ πάντα· καὶ ἡ ὄψις
ἐπισκιάζεται. καὶ ἀνακοπὴν ἴσχει, προσω
χωρεῖν ἀδυνατοῦσα. *Etenim thuribulum*
ignitis carbonibus & odoramentis plenum
illuc infert. omnia autem circumcirca te
nentur multo fumo, qui, ut consentaneum
est, excitatur. tum verò & visus quoque
obtenebratur, inhibeturque, neque longiu
sese ferre quit. Hoc igitur illud est, quare
Pontificis ipsius oculis non omnia lustra
posse ait, quæ in adytis sunt. Atque hactenu
lucu

luculenter ista Philo, atque etiam divinè. Quanquam illud non sine errore dixit, quod antea ex libro ejus περὶ θυόντων recitavimus, aram alteram, quæ prope vestibulum templi sub dio posita sanguinem victimasq; accepit, constructam *lapidibus integris, impolitisque* fuisse, *ex legis edicto*. Contra enim, lignea ut sit, atque ære obducatur, numinis placitum est in Exodi capite XXVII. quod de Mosen exequitur mox in capite XXXVIII. & diu pòst maximus rex Salomo, cum templum conderet, non neglexit, ut est in libro II. Chronicorum, capite IV. & in libro I. Regum, cap. VIII. vers. LXIV. Quod verò de arâ ex cespite aut saxis faciundâ edicitur in Exodi capite XX. id ad ea tempora pertinet, cum populus sacer, per vasta terrarum spatia & hostili solo circumerrans, sedem religionibus stabilem, & domicilium certum non haberet. Scio ego, quâ tempestate templum secundum stetit, aram hanc quoque ex lapidibus fuisse. sed quàm multa id genus alia enumerare possum, in quibus servata tunc veterum legum præscriptio non est? Sanè atroci & formidoloso reipublicæ tempore, cum incerta sæpe omnia metu hostium, & dissensionibus civicis essent. in ædificandâ æde secuti duntaxat legem ali-
qua-

quatenus ſunt homines ſanctiſſimi. Nam quod in primo libro Maccabæorum, in cap. IV. dicitur, *Acceptis lapidibus integris ſecundum legem, ædificatum eſſe altare novum ad formam ejus, quod fuerat prius:* oppidò leve eſt. Nos enim eum authorem, quisquis fuit, non magis veremur erroris reum facere, quàm Philonem Judæum. Uterque verbis illis deceptus eſt, quæ in Exodi capite XX. extare diximus. Sed in hæc divertere, nihil neceſſe erat. De ara ſuffituum agere deſinemus, ſi id dixerimus, in quo maximum momentum eſt. Jubet in Exodi capite XXX. immortalis Deus cornua hujus aræ ſemel quotannis vituli ſanguine rigari, illo die qui conſtitutus jejuniis & expiationi erat. Sed eum ſanguinem prius in Sancta Sanctorum inferri, ac mox exire illinc Pontificem, & conſpergere aræ cornua neceſſe fuit. Ita enim ſancitum in Levitici decimo & ſexto capite eſt. Quare jam rem confecimus, nihil ut opus argumentis amplius ſit. Etenim profectò, ſi exire ex adytis Pontifex ad riganda aræ cornua debuit, aram eam in adytis non fuiſſe certum eſt. Hæc contra Divum Auguſtinum, &, qui aſſenſit illi Carolum Sigonium, excutienda erant, ut illud omnibus perſuaſum eſſet, quod Hebræi veteres, Græco-

rum-

rumque & Latinorum cordatissimi prodidêre, Pontificem semel duntaxat quotannis secretum sanctissimi loci adiisse. Ajunt quidem Talmudici, id quod suprà retulimus, Pontificem, cum oraculum ex gemmis Urim & Tummim peteret, facie ad arcam obversa stetisse. sed id fieri in qualibet templi parte potuit: ne jam forte credat quispiam, toties eum adyta intravisse. Atque hic est ille consulendi oraculi modus, de quo scriptum est in libro Judicum, cap. I. & capite xx. tum & in priore Samuelis commentario, in cap. x. De Mose aliter habendum est. quippe is ad arcam testimonii, prope ipsos Cherubinos, & ad operculum propitiatorium, verba vocesque commutavit cum numine. quod ex cap. xxv. Exodi, vers. xxii. atque ex Numer. cap. vii. vers. ult. neutiquam obscurum est. Verùm quæ dementia esset, Aharoni cæterisque pontificibus transcribere, quæ uni Mosi contigêre? Sanè enim eum virum ex communi mortalium conditione Deus exemerat, postquam loqui coràm, & unà esse cum illo, atque ab illo aspici etiam dignatus est. Quæ omnia esse negata aliis, annotatum in sacro codice est. Sed jam non amplius verbum addimus. Qui enim pauca delibare de multis constitueramus, penè præ studio omnia exhausimus.

CAPUT. VI.

Vicarius Pontificis sub decimum die[m] mensis Tisri constitutus. Quot grad[us] dignitatum inter pontificatum & [sa]cerdotium interpositi fuerint. Jusj[u]randum solenne quotannis Pontifici a[d]latum sub templo secundo. & causa ejus. Heresis orta de suffitu in ady[to] adolendo. Hircus in desertum miss[us]. Mons Hazazel. Judæorum scita qu[æ]dam super eâ re.

QUoniam Pontificis nobile munus in [i]esse rebus positum diximus, quæ, di[e] decimo mensis Tisri agebantur. idon[e]um visum est plura exequi, quę huc pert[i]nent. Scribit Maimonides in Halacha Hab[o]dat Jom Haccippurim, in capite primo, [i]llum Pontificem omnia sacra obiisse, quæ il[lo] die fiebant, ne illis quidem exceptis, q[uæ] propria illius festi non erant. quare illa qu[o]que, quæ quotidie sacerdotes etiam cur[a]bant, commissa tunc Pontifici fuisse. A[it] præterea, quo tempore festum hoc instab[at] septem continuos dies custoditum eum p[u]blicè magna cura fuisse, ne qua res fortu[i]ta eum contaminaret, prohiberetque solen[ni] sacro. Quæ traducta ex initio tractatus T[al]mud.

mudici sunt, quem Massechta Joma vocant. Tum & illud prodit ibidem maximus Rabbinus, quod relatu dignū est, de Pontificis vicario, qui quotannis creatus sub diē jejunii est:

מתקינין לו כהן גדול אחר שאם
יארע בזה פיסול יעבור האחר
תחתיו· בין שאירע בו פיסול קודם
תמיד של שחר בין שאירע בו
פיסול אחר שהקריב קרבנות זה
שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך עבר
יום הכפורים הרי הראשון חוזר
לעבודתו והשני עובר· ואם מת
הראשון זה שני מתמני תחתיו:

Nos sententiam, non verba exprimemus. *Positum in more fuit*, inquit, *ut Pontifici constituerent quendam alterum Pontificem. Nam si quid ei contigisset, quo impuratus videretur, alter ille vice ejus rem sacram faciebat. Cæterum vicario huic, qui pro illo in adyta ibat, non opus initiatione fuit, sive contaminari Pontificem ante juge sacrificium matutinum, sive post oblationes peractas contigisset. Quàm primum autem dies expiationum præteriisset, prior ille redibat ad munia sua: vicarius*

autem se abdicabat. Quod si prior moriebatur, alter ille in ejus locũ substitutus est. Non multum ab his abludit, quod traditum à Flavio est in libro decimo septimo Antiquitatum, in capite VIII. Is enim quendam Josephum Ellemo prognatum refert, qui in unum diem functus pontificatu sit, cum summus sacerdotum Matthias immundo visu per somnium se inquinasset, illa ipsa nocte, quæ expiationis festum antecessit. Hujusmodi vicarium Maimonides סגן appellat in Halacha Cele Hammikdasch, in capite IV. aitque sub imperio ejus cunctos sacerdotes esse. ex quibus tamen duo sunt, quos vicario eandem operam præstare ait, quam Pontifici ipse præstat, eosque קתיקולין appellat. ac rursus quendam ordinem illis inferiorem facit, in quem sacrificulos septem adscribit, qui אמרכלין dicti sunt, & claves atrii custodiebant, nemo eorum ut aperire illud posset ni unà omnes adessent. Rursum his subesse tres גזברין i. e. thesaurarios, sive sacro ærario præfectos, ait. quos sequitur ראש המשמר qui custodiis templi præest. tum is, qui ראש בית אב dicitur. ac tandem proximum ab his dignitatis locum tenere cæteram sacerdotum plebem ait. Hoc fermè pacto sacerdotum gradus distincti à Talmudicis sunt. nisi quod iidem inter Pontificem

maxi-

maximum, atque inter vicarium ejus constituunt quendam diversi generis sacerdotem, quem משוח מלחמה hoc est, *prælii causâ unctum* appellant. Sed de hoc infrà dicemus. Nunc de expiationum festo, quæ in promptu sunt, addamus. Apud Maimonidem, in cap. 1. Hal. Habodat Jom Haccippurim, legati à senatu missi juramentum quotannis solenni more à Pontifice exigunt, pridie quàm peragendum piaculare sacrum erat. Id adeò fieri ex hac causa consuevit, quòd sub templo secundo caput extulisset hæreticus quidam, à quo propagata Sadducæorum secta est. Is odoramenta, queis suffumigandum adytum erat, imponi ignibus primùm, ac mox inferri in adytum voluit, qvum Judæis per manus traditum jam inde à Mosis ævo esset, accendi demum ea in ipsis adytis oportere, idque profectò legis sententia etiam arguit in Levitici capite xvi. versu xii. & xiii. Sed novatorem illum ea verba movebant, quæ extant in ejusdem capitis initio: בענן אראה על הכפרת *in nube apparebo super propitiatorium*. Quæ certè adeò nullum præsidium ad ipsius causam adferunt, ut planè id stabiliant, quod in versu xii. & xiii. expressum esse diximus. Et tamen nihilominus crescebat quotidie tam improbabilis opinio, lateque animos

hominum pervaſerat. Quare, cum metus ingens eſſet, ne in illum errorem ſeſe Pontifex quoque transderet, inſtitutum fuit, ut pridie decimum diem Tiſri ſolenniter eum legati jurejurando obſtringerent, cujus formulam Maimonides in hæc verba conceptam refert.

משביעין אנו עליך במי ששכן את
שמו בבית הזה שלא תשנה
דבר מכל דבר שאמרנו לך׃

Nos te jurare jubemus per eum, cujus nomen in hac æde habitat, ne quid immutes eorum, quæ dixerimus tibi. Dein cætera subiecère, de quibus cautum eſſe intererat omnium. Ad celebritatem hujus feſti maximè pertinuit religioſa ſortitio illa, quâ ex duobus hircis unus deſtinatus aris fuit, alter verò in vicinum deſertum ad montem quendam Hazazel dimittebatur, ut illinc præceps rueret. Tradunt Judæi eum hircum magno molimine in deſertum ab alienigena quopiam deductum, ac mox de ſummo monte detruſum ad ima eſſe. De tabernaculis quoque ab urbe Jeroſolyma usque ad deſertum diſpoſitis, neſcio quid, loquuntur, in queis conſederunt, qui hircum identidem eſcâ reficerent. Tum & funiculum, cujus pars altera cornibus hirci, altera deligata ad ſcopulum fuit, atque etiam colorem funiculi, & id genus

nus multa alia describunt, quæ profectò mecum ignorant. Quare nos hæc in medio relinquimus, propterea quòd rationibus conjecturisque melioribus destituta, vim haud capiunt ex ipsa frugalitate.

Caput VII.

Initiatio Pontificis duplex, & qualis. Quando altera cessaverit. Quando Pontifex ab juvenci mactatione, quam lex præscripsit, immunis fuerit.

Consecratio Pontificis duas res præcipuè habuit, vestitum unctionemque. Sancitum enim à numine fuit, uti, qui summum sacerdotium gesturus esset, tunicis amiculisque sacris per septem dies induceretur, atque oleo lineretur, quod confectum ad eam rem ratione quadam singulari erat. Talem Pontificem Talmudici מתרבה בגדים *auctum inauguratumq; amictu*, & מתרבה משחה *auctum atque initiatum unctione* dixêre. Ipse autem actus solennis dictus ab illis est ריבוי בגדים ומשחה *accessio majestatis ex amiculis & unctione*. Sed enimverò, postquam sacrum oleum periit, quod in priore templo conditum esse ab Josia in specu quodam, & nunquam postea repertum ab Ezra aliisve

in-

in posteriore templo diximus, ab illa tempestate hercle Pontificum initiatio peracta sine unctione est. Satis enim fuit, solo vestitu eos inaugurari. Vestiendi autem modus ejusmodi fuit, qualem Talmudici descripsere in tractatu, qui Massechta Joma dicitur, in capite primo. Amicula octo erant, quibus Pontifex per dies septem continuos manè quidem induebatur, vesperi autem exuebatur; totidemque per dies fieri unctio solita fuit, antequam amissum sacrum oleum esset. In Massechta Horajot, in capite ultimo, traditum est, nullam fuisse differentiam inter pontificem, cujus consecratio unctione fiebat, atque inter eum, qui solo amictu initiatus erat, nisi quod is, qui unctus esset, mactare numini juvencum] lege jubebatur, si ita deliquisset, ut unius culpa peccatum ab omnibus esset. Hac necessitate solutus fuit, qui sine unguento erat vestibus inauguratus. cæteris autem rebus omnibus ambo pares fuêre. De juvenci mactatione quod observarunt Talmudici, erutum est ex Levitici capite IV. Summam verò eorum omnium, quæ ad initiationem pertinere diximus, complexus est illis verbis maximus Rabbinus Ægyptius in capite IV. in Halacha Cele Hammikd.

ממנין כהן גדול הוא ראש לכל הכהנים ומושחין אותו בשמן

בשמן המשחה. ומלבישין אותו בגדי כהונה גדולה. ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בגדי כהונה גדולה בלבד. כשם שמתרבה בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים: כיצד מרבים אותו בבגדים. לובש שמנה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום. וכשם שריבוי בגדים שבעה כך משיחה בשמן שבעה יום אחר יום; Sequitur dein illud. paucis interjectis. אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדי׳ אלא פר שמביא כהן המשוח אם שגג באחד מן המצו׳ שחייב עליהן חטא׳ Non libet nobis, hæc vertendo, tempus atque operam conterere, propterea quod eorum sententia jam relata à nobis abunde suprà est.

Caput VIII.

Sacerdotum stationes, & ἐφημερίαι. Qui judicaverint de vitiis sacerdotum. Damnati sacerdotes quâ conditione fuerint. Lignile. Antigoni in Hyrcanum facinus.

CUm hactenus de Pontifice maximo, qui sacerdotum princeps erat, dixerimus, planè fieri in tantâ rerum vicinitate nequiit, quin multa attingeremus quoque, quæ ad ipsos sacerdotes, atque ad munia eorum pertinent. Quæ profectò iterare nunc propositum nobis non est. Fuêre sacerdotes ex Levitis selecti, uti oblationes & sacrificia facerent, eorumque erant VIII. stationes à Mose constitutæ: è quibus quatuor ab Eleazare, totidemque ab Ithmaro gentem suam deduxêre. Postea summus rex David stationes hujusmodi viginti & quatuor fecit, ut ex Eleazari posteritate sexdecim, ex Ithmari octo essent: quas omnes Flavius Josephus incolumes usque ad Jerosolymæ eversionem fuisse prodit, nunquam ut permixta earum successio sit. Quod tamen verum est, si ab Encæniis Maccabæi per insequentia tempora retrò descenderis. Atque id profectò vel sic etiam incredibile fermè est in tanta rerum Judaicarum sursum ac deorsum euntium mutatione. Sed penes autorem fides esto. Istæ viginti quatuor classes per vices suas singulæ Jerosolymam veniebant, & in templo hebdomadam unam sacris operabantur. Itaque post centesimum & sexagesimum octavum diem cuique stationi suus ordo redibat: nisi quod per tria celeberrima festa, quæ Judæi רגלים

רגלים appellant, fas fuit omnibus stationibus simul in templo sacra obire, illâ præscriptione, ut votivas spontaneasque hostias, & jugia sacrificia ii duntaxat curarent, quorum functio tunc in orbem recurrebat. Hæ sunt stationes illæ, quas D. Lucas, de Zacharia cum loquitur, ἐφημερίας appellat. Quæ omnia divinè pertractavit vir illustris Josephus Scaliger in Isagogicis Canonibus, quos in Eusebium publicavit. Itaque in his operam non ponemus. Multò enim satius nobis est illa exequi potissimùm, quæ prætermissa ab aliis, aut certè tradita incuriosè sunt, idque jam secuti ab initio sumus. In tractatu Talmudico, quem Massechta Middoth appellant, traditum est, potestatem & jurisdictionem senatorũ qui adscripti in magnum synedrium erant, sitam præcipuè in hoc fuisse, quod in parte templi, quæ Gazith dicta est, judices de sacerdotibus sedebant, quibus familiæ & generis mota controversia est. qui, siquidem causâ cecidissent, vestibus induti nigris, atque exauctorati, cum ignominiâ ex atrio excessêre, sin vicissent, albati per hominum ora se extulerunt, atque è vestigio munus sacrum cum collegis administrarunt. In capite secundo ejusdem tractatus Talmudici scriptum est, cognovisse etiam eosdem senatores de vitiis, morbisque, queis adfecti

sa-

CAPUT. VI.

Vicarius Pontificis ſub decimum diem menſis Tiſri conſtitutus. Quot gradus dignitatum inter pontificatum & ſacerdotium interpoſiti fuerint. Jusjurandum ſolenne quotannis Pontifici delatum ſub templo ſecundo. & cauſa ejus. Hereſis orta de ſuffitu in adytis adolendo. Hircus in deſertum miſſus. Mons Hazazel. Judaeorum ſcita quaedam ſuper eâ re.

QUoniam Pontificis nobile munus in iis eſſe rebus poſitum diximus, quæ, die decimo menſis Tiſri agebantur, idoneum viſum eſt plura exequi, quę huc pertinent. Scribit Maimonides in Halacha Habodat Jom Haccippurim, in capite primo, ſolum Pontificem omnia ſacra obiiſſe, quæ illo die fiebant, ne illis quidem exceptis, quæ propria illius feſti non erant. quare illa quoque, quæ quotidie ſacerdotes etiam curabant, commiſſa tunc Pontifici fuiſſe. Ait præterea, quo tempore feſtum hoc inſtabat, ſeptem continuos dies cuſtoditum eum publicè magna cura fuiſſe, ne qua res fortuita eum contaminaret, prohiberetque ſolenni ſacro. Quæ traducta ex initio tractatus Talmudici

mudici ſunt, quem Maſſechta Joma vocant. Tum & illud prodit ibidem maximus Rabbinus, quod relatu dignū eſt, de Pontificis vicario, qui quotannis creatus ſub diē jejunii eſt:

מתקינין לו כהן גדול אחר שאם
יארע בזה פיסול יעבוד האחר
תחתיו. בין שאירע בו פיסול קודם
תמיד של שחר בין שאירע בו
פיסול אחר שהקריב קרבנות זה
שנכנס תחתיו אינו צריך חינוך עבר
יום הכפורים הרי הראשון חוזר
לעבודתו והשני עובר. ואם מת
הראשון זה שני מתמני תחתיו:

Nos ſententiam, non verba exprimemus. *Poſitum in more fuit*, inquit, *ut Pontifici conſtituerent quendam alterum Pontificem. Nam ſi quid ei contigiſſet, quo impuratus videretur, alter illo vice ejus rem ſacram faciebat. Cæterum vicario huic, qui pro illo in adyta ibat, non opus initiatione fuit, ſive contaminari Pontificem ante juge ſacrificium matutinum, ſive poſt oblationes peractas contigiſſet. Quàm primum autem dies expiationum præteriiſſet, prior ille redibat ad munia ſua: vicarius*

autem se abdicabat. Quod si prior moriebatur, alter ille in ejus locũ substitutus est. Non multum ab his abludit, quod traditum à Flavio est in libro decimo septimo Antiquitatum, in capite VIII. Is enim quendam Josephum Ellemo prognatum refert, qui in unum diem functus pontificatu sit, cum summus sacerdotum Matthias immundo visu per somnium se inquinasset, illa ipsa nocte, quæ expiationis festum antecessit. Hujusmodi vicarium Maimonides סגן appellat in Halacha Cele Hammikdasch, in capite IV. aitque sub imperio ejus cunctos sacerdotes esse. ex quibus tamen duo sunt, quos vicario eandem operam præstare ait, quam Pontifici ipse præstat, eosque קתיקולין appellat. ac rursus quendam ordinem illis inferiorem facit, in quem sacrificulos septem adscribit, qui אמרכלין dicti sunt, & claves atrii custodiebant, nemo eorum ut aperire illud posset nisi unà omnes adessent. Rursum his subesse tres גזברין i. e. thesaurarios, sive sacro ærario præfectos, ait. quos sequitur ראש המשמר qui custodiis templi præest. tum is, qui ראש בית אב dicitur. ac tandem proximum ab his dignitatis locum tenere cæteram sacerdotum plebem ait. Hoc fermè pacto sacerdotum gradus distincti à Talmudicis sunt. nisi quod iidem inter Pontificem

maxi-

maximum, atque inter vicarium ejus constituunt quendam diversi generis sacerdotem, quem משוח מלחמה hoc est, *prælii causâ unctum* appellant. Sed de hoc infrà dicemus. Nunc de expiationum festo, quæ in promptu sunt, addamus. Apud Maimonidem, in cap. 1. Hal. Habodat Jom Haccippurim, legati à senatu missi juramentum quotannis solenni more à Pontifice exigunt, pridie quàm peragendum piaculare sacrum erat. Id adeò fieri ex hac causa consuevit, quòd sub templo secundo caput extulisset hæreticus quidam, à quo propagata Sadducæorum secta est. Is odoramenta, queis suffumigandum adytum erat, imponi ignibus primùm, ac mox inferri in adytum voluit, quum Judæis per manus traditum jam inde à Mosis ævo esset, accendi demum ea in ipsis adytis oportere, idque profectò legis sententia etiam arguit in Levitici capite XVI. versu XII. & XIII. Sed novatorem illum ea verba movebant, quæ extant in ejusdem capitis initio: בענן אראה על הכפרת *in nube apparebo super propitiatorium*. Quæ certè adeò nullum præsidium ad ipsius causam adferunt, ut planè id stabiliant, quod in versu XII. & XIII. expressum esse diximus. Et tamen nihilominus crescebat quotidie tam improbabilis opinio, lateque animos

hominum pervaserat. Quare, cum metus i
gens esset, ne in illum errorem sese Pontif
quoque transderet, institutum fuit, ut prid
decimum diem Tisri solenniter eum leg
jurejurando obstringerent, cujus formula
Maimonides in hæc verba conceptam refe
שביעין אנו עליך במי ששכן את
שמו בבית הזה שלא תשנה
דבר מכל דבר שאמרנו לך:
Nos te jurare jubemus per eum, cujus n
men in hac æde habitat, ne quid immut
eorum, quæ dixerimus tibi. Dein cætera
subjecère, de quibus cautum esse interer
omnium. Ad celebritatem hujus festi max
mè pertinuit religiosa sortitio illa, quâ
duobus hircis unus destinatus aris fuit, alt
verò in vicinum desertum ad montem que
dam Hazazel dimittebatur, ut illinc præce
rueret. Tradunt Judæi eum hircum mag
molimine in desertum ab alienigena quop
am deductum, ac mox de summo monte d
trusum ad ima esse. De tabernaculis quoqu
ab urbe Jerosolyma usque ad desertum d
positis, nescio quid, loquuntur, in queis co
sederunt, qui hircum identidem escâ refic
rent. Tum & funiculum, cujus pars altera
cornibus hirci, altera deligata ad scopulu
fuit, atque etiam colorem funiculi, & id g
n

nus multa alia describunt, quæ profectò mecum ignorant. Quare nos hæc in medio relinquimus, propterea quòd rationibus conjecturisque melioribus destituta, vim haud capiunt ex ipsa frugalitate.

Caput VII.

Initiatio Pontificis duplex, & qualis. Quando altera cessaverit. Quando Pontifex ab juvenci mactatione, quam lex præscripsit, immunis fuerit.

Consecratio Pontificis duas res præcipuè habuit, vestitum unctionemque. Sancitum enim à numine fuit, uti, qui summum sacerdotium gesturus esset, tunicis amiculisque sacris per septem dies indueretur, atque oleo lineretur, quod confectum ad eam rem ratione quadam singulari erat. Talem Pontificem Talmudici מתרבה בגדים *auctum inauguratumq; amictu*, & מתרבה משחה *auctum atque initiatum unctione* dixêre. Ipse autem actus solennis dictus ab illis est ריבוי בגדים ומשחה *accessio majestatis ex amiculis & unctione*. Sed enimverò, postquam sacrum oleum periit, quod in priore templo conditum esse ab Josia in specu quodam, & nunquam postea repertum ab Ezra aliisve in-

in posteriore templo diximus, ab illa tempestate hercle Pontificum initiatio peracta sine unctione est. Satis enim fuit, solo vestitu eos inaugurari. Vestiendi autem modus ejusmodi fuit, qualem Talmudici descripsere in tractatu, qui Massechta Joma dicitur, in capite primo. Amicula octo erant, quibus Pontifex per dies septem continuos manè quidem induebatur, vesperi autem exuebatur; totidemque per dies fieri unctio solita fuit, antequam amissum sacrum oleum esset. In Massechta Horajot, in capite ultimo, traditum est, nullam fuisse differentiam inter pontificem, cujus consecratio unctione fiebat, atque inter eum, qui solo amictu initiatus erat, nisi quod is, qui unctus esset, mactare numini juvencum] lege jubebatur, si ita deliquisset, ut unius culpa peccatum ab omnibus esset. Hac necessitate solutus fuit, qui sine unguento erat vestibus inauguratus, cæteris autem rebus omnibus ambo pares fuêre. De juvenci mactatione quod observarunt Talmudici, erutum est ex Levitici capite IV. Summam verò eorum omnium, quæ ad initiationem pertinere diximus, complexus est illis verbis maximus Rabbinus Ægyptius in capite IV. in Halacha Cele Hammikd.

ממנין כהן גדול הוא ראש לכל הכהנים ומושחין אותו בשמן

בשמן המשחה. ומלבישין אותו בגדי כהונה גדולה. ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו בגדי כהונה גדולה בלבד. כשם שמתרבה בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים: כיצד מרבים אותו בבגדים. לובש שמנה בגדים ופושטן וחוזר ולובשן למחר שבעת ימים יום אחר יום. וכשם שריבוי בגדים שבעה כך משיחה בשמן שבעה יום אחר יום: Sequitur dein illud, paucis interjectis, אין בין כהן משוח בשמן המשחה למרובה בגדי' אלא פר שמביא כהן המשוח אם שגג באחד מן המצו' שחייב עליהן חטא' Non libet nobis, hæc vertendo, tempus atque operam conterere, propterea quod eorum sententia jam relata à nobis abunde suprà est.

Caput VIII.

Sacerdotum stationes, & ἐφημερίαι. Qui judicaverint de vitiis sacerdotum. Damnati sacerdotes quâ conditione fuerint. Lignile. Antigoni in Hyrcanum facinus.

לגלים appellant, fas fuit omnibus stationibus simul in templo sacra obire, illâ præscriptione, ut votivas spontaneasque hostias, & jugia sacrificia ii duntaxat curarent, quorum functio tunc in orbem recurrebat. Hæ sunt stationes illæ, quas D. Lucas, de Zacharia cum loquitur, ἐφημερίας appellat. Quæ omnia divinè pertractavit vir illustris Josephus Scaliger in Isagogicis Canonibus, quos in Eusebium publicavit. Itaque in his operam non ponemus. Multò enim satius nobis est illa exequi potissimùm, quæ prætermissa ab aliis, aut certè tradita incuriosè sunt, idque jam secuti ab initio sumus. In tractatu Talmudico, quem MassechtaMiddoth appellant, traditum est, potestatem & jurisdictionem senatorũ, qui adscripti in magnum synedrium erant, sitam præcipuè in hoc fuisse, quod in parte templi, quæ Gazith dicta est, judices de sacerdotibus sedebant, quibus familiæ & generis mota controversia est. qui, siquidem causâ cecidissent, vestibus induti nigris, atque exauctorati, cum ignominiâ ex atrio excessêre. sin vicissent, albati per hominum ora se extulerunt, atque è vestigio munus sacrum cum collegis administrarunt. In capite secundo ejusdem tractatus Talmudici scriptum est, cognovisse etiam eosdem senatores de vitiis, morbisque, queis adfecti

sa-

ſacerdotes, tanquam mali ominis res, ex legis edicto reprobabantur. Ii damnati, deinceps in parte templi degebant, quæ לשכת העצים dicta eſt, quaſi tu *lignile* appelles; atque illîc ligna findebant, quæ in altari ſtruerentur. Etſi autem mulctati ſacerdotio erant, tamen nihilominus illis jus fuit cum ſacerdotibus ejus ſtationis, in quâ ipſi fuerant, adhuc de ſacris epulari. Atque id proditum etiã à Flavio Joſepho eſt, in libro V. ἁλώσεως in capite xv. Porro, quæ ex Talmud jam diximus, relata etiam à Maimonide ſunt in Hal. Biath Hamm. c. 6. iis verbis, quæ ſubjecimus.

בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ועיקר מעשיהם התדיר שהיו יושבין ודנין את הכהונה ובודקין הכהנים ביוחסין ובמומים: כל כהן שנמצא פסול ביוחסו לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה: וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים: מי שנמצא כשר ביוחסו ונמצא בו מום: יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה וחולק בקדשים עם אנשי בית אב שלו ואוכל: Horum ſententia plana

ex

ex suprà dictis est, ut opus versione non sit. Neque verò sacerdotes solos, sed etiam pontifices corpore esse integerrimo lex jussit. Utique apud Flavium Antigonus Hyrcanum captum utrisque auribus truncat. Ita provisum abunde fuit, ne fungi in posterum sacratissimo honore posset. atque id monere eum amici non destiterunt. cum ex Parthia Judæum stolido consilio repetebat, ut illic Herodis ope pristinum teneret statum dignitatis. Res poscere videbatur, ut diceremus, quæ jura connubiorum posita sacerdotibus sint, deque sortitione, quæ singulis munia functionis suæ quotidie, vicesque assignabat: tum, quibus gradibus distincti fuerint. ut alii קתיקולין pars אמרכלין quidam גזברין dicerentur. cæteri autem numerus & plebs essent. sed hæc, cum de Pontifice ageremus, indicata à nobis in transcursu sunt. Atque etiam illic de indumentis quatuor diximus, quæ communia illis cum Pontifice maximo erant. Propria enim non habuêre. Quare hæc omittimus.

Caput. IX.

Sacerdotes Levitasque fuisse partem quandam magni concilii Sanhedrin. Negotia regia atque civilia publicè Levitis commissa. Virtutum insignis imago

mago in illis. Accessisse eos ad meliorem partem, atque ad æquiorem causam, cum scissa olim divisaque Hebræorum respublica fuit. Quantopere degeneraverint mox à recta indole, atque à veteri integritate. Summum reipublicæ regimen occupatum ab illis, atque immodestè usurpatum.

AIt Maimonides in Halacha Sanhedrin, in capite primo, Levitas sacerdotesque in eum senatum lectos fuisse, qui Jerosolymæ supremus erat, & LXXI. viris constabat, in quem adscripti etiam primores cæterorum Israëlitarum erant. Ex quo fit profectò, ut non sacra duntaxat curasse, sed judicia exercuisse etiam civilia, & cum principe, aut summo populi ductore consultávisse de summâ republicâ, quosdam Levitarum sacerdotumque appareat. Magnum enim senatum Sanhedrin rex indicebat, princepsve, aut quocunque alio nomine appellandus fuit, qui statum publicum tuebatur. Atque hoc est quod inter Mosis instituta Flavius Josephus posuit: πρασσέτω δὲ μηδὲν ὁ βασιλεὺς δίχα τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῆς τῶν γερουσιαστῶν γνώμης. *Nihil agat rex, nisi de Pontificiis*

tificis & senatorum sententia. Neque id nos miramur in illo regno, quod ipse Deus, ut sæpe diximus, sacerdotale appellat. Sanè in secundo Chronicorum libro, in capite XIX. Josaphatus rex, cum Zebadiam iis negotiis præficit, quæ ad regem, atque ad populum Judæ pertinebant, etiam satrapas Levitas ei adjungit, qui in partem curarum veniant, Et multò ante illum maximus David Hasabiam, ejusque agnatos mille & septingentos præesse Benjaminitis, & Simeonitis, Judæisque, ac res gubernare tam divinas, quàm regias, jussit. Idemque imperium, ac planè geminam potestatem Jeriæ agnatisque ejus bis mille & septingentis rex ille in Rubenitas, Gaditasque, & in dimidiam tribum Menassitarum dedit, cujus rei testimonium extat in primo Chronicorum libro, in capite XXVI. Atqui profectò Hasabia, & Jeria, & eorum agnati, quos Chronicorum author summos honores gessisse in republica, & fuisse ad quater mille & quadringentos ait, Levitæ erant, & nomen suum professi in ea tribu sunt, quæ sacrorum omnium custos fuit. Accedit, quod legum omnium, & rerum humanarum, divinarumque summam scientiam suo quodam sibi jure Levitæ vindicarunt, quam in synagogis per Judææ oppida populo tradidêre; ut non immeritò omnis inge-

ingenii, eruditionisque, & bonarum artium partes atque autores habiti sint. Igitur ab his pietatis virtutisque exempla petita sunt. Etenim, cum pars ceremoniis sacrisque ministrarent, alii in disciplinas incumberent, plurimi muneribus officiisque civilibus intenti reipublicæ consulerent, omnes tamen sine cupiditate vitam agitabant. Dissensione verò tribuum ortâ, cum à Judæis divortium cætera gens Israëlitarum fecisset, relictis urbibus, quas inter Israëlitas habebant, eam partem amplexi sunt, quæ patrio more integra & incorrupta religionum solennia tenuit. Sed, ut nihil perpetuum est, tandem post Babyloniense exilium, cum extructum templum secundum esset, temporum iniquitas bellorumque æstus quadam fati lege causam deposuit ad aliud schema. Primò enim pontificatum maximum gerere ii ex Levitis ausi sunt, quibus per legem illud affectare non licuit. Ea quasi materies omnium malorum fuit. Fecit enim avidos nimia felicitas: nec tam temperatæ cupiditates fuêre, ut in eo, quod contigerat, desinerent. Gradus à magnis ad majora factus est, &, qui insperata acceperant, spe improbiore assecuti principatum sunt. Ac tandem verò, quasi actum adhuc nihil esset, regio nomine assumpto diadema capiti imposuêre. Hinc insidiæ in-

te r

ter eos, doli, artesque patritiæ, & nulla modestia votorum. Ex qua enim tempestate sibi pulcrum duxerunt supra rempublicam stare, qua via illuc pervenirent, dum pervenirent modò, nihil pensi habebant. Ita, qui rarissimam laudem, & nulli adhuc ordini concessam concupiverant olim, innocentiam, postremò mutatis studiis omnia divina humanaque promiscua habuerunt, unius arrogantiæ superbiæque dominio. Sed de hoc etiam antè diximus.

CAPUT X.

Qui fuerint Ansche Hammaamad. Quali legatione functi sint. Sacrificia pro populo peracta. Legatos hos etiam extra Jerosolymam munus suum in synagogis obiisse. De jejuniis eorum. Cur pridie & postridie Sabbati non jejunaverint.

IN Talmudis tractatu, qui Massechta Tahaniot dictus est, de iis agitur, qui à populo, aut ab universitate missi legationem publicam obibant sacrorum causa. Cujus rei observatio, quoniam sanè singularis est, neutiquam silentio prætereunda nobis videtur. Enimverò illud sancitum lege erat, ut, qui numini victimam donumve offerret, sacris præ-

præsens adstaret. Quoniam verò oblationes quædam etiam totius populi nomine fiebant, utique immensa illa civium multitudo, quæ locis urbibusque diversa habitabat, adesse ad sacram ædem nequiit. Igitur institutum à priscis vatibus est, uti ex Israëlitis quidam summâ integritate & religione viri deligerentur, qui legati universitatis forent, & ad oblationes, vice populi, adessent. Atque hos Talmudici אנשי מעמד appellant, quasi crassiùs paulò *viros stationarios* dicas. Fuêre autem classes eorum viginti quatuor descriptæ, planè ut de sacerdotibus quoque, deque Levitis diximus. ductabatque singulas antecessor quispiam, quem ראש המשמר *stationis principem* vocaverunt. Lex porrò posita legatis universitatis hæc fuit, ut quâ septimanâ statio cujusque in orbem redibat, nemo quisquam tam solenne munus defugeret. Atque hercle eos quidem, qui Jerosolymæ, aut in propinquo habitabant, convenire in templum necesse fuit unà cum Levitarum sacerdotumque geminis classibus, quarum vices in eam hebdomadam inciderant. Quod si verò procul aliqui à sanctissima urbe in remotis oppidis degebant, his adempta longi itineris molestia est. Satis enim erat in synagogam istius loci convenisse eos unà, atque animos cogitationesque ad

ædem

ædem transmisisse, quæ Jerosolymæ erat. Ita publicam sacrorum causam absentes quidem, sed eadem hora tamen atque etiam publicè prosecuti sunt. Legatis his, dum hebdomadale munus peragebant, jejunandum quater fuit; & quidem certo tempore. Constitutus enim ad id dies Lunæ, Martisque, & Mercurii, ac Jovis est. Neque refert, Jerosolymæ in templo, an in oppidorum synagogis convenerint. Pariter enim jejunii necessitas eos tenuit. Datum tamen sabbatho id honoris est, ut pridie essent lege hac soluti, quẽadmodũ profectò nec postridie se macerabant. שלא יצאו מעונג שבת לצום: *ne sabbathi lætitiam mœror exciperet jejuniorum.* Ac de his quidem satis dictum est. Cætera, quæ de precibus legatorum universitatis, deque legis recitatione tradunt Talmudici, ab ipsis petantur.

CAPUT XI.

De Levitis illis, quorum ministerio sacerdotes utebantur, classes eorum, & diversa munia. Nethinæi. Lex annaria de Levitis lata quando cessaverit. Levitas non itidem, ut sacerdotes, reprobatos fuisse. Quantum nefas fuerit, confundi eorum ministeria.

SEquitur ut præterea de Levitis quædam dicamus, quorum appellatio duplicem rationem habet, modò enim sic dicti communiter omnes ii sunt, qui de tribu Levitica essent, ad quos in universum ea pertinent, quæ suprà diximus in hujus libri capite IX. Interdum verò hoc nomine vocantur, qui in urbe Jerosolyma per vices sacrum ministerium subibant, quod erat longè à sacerdotum functionibus diversum. De qua re breviter dicendum nobis hîc est, ne eam partem non attigisse videamur. Igitur Levitarum horum munus fuit sacerdotibus ministrare, eaque obire, quæ ignobilioris operæ erant. Planè enim, quod Romanis inter sacra atque in templis victimarii, popæque, & æditui, ac præciæ, tibicinesque præstitêre, id Judæorum mos, lexque Levitis demandaverat, non omnibus hercle, sed iis duntaxat, qui progenitore Levi sati, genus tamen suum ab Arone non traxerunt. Etsi enim profectò Aharon quoque eodem satu editus fuit, tamen, quia in ejus familia & posteritate dignitas stetit sacerdotii, non ita frequenter in sacro codice Levitarum nomen datum nepotibus ejus est. Ac initio quidem, ex Mosis instituto, Levitæ sacerdotibus duntaxat operam navabant, arcamque humeris portabant, & vasa sacra curabant. Ejusque generis

mox

mox classes viginti & quatuor David fecit, quæ singulæ per vices suas hebdomadam unam in templo essent: planè quemadmodum etiam sacerdotum divisæ stationes erant. Cæterùm idem ille rex David eâdem lege totidem quoque familias alias instituit Levitarum, quorum pars voce, alii organis nabliisque inter sacra canerent. Ac rursum eodem auctore viginti & quatuor stationes æditorum factæ sunt. Postremò, quemadmodum Levitæ sacerdotibus ministrabant, ita ipsis Levitis dati alii sunt, qui lignatum aquatumque mitterentur. Ii primum Gibeonitæ erant, quos maximus populi ductor Josua in bello servaverat. mox Davidis Salomonisque tempore alii ex victis gentibus accessère, atque uno nomine omnes appellati Nethinæi sunt, quasi dedititios aut adscriptitios dixeris. Verùm hæc Cornelius Bertramus, Carolusque Sigonius, eruditissimis ambo commentationibus, tam diligenter persecuti sunt, nihil ut addi à nobis possit. Quare alia quædam circumspiciamus. In tractatu Talmudico, quem Massechta Cholin appellant, in fine capitis primi, annotatum est, legem eam numinis, quæ Levitis quinquaginta annos natis missionem dat, haud perpetuam esse, sed eo tempore duntaxat valuisse, cum transferendum identidem

dem ſacrum tabernaculum eſſet. mox enim, cum religionum ceremoniarumque ſedes ſtabilis in æde Hieroſolymitana eſſet, nunquam eos ſolenni miniſterio ſeſe abdicaviſſe, qui quinquagenariis majores erant. In extremo ejusdem capitis traditum quoque eſt, non fuiſſe in Levitis id ſpectatum, an corpore integro eſſent. nullum enim vitium fuiſſe, quod ſacro munere eos prohiberet. Quare profectò, quod de ſacerdotibus, deque Pontifice diximus, ad hos non pertinet. Vocem tamen ibidem Talmudici excipiunt, quæ, grandi ætate cum deficeret, vitium in cantoribus fecit. Scribit Maimonides, crimen capitale fuiſſe, ſi Levita ſacerdotis curas capeſſeret, aut ex ipſis Leviticis muniis aliquod ejuſmodi obiret, quod aſſignatum illi non eſſet: puta, ſi æditurs cantoris vice fungeretur. quod ſi ſacerdos Levitæ miniſterium ſubiret, non illum capite pœnas luiſſe, ſed tamen בלא תעשה *contra numinis interdictum* feciſſe.

CAPUT XII.

Templum Ieroſolymitanum. Cur intus illic tanta vis auri. De templis veterum, in quæ aurum non inferebatur. non eſſe id Iudæorum inſtitutis contrarium

rium. Confutatus quorundam error. Talmudicorum scitum de iis, qui sacram ædem adeunt. Quid sint τὰ κάλη in Messiæ edicto. Salomonis industria in templi exstructione. Quàm celeriter consummata ea operis moles. Dianæ Ephesiæ ædes quibus impensis & quàm lentè ædificata. cur in palustri solo ea posita. Iudæorum commentum de monte Moria.

NIhil rerum Judaicarum pulcrius, magnificentiusq; fuit, nec quod magis celebratum monumentis omnium sit, quàm illud immensæ opulentiæ templum, quod in urbe Jerosolymâ extructum, dedicatumque à Salomone est. Ejus descriptio luculenta apud Flavium Josephum extat in octavo Antiquitatum libro. Quare nos, quæ de magnitudine, deque arte & modo operis dici possunt, non exequemur. Utique, quod hujus ædis interius sacrarium auro magni ponderis obductum erat, quodque vasa innumera ex puro puto auro conflata sunt, non regis effusa quædam liberalitas in summâ opum affluentiâ videri debet, sed jussus edictumque numinis fuit.

Non

Non æstimat quidem donorum pretia, neque terrenis indiget opibus summus Deus, cujus est hoc omne, quod videmus, & non videmus: sed tamen grata illi mortalium pietas est, id offerentium, quod amant ipsi vehementer, rerumque humanarum maximum putant. Ait Plutarchus in Politicis præceptis, templa quædam olim fuisse, in quæ ingredi nefas fuerit, nisi auro ante fores posito. Ex quo viri quidam incomparabiles collegerunt, antiquitatem, cujus judicium incorruptissimum fuit, delubra damnavisse, quæ donariis magnificis, & multo auro radiarent. In quo certè eos ratio fugit. neque id Plutarchus voluit, qui è vestigio ibidem illud addit, etiam ferrum eos deposuisse, ædem qui intrare vellent. & in promptu esse causa utriusque nobis videtur. nam & sine auro nummisque, aut ornatu operosiore adstare debuerunt, qui diis supplices in loco augustissimo erant: & rursum magis sibi opem omnem esse in numine positam intellexère, qui ferro armisque se nudaverant. Ego verò Plutarchum, ista cum scriberet, cogitasse de veteri Jerosolymitana æde opinor. Penè enim eadem sunt, quæ traduntur in Talmudis tractatu, quem Masechta Jevamot appellant, in capite primo: ex quo ista transscripsit Maimoni-

monides, quæ in Halacha Beth Habbechira leguntur, in capite vii. לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במנעל שברגליו או באפונדתו ובמעות הצרורין לו בסדינו: *Nemo in montem templi veniat cum baculo, aut calceamentis pedum, neque cum manticâ aut pecuniis linteo involutis.* Apud Divum Marcum in Evangelii cap. xi. servator hominum Messias, cum reducere priscum ac fugitivum morem vult, edicit ἵνα μή τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ, *ne quis per templum eat vasis ullis, instrumentisve, aut impedimentis onustus.* Ita enim id, quod σκεῦος dicit, accipimus, ut ad loculos etiam, & ascoperas, atque ad ea omnia pertineat, quæ oneri exuberant. Certè ille idem Messias, cum propter excellentem seculi perversitatem vetus hoc institutum exolevisset, nummularios, atque eos, qui intenti distrahendis mercibus erant, procul à sacro limine abegit. Templi admiranda moles urbem ex alto despectavit. Posita enim in montis crepidine fuit, cujus spatium rex Salomo ampliavit, aggestâ in profundissimam vallem humo ad altitudinem quadringentorum circiter cubitorum. Consummata autem tanti operis

constructio intra septem annos est. Quod penè incredibile dixeris. Sanè tardior in ædificando Græcia fuit, quæ Dianæ Ephesiæ templum ducentesimo & vicesimo anno vix absolverat. etsi adjuta totius Asiæ opibus est. sed cœpti difficultas ex naturâ loci fuit. quippe condi eam ædem in palustri solo placuit, ne terræmotibus quateretur. Vanissimum est, & exibilari debet, quod Rabbi Eliezer in capitulis suis ex communi Judæorum opinione prodidit, montem, in quo ædes Jerosolymitana stetit, hunc ipsum esse, in quo primus hominum parens Adamus sacra fecit: atque ibidem mox Abelum, Cainumque munera sua numini obtulisse. rursus verò & Noachum illîc altare posuisse, cum ex arca egrederetur: & Abramum cœlestibus monitis huc profectum fuisse, uti filium mactaret. Ejusdem generis est, quod in Bereschit Rabba, in Pasuk וייצר & in Talmudis Hierosolymitani tractatu, qui נזיר inscriptus est, in capite XXIII. legitur, Adamum ex pulvere illius montis esse conditum, atque recte dictum à sapientib9 veteri verbo esse, שנברא ממקום כפרתו *creationem ejus in illo loco contigisse, ubi peracta ejus expiatio est*. Nemo nostrûm tam bardus est, qui hæc credat. Et tamen ipsis vetus commentum placet. Sed hæc deliria pluribus persequi, id verò nostrum non est.

CA-

CAPUT XIII.

Admiranda quædam de templo, deque sacrificiorum & sacerdotum multitudine. De festo Paschatis singulare quid, & penè supra fidem. Lignorum tres strues in altari. De æternis ignibus. Corban Habitsin, oblatio lignorum, & dies festi ad hanc rem. Talmudicorum & Flavii Iosephi discrepantia. Superstitio eorum, qui intraverint templum, quique exiverint ex illo.

DIfficile esset dicere, quot sacrificiorum oblationumque genera & causas Judaica religio habuerit. Sanè, cum Flavius in Apolog. adversus Apionem dicat; in singulis classibus, quæ hebdomadam unam per vices in templo sacris operabantur, fuisse plus quàm quinque millia sacerdotum, omninò opus ingenti victimarum numero quotidie fuit, ne tot manus otiosæ essent. Notat idem scriptor lib. 6. ἁλώσ. cap. 45. uno die Paschatis ducenties quinquagies quinquies millena, & sexcenta animalia immolata esse. Diximus autem, solenni Paschatis die, & præterea duobus aliis festis, omnes sacerdotum classes Jerosolymam venisse, & junctis operis sacra simul fecisse, ut

jam necesse sit, eodem tempore, atque die uno, centum & viginti millia sacerdotum munus suum obiisse. Quod si jam è numero victimarum, quas cecidisse Flavius in illo festo prodit, mactatas à sacerdotibus singulis binas cogites, supersunt quindecies millenæ, & sexcentæ, quæ adhuc quærunt, cujus manu pereant. Porrò harum omnium immolatio facta in uno altari est, in quo quotidie tres lignorum strues compositas fuisse, Rabbi Moses Ægyptius ait. de quibus singulatim illud prodit, in Halacha Temidin & Musaphin, in capite secundo.

ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות: שניה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר בכל יום: שלישית אין עליה כלום אלא לקיום מצוות האש. שנאמר אש תמיד תוקד:

Prima strues, inquit, *magna erat, in qua juge sacrificium, cæteraque, quæ offerebantur, apponebant. Secunda, ad latus ejus, minor fuit: de qua ignem exceptabant acerra, ut suffimenta in altera altari adolerent, quod prope Sanctum Sanctorum erat positum. Tertia illud duntaxat habuit, quod*

quod ratam faceret legis divinæ præceptionem, quæ de igne extat ejusmodi, Accendes ignem perpetuum. Scribit Flavius in libro secundo ἁλώσεως, in capite tricesimo & primo, fuisse Jerosolymæ diem festum quendam, quem τὴν ξυλοφόρια ipse appellat, propterea quòd Judæi tunc omnes ex sylvis magnam lignorum vim in templum comportabant ad alendos sacros ignes, quos esse æternos, & nunquam extingui lex divina jusserat. Hic verò leviter à Flavio Talmudici discrepant. Ajunt enim, non id uno tempore factum ab omnibus simul esse, sed familiis singulis ad hanc rem fuisse certos dies constitutos, quod nos ita accipimus, ut status quisque dies plures familias, puta viginti aut triginta, hujus officii causâ sociaverit, non Judæorum hercle per reliquam Palæstinam habitantium, sed Jerosolymitanorum duntaxat. Addunt Talmudici, eas familias, queis lignationum vices in orbem redierant, holocaustum spontaneum obtulisse, quod קרבן העצים dictum fuit, quoniam superadditum lignationi est. fas autem illis non fuisse, eâ tempestate in luctu & squalore esse, aut jejunio se macerare. Talmudicorum sententiam Maimonides illis verbis complexus est, in Halacha Cele Hammikdasch, in cap. 6.

זמן קבוע היה למשפחו' לצאת
ליערים להביא עצים למערכ':
ויום שיגיע לבני משפחה זו
להביא העצים היו מקריבין
עולות נדבה וזהו קרבן העצים
והיה להם כמו יום טוב:

Porrò, ut in animis major veneratio inesset sacræ ædis, introductum illud non lege Mosaicâ, sed vetustissimis Judæorum institutis est, ut quisquis templum intrabat, gressum ad dextram obverteret, ac sic circumiret, eâque viâ egrederetur, quæ ad sinistram erat. Contrà autem, qui in luctu fuêre, quive ejecti ex Judæorum communione erant, eo submotionis genere, quod נידוי appellatur, iis circuitio facienda à sinistra dextrorsum fuit. Quin ipsi sacerdotes, cum rem sacram fecissent, recessim ad portam atrii cedebant, penè ut nepæ solent, sed paululum tamen obliquato latere. Hæc, & id genus plura in libris Talmudicis traduntur, & referenda ad illud tempus sunt, cum jam in animos hominum, res insana, superstitio invasisset.

CAPUT. XIV.

Addita religionibus majestas. Talmudicorum sententia de muro, qui adyta separabat. & cur is in templo secundo non

vesti-

restitutus. De custodiis templi. An rectè eas Maimonides esse ex lege tradiderit? Morbi crebri sacerdotum unde fuerint:

Fuit illud à sapientissimo Salomone, non ab seris nepotibus ejus institutum, ut discreta sacerdotum, Israelitarumque, & mulierum atria essent. Ita provisum rectè est, ne religionem commixtio fœdaret. Nam quod ipsis sacerdotibus non penetrare in templi intima licuit, sanè verò etiam id augendæ majestatis fuit, cujus major est ex occulto admiratio. Atque antè quidem, cum inter Sanctum & Sanctum Sanctorum murus quidam unius cubiti latitudine stetisset, pōst cum ædem secundam ii exstruerent, qui reversi Babylone erant, dubitatum est quâ proportione, quove pacto spatium ejus muri immissum in Sancta, inque Sanctum Sanctorum fuisset: &, cum decidi ea res nequiret, vice muri duo vela oppansa sunt, inter quæ spatium cubiti interfuit. nam antea hercle duntaxat unum pependerat. Traditum id à Rabbi Mose Ægyptio est, in capite IV. in Halacha Beth Habbechira. Atque ex eo constat, quàm scrupulosa eorum hominum religio fuerit. Sed ejus rei etiam alia documenta sunt. Ait ille idem magnus Rabbinus, semper

Levitarum sacerdotumque vicenas quaternas stationes excubias nocturnas in æde sacra, & circum illam iniisse, non quòd ab hoste grassatoribusve metus fuerit, sed uti honos religionibus esset. Leges autem illis præscriptæ ejusmodi fuêre, ut sacerdotes intus, Levitæ foris custodirent; & illorum quidem tres, horum verò essent XXI. stationes. Denique Levitæ totas noctes pervigilabant. at sacerdotibus somnum capere haud nefas fuit. Non culcitræ tamen, non tomenta mollem requiem illis fecerunt, dormiendum humi in solo erat, ut hoc illis commune fuerit cum Delphici Apollinis sacrificulis, qui à Callimacho perquàm eleganter dicti sunt.

γηλεχέες θεράποντες ἀσιγήτοιο λέβητος.

Nos hæc, quæ de custodiis diximus, serò admodum, & labante rèpublica, esse instituta putamus, quo tempore multa alia sunt inventa, quorum nec vestigium antea, nec vola exstiterat. Nam quod summus Rabbinus Ægyptius testimonia quædam ex Pentateucho recitat, utique mendose facit. Quæ enimcunque in Numerorum capite secundo & tertio edicta sunt de castrorum metatione, quam circum tabernaculum fieri in deserto oportuit, ea verò ad urbem Jerosolymam traducere, ubi sacris ceremoniisque tuta sedes fuit, magna imprudentia est. Quid quod post

post Babylonense exilium quindecim munera in templo administrata sunt, de queis Judæorum reges antea, qui de Davidis familia fuêre, nunquam cogitaverant? Ea memorantur in Talmudis tractatu, qui Massechta Schekalin dicitur, in capite v. interque hæc fuit, cura temporum solennium, aquarum, sortium, custodiarum, vestium, panum Propositionis, cortinarum, suffimenti conficiundi, & aliarum rerum, quas recensere pretium operæ non est. Fuit autem singulis præfectus quidam impositus, quem ממונה appellabant: eratque sub nutu ejus ingens ministrorum multitudo. Ait Maimonides multis morbis obnoxios sacerdotes fuisse, propterea quòd carnibus ferè vescebantur, & leviter vestiti inter rem divinam amiculis lineis erant, quæ exuere toties, & sumere necesse habuêre, quoties aut operationem intermittebant, aut redibant ad eam. tum & in pavimento stabant semper, neque sedere illis in toto atrio, in quo sacra fiebant, fas fuit. Hinc languor, venarumque inflatio, & mille mala. Haud illud inscitè dictum à Juvenale est in causa planè simili,

- - - *varicosus fiet aruspex.*

Igitur delecti sunt, qui publicè sacerdotum curarent valetudinem, quibus præerat is, quem ממונה על החולים appel-

pellant. Sed de his hactenus. Cætera, quæ de templo præclarè Talmudici tradiderunt, iis relinquimus, qui fortassis post nos aliquando hujus messis reliquias persequentur. Duntaxat enim aliorum excitare ingenia voluimus. Et jam illud à nobis, opinor, effectum est, omnes ut intelligant, permulta esse, quæ de rebus Judaicis adhuc dici post eruditissimorum aliquot hominum commentationes possint.

Caput XV.

De Jerosolymæ & templi excidio. Quid Romanos ad rem atrocissimi exempli sollicitaverit. Casus quidam admirabiles à Judæis notati de excidio templi prioris & posterioris. Titi miseratio & lacrymæ. De tertio templo, quod adhuc exspectant Judæi. Ælia Capitolina in ruinis Jerosolymæ condita, & additum à Cæsare Hadriano ludibrium.

JAm ad alia divertamus. Fuit ab omni ævo magnis quassata tempestatibus urbs Jerosolyma, in quâ ædes sacra, & religionum domicilium erat, quippe Assyriorum primò, Babyloniorumque, mox Antiochi Epiphanis, aliorumque regum, ac postremò Romanorum quoque sensit arma. Capti cives, diruta

ruta mœnia, vaſta omnia mœſtaque fuêre. Vetus templum incenderat Nabuchodonoſor, inſtauraverat autem denuò Zorobabel. Sed deerant ad priſcam altitudinem ſexaginta cubita. Quare Herodes multò pòſt, opibus & omni rerum copiâ affluens, reddidit illi eximium decus. Et jam erat hæc ædes inter orbis miracula. Nulla fuit tam ſepoſita aut barbara gens, ex quâ ſpectator in Syriam non veniret. Sed fati ea lex eſt, nunquam datum ut ſit rebus ſummis, ſtare diu. Decreverat tantarum rerum cumulum diruere DEUS: &, quia vim ſuam ingruentem frangi non volebat, paſſus eſt temeritate paucorum quorundam ad defectionem ſolicitari populum. Paruit ducibus ſuis imprudens multitudo, & reverentiam excuſſit Romani principis. Ita error in culpam tranſiit; & cum cauſa atque origo omnis furoris apud autores eſſet, pœna omnium fuit. Obſedit Hieroſolymam vaſtavitque Titus, ac ne templo quidem pepercit, quod manſerat antea tot cladibus incolume. Res admiranda eſt, & ſingularis quædam divini judicii nota, id, quod Rabbini obſervaverunt, quibus ſtudium eſt vetera & recentiora contendere, atq; omnia ſcrutari ſubtiliſſimè. Recitabo verba Hebræa ex Chronico, quod Seder Olâ vocât:

היה ר׳ יוסי אומר מגלגלין זכות ליום

ליום זכות וחובה ליום
חובה שנמצאת אומר כשחרב
הבית בראשונה אותו היום
מוצאי שבת היה ומוצאי שביעי
היתה ומשמרתו של יהויריב
היתה ותשעה באב היה וכן
שנייה ובזה ובזה הלוים
עומדים על דוכנן ואומרים
שירה וישב עליהם את אונם:

Eorum est talis sententia, sed paulò liberius à nobis reddita, *Rabbi Jose dixit: quemadmodum meriti remuneratio, etiam post longum tempus, recidit ac revolvitur in eundem diem, ita & peccati. Atque id experimento compertum est, nam cum antea vastaretur templum, erat extremum sabbati: & rursus extremum septimi anni erat. praeterea erat septimana stationis Joarib*, Ita appellat Judæus magister τὴν ἐφημερίαν, sive φυλακήν, *& nonus dies mensis Ab erat. Et ita fuêre quoque hæc omnia in secundo excidio. In utroque autem Levitæ stabant in cathedra, recitabantque oden hanc: Retribuet illis iniquitatẽ suam.* Apud Josephum accurata est excidii descriptio.

ptio. Sanè ait ille tam tristem tunc rerum faciem fuisse, uti miseratus eam hostis quoque sit. etenim Titum, cum eversa omnia, dirutaque cerneret, ingemuisse cum dolore, & defectionis succensuisse autoribus, quorum execrando scelere acceleratum urbis fatum erat. nam illum, non nisi invitum, tam aspero remedio admovisse manum. Et sanè non erat illi viro animus ferox, insatiabile gentium malum. Deliciæ enim amorque non Romanorum, sed humani generis, dictus habitusque est. Verùm, quid ageret? Reipublicæ causâ adhibenda severitas fuit, & crudelem medicum intemperans æger fecit. Periit urbs. quam perire, etiam pereuntium intererat. Jacebat dirutum, flammisque exustum templum, quod per XLVI. annos vix extruxerant reversi exules: denique quod refecerat tandem, & ad invidiam ornaverat Herodes, nihil ut jam inimici in eo, nisi pulchritudinem culparent. Verissimus vates apud Divum Matthæum Messias, est, cum ita infit. οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ μὴ καταλυθήσεται. *Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non dissolvatur.* Inter summam magnificentiam, & deformes reliquias momentum intercessit. Ita vertuntur subitò cuncta. & omninò natura, quæ ad originem rerum parcè utitur viribus suis, ad

rui-

ruinam toto impetu venit. Exspectant adhuc Judæi tertium templum, ajuntque tribus Patriarchis. Abrahamo. Isaco. & Jacobo suam cuique deberi ædem Id erutum ab illis ex sacri codicis quibusdam locis est, quæ non intellexêre. Ita se miseri suâ spe solantur, & cum Sabinis somniant, quod volunt. Templi urbisque vix vestigia restabant, cum Hadrianus Cæsar, multis post Titum annis, in eodem solo Æliam suam, & pro templo veri numinis quoddam exstruxit templum Jovis Capitolini. Ad hoc, in fronte portæ, quâ Bethlehem iter erat, suem posuit marmori insculptam, uti Judæos, malè ureret intuitu exosissimi animalis. Hoc memoriæ proditum ab eruditissimo Eusebio est.

CAPUT XVI.

De templo Samaritanorum, quod in monte Garizin. Qui fuerint Chutæi. Unde advecti in Samaria sedes sint. Quanto deteriore conditione fuerint, quam Judæi. De religione eorum quædam. Fuisse eos primum idololatras: mox, abdicato idolorum cultu, lapsos in hæresin esse.

ATque ædes quidem Jerosolymitana, de qua jam diximus, à solis culta Judæis fuit. Samaritanorum autem aliud quoddam

quoddam templum in monte Garizin erat, quod Sanaballetes, magni Alexandri permissu, extruxerat, uti generum suum Manassen pontificatu ornaret. Quare profectò, cum pridem antea Judæi Samaritanique per æmulationem diversa sacra habuissent, recenti hac ædificatione mirum in modum vetera odia exarsere: quæ mitigari nec tunc quidem contigit, cum, ducentis pòst annis, dirutum id templum ab Hyrcano est. De Samaritanis, quos sæpe rerum Judaicarum scriptores loquuntur, pauca in transitu dixisse satis erit. Non erant illi vera Israëlitarum propago, sed incondita colonorum multitudo, quam ex Chutæorum, Babyloniensiumque, & Chamathæorum, ac Sepharvaimitarum, Chavæorumque sedibus collectam rex Assyriæ in Samariam transvexerat, postquam Israëlitæ omnes, qui secessionem à Judæis fecerant, abducti in longa exilia, dispersique per Colchos, Parthos, atque Æthiopes sunt, nunquam ut ex illa tempestate in Palæstinam redierint. Quare jam Samaritani, qui in vacuam eorum regionem missi sunt, nihil nisi retrimenta hominum & mendicabula fuêre, planè ut sunt illi apud Siculum vatem

-- ὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι, ὔτ' ἀριθμητοὶ,
δύςανοι μεγαρῆσι ἀτιμοτάτῃ ἐνὶ μοίρᾳ.

Sanè

Sanè quanti pretii fuerint, monet nos vetus Judæorum verbum quod Rabbi Elias refert,

למה היה דוד המלך דומה
לכותי המחזיר על הפתחים:

Cui rex David similis fuit? Chutæo ostiatim stipem petenti. quod nos de maximo rege dictum putamus, qui apud Acischum illuvie sordibusque sese fœdaverat, ut contemptu tutus foret, ubi in jure parum præsidii esset. Apud Romanos quidem, profligatis penitus Palæstinorum rebus cum victoris arbitrio jura omnia amitterent retinerentve tam Samaritani, quàm Judæi, longè deteriore conditione Samaritani fuêre. Interdictus enim illis omnis legitimus actus fuit: ac duntaxat testamentaria testimonia, quæque in ultimis elogiis, vel in contractibus consistunt, propter utilitatem publicam permissa illis sunt, ne probationum facultas angustaretur. Judæis verò testimonii quidem dictio contra orthodoxos in judiciis non fuit. at inter se, ubi litigandum existimassent, fœdus permixtum habuêre, & dignos litigatoribus etiam testes introducebant. Quæ constituta in hunc modum à Justiniano sunt in l. XXI. *C. de Hæreticis & Manichæis.* Idem porrò Justinianus in Novel. CXXIX. *Samaritas pridem atroces, elatosque contra Christianos*

stianos, & in omnium velut novissimam superbiam excedentes ait: ut mirari nemo amplius debeat, cur in Novel. CXLIV. cautum sit, ne majores natu, qui eam superstitionem coluissent, ad sacrum lavacrum admitterentur, antequam Christianismi elementis initiati per duos annos essent. De religione eorum simplex esse sermo nequit. variata enim identidem temporibus est. Ac initio quidem Israëlitæ, qui à Judæis per civiles discordias segregati Samariam incolebant, idolorum cultores fuere, vitulosque aureos venerati sunt ad Ægyptiorum imitationem, quibus summum numen Apis erat. Mox, qui in vacuas sedes eorum adducti populi sunt, gentilia singuli sacra habuère. Chamathæi enim Aschimam, Chutæi Nergalem, Babylonienses Succot Benot, Havæi Nibchanem & Tartacum, Sepharvaimitæ Adramelechum atque Hanamelechum adoraverunt. Eâ enim arte usus Esar Chaddon Assyriorum rex est, cum novos colonos in Samariæ agros deduceret, Nihil sibi fore adversus subditos utilius credidit, quàm si in commune consulere eos religionum non sineret diversitas. Quanquam postmodùm, cum nova malorum cohors terris illis incumberet, legatorum, qui missi ab illis sunt, precibus idem rex permotus, sacerdoti Israëlitico gratiam

tiam exilii fecit, ut properè profectus sacra patria eos edoceret, placaretque iratum numen. Ita veterum indigenarum ceremonias receperunt. sed fixa tamen in animis omnium mansit gentilis superstitio. Tandem autem, serò quidem admodum, sed aliquandiu tamen ante Sanaballetæ tempora, penitus omnem idolorum cultum abdicavêre, secutique eas religiones sunt, quas divinus Moses præscripserat. Hîc verò notanda insignis eorum hæresis est. Etenim, cum Judæi tria volumina sacri codicis susceperint, Pentateuchum, Hagiographa, & vatum effata, in quibus singulis divinitatem spirare, atque inesse quiddam sacrosanctum credunt, ipsis visum est solum Pentateuchum retinere; cætera, tanquam leviora, atque ab hominum ingeniis profecta, aspernari.

CAPUT. XVII.

De Hæresibus sectisque Judæorum Quando ea orta sint; & vera causa earum. Cur ante exilium Babyloniense in idololatriam, post illud exilium verò in hæreses inciderint Judæi. Quare difficile sit ab idololatria ad hæresin desciscere. De Bano, déque Gaulonitis, & Zelotis; item de impostoribus quibusdam, qui in

in Judæa religionum prætextu grassati ad res novas sunt.

SAmaritanorum prava de Hagiographis opinatio, quam percrebuisse diximus, tunc orta demum est, cum à paganorum superstitione recesserant: ut non antè facti hæretici sint, quàm esse idololatræ desiissent. Sanè Judæis planè in eum modum res processit. de quorum sectis ut deinceps aliquid dicamus, nunc bona occasio est. Illud hercle constat, non semel Judæos à recto numinis cultu ad sacra peregrina, atque ad falsos deos sese convertisse. unde tot vatum acerbæ conciones in eam gentem fuêre, quas etiam nunc hodie amplissimis literarum monumentis consecratas viritim terit publicus usus. Sed rursum illud observavimus, sub posteriore templo Judæos, cum ab omni idololatriâ alienissimi erant, diverso genere vitiosos fuisse. Etenim ex illo tempore variis interpretationibus sacri codicis, dissensionibusque de religione, déque rebus divinis inter se pugnaverunt. Quare aliud malum, non leve profectò, ortum tunc est, sectæ hæresesque. In partes enim se divisêre varias homines malè curiosi: atque uno ex errore infiniti, diversi omnes, & contrarii nati sunt. Jam primum Saducæorum vesana opinio permultos tenuit, esse animas, ut corpora mor-

mortales, neque post vitam præmia aut pœnas bonos malosve sequi. Et rursus Pharisæi, homines supra modum factiosi, commentis suis legem divinam multò latiùs, quàm summus Moses voluit, extenderunt. Ex quibus dehinc Essæi tertium genus orti, religionum sanctimoniam omnem paulò magis scrupulatim ad anxias quasdam superstitiones exegerunt. Hæc dissensionum atque sectarum nomina tunc reperta demum sunt, cum vates sacri sub templo posteriore nulli essent, & idolorum cultum nesciret amplius Judæa natio. At antè, cum prophetarum vox Palæstinam sub priore templo personaret, idololatriam quidem secula viderunt, hæreses autem, perversæque & pugnantes de religione sententiæ nusquam erant. Cujus rei ratio perquàm probabilis edi potest. Enimverò quâ tempestate vates verba cum numine commutabant, aut alio pacto coelitus accipiebant, quæ publicanda mortalium generi erant, nullæ disceptationes controversiæque oriri de sacrorum curatione, deque legibus & præceptionibus divinis poterant, propterea quòd erant in medio, qui mortalium ineptas hæsitationes, & disputandi intemperiem resecarent. Autoritate enim plus quàm humanâ armati vates, legum sacrarum atque ipsius numinis voluntatem proloquebant-

bantur. Quare, qui illis auſcultare recuſabant, profectò quoniam infirmitate judicii, aut errore vel ignorantiâ labi in pravos ſenſus nequibant, neceſſe fuit, ut refractarii contumacesque fierent, & excuſsâ pietate ad idolorum cultum deſciſcerent. Nihil medium erat. Capeſſunda vatum imperia erant, aut ponenda numinis reverentia fuit. At ſub templo poſteriore, cum prophetas major vis, afflatusque divinus non ageret, omnia hæc ſecus fuêre. Quoniam enim jam nusquam erant ſacrarum legum, cœleſtiumque arcanorum conſulti, in quorum verbis ineſſet plena fides, continuò dehinc mortales, non contenti ſcire, quæ ab illis acceperant, ardorem mentium ultrà ad rimandum omnia tulêre, & ſuis ſe tenebris involvit humana imbecillitas. Quare controverſias & quæſtiones ex ſacris literis eruere, morbus eſſe cœpit deterioris ævi. Talmudicorum illud eſt, octodecim res eſſe, de quibus contentio fuit inter familiam Hillelis & Sammæi, quas nec Elias quidem expedire poſſit. Profectò hoc eſt ad deſperationem deſipere. Adeò enim nodoſa atque intricata commenti ſunt duo illi diſſidentium ſectarum duces, ut nec vatem quidem, aut cœleſte oraculum ferre opem potuiſſe autument. Accedit quod ſub priore templo lex recitata

dun-

duntaxat à Levitis populo est, aut etiam domi à singulis legebatur, interpretatio magistrorum, commentatioque nulla erat. At sub posteriore, oraculis cessantibus, receptum paulatim more publico est, ut verba Biblici contextus, sensaque explicarentur. Ad quam rem eruditi ingenium suum advocavêre. Ex quo natæ disputationes, sententiæque contrariæ sunt, &, cum pertinax studium, pravaque ambitio accederet, sectæ atque hæreses extiterunt. Scio equidem, ante Babyloniense exilium fuisse quosdam, qui Naziræi, Kenæique & Rechabitæ dicerentur: sed ii certâ quadam vitæ disciplinâ, non opinionibus sententiisque, diversi à reliquo populo erant. Quare id profectò ad rem, de qua nunc agimus, nequaquam pertinet. Porrò jam promptum est divinare, cur sub posteriore æde, cum ortæ hæreses sunt, idololatria locum apud Judæos non habuerit? Ita enim comparatum naturâ est. Constantissimè mortales eas ceremonias religionesque tenent, quas commentis suis atque fictionibus adornant interpolantque. Amat enim quisque hoc, quod repertum à se est, & ingenio suo applaudit. Nulla mater filiolam suam æquè exosculatur, ut isti sectarum patres inventa sua. Quare Judæi profectò hac mercede postremis temporibus Mosaicam religio-

gio-

gionem coluerunt, dum de suo adderent quippiam. Quod quia per vates non licuit antea, sæpe desertores facti sunt, & ad idola sese converterunt. Diximus principes sectas tres fuisse, Pharisæorum, Saducæorum, Essæorumque. Eas Flavius Josephus se perambulasse, tentasseque singulas ait, uti quid in quaque probandum maxime esset, exquireret. Mox, cum studio sapientiæ flagrantem animum coërcere nondum posset, per totos tres annos apud Banum quendam se fuisse scribit, qui in deserto corticibus arborum vestitus, cibos duntaxat sponte natos sumebat, corpusque nocte & die frigidis undis mergebat, quo vitam castiùs ageret. Sunt apud eundem Flavium plures aliæ sectæ, de quibus differere longa mora esset. Ex his quædam, quia religionis obtentu & honestis vocabulis summa reipublicæ, atque ea, quæ imperii erant, tentabant, factiones potius, conjurationesque, quàm sectæ fuêre. Utique Gaulonitæ, pervicacissimæ pietatis homines, ut Cæsarem de cervicibus suis depellerent, solum Deum tenere terrarum regna jactabant. Et in Zelotarum motibus, qui omnem penè Judæam turbaverunt, nihil perinde obfuit, atque mos jam exortus, ut speciosâ præscriptione homines quidam turbulenti spei suæ, cupiditatique velificarentur. Jam illa

quoq;

quoq; non instinctu divino, sed dominationis libidine evenerunt. Theudas impostor quidam sub Cuspio Fado, ingenti Judæorum multitudini persuaserat, uti bona convasarent, séque ad Jordanem sequerentur. Vatem enim esse se professus est, promisitque se flumen istud siccis pedibus transiturum. Nec minore vesaniâ Ægyptius quispiam populum ad Olivarum montem, quasi numinis imperio, vocabat, iturus hinc Jerosolymam, atque unâ voce muros urbis subversurus, ut per ruinas apertum iter tutumque omnibus foret. In universum verò Flavius, cum Judææ statum publicum, qui sub Felice erat, exsequitur, penè indignabundus illud in hunc modum ait in lib. 20. Antiq. cap. 6. λῃστηρίων ἡ χώρα ἀνεπλήσθη, καὶ γοήτων ἀνθρώπων, οἳ τὸν ὄχλον ἠπάτων. *Latronibus tota regio & quibusdam magis atque fascinatoribus repleta est, qui multitudinem seduxêre.* Et mox de iisdem ita subjicit. δείξειν ἔφασαν ἐναργῆ τέρατα καὶ σημεῖα κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ πρόνοιαν γινόμενα· καὶ πολλοὶ πεισθέντες, τῆς ἀφροσύνης τιμωρίας ὑπέσχον. *Aiebant manifesta prodigia atque portenta se edituros, quæ Dei cura providentiaque evenirent. Et*

pluri-

rimi, cum fidem illis haberent, demen-
suæ stoliditatisque pœnas pertulerunt.
que adeò nihil in speciem fallacius est,
àm fanaticorum quorundam insidiosa
jusmodi religio, pietasque. Statim enim
bs, ubi Dei numen magnis ausubus præ-
iditur, facilem se ad omnia præbet, & me-
s vatibus suis, quàm ducibus regibusque
ret.

CAPUT XVIII.

rtus bellica Judæorum. Quanti ea fue-
rit apud exteros reges. Verba Choërili
à Flavio Josepho malè accepta. Qui
sint Solymorum montium habitatores
in Choërili carmine. Tonsuræ modus
Judæis vetitus. Quid hoc sit, quod de
Phœnicum sermone Choërilus ait.

DE rebus Judæorum dicenti, pertractanda
quoque ea sunt, quæ ad militiam eorum
spectant. quippe omnino posita omnia
nt latentque in tutelâ atque in præsidio
ellicæ virtutis. Sed profectò veterum Rab-
inorum industria adeò incuriosè hanc par-
em reipublicæ Hebrææ pervestigavit, penè
t nihil hîc sit, quod proditum commenta-
onibus eorum meminimus. Fortitudinem
uidem militarem in hac gente summam

fuisse illud argumento est, quod homines exules, atque Ægypto profugi, quos longus error, & quadraginta annorum calamitas imparatos à rebus omnibus in Arabum desertis attriverat, Cananæam omnem bellicosissimis populis habitatam, brevi tempore subegerunt. Flavius verò ubique, quoties de indole Judæorum naturâque loquitur, durum à stirpe genus describit, periculorum atque mortis securum, laborisque & inediæ patiens penè ad pertinaciæ infamiam. Quapropter reges exteri quoque, cum auxiliares copias aliunde adsciscerent, persæpe usi hoc milite sunt. & compertum egregiis experimentis est, virtute eorum atque ope res esse maximas patratas. Certè Alexander Magnus, dum gentes multitudine infinitas, terrarumque spatiis longè dissitas, parvâ militum manu vinceret, Judæos partem exercitus sui fecerat, ut gloriam domiti orbis etiam illis acceptam ferret. Tum, quod Flavius adversus Apionem notat, ἔα αὐτοὺς στρατεύειν τοῖς πατρῴοις ἔθεσιν ἐμμένοντας, καὶ κατὰ ταῦτα ζῶντας. *potestatem illis fecit, ut mores patrios, priscaque instituta in militando servarent, ac secundum ea viverent.* Quod profectò honori eorum datum est, & apprimè tunc inusitatum fuit. Existimat quoque Fla-

ius Xerxem, cum nobilissimam illam ex-
itionem adversus Græcos susciperet, Ju-
s inter auxilia atque inter socios habuis-
Et in fidem ejus rei, testimonium Choë-
recitat: de quo paulisper agendum nobis
quia nunquam credere potuimus, Flavi-
rectè sententiam percepisse vetustissimi
is. Verba Choërili, quæ Flavius Apioni
iicit, istæc sunt.

Τῷ δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμα-
στὸν ἰδέσθαι,
Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων
ἀφιέντες.
ᾬκεε δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ ἐνὶ
λίμνῃ,
Αὐχμαλέοι κορυφὰς, τροχοκουράδες· αὐτὰρ ὕπερθεν
Ἵππων δαρτὰ πρόσωπ' ἐφόρουν ἐσκλη-
κότα καπνῷ.

ec in hunc fermè modum reddita sunt ab
terpretibus:

Ex in miranda specie gens castra secu-
ta est,
Phœnicum ignoto qua voces ederet ore.
Hæc Solymos habitans montes, stagnum
prope vastum,

fuisse illud argumento est, quod homines exules, atque Ægypto profugi, quos longus error, & quadraginta annorum calamitas imparatos à rebus omnibus in Arabum desertis attriverat, Cananæam omnem bellicosissimis populis habitatam, brevi tempore subegerunt. Flavius verò ubique, quoties de indole Judæorum naturâque loquitur, durum à stirpe genus describit, periculorum atque mortis securum, laborisque & inediæ patiens penè ad pertinaciæ infamiam. Quapropter reges exteri quoque, cum auxiliares copias aliunde adsciscerent, persæpe usi hoc milite sunt, & compertum egregiis experimentis est, virtute eorum atque ope res esse maximas patratas. Certè Alexander Magnus, dum gentes multitudine infinitas, terrarumque spatiis longè dissitas, parvâ militum manu vinceret, Judæos partem exercitus sui fecerat, ut gloriam domiti orbis etiam illis acceptam ferret. Tum, quod Flavius adversus Apionem notat, ἔα αὐτοὺς στρατεύειν τοῖς πατρῴοις ἔθεσιν ἐμμένοντας, καὶ κατ' αὐτὰ ζῶντας. *potestatem illis fecit, ut mores patrios, prisca que instituta in militando servarent, ac secundum ea viverent.* Quod profectò honori eorum datum est, & apprimè tunc inusitatum fuit. Existimat quoque

Fla-

Flavius Xerxem, cum nobilissimam illam expeditionem adversus Græcos susciperet, Judæos inter auxilia atque inter socios habuisse. Et in fidem ejus rei, testimonium Choërili recitat: de quo paulisper agendum nobis est, quia nunquam credere potuimus, Flavium rectè sententiam percepisse vetustissimi vatis. Verba Choërili, quæ Flavius Apioni objicit, istæc sunt.

Τῷ δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες.
ᾤκεε δ' ἐν σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ ἐνὶ λίμνῃ,
Αὐχλαλέοι κορυφὰς, τροχοκούραδες· αὐτὰρ ὕπερθεν
Ἵππων δαρτὰ πρόσωπ' ἐφόρουν ἐσκληκότα καπνῷ.

Hæc in hunc fermè modum reddita sunt ab interpretibus:

Ex in miranda specie gens castra secuta est,
Phœnicum ignoto quæ voces ederet ore.
Hæc Solymos habitans montes, stagnum prope vastum,

Circumtonsa comis, squallenti vertice, equini
Exuvias capitis duratas igne gerebat.

Hîc verò Flavius Solymos montes esse eos ait, quos in Palæstina Judæi incolunt, & Asphaltiten lacum significari putat qui omnium in Syria latissimus maximusque est. Sed hoc, quantumcunque est, nihili est. Quid enim causæ dicet, aut quam rationem nobis Flavius ostendet, cur Judæos Choërilus τροχοκουρέδας, h. e *in orbem circumtonsos* dixerit? Sane pro certo est, id tonsuræ genus invisum Judæis omnibus & pene execrabile fuisse, quippe interdictum illis severissima lege fuit, שלא יקפו פאת ראש *ne angulum capitis circumtonderent.* De qua re extant verba numinis in Levitici capite xix. Jam verò, quod de Solymis montibus, deque lacu adjacente ex Choërili celeberrimo carmine adfert ille, id verò diluere non difficile est. Alios enim montes Solymos, procul à Palæstina sitos, Homerus celebravit, cum de Ulysse navigante ita infit in Odyss. ε.

Τὸν δ' ἐξ αἰθιόπων ἀνιὼν κρείων ἐνοσίχθων
Τηλόθεν ἐκ σολύμων ὀρέων ἴδεν· εἴσατο γάρ οἱ

Πόν-

Πόντον ἐπιπλείων.

Atque hos Pisidarum esse atque ab illis incoli, traditum à maximis vetustissimisque auctoribus est, qui etiam stagnum quoddam in vicino ponunt, planè ut omnia Choërili verbis consonent. De phœnicum autem lingua, qua locutos montium istorum incolas Choërilus ait, ita existimandum est, latissimè usum ejus idiomatis patuisse, ut omnes penè, qui circumcirca erant, populi quasdam veluti dialectos usurpaverint ex Phœnicum sermone. Quare profectò ad solos Judæos hoc pertinere, nihil necesse est.

Caput XIX.

De bello, quod lege indictum fuit, deque eo, quod sponte susceptum ab Hebræis est. Quales pacis leges oblatæ hostibus sint. Quid illud sit, quod Talmudici de septem præceptis tradunt, quæ servanda omnibus gentibus fuêre. Quàm citò post orbem conditum, & quàm latè animos mortalium pervaserit idololatria. Hebræorum notabilis sententia de Abramo: & quando is rectum numinis cultum susceperit.

SEd, omissis istis, expediamus porrò quæ de militia Judæorum in mentem nobis veniunt. Duplicis generis bella Talmudici constituunt, quæ gesta à sacro populo fuère. nam & מלחמות מצוה ea bella appellāt, *quæ jussu numinis, legisque suscepta sunt*: & rursus מלחמות הרשות ea esse ajunt, *quæ pro imperio, atque ad ampliandam rempublicam gessêre*. De priore genere ita Maimonides infit in Halacha Melachim, in cap. v. מלחמת המצוה היא מלחמת שבעה עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם: *Bellum, quod lege indictum dicitur, illud est, quod cum septem populis, atque cum Amalekitis fuit: aut si suppetias ferri necesse fuit cuidam Israëlitica tribui, quam hostis invaderet.* Septem illi populi, de queis loquitur, fuerunt Chittæi, Girgasæi, Emoræi, Cananæi, Chivæi, Perizæi, & Jebuzæi, quorum sedes armis invadere Israëlitas jubet Deus in Exodi capite xxiv. & in Deuteronomii capite vii. De memoriâ autem Amalekitarum oblitteranda illustre est numinis edictum in Deuteronomii capite xxv. Ad posterius bellorum genus ea pertinent, quæ subjicit ibidem Maimo-

monides, מלחמת הרשות. היא המלחמה שילחם המלך עם שאר העמים להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדלתו ושמעו: *Bellum, quod pro imperio susceptum appellant, illud est, quod cæteris populis rex intulit, ad proferendos Israelitarum fines, atque ad augendam magnitudinem famamque eorum.* In eadem Halacha in capite VI: persequitur Maimonides quasdam cautiones, quas in utroque bello servari summus Deus voluit, quæ in Deuteronomii capite XX. scriptæ in hanc fermè sententiã sunt: *Cum veneris ad aliquam urbem, ut oppugnes eam, primum invita eam ad pacem. Si responderint se pacem colere velle, portasq; apéruerint, sint tibi tributarii, serviantque tibi omnes, qui in ea urbe sunt. Quod si non ineant pacem tecum, sed bello & armis experiri tecum malint, obside urbem. cumque tradiderit eam Deus in manum tuam, percute omnes masculos acie gladii, fœminas verò puerosque & jumenta, denique quicquid erit in urbe, & omnia spolia ejus, auferes tibi, frueris que prædâ*

hostium tuorum, quam dederit tibi DEus. Atque hoc quidem pacto victoriam exercebis duntaxat in iis urbibus, quæ procul à te aliis in terris sitæ sunt. At cum iis urbibus, quas tibi Deus tuus habitandas pleno hereditatis jure dat, aliter agendum est. Cave enim, ne illîc vitam cuiquam homini relinquas. Hîc quod summus legislator parcendum illis gentibus ait, quæ oblatam pacem acceperant, ita intelligendum Talmudici ex vetustissima majorum traditione ajunt, ut insuper necesse habuerint eæ gentes suscipere septem præcepta, quæ filiis Noachi data ante beatum Abrami seculum sunt, alioquin vitam illis relinquendam haud fuisse, quibus religio nulla numinisque observantia esset. Enimverò Judæorum sapientissimi ita ajunt, sex res fuisse, de quibus edictum numinis acceperit primus hominum parens. nam & cœlitus didicisse eum, celebrandam divini nominis majestatem esse, atque jura dici mortalibus debere: & rursus interdictum illi fuisse, ne sanguinem humanum funderet. neve idola coleret, aut rapinas exerceret, tum ne multiplicato mox hominum genere, incestis se nuptiis fœdaret. Atque hanc quidem esse Cabbalicam quandam doctrinam, quæ tradita posteris per manus sit

ab

ab usque Mosis seculo: cæterùm, ex tacito sensu cujusque, atque in universum ex verbis Pontateuchi manifestum esse, hæc præcepta in hunc modum data primo homini fuisse. Tandem verò Noachum cœlesti voce admonitum esse, ne membrum vivi animalis comederet. Scriptum enim in Genesi esse, *carnem cum anima ejus, quæ est sanguis ejus, non edetis.* Ita septem præcepta confici ajunt, quibus tantisper gens mortalium regebatur, donec Abramo posita: lex de circumcisione fuit. Talmudicorum sententiam, quæ exposita à nobis est, eruditissimus Maimonides illis verbis recitat, quæ extant in Halacha Melachim, in capite IX.

על ששה דברים נצטווה
אדם הראשון על עכום
ועל ברכת השם ועל
שפיכות דמים ועל גילוי
עריות ועל הגזל ועל הדינים:
אף על פי שכולן הן קבלה
פידינו ממשה רבינו והדעת
נוטה להן מכלל דברי תורה
יראה שעל אלו נצטווה:
הוסיף לנח אבר מן החי שנאמ׳
אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו:
נמצאו שבע מצוות: וכן היה
הדבר בכל העולם עד אברהם בא
אברהם נצטווה יתר על אלו במילה:

Antequam à diverticulo ad rem redeamus, libet nobis exponere quid illud sit, quod ex Talmudicorum sententia diximus, inter septem præcepta, quæ primis mortalibus data sunt, etiam hanc sanctionem numinis fuisse, quâ interdictus illis idolorum cultus est. Utique Maimonides in Halacha Habodat Cochabin & Mazzaloth, luculenter ostendit, vitiosam religionem inter ipsa mundi initia inolevisse. etenim jam tum Enoschi tempore ex hominum quadam superstitione sidera planetasque in magno honore esse cœpisse, licet à vero numine nondum penitus descisceebatur. mox, ut est fœcunda res error, templa atque simulacra stellis consecrata esse, donec tandem, spreto planè numine, divinam religionem omnem planetis duntaxat tribuerunt. Excipit tamen maximus Rabbinus paucos quosdam, Chanochum, Methuscelachum, Noachum, Semum, atque Heberum, qui Deum unum, eundemque verè optimum atque maximum semper pura, integra, incorrupta & mente & voce venerati sunt. De errore enim, qui mortale genus tenuit, deque seculi vitio loquitur. Ipsum Abramum serò admodum, cum jam quadraginta annos natus esset, agnovisse ait Deum conditorem suum, fuisse enim eum in Ure Chaldæorum tenebris & caligine mentis de-

demersum, inter homines superstitiosos, idololatrasque. atque unà cum illis eandem insaniam insanivisse. tandem verò, cum meliora edoctus à numine esset, studuisse eum insciriam veri Chaldæis eximere: sed quoniam insidiis à rege petebatur, in Charanensium sedes eum concessisse, atque hinc in Cananæam venisse, ubi coelestem doctrinam tam feliciter ad suos propagavit, ut jure eum Maimonides עמודו של עולם *columen atque stabilimentum seculi* appellet. Hæc summo judicio animadvertit author cordatissimus. Neque nos ea referre piguit, quia illustrare Talmudicorum scitum poterant, quod de septem illis præceptis retulimus, quæ Noachi posteros ita obligabant, ut, si forte populi quidam inter pacis leges suscipere eorum observationem recusassent, eos Judæi exscindere penitus, tanquam barbarie atque immanitate efferatos, jussi sint.

Caput. XX.

Feciales pacis offerendæ causa missos esse etiam ad septem Cananææ populos, contrâ quàm vulgô existimatum est. Cur Gibeonitis dolo atque astu opus fuerit ad petendam pacem. Cur septem Cananææ populi ad internecionem occisi.

Cur Ammonitis & Moabitis oblata pax non sit. De sacerdote, qui prælii causa ungebatur.

NUnc porrò alia exequamur, quæ Maimonides ad interpretationem illorum verborum attulit, quæ nos paulò antè ex Deuteronomii capite vicesimo adscripsimus. Sanè quod legatos de pace prius mitti summus Deus ad eas nationes jubet, in quas Judæi arma parabant, id Ægyptius ille certissimo documento pertinere etiam ad septem populos evincit, quorum fortunatas sedes Israëlitis Deus promiserat. Quod quidem contra opinionem eorum est, qui sine discrimine, & nulla exceptionis lege factam à numine proscriptionem earum gentium ajunt. Sed refellit eos insigne testimonium, quod Maimonides noster citat ex libro Josuæ, ex capite XI. ubi sic ferè scriptum est: *Nulla fuit civitas, quæ pacem fecerit cum Israëlitis, præter Chivæos Gibeonitas. Cæteri omnes bello capti sunt. Induraverat enim animos eorum Deus ad pugnam cum Israëlitis conserendam, ut internecione occideret eos, nec fieret illis gratia.* Enimverò illud hinc efficitur, deletas propterea eas gentes esse, quia belli fortunam tenta-

tentare, quàm conficere pacem in Israëlitarum leges maluerunt. Quod si fecialibus auscultassent, utique jam salus earum neutiquam in dubio fuisset. Quærit dehinc Maimonides, quid igitur causæ sit, cur Gibeonitæ astu doloque petendam pacem censuerint, seque gentem procul in aliis terris sitam finxerint, cum hercle certum illud sit, vera via pervenire eos ad hoc, quod cupiebant, potuisse? Sed respondet princeps Rabbinorum, antea legatos ad Gibeonitas quoque, sicut ad reliquas sex nationes, missos fuisse; eosque ab illis spretos esse. quare ex ea tempestate legem numinis adversos eos valuisse, quæ de internecione septem gentium lata erat. Gibeonitas autem, cum eam legem post ea rescischerent, copiasque Israëlitarum latè victrices pertimescerent, venienti malo cavisse: &, quia post spretam semel pacem vera remedia consumpserant. fallaciis atque arte usos esse. Hæc in hunc modum ferè decisa à Maimonide sunt. Porrò, quod in septem gentes illas victoria aliter exercita, quàm in cæteras, fuit, ita ut illîc quidem exscindi viros fœminasque atque infantes etiam, hîc verò sufficere expiationi solam virorum cladem lex voluerit, ea disparitas ab hac adeò causa est, quòd septem illi populi vulgò & passim in sese flagitia quædam fœdiora admisere, à qui-

quibus recta ratio naturaque hominum communis refugit atque abhorret. Quare profectò summus Deus eos, veluti terræ odium onusque fuisse significat, cum in Levitici capite XVIII, enumeratis id genus vitiis, postremò ita fatur. *Polluta est terra, & iniquitatem ejus ego visitavi adversus eam, & evomuit terra habitatores suos.* De Ammonitis & Moabitis edictum singulare exstat in Deuteronomii capite XXIII, quo cautum fuit, ne eos unquam Israëlitæ ad pacem solicitarent. & causa ibidem editur ejusmodi, quia commeatum Israëlitis non advexerant ex Ægypto venientibus, tum &, quòd Bilhamum vatem magnâ mercede conduxerant, qui omnia infausta eis augurarentur. Subjicit autem quandam cautionem Maimonides, quæ huc transcribenda est, אף על פי שאין שואלים בשלומם אם השלימו מעצמם תחלה מקבלין אותן׃ *Etsi*, inquit, *legatos de pace non mittebant ad eos, tamen si sponte suâ initio eam cuperent, non repellebant eos.* In Halacha Melachim, quam identidem memoravimus, in capite VII, multa prodit Ægyptius noster de sacerdote quopiam, qui prælii causâ consecratus publicè fuit.

fuit, de quo ita infit: אחר מלחמת הרשות ואחר מלחמת המצוה ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה וזהו הנקרא משוח המלחמה: *In bello, tam quod gerebatur pro imperio, quàm quod lege divinâ indictum fuit, sacerdotem creabant, qui exercitum alloqueretur sub tempus prælii, ungebantq; eum oleo sacro. Atque hic ille est, qui* משוח המלחמה *hoc est, prælii causa unctus dicebatur.* Oratio ejus, quâ ad populum usus est, recitatur in Deuteronomii c.xx. fuitque ejusmodi: *Eja, audite Israëlitæ. Vos proceditis hodie in prælium contra hostes vestros. Ne mollescat cor vestrum, neu trepidate aut expavescite metu eorum. Progreditur enim vobiscum in expeditione Deus vester, pugnatq; cum hostibus vestris, uti servet vos.* Refert Maimonides etiam alia verba, quæ sacerdos ille ex tabulâ aut libro publicè pronuntiavit, non sub ipsam pugnam hercle, sed tunc, cum ad bellum exiret populus. Sed nos tenuissimas particulas, atque omnia minima mansa huc non inseremus.

CAP.

CAPUT. XXI.

Qui fuerint immunes militiâ. Saulis severitas in cogendo milite. Pœnæ in eos sancitæ, qui sacramentum detrectarent. Unde Flavius scripserit, deos peregrinos in bello non violandos Judæis. Laudabilis Judæorum religio, cum Beli ædes refecta ab Alexandro est.

IN Deuteronomio privilegia quorundam recensentur, quibus vacatio militiæ concessa ad breve tempus fuit: inter quos fuêre, qui recens vineam plantassent, quique exstruxissent novam domum, tum qui sponsi aut novi mariti essent. Ex quo certè constat, munia militiæ non eos duntaxat subiisse, qui ultrò nomen dabant, sed quoscunque rex, populive ductor ad sacramentum adegit: ut jam hoc totum necessitatis fuerit, non arbitrii. Utique Saul quidem cum arma capessere omnes vellet, membra duorum boum frustillatim concisa per duodecim Israëlitarum tribus circummisit, interminatus hoc idem se facturum armentis eorum, qui sequi se ad bellum recusassent. Quare profectò jam non sine exemplo est Romanorum severitas, in quorum institutis olim erat, ut, qui ad delectum non respondissent, tanquam proditores

res libertatis in servitutem redigerentur: qui verò filium suum militiæ subtraxisset, in pace fustibus cæderetur, belli tempore exilio & bonorum parte multaretur. Quæ si relata ex Carrii Menandri libris sunt *in l.* 4. §. 10. *& 11. ff. de re militari.* Divus quidem Augustus equitem Romanum, quòd duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaque subjecit hastæ. & præceptum Divi Trajani fuit, ut hujusmodi parentes deportarentur. Non uno edicto maximus legislator Moses Israëlitis præceperat, ut terram hostilem armis ingressi, simulacra omnia, templaque, & altaria Deorum diruerent, quos cæteræ nationes per errorem coluissent. Ait tamen Flavius in apolog. adversus Apionem, lege Mosaica constitutum fuisse, περί γε τοῦ μήτε χλευάζειν, μήτε βλασφημεῖν τοὺς νομιζομένους θεοὺς παρ' ἑτέροις αὐτῆς ἕνεκα προσηγορίας τοῦ θεοῦ. *ne quis eos derideret, quos gentium aliarum opinio Deos confinxit, neve quisquam malè illis diceret. saltem enim prodesse illis honorem tanti nominis debere.* Nos ex qua Pentateuchi parte illud Flavius in sua scripta transtulerit, divinare non possumus. Quin existimamus

potius

potius, hallucinatum eum esse, neque intellexisse verba ea quæ in Exodi capite XXII. scripta in hunc modum sunt, אלהים לא תקלל non execraberis deos. quæ profectò in eam sententiam accipienda sunt, ut significetur sacrosanctos esse rerumpublicarum moderatores, qui in terris vice numinis funguntur. Illud verò, quod in eadem dissertatione Flavius adversus Apionem adducit, magis ex vero est, & militum Judæorum summam constantiam in retinendis patriis legibus arguit. Ex Hecatæi enim, maximi scriptoris, commentariis prodit, quâ tempestate olim Alexander Babylone erat, & ad instaurandum Beli templum, quod corruerat, cunctos milites aggerere terram jubebat, solos Judæos imperia ejus detrectasse, & verbera multa tulisse, atque graviter multatos esse, donec tandem illis & ignovit rex, & securitatem præstitit.

CAPUT XXII.

Sabbatorum observatio Judæis sæpe noxia in bello. Ea superstitio animis hominum exempta per Matthiam Hassamonæum. Stratonica febriculosa pietas. Auspiciorum atque omnium vis à Mosollamo, acerrimo milite Judæo elusa. Ostenta

stenta & omnia esse in potestate mortalium. Lex divina de sexuum distincto habitu non intellecta à Flavio. Adulterarum toga apud Romanos. Charondæ miles stolatus. Medorum Persarumque mollities.

DUM in his sumus, non prætermittendum est, quod Maimonides notavit. שצרין על עיירות כותים בשבת ועושין עמהם מלחמה בשבת: *Judæos paganorũ urbes, cũ sabbatũ est obsidere atq; etiam prælium cum illis conserere.* Sed hoc non semper profectò receptum ab illis fuit. Etenim Matthias Hassamonæus, fortissimus imperator, cujus fuit virtus toti Judææ salutaris, primus popularibus suis persuasit, non esse hoc divinæ legi contrarium. nam antea hercle execrabilis opinio omnes tenebat, malis auspiciis & irato numine geri, quæ tali die pro se quisque, aut pro republica tentaret. Agatharchides quidem apud Flavium, dum Stratonicam deridet, quæ capta à Seleuco occisaque est, quòd in fugam se dare ob somnii cujusdam ludibrium ausa non esset, geminam Judæorum & germanam dementiam adjungit. Captam enim Jerosolymam esse à Ptolemæo Lagi filio ait, propterea

pterea quod cives cunctos sabbatorum observatio defensione urbis prohiberet. Ac Matthias quidem Hasmonæus, uti diximus, hoc errore suos liberavit. Cæterùm incessere rursus animis hominum eandem superstitionem contigit. Pompejum enim diu postea potitum urbe scimus, cunctis per sabbata desidentibus. Equidem ego Matthiam istum celsâ indole virum atque judicio rectissimo fuisse existimo, qui fieri quibusdam casibus posse intellexerit, ut omissa ceremoniarum anxia observatio vel laudem ferat. Utique nullæ leges positæ necessitati sunt, quæ semper magnum humanæ imbecillitatis patrocinium fuit, & quicquid coëgit, defendit. Adde, viri illud & ducis esse, non deesse fortunæ præbenti se, & oblata casu flectere ad consilium. idque valere in omnibus rebus humanis, sed maximè in bellicis, quæ ex pactis conventis non procedunt, sed ipsæ ex se multa objiciunt necopinantibus, quæ extremum discrimen pariunt ex mora. Jam miraculi instar nobis est, Judæum reperisse, quem incepta urgere & favori numinis instare non vetuit scrupulosa pietas. Longè diversi generis est, quod Hecatæus de milite quopiam ejusdem nationis prodidit: quod referemus tamen, quia in pectore Judæi insignem superstitionis fuisse contemptum

pro-

probat. Ait ille scriptor, se in expeditione Alexandri fuisse, contendisseque ad rubrum mare cum Judæis aliquot equitibus, qui sese comites addiderant: interque eos fuisse Mosollamum, hominem animosissimum, qui jaculandi peritiâ omnes & Græcos & barbaros anteiret. ibi, cum properantem exercitum augur quispiam sisteret, propterea quòd alitem sedentem videbat, ex cujus volatu captare omen itineris parabat, è vestigio Mosollamum, correptâ ingenti sagittâ, confixisse alitem, atque insuper amarulento joco stultitiam eorum incusasse, qui miseram avem alieni consciam fati crederent, cum ignara sui esset, neque enim scivisse eam, quantum periculi à Mosollamo Judæo immineret. Enimverò istud est sapere, non ex hariolorum responsis, nec è cantu sinistro oscinis, aut è tripudiis solistimis pendêre, sed agendo vigilandoque vana ostentorum ludibria antecapere. Sanè quidem C. Plinius, diligens harum rerum observator in lib. 28. cap. 2. in ipsa augurum disciplina constare ait, *neque diras, neque ulla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes observasse se ea negaverint.* Quo munere divinæ indulgentiæ nullum esse majus fatetur. Cætera, quæ dici de re bellica queunt, vix annotare libet. Ait Flavius, inter disciplinæ

mi-

militaris præcepta & illud fuisse, ne in bello aut mulier virili, aut vir muliebri habitu uteretur. Enimverò quæ in Deuteronomii capite vicesimo & secundo extant, paulò ille liberius audaciusque interpretatus in hunc modum est: φυλάσσετε μάλιστα ἐν ταῖς μάχαις, ὥστε μήτε γυναῖκα ἀνδρικῇ σκευῇ χρῆσθαι· μήτε ἄνδρα στολῇ γυναικείᾳ. Sed profectò male accepit verba numinis, quæ in Deuteronomio extare diximus. Habet enim divina ista lex non tam in militia locum, quàm domi & in pace, atque in omni reliqua vita. Nolebat enim sexus utriusque apparatum cultumque perverti aut confundi immortalis Deus, propterea quòd maximè contrarium in honestati erat, ad quam nos fecit ille, formavitque. Quare profectò nec usurpatum hoc aliis gentibus unquam fuit, nisi per ignominiam, & pœnæ loco. Utique apud Romanos quo pacto ornatæ pro suis virtutibus fœminæ ambulaverint, quæ convictæ adulterii erant, proditum multis autorem jocis est. ex quibus insigne est illud Martialis.

Thelin viderat in toga spadonem.
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Apud Græcos verò Charondas, severissimus imperator, milites suos, qui ordinem in acie

de-

deseruissent, per triduum pro concione stolatos destituit. Scio ego Medos olim stola ad talos demissa, mulierum in morem, incessisse: & Persas quoque, id quod Xenophon in octavo Pædiæ ait, ad horum se imitationem composuisse: sed ii populi, quoniam hercle ad mundi teporem jacebant, evirati ipso terræ cœlo & solo erant. Quare infamis eorum mollities apud cæteros fuit, & posita in vitio semper est.

CAPUT XXIII.

De Judæis, qui extra Palæstinam in aliis regnis habitavêre. Gentium plurium migrationes, & voluntaria exilia. De Judæis Asiaticis, deque Babyloniensibus tum de Ægyptiis & Alexandrinis. Pecunia ab illis Jerosolymam missæ. Quantæ opes in sepulcro Davidis. Darius à Semiramide elusus. Judæorum Hellenistarum, & Palæstinorum infensa æmulatio. Quo jure, quaque conditione apud Romanos Judæi fuerint post eversam sacram urbem. De polygamia.

MArcus Annæus Seneca in consolatione, quam ad Helviam scripsit, populos quosdam enumerat, qui patrio solo re-

licto sedes suas commutarint, & transtulerint domicilia. Nam & in mediis barbarorum regionibus Græcas urbes esse, & inter Indos Persasque Macedonicum audiri sermonem, tum civitates Achaiæ Ponticis esse impositas litoribus, & Tyrios in Africa habitare, Pœnos Hispaniam incolere ait. Quæ quidem omnia ille nihil aliud nisi publica exilia vocat, in quæ alios domestica seditio, alios excidium urbium suarum, quosdam migrandi libido, alios alia causa emisit. Sed profectò hujus rei nusquam illustrius documentum est, quàm in Judæis, qui per Ægyptum, Græciamque, perque omnem Asiam & Africam latè sedes suas procul à Palæstina posuêre, & res illic amplas, uberesque habuerunt: regum autem principumque tantis affecti beneficiis sunt, ut inter exteros vitam exigere, quàm in patriæ beato solo religiones, templumque venerari ex propinquo mallent. Atque Asiaticorum quidem dignissimi, nobilissimique erant Babylonienses, de quibus in libro primo, in cap. VIII. diximus. Inter Hellenistas autem, quos non Ægyptus duntaxat, sed omnis Græcia acceperat, primatum quendam Alexandrini tenebant. Utique Ptolemæus Lagi filius, cum Judæorum fidem & virtutem summam perspexisset, omnia Ægypti propugnacula & præsidia ipsis commisit:

&, ut

&c. ut Cyrenam cæterasque Libyæ urbes firma ditione teneret, multas eorum colonias in ea loca deduxit. Mox Philadelphus adeò deditus Judæis fuit, qui sub imperio ipsius erant, ut leges eorum, & sacratissima jura verti Græcè, atque in omnium esse manibus voluerit. Postremò Philometor, & uxor ejus Cleopatra curam tutelamque totius regni Ægyptiensibus his Judæis dedêre, copiisque illis, ex quibus rerum momenta pendebant, Dositheum & Oniam, homines itidem Judæos, præfecêre. Libertate autem omnes in illis ipsis sedibus tantâ usi sunt, ut templum quoque in Heliopolitana præfectura habuerint, quod magna religione adirent. Neque fuit id profectò tumultuarium opus, quod casus, aut desperata exulum temeritas excitaverat. nam & Ptolemæi regis permissu constructum erat, & per annos trecentos ac quadraginta incolume stetit: ac tandem verò sub Vespasiano demum clausum prophanatumque est. Mansit tamen inhæsitque tam Hellenistis profectò & Ægyptiensibus, quàm cæteris omnibus, qui extra Palæstinam degebant, amor affectusque in ædem Hierosolymitanam. Quippe pecuniæ ab illis stato tempore illuc mittebantur: & donaria eorum amplissima erant. Recitat Flavius Josephus in lib. 16. Antiq: cap. 10, literas O-

ctavii Augusti, Agrippæque, & Norbani Flacci, atque Julii Antonii ad Cyrenenses, Ephesios, Sardos, atque ad alios missas, in queis scriptum erat, ne Judæi, qui apud illos habitabant, dona pecuniasque in usum templi & sacrorum mittere Jerosolymam prohiberentur. Sanè quidem ii, quos Mesopotamia & Babylonia acceperat, urbes duas natura pariter atque opere munitissimas, Neerdam & Nisibin, habuêre, in quibus, tanquam in ærario quodam, siti omnes thesauri erant, quos in Palæstinam identidem, cum tempus esset, infinita hominum multitudo devehebat, ne formidandæ Parthorum rapinæ forent. Et fuit tunc profectò in summum culmen evecta Jerosolymitanorum opulentia, cum ad eos tanta vis auri à popularibus mitteretur, qui variis locis sparsi sedes incolebant disiunctissimas. Quanquam & antea mirum in modum amplæ eorundem divitiæ erant, antequam Israëliticæ decem tribus per discordias civiles secessionem à Judæis fecissent. Davidem quidem gazas incredibiles possedisse constat, nemo ut regum Hebræorum, exterorumve conferri cum illo potuerit. Quare etiam sepulchrum ejus, ossaque, & cineres filius superstes cicumfluere opibus voluit, quæ in cellulis pluribus erant reconditæ. Earum autem quæ summa fuerit,

facile

facile divinabit qui cogitaverit, Hyrcanum post mille & trecentos annos, cum ab Antiocho Pio esset obsessus, conditorium illud adiisse, atque ex illo ter millena talenta exemisse. ac rursus, multo tempore interjecto, Heroden, cum alias cellulas recluderet, reperisse illic quantum satis erat maximis impensis faciundis. Jusserat haud dubiè divitias eas summus rex recondi illîc secum, ut velut inaccessæ, & loci religione tutæ essent Hac enim causa permotos etiam alios sæpe fuisse, idem ut facerent, proditum memoriæ est, & Darius verò risum, jocumque omnibus excitavit, cum Semiramidis monumentum intraret, cujus inscriptio ingentes thesauros promittebat, cum nihil intus, nisi tabella esset, quæ homini sacrilego malam rem precabatur, propterea quòd mortuorum loculos temeravisset execrando scelere. Sed enimverò de opibus sacri populi dicebamus, quæ ante tribuum asportationem Jerosolymæ erant. Eæ autem, quum Davidis tempore admodum ingentes essent, longè majores tamen sub Salomone, qui huic successit, fuerunt. Advexit enim ei tertius quisque annus quæ in Oriente pretiosissima erant. & principum, qui prope habitabant, liberalitas potentiam augebat sapientissimi regis. Quare Flavius Josephus rotundo ore illud ef-

ſatur, quod ſæpè mirati fuimus, ὅτι τοῦ ἀργυρίου τοσοῦτον ἐποίησε πλῆθος ἐν ἱεροσολύμοις ὁ βασιλεὺς, ὅσον ἦν καὶ λίθων. *effeciſſe regem, uti tantũ pecuniæ in urbe Jeroſolyma eſſet, quantum erat lapidũ.* Quæ profectò ejusmodi ſunt, ut jam veniſſe ad ſummum fortunæ rex ille videretur. Non ſinit nos incepti lex pluribus hæc exequi. Redeundum enim ad illos Judæos eſt, quos ſub exteris regibus vixiſſe diximus. Horum porrò non unum genus fuit, neque de omnibus ſimiliter exiſtimandum eſt. Nam Babylonienſes quidem nihil præter jus faſque fecêre, cum extra terram ſanctam habitarent. idque ſingulare privilegium fuit, de quo antè diximus. At verò qui ante transportationem gentis Judaicę, aut poſt eam Palæſtinorum ſedes reliquêre, ut alias terras, quæ in vicino erant, incolerent, eorum infamia poſteris tradita eſt, judicatumque ab omnibus fuit, eſſe eos terræ ſanctę contemptores. Recitant Talmudici ſeveriſſima numinis edicta, queis cautum fuit, ne Judæus quispiam migrandi libidine patrium ſolum verteret. Eſtque eorum ſcitum quoddam hujuſmodi. כל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד עכום *Qui peregrè extra terram ſanctam degit, velut ſyderum planetarum*

tarum

tarumque cultor habendus est. Atque ejus rei fidem faciunt ex dicto Davidis ad Saulem, quod ita relatum à Samuële est: *Si te homines incitaverunt contra me, maledicti sint coram Jehova. quippe expellunt me hodie, ne pars mihi sit in ea terra, quæ hereditas Jehovæ est, dicuntque, Abi, cole deos alienos.* Una modò causa fuit, quæ migrantes gravi culpa liberaret. Ea autem vis major erat: cujusmodi est fames, sterilitasque, atque alia id genus, quæ in iram numinis, velut ultima malorum, vertunt. Non prætereundum est, quod in Halacha Melachim, in capite quinto, eruditissimus Maimonides prodit. Etenim postquam quosdam hujusmodi atroces casus exposuit, ob quos Judæis fas interdum fuerit domicilia in exteris regnis ponere, solam Ægyptum excipit. quam ne quis habitandi animo adiret, tribus interdictis vetitum esse à numine ait. Nulla necessitas, neque occasio aut causa ulla excusare quenquam potuit. Supervacuum foret testimonia recitare, penes autorem fides esto. Rationem quidem ipse adfert, quæ in promtu maximè fuit, מפני שמעשיהן מקולקלים יותר מכל הארצות *quoniam facta ejus gentis deteriora, quam*

aliarum gentium, sunt. Addit Rabbi Maimonides, quod singulare est, שאף בכלל ריאה״ה בכלל האיסור *etiam Alexandriam summa interdicti esse comprehensam.* Enimverò quoniam Ægyptiensium Judæorum nobilissimi florentissimique erant, qui Alexandriam incolebant, meritò hos quoque in ordinem cum cæteris cogit eruditissimus scriptor. pariter enim contra legis præscriptum fecerant. Hi autem illi sunt, quos Alexandri humanitas volentes & sponte procul ab Hierosolyma abduxit, & cum parte Macedonum in ea urbe locavit, quam de nomine suo condebat rex ille. Mox etiam ingens turba illuc per Syriæ motus exundavit, ac tandem non pauciores Ptolemæum Lagi filium comitati sunt, inter quos summus quoque Pontifex Ezechias fuit. Ita per omnem Ægyptum latè sedes suas posuêre. Venerant quidem illi Hierosolymam quotannis, aut mittebant eò quosdam ad solennia festa: sed in contemptu apud Palæstinos erant, & desertores habiti sunt. Utique donaria, quæ in usum templi & sacrorum afferebant, magna ac pene immensa erant. Sed tamen efficere ea res non potuit, uti communes cum illis habere synagogas cæteri vellent. Auxit odii causas patriæ linguæ neglectus, quam plerique ne intelligebant quidem.

Qua-

Quare Hellenistæ dicti sunt, tam qui Ægyptum incolebant, quàm qui ab illis profecti, Græciam & vicina tenuêre. quippe propagati ab Ægyptiis fermè cæteri erant. Horum nihil dici de Babyloniensibus potest, quos Palæstini, tanquam fratres germanos, atque ut incorruptam majorum suorum sobolem summo in honore habuerunt. Quanquam tamen illud hercle omnino in omnibus Judæis, qui extra Palæstinam habitarunt, peræque laudandum est, quod patria instituta religiosissimè semper servaverunt inter prophanas gentes. Non enim Babyloniensium propria hæc gloria est, sed communis ea etiam illis fuit, qui Ægyptum jam tum ab Alexandri temporibus incoluêre. Et mox verò ii ipsi, qui per Romanum orbem variis locis sub Cæsarum imperio vivebant, in quadam accurata observatione earum legum, quas divinus Moses præscripserat, perstiterunt. Quod profectò haud difficile illis fuit, quoniam benigne, leniterque, atque honorificè habiti ab iis sunt, quorum recepti sedibus fuerunt. Cæterum post templi urbisque eversionem deterior longè conditio eorum apud exteros fuit, & privilegia eorum ubique multifariam imminuta sunt. Utique constitutiones imperatoriæ *in iis solis sine molestiâ eos esse jussêre, per quæ cultus eorum*

inquinari videretur. l. 15. § 6. ff. de Excusat. Cautum verò fuit, ne synagogas novas extruere aut cruces in celebri festo Purim exurere ad pœnæ quondā recordationē possent, *l. ult C. de Jud. & Cœl. l. 11. C. eod.* Denique addita sanctio quoque est, *ne morem suum in conjunctionibus retinerent, neve juxta legem suam nuptias sortirentur, aut in diversa sub uno tempore conjugia convenirent. lib. 7. C. eod.* Atque ex hoc postremo colligitur hercle, licuisse illis per legem antea plures simul fœminas in matrimonio habere, quod nos supra diximus, cum de Pontifice maximo ageremus, cui soli hoc interdictum fuisse Talmudici ajunt, quod cæteris jura permittebant. Sanè cum in lib. 2. Sam. capite 12. Davidem regem summus Deus Nathanis voce affatur, esse illi datas à se ait Saulis conjuges. Et in Levitici capite XVIII. edictum numinis extat, quo Judæi duas sorores eodem tempore habere uxores vetantur, non ob aliam caussam profectò, quàm quòd ardentissima esse inter has æmulatio in tali conjunctione solet; cum cæteræ omninò, quæ eâ consanguinitate non sunt, æquiore animo sub eodem marito ætatem unà agant. Scimus equidem primis humani generis parentibus jus planè con-

contrarium fuiſſe latum, quod reduxit tandem, & ex integro nobis ſanxit Deus Dominusque noſter Meſſias: certum tamen eſt Judæorum eam in republ. Moſaica libertatem ex legis permiſſu fuiſſe. Atque hunc quidem morem vetuſtiſſimum uſitatiſſimumq; Judæi ii, qui nondum Meſſiæ reverentiam ſuſceperant, diu ſub principibus Romanis coluerunt: donec tandem Theodoſius, Arcadiusque, & Honorius nihil diſcrepare hac re à Romanis eos voluerunt. qua tempeſtate etiam pleraque alia, quæ obſervata illis fuerant, exoleverunt. Jus quidem ipſum, quod deinceps uſi ſunt, commune cum Romanis fuit: *adibantque ſolenni more judicia, cunctasque Romanis legibus conferebant & excipiebant actiones, in his cauſis, quæ tam ad ſuperſtitionem eorū, quàm ad forum & leges ac jura pertinerent. l. 8. C de Jud. & Cæl.* Quare obruta tunc ſepultaq; eorum libertas fuit, vix ut umbra ejus ſupereſſet. Nam quod *communi pactione ad ſimilitudinem arbitrorum litigare apud populares ſuos, & ſortiri eorum judicium jure publico poterant, d. l. 8 C. eod.* ſanè id oppidò exile eſt, quippe & *in civili duntaxat negotio*, factum id fuit, & eorum ſententiam judices

quidem, sed Romani, exequebantur. d. l. 8. In ipsis tamen avitis sedibus illorum paulo plus privilegii fuisse illis concessum videtur. Etenim in l. 17. C. eod. imperatores Theodosius & Valentinianus quosdam Judæorũ primates fuisse significãt, *qui in utriusq; Palæstinæ synedriis dominabantur.* Sed eorum potestatem jurisdictionemque pene in rebus nihili fuisse sitam arbitramur.

CAPUT XXIV.

De lege, quam Judæis Moses scripsit. Opinio veterum quorundam de sabbato confutata. De amne Sabbatico quæ Plinius, Rabbi Maimon, & Flavius Josephus retulêre, excussa. Cur magis suibus, quàm cæteris animantibus abstineant Judæi? Plutarchi rationes rejecta. De Ægyptiorum morbis. Judæos non fuisse Bacchi cultores, contrà quàm Plutarchus & alii Romani scriptores senserunt.

INter sacræ gentis præcipua honestamenta, Lex fuit, quæ à Mose scripta cunctarum gentium institutis legibusque major, certéque dignior est, quia Deum autorem habet.

bet. Ea autem quinque libros implet. est enim multiplex, & copiosa, ac sæpe repetita. Summa tamen ejus decem comprehensa capitibus est: quorum pars prior ad res divinas pertinet: posterior continet ea, quæ Marcus Tullius appellat hominum munia & officia. Omnis, qui numini exhibetur, honos aut sensu aut cultu constat. Sensus est reverens & recta de Deo existimatio. de qua re plura dicere supervacaneum est, quoniam ea nunc spectamus maximè, quæ sunt historiæ affinia. Cultus est in cæremoniis ritibusq; positus, Cæremoniarum unus in decalogo & simplex præcipitur modus, sabbati solennitas, quæ à primo mundi ortu instituta, & à sanctis hominibus observata semper, novissimè tandem, cum Lex ferebatur, sancita ex integro est. Causam sabbati veram expressit numinis vox in formula decalogi. Sed Judæi rationem hujus rei mysticam petunt ex illo celebri dicto Rabbi Eliæ, quod extat in libris Talmudicis. Ille enim tribus illustribus periodis, quæ æquali spatio inter sese distarent, mundi tempora distinxit, ita ut expletis sex annorum millibus nova rerum facies, novusque ordo surgeret, & fessa jam pridem gens hominum, melioribus deinceps auspiciis capesseret beatam quandam quietem. Cornelius Tacitus Sabbati originem aliunde eruit.

 Satur-

Saturno enim eum honorem ab Hebræis haberi existimat, *seu principia religionis*, inq. *tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu, quod è septem syderibus, queis mortales reguntur, altissimo orbe, & præcipuâ potentiâ stella Saturni fertur: ac pleraque cœlestium vim suam & cursum septimos per numeros conficiant.* Neque hæc verò unus Tacitus dixit. Rabbi Aben Ezra recitat sapientis cujusdam argutias, qui novem Legis capita totidem cœlestibus orbibus ex adverso locat: &, ne septimo die otium existimetur sine causa indictum, maligna ait esse Saturni & Martis sydera, quo enim die illa dominatum tenent, infeliciter cuncta tentari. Ego istum magistrum, quisquis fuit, inter discipulorum cathedras plorare jubeo. Nimium ingeniosus fuit, ubi nihil opus erat. At nos minorum gentium homunciones sumus, & ad obvia confugimus. Sabbatorum recta observatio posita fuit in dictorum omnium factorumque sanctitate, atq; in cultu divino, precibusque. Rabbi Aben Ezra author est, tunc etiam oracula fuisse consulta. Sunamitidi quidem ait maritus, de Elisæo loquens, *Quid est, cur eum hodie adeas,*

cum

cum nec calendæ sint, nec sabbatum?
Cæterùm ne rebꝰ divinis profanæ miscerentur, cuncti eo die omittere sueta opera jubebantur, qui aliter fecisset, capital admittebat. Enimverò id docebatur populus, haud esse in transcursu sacris operandum. Totam sese mens in contemplatione ponat necesse est, cum Deum, mentem purissimam, colit. Hoc nec Pythagoras, nec Numa ignoravit. & rectè olim in Romanorum sacris à præcone solennibus verbis clamatum est, *Hoc age*. At Judæi, quorum mos est omnia sanctissima instituta pervertere, multa ad Legis edictum adjecêre, de quibus Moses nihil diffinivit. Itaque sacratissimæ diei celebratio in anxiam superstitionem abiit, & interdum illis exitio fuit. Pergendum nunc ultra est. Sabbati sacrum otium videtur ipsa natura, optima rerum mater, approbavisse, si fidem Plinio habemus, qui in Judæâ rivum quendam ait sabbatis omnibus siccari. Sed ignoscat nobis Plinius. Nunquam hoc credere potui.

- - - *Sum paulo infirmior, unus*
Multorum. - - -

Quid tamen Romanum scriptorem deceperit, expediam. Judæi jam olim somniarunt, reliquas decem tribus Israëlitarum captivas detineri prope fluvium, quem ipsi Sambatio-

nem

nem appellitant. Hunc per totam septimanam adeò rapidis vorticibus ferri ajunt, nemo ut transire possit: at sabbatis quiescere, & pedibus pervium esse: hancque pœnam Israëlitis esse positam, ut, quo tempore undarum impetus constitit, sabbati eos veneratio inhibeat, & movere vetet pedem. Ita ad libertatem via illis ante oculos posita est, sed uti pejus crucientur. vident enim eam, & visâ ac relictâ, intabescunt. Non potuit magis traducere se Plinius, quàm cum tam futile Judæorum commentum arripuit tam avidè. Pictoribus poëtisque quidlibet audendi potestatem esse, Flaccus dixit. Rectè hercle. Sed Judæos addi volo, qui non ex decoro, neque pudenter, sed solâ animi libidine mentiuntur quæ dissona & ridicula sunt, hanc unam ob causam ut mentiantur. Neq; movet me, quod R. Moses Ben Maimon, quem meritò laudibus in cœlo locavimus, fluvium hunc esse Gozan ait. Nos & illum delirasse asserimus, & unà Josephum quoque in ordinem redigimus, qui in libro VII. *ἁλώσεως*, in cap. XIII. quædam contraria quidem supradictis, sed tamen æque portentosa refert. Sanè quidem Plinio non semel sic decipi ab illis contigit. Pleraque enim, quæ in eodem capite memorat de fontibus, fluviisque, & de aquis, ejusdem levi-

tatis sunt. Rerum incredibilium atque inusitatarum narrationem in Julio Obsequente, non in Plinio, summo historiarum scriptore, toleramus. Rarò solitum modum egreditur natura. Miracula creduntur facilius, quàm fiunt. Sed enimverò tenet plerosque amabilis insania, & favet sibi atque plaudit imprudens temeritas. Aniles ineptias tradimus in vicem accipimusque, non incauti hercle, sed scientes, & inter seria. De sabbato diximus plus quàm satis sit. Cætera persequi, quæ ad decalogum pertinent, non est patientiæ nostræ. Postquam leges duarum tabularum latæ fuerunt, in queis edictum inerat de sabbato, data est exhinc Mosi fusior earundem legum interpretatio: addiditque Deus cæremonias ritusque: & quibus victimis sacrisque, ac quo modo coli vellet, populo significavit. Cujus rei causa haud in obscuro est. Non sufficiebat simplex numinis cultus, qui decalogi sanctione jubebatur. Quippe facile se cuncti ad Ægyptiorum idola convertissent. Itaque planè opus fuit rebus multis externis, quæ sensus quoque eorum in recta religione detinerent. [s] Sanè oppidò difficile est mortalibus, Deum invisibilem solo animo colere. Nisi aliquid sit, quod oculi usurpent, nimium hercle citò incautis obrepit non intellecta impietas.

Quan-

Quanquam profectò etiam tum antea, primo seculo, sacrorum extitisse quasdam sanctiones, cæremoniasque certum est. Nam & animantium mundorum immundorumque discrimen divinitus didicerat Noachus: & idem ille vesci sanguine vetabatur minaci interdictione. Sed lex, quæ à Mose lata est, magis accuratè hæc cuncta suis finibus terminavit. Utique in capite undecimo Levitici, longa extat numeratio earum animantium, quarum esu tactuve polluerentur Hebræi. Multa illic in censu impurorum posita sunt, non naturæ aut rationis dictamine, sed incertâ numinis voluntate. Itaque causas earum rerum exquirere, anceps est; nec ideò assequâre. Quis nostrûm tam arroganti fiduciâ est, uti se posse ea explicare omnia existimet, quæ posita vel in ipsorum hominum institutis sunt? Olim Lacedæmonum legibus vetabantur Ephori statim, ut magistratum inierant, barbæ alas pascere. & Solonis sanctio eum, qui seditionem & motus civicos quietus spectavisset, ignominiâ notabat. Non dubitat Plutarchus, quin utrumque optimo consilio factum ab illis sit; sed tamen, *mens*, inquit, *autorum ignoratur*. Et nos igitur idem in his contingere putemus, quæ summus legislator Deus jussit. Doceat me quispiam, cur edicto numinis impuræ sint

qua-

quadrupedes, quarum fissæ ungulæ non sunt? Nam cuniculos quidem leporesque inter cibos habere apud cunctas hercle nationes fas & jura sinunt. at solis Hebræis haud licitum est. Quoniam verò etiam de suibus in eodem Levitici capite extat legis edictum; exspatiandum paulisper nobis est, quærendumque cur hoc animal magis anxiè vitaverint semper Judæi, quam cætera omnia, quorum odium pariter fugamque lex indixit? Memoratu digna sunt, quæ Plutarchus adfert. Suem enim Judæis haud sanè inter res execrabiles haberi, sed summo in honore apud eos esse autumat, quippe quam venerantur ut arationis magistram. Id eos primum in Ægypto didicisse ait. quippe illic agros nunquam aratro verti. sed, simulac Nilus post solitam exundationem in alveum se recepit, è vestigio sues ab incolis propelli in agros, ut uberem glebam rostro fodiant, & semina occulant terrâ. quare vomerem quoque Græcis ὕνιν dici, originatione optimâ. Et quid mirum, inquit, tam fœdum animal à superstitiosa gente coli, cum Ægyptii quoque felem, gryphem, crocodilum adorent? Denique, si abominantur, scire causam se negat, cur invisissimam bestiarum interficere nemo audeat. Nam magos quidem, quibus à Zoroastre origo est, nihil pulchrius sibi, nihil

hil

hil gloriosius ducere, quàm si multos occiderint mures aquaticos, quos religione quadam ridiculè cuncti odêre. Hæc confutare non magnus est labos. Quæcunquæ animantia Ægyptii coluêre, ea tangere manibus nulla religio illos vetuit. Porrum & cæpe morsu frangere nefas ingens erat Et Flaccus jocosè, tanquam de impia cæde, dixit,

- - Si porrum & cæpe trucidas.

Alius quispiam etiam indignatur & clamat.

O sanctæ gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina!

Et tamen hos ipsos deos manibus suis è terra eximebat, recondebantque in cellis armariisque ad alios usus vitæ necessarios. At Judæi porcorum vel solo tactu polluebantur. Quod neutiquam ita esset, si superstitionis causa fuisset ex cultu & veneratione. Hinc porrò, cum attingere haud dignarentur, etiam occidere nolebant. Itaque de nihilo est, quidquid ait Plutarchus. Neque pluris æstimari debet, quod Petronius venustissimo epigrammate lusit.

Judæ-

Judæus, licet & porcinum numen adoret.
Et cœli summas advocet auriculas, &c.

Sunt hæc ex communi Romanorum errore, in quorum animis hæc opinio insederat. Simul & nos sententiam mutamus, qui Petronii verba sic emendanda censuimus quondam.

- - *Et porcinum nomen abhorret.*

Malè divinavimus. Quod si tamen ita dixisset, tum verò demum rectè dixisset. nunc, quia aliter dixit, hariolatus est. Sed libet nobis, potius erravisse Petronium, quàm nos feliciter conjecisse. Enimverò optima ratione tunc permoti, eam comminiscebamur emendationem, quam nunc spernimus. Ita enim res habet. Judæi ipsum nomen hujus animantis inter res scævas & mali ominis numerant. Quoties enim loquuntur de illo, non nominant illud, sed recepto quodam more, uti malam scævam avertant, patrio sermone דבר אחר ajunt. Romani id feliciter exprimere nequeunt. Nam si dixeris, *Res alia*, verbum quidem verbo reddes; sed sensum dicti non assequeris. At

Græ-

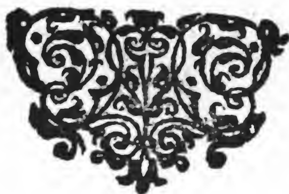
Græcè esset, πρᾶγμα ἀλλόκοτον, sanè perquàm significanter. Cæterum, ob eandem causam etiam in festo paschatis solicitè cavent, ne vocem לחם Panis, inter loquendum usurpent. Ita enim existimant, piaculum immane eum admisisse, qui per eos dies in causa fuerit, uti alter quisquam de fermento vel leviter cogitet. Sed quid cessamus causam adferre, cur præ cæteris animantibus hoc unum fugiant Judæi? Fuit olim populus Israëliticus mirè obnoxius iis morbis, qui Syros ut plurimum atque Ægyptios infestabant. Vitiligines enim, psorasque, & terra ulcera jam olim illis gentibus, velut proprias pestes, adscripsêre summi medicorum. Hos autem & similes penè morbos uno nomine complexus Moses est, & lepram vocavit. Porrò in suibus, scabies & immundities, non vitium, sed natura est. Quare ne ad corporum pravam affectionem contagio quoque accederet aliqua ex esu contactuve, paulò superstitiosius aversati suem sunt, quàm aut lex numinis fortasse jusserat, aut positum in gentium aliarum institutis erat. Quanquam, quî potuit nimis cauta eorum hominum videri formido, siquidem nullum vitium æquè, ut lepram, execrata lex sit? Referuntur in Levitico severa DEI edicta de lepra non hominum

minum modò, sed vestium quoque & domorum. Cujusmodi autem id vitium in rebus fuerit inanimatis, Syri fortasse & Ægyptii tunc intellexerunt. nos hercle ignoramus. Et Plutarchus quidem, postquam multa super Judæorum superstitione conjectavit, diversissima pleraque, & quædam contraria, in hoc uno hallucinatus non est, quod postremò de lepra diximus ex illius sententia. Cætera, quæ de Baccho, qui fuerit idem cum Adonide, tum quæ de interfectore ejus apro addidit, non sunt nauci. Quemadmodum & illud spernimus, quod Hebræorum sacris mysteriisque coli ipsum illum Bacchum, temulentissimum numen, existimet. Nam & per festos quosdam dies, inquit, sub tabernaculis desident, eaque palmitibus atque ederis inumbrant; & est tempus, cum ramos ac thyrsos gestant. Accedit tubarum clangor, inquit: & sabbati celebritas, quæ post septimum quemque diem redit, appellationem à Liberi sacris habet. Sabi enim vox in orgijs passim auditur. Tum & sabbatis bibunt largiter, & Pontifex maximus festis diebus cum mitra cothurnisque, & hinnuli pelle, ac veste ad talos demissa incedit, pendentque in ora tunicæ tintinnabula. in sacrificiis quoque æra pulsantur, & mellis usus

in

in illis nullus est. cumque multa pœnarum genera apud illos sint hæc maximè probrosa censetur, cum interdicitur damnatis vino. Hæc non unius Plutarchi, sed aliorum quoque fuit sententia, quam improbavit tamen Cornelius tacitus. Nos eam summatim retulimus, non quò confutaremus operosè singula, sed uti palam esset, quàm ingeniosè pagani Judaicam traduxerint religionem. Alia enim ex illis omninò falsa sunt. quædam vera, sed in deterrimam partem accepta ab homine sanè eruditissimo, sed qui causas ignoravit primi cujusque instituti. Cur enim aut tabernaculorum festum jusserit celebrari Deus, aut mel & ceram arcuerit à sacris suis, aut κώδωνας καὶ ῥοΐσκους, id est, *tintinnabula, & corymbos aureos, qui Punicis malis similes erant*, esse in Pontificis fimbriis voluerit, justa ratio fuit, quam Græcus scriptor quæsivit fortasse, sed assecutus non est. Nam quod sabbatis potant Judæi, atque helluantur, vitium ipsorum est, qui labente seculo rem sanctissimam infamavêre. atque id crebrò in sacris voluminibus illi genti exprobrant divini vates. Non potuit Judæos magis invisos cunctis facere Plutarchus, quàm cum editâ in vulgus hæc opinio est, esse eos Bacchi cultores. Apud Titum Livium, cum senatus decrevisset

fet quæstionem de Bacchi sacris. Marcus Cato, vir gravissimus, cui ea res extra ordinem mandata erat, ad populum in hæc verba loquitur: *Nunquam tantum malum in republica fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quidquid fraude, quidquid scelere peccatum est, ex illo uno sacrario scitote ortum esse.*

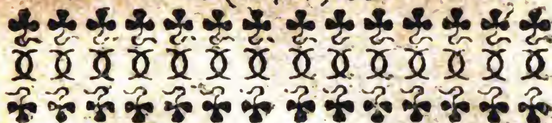

FLA-

****
*************‡

Flavius Josephus in apolog adversus Apionem, de Græcis historicis, qui res aliarum gentium scripserunt:

Αἴτιον αὐτοῖς τοῦ μὲν μὴ γινώσκειν τἀληθὲς, τὸ λίαν ἀνεπίμικτον· τοῦ δὲ γράφειν ψευδῆ, τὸ βούλεσθαι δοκεῖν τι πλέον τῶν ἄλλων ἱστορεῖν.

PROLEGOMENA

In LIB. III.

Amplissimo Viro

FRANCONI DUYCKIO,

Consuli Leidensi primario

P. CUNÆUS S. D.

Emini ego, vir amplissime, quâ tempestate animum meum ad graviora quædam disciplinarum studia adjicerem, in primis illud mihi propositum fuisse, ut i in evolvendis omnis ævi scriptoribus nihil æquè sectarer, quàm documenta quædam illustria earum rerum quæ ad civilem doctrinam pertinerent. Existimabam enim profectò, id quod res est, pulcherrimis eos curis, cogitationibusque fatigari, qui

rerumpublicarum incrementa conversionesque, & imperiorum præcipites casus, ex historiarum monumentis eruerent, ut inde sibi quisque, suaque civitati quod imitandum esset, caperet; inde fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vitaret. Quare jam pridem antea in Suetonii Tranquilli, atque in Caii Cornelii Taciti quibusdam libris lustrandis ita operam posuimus, ut in rerum Romanarum pervestigatione pleraq; etiam attingeremus, quæ in universum omnibus civitatibus atque rebuspublicis convenirent. Quæ ubi editioni quondam matura erunt, ad te judicem, atque ad eos, qui tui similes sunt, hoc est, ad homines eruditos, prudentesque, & rerum gnaros, pertinebunt. Ac in his de republica Hebræa, quos nunc edimus, libris, haud idem fecimus. Duntaxat enim de sacro populo diximus. cæteræ gentes quàm recte constitutas respublicas aut secus habuerint, quibusve legibus eas aut institutis rexerint, haud traditum hic à nobis est, propterea, quòd divina Mosis politia exemplo caret, atque

atque omnino incomparabilis est. Sane quidem cæterorum legislatorum, quos tantopere admirata omnis vetustas est, sanctiones multæ Mosaicis similes fuêre. permagna enim civibus virtutis, fortitudinisq; exercendæ imposita necessitas ab illis fuit, sed, quæ de sacris, deque cultu divino constituta ab illis sunt, haud ita penitus animos mortalium religione obstrinxerunt. Moses enim utique Deum unum atque æternum, rerum potentem, cogitationum humanarum, consiliorumque omnium arbitrum, atque judicem, nullius satu editum, immutabilem, atq; oculis inaccessum tradidit, cujus formam nulla ars neque opificis exprimere manus possit. Ita, cum vitam hominum, divino numine invisi docuisset, plane omnibus, id quod res est, persuasit, nullius bonum malumve facinus pro nihilo haberi. omninoque effectum est, ut jam non famam, aut aliorum conscientiam, sed se quisque testem formidaret. At de cæteris verò, qui vivendi præcepta atque leges olim gentibus dictavêre, ita sen-

tit Flavius, haud nescivisse quidem eos primum illud unicumque, & verum numen, sed tamen apud populum superstitione & praejudicatis opinionibus corruptum, omninò eos hanc rem dissimulasse, ὅτι τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος ἐξενεγκεῖν οὐκ ἐτόλμησαν. propterea quòd veritatem dogmatis proferre non audebant. Ipse Plato apud eundem Flavium fatetur, esse isthaec arcana quaedam, quae in vulgus edere periculosum sit. Quod profectò longè secus est. Nulla enim res Mosaicam rempubl. aequè continuit, quàm religionum illa doctrina, quae nullis fabulis, aut ineptiarum pigmentis incrustata, multò altius in Hebraeorum pectora, quàm quisquam Graeculus ratus esset, descendit. Propositum nobis fuerat, legum Mosaicarum vim, sententiamque, atque etiam causas ex abdito eruere, atque omnia ea, quae hujus generis essent, cum institutis & sanctionibus aliarum nationum conferre. sed conantes nos talia atque meditantes magnitudo operis tardavit, ut hoc, quod diximus, perducere

ad

ad exitum nondum potuerimus. Non tamen semper suspensam expectationem eorum tenebimus, qui sæpe id à nobis serio efflagitarunt. Etenim profectò, quoniam per otium subinde, & succisivo tempore commentarios adornamus in universa opera FLAVII JOSEPHI, *qui scriptor luculenter in libro* IV. *Antiquitatum, & rursus in secunda Apologia adversus Apionem, totam eam rem pertractavit, nentiquam nobis illic deesse hujusmodi dissertationum poterit occasio. Nos, summe* DUYCKI, *quemadmodum illud argumentum, ubi exultum à nobis erit, fore multis non inutile speramus, ita plane confidimus, hæc, quæ nunc edimus, ejusmodi esse, ut præteriri à nobis non potuisse videantur. Pleraque enim ne attigerunt quidem ii, quibus hoc ævo de republica veterum Hebræorum aliquid scribere cura fuit. Interdum verò etiam commentationis materiem nobis dedit error aliorum & hallucinatio. omninoque necesse nobis fuit confutare quosdam, quos pridem eruditio sua, & con-*

sentiens hominum existimatio in excelso collocavit. Quod tamen ipsum semper inviti facimus, pene ut nosmetipsos nostri pudeat. Proditum à Cajo Cæsare est, eos, quibus inter officia antelucana obvius fuisset Marcus Cato, cum caput ebrii retexissent, erubuisse, planeque esse ita existimatum, non ab illis Catonem, sed illos à Catone deprehensos. Idem nobis hîc evenire confitemur, non enim honori eorum quidquam detraximus, sed ipsi nostræ modestiæ vim fecimus, atque ita illos reprehendimus, ut laudemus. Utinam verò adversus nos eadem æquitate utantur, qui fortassis animadversiones nostras olim ruspabunt. bene profecto cum nobis atque præclarè actum esse existimabimus. Non sumus tam superbæ impotentisque arrogantiæ, ut in tantâ communis naturæ imbecillitate solos nos superesse existimemus, quibus interdum opus venia non sit. Hallucinamur omnes, alii gravia, alii leviora. nec est quisquam, qui tam bene animum suum disciplinis obfirmavit, ut nihil fugere eum possit amplius, aut

aut fallere. Adde quod interdum vitii loco est, nusquam peccavisse. quod de Apollonio Rhodio Dionysius Longinus pronunciavit, cum significare vellet artem & diligentiam in eo summam fuisse, at ingenii vim negatam illi esse. Spernit anxiam curam animus, simulac illum implevit rei majestas. Miserum est fermè & jejunum, quicquid ab illis speratur, qui sese intra limites quosdam & prescripta spatia claudunt: qui sensa sua torquent, & de singulis rebus in consilium eunt: quorum hic exitus est, ut, quum toto anno, per omnes dies, magno molimine unum librum extuderint, vitavisse potius reprehensionem, quàm meruisse laudem videantur. Quare idem ille acerrimi vir judicii Longinus maximos homines ab omni aevo, cum luculentissima queque dicerent scriberentque, errores interdum in minimis usque adeò non effugisse ait, uti in quosdam etiam sponte delati sint. Nimis angusta res est, non errare. quod cui contigit, is solicitè quidem cuncta ad normam exegit, sed tamen extra

culpam duntaxat est. At verò, qui per generosos lapsus omnia soluto impetu pervadit, hic & hominem esse se, cadendo docet, &, quia nihil mediocre concupiscit, proximus tenenti summa est. Est aliqua laus, magnis excidisse ausubus. Sed nos nunc profectò nihil tam grande agitamus. Fuit tamen ex hac scriptione nobis perquàm suavis voluptas. Recolebamus enim ea studia, quibus in adolescentia quondam mirè dediti fuimus. Juvabat identidem cogitare, quantopere animum nostrum delectavisset Hebraismus, cum Biblica volumina, Rabbinorum commentarios, atque alia multa, quæ eruditè à Judæis scripta sunt, evolveremus. Cujus sanè operæ nunquam nos pœnituit. Etsi enim postea aliis curis in publico munere distringebamur, tamē quantum temporis tribuunt alii amicorum salutationibus, quantum alea, quantum cæteris otii oblectamentis, tantum egomet mihi ad eas artes celebrandas sumpsi, quarum fructus in omnem vitam videbatur utilissimus. Enimverò, cum sacri codicis le-

ctio non Theologis modo sed omnibus bonis viris, & præsertim eruditis, esse debebat jucundissima: quid aliud magis seriò agendum nobis est, qui in hoc honesto otio vivimus, nisi ut quàm optimè nobis cognitus intellectusque sit is sermo, quo olim usus ipse Deus fuit, cum priscos Ecclesiæ rectores suo dignatus alloquio est? Dicendum aperte est. Valde supinè atque oscitanter vivimus. Hispanorum, Gallorumque, & Italûm verba atque voces discimus: & postquam classes nostræ alium orbem petivêre, etiam cum Indis loquimur barbarè. Tam ingeniosi cum simus, unam illam non intelligimus linguam, quam profectò unam didicisse, operæ erat pretium. Quod si qui sint, qui animum suum ad pulcherrimum hoc applicant studium, admodum id fit plerumque perfunctoriè. Major enim pars ad fores Hebraismi accedit. quod facillimum est. interiora autem sacraria, Syriasmum atque Rabbinismum, ne voto quidem penetrant. Atqui in Hebraismo, quot & quanti sint thesauri, non est eorum judicare, qui

solæ

sola verba contextus Biblici scire contenti, satis sese doctos putant, uti etiam alios docere velint. Errant illi, meo quidem animo. Pergendum ultra est, dispiciendumque quid Judæi, vernaculi Bibliorum interpretes, jam olim aut recte, aut secus dixerint. Hoc qui facit, ei jus fasque est de iis rebus liberè dissertare, quarum notitia non aliunde erui, nisi ex sacro codice potest. Neque enim profectò putandum est, ad isthæc transcendere illicitum esse iis, quos suus ordo locusque in aliis quoque muniis detinet. Ignorare mihi divinam animorum suorum præstantiam videntur, qui ad unius rei misellam scientiam velut adstricti alligatique, ultra hanc aliquid tentare, haud esse hominis putant. Omnia erectæ menti pervia sunt. semper sese versat illa, concutitque, & quietis impatiens est. quidquid pulchrum, & grande, ac scitu dignum videt, id omne esse suum scit: & quæ sibi imperat, pleraque obtinet. Atque hoc quidem etsi ita est, versantur tamen nihilo minus adhuc ante oculos nostros irritati animi

nimi

nimi eorum, quibus nondum satis sic expiavisse atrocissimi facinoris invidiam videbimur. Rem enim indignam, atque intolerandam clamabunt, invadi à nobis Theologiæ fines, quos esse sibi solis ita relictos autumant, ut dominatum ibi quendam, & plenam jurisdictionem teneant. Sed ii homines, quoniam sunt oppidò pauci, sed iniquissimi, non aliud responsum à nobis ferent, quàm quod ex ipso sacro codice maximè nobis in promptu nunc est, incedere publicè per hominum ora rerum dominam, divinam sapientiam, atque in triviis, & in compitis etiam adstare, omninò uti ad se invitet non flamines hercle duntaxat, sacerdotesque, & sacrorum antistites, sed plebem quoque, & pullatam turbam. Neminem illa aversatur, neminem à limine suo arcet, qui bonam spem non ejuravit. Quare exurgat quisque, & animos sumat, ac se quoque dignum fingat Deo. Non tam præclarè hodie rem gerunt quidam sacræ sapientiæ consulti, ut ex eorum ore atque verbis penitus pendêre debeat is, qui rectè

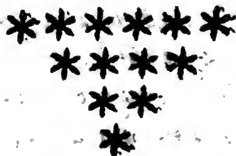
 con-

conscientiæ fiduciâ, atque morum & vitæ sanctitate integrum incorruptumque civem se præstare summo numini cupiat. Nos, cum certamina eorum, contentionesque plus quàm theologicas cernimus, piis votis precibusque causam publicam juvamus, &, quod unum nobis jucundissimum est, procul ab insaniente multitudine nobiscum soli sumus, atque inter civilis doctrinæ & jurisprudentiæ curas, etiam per otium subinde theologiam quandam tractamus, non illam parti alicui aut magistro obnoxiam, sed hanc liberam, & sobriam, frugalemque, quæ literulis nostris Græcis, Hebraisque, & Latinis subnixa æstuantiam aliorum, & litigandi intemperiem contemnit. Reperies quidem in hoc tertio libro, Amplissime DUYCKI, *quæstiones quasdam de Melchisedeco, de Cabala, de fide veterum Hebræorum, tum alias id genus plures, quas paulò secus, quàm vulgò fieri solet, expedivimus: sed eas cum perleges, memineris, obsecro, esse nos paratos, simulac monuerit quis meliora,*

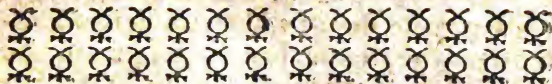
sen-

ſententiam mutare. Pertinaciam enim pro opinione induere, haud eſt noſtrum. Ipſi nos, ſi quando errores quosdam noſtros odorati fuerimus, ſponte hanc gratiam à nobis inibimus, & primi eos indicabimus, ne quis forte ſtudio noſtri aut amore deceptus, vitia noſtra cæcis oculis prætereat. Sed hujuscemodi lectores, opinor, admodum paucos nanciſcemur. Plures enim ea quæ neutiquam reprehenſione digna ſunt, inſectabuntur. aut, ſi nihil incuſent, frigide tamen de illis judicabunt hercle. Quorum quidem hominum faſtidioſam querimoniam expugnare nos non laborabimus. Magna enim eſſe eloquentia debet, quæ invitis placeat. Cæterum longè maxima pars eorum erit, qui hæc ne inſpicient quidem, propterea quòd inſitâ quâdam animi veſaniâ grande dedecus exiſtimabunt, aliquid in Hebraiſmo à nobis didiciſſe. Non ſum falſus vates. Omnia hæc ita, uti dixi, evenient. Sed profectò quicquid hujus erit, nihil morabor. Neque ideo à recto bonoque recedam. Ex judiciis quorumlibet lætitiæ

titiæ dolorisve causas capere, id verò est, ambitioni sacramentum dixisse: quod nunquam nos fecimus. Apud Flaccum, argutissima mulierum, Arbuscula, cum explosa à multitudine in theatro esset, satis esse dixit, equites sibi plaudere. *Idem ego aio, amplissime* DUYCKI. *Paucis lectoribus, sed eruditis, gaudeo. Inter eos autem tu es, cujus judicium acerrimis studiis, atque multâ doctrinâ exeultum, jure semper scio me fecisse maximi. Sed nimis operose præfati sumus. Quare illud, quod propositum nobis est, ordiamur.*

PETRI

PETRI CUNÆI de Republica HEBRÆORUM

LIBER TERTIUS.

CAPUT. I.

Initia Ecclesiæ, & incrementa Satanæ stratagemata. Locus in 1. cap. Genes. explicatus de serpente. Quid sit caput libri. Error Hieronymi. Liber Enochi commentitius.

OMNIS de gente Judæorum commentatio posita duabus in rebus est. nam & de Republica eorum agendum est, quæ præ cæteris eximium quiddam habuit: & insuper investigari illud debet, qualis eorum fuerit Ecclesia. Etsi enim ambæ istæ esse sic conjunctæ videntur, uti pariter incedant, & divelli haud possint: est tamen earum magna diversitas, & inspicienda utriusque indoles seorsim est. Quare nos, qui priorem

orem partem duobus libris ita pertractavimus, ut sæpe alteram hanc, quod omnino sic necesse fuit, attingeremus; nunc, quod bene atque feliciter vertat, singulatim ea percurremus, quæ ad Ecclesiam pertinent. Sed hîc paulò magis ex alto arcessenda nobis sermonis initia erunt. Etenim, cum antea reipublicæ sacræ institutio relata à nobis ad Mosen authorem sit, nunc vetustiora etiam secula lustrare, atque hinc ad Mosaicum ævum, & ad ea, quæ insecuta sunt, tempora descendere, decrevimus. Ac origines quidem ipsæ, proximaque originibus, quoniam simplicissimè in sacris libris traduntur, non præbebunt nobis materiem notabilium observationum. At mox, ubi ex illis evaserimus, res persequemur luculentiores. Divus Petrus, qui rectè olim à quibusdam signifer fuit appellatus Novi Testamenti, Ecclesiam ait esse regium sacerdotium quoddam, & genus hominum electum. Ipse Deus Mosi dixit, gentium se quidem omnium, terrarumque esse dominum: sed addit, paucos duntaxat quosdam esse, quos ex hominum communitate segregatos, velut thesaurum & peculium seposuit sibi; iisque regnum tribuit, sed sacerdotale. Hoc regnum sanctum & inviolabile atque æternum est. Maximis quibusque imperiis crescendi modum na-

tura posuit. licet enim nulla vis extrinsecus lacessat, tamen fatorum lege omnia magna in se ruunt, & cedit oneri suo fortuna.. Unum hoc regnum, de quo in sacris voluminibus sermo est, tempore ipso in majus solidiusque procedit, & à senio suo capit vires. Ecclesiæ prima incunabula mundus vidit recens natus, cum in quatuor capitibus staret humanum genus. Confestim enim impurus genius, cui ex malis nostris jucunda voluptas est Cainum à recta pietatis semita transvorsum egit in omne nefas. Itaque tunc Ecclesia orta est, cum improbos primum à piis sejungere, & suos sibi habere cœpit Deus. Gregem oppidò exiguum, hoc est, quatuor oves in tantâ mundi vastitate agebat magnus ille pastor. unam ex his lupus hic abstulit. Ea fuit prima illius victoria de humana gente, quam gravi peccato lapsam antea erexerat jam Deus, ut ad salutem perduceret. Haud ita multo post evênit, ut sacra Deo facerent duo fratres. Quod dum fit, haut obscuris indiciis significavit Deus, esse sibi Caini munera ingrata. Cujus rei causa in promptu est. quippe in Caino indoles inerat pravi ingenii. puras autem Deus, non plenas aspicit manus: & mens integra ac recta pulcherrimus numinis cultus est. Cæterum Flavius Josephus, author omni laude dignus

gnus. & cui post sacrorum voluminum scriptores prima esse debet fides, haud satis consideratè hac de re verba facere mihi videtur. ait enim displicuisse Deo laboriosam operam, quam in colenda terra sumpserat vir ille. In quo profectò fugit eum ratio. agrum enim primus hominum sator Adamus verterat, jussu ipsius Dei: & patrem secutus filius erat optimo exemplo. Sed procul dubio Rabbinos secutus est, uti solet interdum. Enimverò Josephus, etsi gravitate supra cunctos Judæos eminet, tamen haut ubique à deliramentis abhorret popularium suorum. Id apparet vel ex frigido illo mysterio, quod latitare credidit in voce אחד quæ est Gen. cap. 1. Nam ratio, quam in alio scripto se editurum ait, cur Moses *unum diem*, non *primum*, dixerit, Rabbinica fuit. Extat liber Judaicus, quem מכלל יופי appellant. In eo sententia hæc Rabbi Mosis Ben Ezræ refertur, אמר אחד לפי שהאחד הוא סימן להתחלה אשר אין תחלה קודמת לה *dixit unus, quia unus est nota principii, ante quod principium est nullum.* Aut hoc profectò, aut simile quiddam Josephus prodidisset in libro αἰτιολογιῶν, qui non est nunc in manibus hominum. Periisse quidem

dem eum, etiam illius intereſt, qui ſcripſit. Quid enim aliud, niſi autorem ſuum traduxiſſent tam putidæ argutiæ? Sed redeat ad Adamum, unde digreſſa eſt, oratio. Is, inter hæc initia filium vidit ſuum indignâ peremptum cæde à quo minimè decuit. &: dum unius lugeret mortem, magis tamen alterius triſtatus ſcelere eſt. Hic ego exiſtimo, prope fuiſſe, uti Satanæ dolis rurſus apertum latus daret, rueretque. Sed firmavit eum vis major. Plus enim fuit quod ſperabat, quàm quod videbat. Vetus opinio eſt, eaque omniũ eruditorum firmata conſenſu, Meſſiam humani generis ſervatorem promitti primis parentibus noſtris, cum circumſcriptorem colubrum in hunc modum alloquitur Deus, in capite tertio Geneſeos, *Inimicitias ſeram inter te, interque mulierem: inter ſemen tuum, & illius. quippe ſemen ejus conteret tibi caput, & tu conteres ejus calcaneum.* Utique hoc veriſſimum eſt. Concepit animo Adamus ſpem cœleſtis atque æternæ vitæ. Quoniam tamen rationem rerum cunctarum eſſe dominam cupimus, ſæpe mirati ſumus hoc ab illis, quorum ſcripta quidem vidimus, magis affirmari pro certo, quàm oſtendi. Quare viſum nobis eſt ejusmodi teſtimonium quærere, quod eſſet inexpugnabile. Enimverò ad veritatis plenam fidem haud

haud ſatis eſt concors judicium, & opinio multorum. Nulla myſteria ex verbis contextus Biblici eruenda ſunt, niſi quæ alibi ſpiritus Meſſiæ, optimus ſui interpres, digito monſtrat. Clauſus enim, obſignatusque eſt ſacræ Scripturæ liber, cujus ſignacula ſolvit leo ille ex tribu Judæ. Ac nobis quidem de tota re feriò cogitantibus occurrebat illuſtris locus, qui eſt in Apocalypſi Divi Joannis, is eſt iſtiusmodi γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἔκραζεν ὠδίνουσα καὶ βασανιζομένη τεκεῖν· καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄῤῥενα, ὃς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. *mulier prægnans clamabat parturiens, & cruciebatur uti pareret. peperit autem filium maſculũ, qui reget omnes gentes virga ferrea.* Ecce Eccleſia, & Meſſias. His dein draco inſidiatur, de quo ſubjicit Apoſtolus: καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων, ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος διάβολος καὶ ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν. *Et projectus eſt draco ille magnus, ſerpens ille antiquus, qui vocatur Diabolus & Satanas, qui ſeducit totum terrarum orbem: projectus, inquam, eſt in terram.* Vetus ſerpens ille, idem eſt, cujus

cujus verticem soboles mulieris frangit. Quidquid alii dixerint, nullum præterea idoneum autorem, me judice, ista habebit interpretatio. Satis tamen est unus ille. qui enim hunc sequitur, magno se atque nobili nomine tuetur. Possem etiam quadam argumentorum collectione & per ambages huc trahere verba Divi Pauli, quæ sunt in prima epistola ad Timoth. capite 2. ἡ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε. σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν ἐπιμείνωσιν ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ. *mulier, cum seduceretur, causa prævaricationis fuit servabitur tamen liberorum partu, si in fide & charitate permanserint.* nam etsi aliud ibi agit, respicere tamen videtur ad pollicitationem Evæ factam. Hæc illa sunt, quibus stabiliri communis illa, & pridem ab omnibus recepta sententia debet: Cætera, quæ afferuntur, speciem veri habent: at, si propius intueâre, nauci non sunt. Nobis haud ferendum est, uti res, quæ per se certissima est, præsidio nitatur frigidæ probationis. Pulcrè ait Mosi Deus. *Exue calceos de pedibus tuis. locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Hoc cogitent illi, qui contextum Biblicum pervestigant. nudâ mente sint, & pectus gerant ab

opi-

opinione præjudicata vacuum. qui verum optimè excusserit, rex esto. Certè Hieronymi incogitantiam excusare non possumus, qui, cum vera argumenta præteriret, usus est falsis. In epistola ad Hebræos, in capite decimo, exponitur Davidis vaticinium de Messia, ἰδοὺ ἥκω ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ. *Ecce venio in capite libri scriptum est de me.* Id vaticinium David recitat ex libro secundo Legis Mosaicæ. Quod sanè notum omnibus est. At divinus Hieronymus magna fiducia asserit, verba illa vatis esse ad Geneseos principium referenda. *Caput libri, est Geneseos principium*, inquit. Non ego nunc quæro, utrum vocem liminarem בראשית an verò pollicitationem, quæ de prole mulieris est, in animo habuerit ille. est enim ubi utrumque spectavit. Illud satis est, esse eum falso testimonio usum ad probandum, quod volebat. Nobis constat Hieronymum omnium, qui olim interpretati sacras literas sunt, fuisse eruditissimum. adeò penitus perdidicerat Hebraismum. Itaque quoniam fieri haud potuit, uti tantus vir temere & sine gravi causa sic erraverit, age, dicamus quâ ex re sit nata isthæc hallucinatio. Rationem quidem sententiæ suæ ipse, prodit non semel. *Quia omnis scriptura unus est liber.* Equidē haud du-

dubito, quin vir maximus scitum vetus Judæorum secutus sit, quibus placet, universa Biblia fuisse olim פסוק אחד id est *unum versum*, ita ut nullis sectionibus, nullis capitulis, neque notis distincta fuerint volumina sacra. Memini ego amicum quendam nostrum exemplar cariosum vidisse, quod Judæorum manu in hunc modum esset olim exaratum. Etiam illud non animadverterat Hieronymus, quid sit hoc, quod Apostolus *κεφαλίδα βιβλίου* appellat. Nihil enim aliud *κεφαλίδες* sunt, nisi ea, quæ Judæi, & præsertim Talmudici vocant פרקים h. e. *membra & partes librorum*. Quare Apostolus, Judæus ipse, & ad populares suos, Judæos cum scriberet, percommodè usus tali voce est. Nam quod dicebam modò haut divisum distinctumque fuisse Biblicum contextum, sanè verò id ad scriptionis modum & continuatum tenorem pertinet. At nulla tamen hinc confusio fuit. Nomina enim, titulosque, & sectionem cujusque partis diligenter didicerant homines usque ad derisum superstitiosi, in quorum manibus, ceu pinguia succina, attritos vidisses libros sacros. Satis jam manifestum est, quare deceptus Hieronymus sit. Nunc illud addimus, vaticinium illud, quod de Messia proditur in prin-

cipio

cipio Geneseos, haud potuisse à primis parentibus nostris intelligi, nisi ex interpretatione Dei, qui arcanos hos abditosque sensus quadam animi miseratione illis retexit. Nam si id modò sequimur, quod verba sonant, tota res optimè in serpentem quadrat. Qui aliter existimarunt, nae nos in illis magnoperè hic judicium desideramus. Enimverò, quid reperias omnium veterum, etiam gentilium, scriptis tam vulgatum, quàm hominum naturale in serpentes odium? Hanc poenam isti animali posuit Deus, cum antea esset mortalium generi amicissimum. Apud Artemidorum, in libro secundo, serpens inimicitiarum symbolum est, & in Theocriti ἀδωνιαζούσαις ait muliercula.

Ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δέδοικα.

Ecce, anguem rem cunctis maximè formidabilem esse ait. Falisci olim Tarquinienses que, teste Livio, M. Fabium Ambustum prima acie fuderunt, cum sacerdotes eorum, anguibus praelatis, incessu furiali militem Romanum insueta turbarent specie. Quod autem pedibus amissis reptile factum sit id animal, sanè neutiquam Satanae congruit. Aristoteles, quia veram causam ignorabat, rationem ejus rei mirè ingeniosam ex ipsa attulit na-

tura.

tura. Nos meliore usi magistro, esse istud scimus ab irato numine. Neque vero res inaudita est, brutum animans excepisse voces & reddidisse. nam & de Bileami asina palam est; & alibi balænam affatur ipse Deus. Pœnam quoque haud immeritò tulit coluber, quippe ministerium impuro genio commodaverat ad immane flagitium. De contritione capitis quod subditur, aptissimum est. Etenim hac parte qualiscunque læsio angulbus lethalis est. itaque quoties periculum imminet, admiranda industria in spiram se colligunt, & caput reliquo operiunt corpore. cujus rei luculentus est testis Hieronymus. Sed non est his diutius immorandum. Libet Ecclesiæ nascentis initia persequi, in quibus mira divinæ sapientiæ vis illuxit. neque per tempora, sed per species, singula, ut quidque observatu est dignissimum, notabimus. Non enim historia nobis contexitur. Sæpe integrum seculum transiliemus. De Caini posteris pauca memorantur. non enim de gente Dei electâ erant. At Sethi filios, nepotesque, & totam ab origine gentem sollicitè tradit scriptura. ex hac enim stirpe patriarchæ & Messias fuêre. Sethus natus est centenis plus minus annis post Abeli cædem, cum Caini progenies prophana latè suas sedes posuisset, & regnum teneret im-

M pietas

pietas. At Sethus Dei metuens erat. Itaque statim, ut de illo loqui cœpit scriptor Geneseos, subjicit illud: *tunc cœptum est invocari nomen divinum.* Non intellexit hoc Rabbi Schelemo Jarehi, qui tunc ait cœpisse עבודה זרה *idololatriam*; & addit, בשמו של הקבה *ad eam rem abusos esse nomine veri Dei.* Quæ inepta sunt. idolorum enim cultum illa mundi infantia ignorabat. & tamen excepta est à plerisque hæc interpretatio cum plausu. In Sethi nepotibus aliquamdiu sopita fuisse virtus videtur. aut, si aliqua in illis viguit, paulum distat sepultæ inertiæ. celatur enim. At Enochum, qui sextus ab illo fuit, insignis nobilitat pietas. Eum virum Deus mori vetuit. viventem enim ad beatos sedes traduxit corpore integro. Judæi satis ineptè ajunt. ששבעה בני אדם שקפלו את העולם כולו ואלו הן אדם הראשון ומתושלח ושם ויעקב ועמרם ואחיה השילוני ואליהו ועדיין הוא קיים: *septem esse viros, qui omne mundi avum volvunt. esse autem hos, Adamum primum, Methusale, Semum, Jacobum, Amramum, Ahajam Siloniten, & postremò Eliam, qui adhuc superest.*

Uti-

Utique stultissimum id est. Pari enim ratione dixerit quispiam, non septem, sed duos tantum esse, Adamum, & Enochum, qui post Adamum LVI. annos in terris fuit, eumque sepeliit. Quanquam certè opinantur Judæi, & inter hos præcipuè Rabbi Aben Ezra, fuisse Enochum, communi lege, fato functum. Nos Divo Paulo credimus, qui obiisse illum negat. Et profectò, quod Enocho contigit, id cunctis datum fuisset hominibus, si in vitæ integritate perstitissent. Nunc noster nos error, gravisque noxa, mortalitate damnavit, quam per languores & mille corporis mala explemus. Non est dubium quin severa increpatione Enochus improbitatem castigaverit hominum sui ævi. Atque hæc res quosdam nugatores excitavit, qui stulta persuasione syderati, speravêre se posse seræ posteritati illudere, quippe inglorio studio, & jejuna opera librum olim in vulgus extrusêrunt, quem ipsi, si Deo placet, ab Enocho scriptum ajebant. Profectò is liber aut è diluvii undis integer evasit, cum perirent ferè omnia: aut postea ex cœlo delapsus est, quod est anile. Quanquam quid non audebit asserere ineptorum vecordia, cum etiam Judæi dicant Eliam, septimo anno postquam raptus fuit, literas ad Joramum regem dedisse ex cœlo, & addant ועבשיו הוא כותב

 מעשי

מעשי כל הדורות כולם
adhuc hodie illic omnium temporum fastos ab illo componi. Et illorum quidem hallucinatio veniam meretur. non enim intellexêre verba, quæ extant in libro secundo Paralipomenûm, in capite vicesimo & primo. Cæterùm Enochi commentitia oracula ita sprevit cordatior antiquitas, uti Hieronymus Judæ epistolam, quæ de septem Catholicis una est, ob hanc causam à plerisque è catalogo sacrorum voluminum dicat expunctam, quia testimonium ibi citatur ex hoc futili scripto.

CAPUT II.

Ecclesia identidem admirando numinis judicio intra unam familiam coarctata. Id exemplis ostensum.

POstquam Enochus terras reliquit, illa ipsa Sethi familia, quam sibi selegerat Deus, afflata seculi veneno est. Qui enim antea solicitè matrimonii conditiones quæsiverant in ea gente, intra quam Ecclesia arctabatur, nunc sanos affectus amplius non tenuêre. Mens eorum vanas accepit imagines. Pluris esse formam, quàm morum sanctitatem, vitio ipsa suo favens credidit libido. Hæc res contagionem dedit, quæ ab impiorum filiabus profecta, manavit latius. Protinus

nus in ævum erupit omne nefas. Perierat jus integritas, fides, &, qui semel dimissus nunquam redit in gratiam, pudor. Nullum scelus exemplo caruit. nec vacabat cuiquam vetus odisse crimen, cum quotidie orietur novum. Tam immedicabile malum aspero remedio indiguit. Non poterat improbitas extirpari, nisi cum hominibus. Perdendum fuit mortale genus. Supererat adhuc unus Noachus, vir scelerum purus; quem D. Petrus præconem appellat justitiæ, quia voce illius usus est Deus, uti ad sanam mentem flecteret nefarios. Datum illis est spatium centum & viginti annorum, intra quod resipiscerent. Omnino sic accipiendum est id, quod dicitur in sexto capite Geneseos. Nam Flavius quipem Josephus perperam hæc verba in alium sensum detorsit. Nec verò obstat, quod temporum, quæ secuta sunt, calculus haud satis cum serie congruit narrationis. Viderunt hoc eruditissimi Rabbinorum, AbenEzra, & Salomo Jarchi, sed addunt iidem, quod diligenti dignum observatione est, אין מוקדם ומאוחר בתורה *in libris Mosaicarum legum non tradi quid sit prius aut posterius gestum.* Cum frustra datum ad pœnitentiam tempus esset, concitis undique fluminibus, & immissa pluviarum vi, orbis terræ effusus in undas est.

De

De tot modò millibus pauci supererant, quos Deus reliquerat in semen, uti humani generis jacturam nova sobole repararet. Mox instauravit rectum numinis cultum Noachus: &, ne diluvium alterum formidaret, intueri Iridem, atque huic fidere sacramento jussus fuit. Erat Ecclesia tunc paucorum hominum. Et tamen displicuit Deo indiscreta multitudo. Iterum in minorem numerum contractio fit. Etenim, cum Noachus tres filios, Semum, Chamum, & Jephetum genuisset, in unius Semi stirpe Ecclesia hæsit. Chamum natu minimum fuisse quidam perperam colligunt ex verbis Mosis, quæ ad Chami filium potius referri decet. nam ipse Chamus quidem anno uno Semum antecessit, uti rectè divinavit Rabbi Zacuth. Certè Hieronymus eandem secutus sententiam est, atque etiam mysterium in hac re latêre ait, quod, si verum non est, at est tamen ingeniosum. *nudatum patrem, inquit, irrisit major filius, minor texit: & Deum crucifixum illuserunt Judæi, & honoraverunt gentiles.* Verba extant in disceptatione illius adversus Luciferianos. Post Semum aliquot annis pauca memoratu digna evenêre: nisi cui libeat de turri Babylonica tragicè ampullari, aut genealogiis volumina implere, à quo mirum in modum mea semper ratio naturaque

ab

abhorruit. Demum Abramus, qui de Semi nepotibus erat, inter vetusti seculi heroas illustre extulit caput: sub quo juventa quædam Ecclesiæ, & velut robustior maturitas fuit. Enimverò hic est ille justus, quem ab Oriente excitum ait eloquentissimus vatum Esaias. Terram enim Chaldæam, quæ prima nascentem exceperat, patriosque lareis, & cætera omnia, quæ longè mortalibus jucundissima sunt, deseruit, uti ignotam adiret regionem, in qua, pedem ubi poneret, non habebat. Sed parendum DEO fuit, cujus auspiciis vocabatur ad majora. Excelsa generosaque res est animus sapientis, nunquam iisdem spatiis, quibus hæc continetur vita, cogitationes suas terminat. quæ multis pòst seculis eventura sunt, ad se quoque pertinere credit. Intellexerat vir divinus regnum Cananææ fato posteris suis deberi hoc solatio ille præsentem mœrorem edulcabat. Cæterùm spem eam, quam de posteritate habebat, multa morabantur. ipse senex erat, & per ætatem defluxerant vires. uxor vetula, quæ nec florentibus annis pepererat prolem. & tamen, quoniam cœlitus ingentia promissa animum ejus firmabant, credidit DEI immensa virtute fieri id posse, quod negabat naturæ infirmitas. Itaque jure parens credentium dictus habitusque est. primus enim

eas res, quæ nec erant usquam & esse non poterant, animi cogitatione præsentes sibi fecit, intuitusque est. Atque hoc proprium est fidei, quam pulcrè sacer codex ὑπόστασιν appellat τῶν μὴ ὄντων. Natus dein Isacus est: is nempe, ex cujus familia olim Messias oriretur. Hic iterum numinis consilia, haud iniqua certè, sed arcana tamen, mirari libet. Ex Agare Ismaëlem susceperat Abramus, à quo Saraceni Arabesque traxêre originem. & rursus Cetura illi enixa erat non unam prolem. Tot liberorum pater erat religiosissimus senex, cæterùm ex omnibus unus modò extitit, cui præcipuè suam addiceret benevolentiam summus rerum arbiter Deus. Ab unâ Isaci gente coli, ab hac una religionem, sacraque, & cæremonias suas suscipi voluit. Sæpe jam habitus hujusmodi delectus fuit, neque enim verebor identidem id iterare, quod scitu est perquàm necessarium. Ex Adami liberis tantum Sethus, ex hujus stirpe Noachus, ex Noachi filiis Semus, ex illius posteritate Abramus, ac postremò ex numerosa Abrami sobole unus Isacus placuit electusque est, cujus familia. Ecclesiæ nomen atque dignitatem ineffabili ratione, velut per successionem, sibi vindicaret. Cæteræ gentes, tanquam prophanæ, spretæ à numine, posthabitæque sunt, donec Messias ter-

rarum

rarum orbem ingressus, intergerinum disjecit parietem effecitque. quod dudum Abramo promissum fuerat, uti per sobolem ejus cunctis nationibus sine discrimine daretur sperata salus.

Caput III

Sententia nostra de Melchisedeco contra communem receptamque opinionem confirmata. vis præsidiumque ingens additur epistolæ ad Hebræos.

Quæ cum ita sint, monet me animus quædam de Melchisedeco dicere. Etenim res inopinata, & miraculi similis est, illo tempore, cum Ecclesia unius familiæ hæreditas esset, exutisse in impia Cananæorum gente eum virum, qui non modò rectum teneret numinis cultum, sed Abramo quoque, summo Ecclesiæ præsuli, & recens in eas terræ oras advecto, cœlestia bona precatus, impertitusque sit. Equidem scio ego quæ sit aliorum de Melchisedeco sententia. sed mihi religio non erit ab ea recedere. non enim cujusquam præscriptum sequimur. neque id siverit genius noster, uti in aliena juremus verba. Inæstimabilis res libertas est: quam esse judicii animam qui crediderit, is sententiæ suæ adscribat meam. Luculenta est Hierony-

mi epistola ad Evagrium, in qua ille ex Græcorum docet voluminibus, fuisse Melchisedecum hominem mortalem, Cananææ incolam, Salemensium regulum, & summi numinis sacerdotem, qui velut imagine quadam & figura Jesum Christum, maximum itidem regem atque pontificem, mortalium seculis repræsentavit. Dein explicat verba Apostoli, quæ sunt super hac re in epistola ad Hebræos. Magna majestas eorum est, quos authores nominat, Irenæi, Hippolyti, Eusebii Cæsariensis, & Emiseni: tum & Apollinarii quoque, & Eustathii, quem primum vidit Episcopum Ecclesia Antiochena. Horum judicium magno consensu sequuntur hodie cuncti eruditi. Etsi enim suas singuli rationes produnt, tamen diversis argumentationibus conveniunt in unum. Non est, fateor, convellendum temere, quod à pluribus constanter statutum est, quippe, ubi hoc fit, periculum est, ne omnia pervertat innovandi libido. Cæterùm, quoniam receptæ opinioni adversari ipsa ratio mihi videtur, valentior esse omni authoritate debet veritas. Ego sic existimo, Melchisedecum, non hominem utique ex hominibus genitum, sed divinioris naturæ fuisse, majoremque homine, ac digniorem certè, qui tanto benedixit patriarchæ. Miserat ad Hieronymum Evagrius librum

brum incerti authoris, qui hoc, quod diximus nos, assereret. Sed rejectus spretusque ab Hieronymo est, planè, ut mihi videtur, præter meritum. Etenim, quoties epistolam, quæ scripta ad Hebræos est, inspicere soleo, toties in eam adductus sententiam fui, ut existimarem aut planè intelligi eam epistolam non posse, aut certè rectum, verumque illud videri, quod nos contra opinionem Hieronymi, cæterorumque omnium asserimus. De Melchisedeco nusquam est mentio in libris veteris testamenti, nisi duobus locis; videlicet in cap. xiv. Genes. & in Psal. cx. Ex illis petitum est, quidquid sublimi oratione dissertavit Apostolus in ea epistola, quam ad Hebræos scripsit. Tanto citius profectò rem confecerimus. Scilicet valido argumento sese niti arbitrantur, qui urbem, in qua imperium rex iste tenuit, fuisse Salem ajunt, quæ sita in Cananæa fuerit: ut non possit hoc regnum rectè, nisi hominis, intelligi. Sed quæro ex istis, quo cujus edicto non licebit nobis potius Apostolo, quam istis, credere? Ecce, ait disertè. πρῶτον μὲν ἑρμηνευόμενος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς σαλὴμ ὅ ἐστι βασιλεὺς εἰρήνης. *qui primum quidem ex interpretatione dicitur Rex justitiæ, deinde verò etiam Rex*

ſalem, quod eſt, rex pacis. Duo nomina tribuuntur huic ſummo regi in Geneſi, prius eſt *Melchiſedec*, alterum *Melechſalem*. non enim illud magis, quam hoc, exiſtimari nomen proprium decet. Vox *melech* Hebræis *regem*, *ſedec juſtitiam ſalem*, *pacem* notat. idque tyronibus in Hebraiſmo haud eſt ignotum. Itaque *ſalem* non eſt hîc nomen urbis, quemadmodum neque *ſedec*. aut eant, qui veteribus erroribus novos ſuperſtruunt, & in regno Cananææ imaginariam urbem aliquã Sedec collocent. par enim ratio ejus erit cũ ſtramentitio illo *ſalem*. Fuit quidẽ *Salem* oppidum Cananææ, ſed hîc pro appellativo accipitur, & *pax* vertitur ab ipſo Apoſtolo. Hoc multi non ſatis perpenderunt. Sed hoc leve eſt. Nos profectò, niſi ſolidis argumentis agimus, imprudenter tot eruditiſſimorum hominum, totque ſeculorum labefactare conſenſum aggreſſi ſumus. Sed bene ſperamus. Procedant in numerum cætera, quæ idem nobis Apoſtolus ſubminiſtrat. Is magna epiſtolæ parte docet, excellentius majusque fuiſſe Meſſiæ ſacerdotium, quam Aaronis aut Levitarum. quippe Levitarum munus fuiſſe temporaneum, quia dignitatem ſacerdotii quisque cum vita amittebat, & in locum de-

demortui subibat alius. At Christi, inquit, sacerdotium, pariter ut Melchisedeci, æternum est & verò, ne fides dictis desit, Davidis vaticinium de Messia recitat ex psalmo centesimo & decimo. *Tu es sacerdos in æternum, sicut Melchisedecus*. In Græco est, *κατὰ τάξιν, secundum ordinem*. Sed David, cujus mentem magis, quam verba secutus est Apostolus, ait, מלכיצדק כדברתי quod eruditissimus Rabbinus Aben Ezra rectè explicat מלכצדק כמנהג *in morem Melchisedeci*, vel *quemadmodum Melchisedec*. Neque aliud profectò verba Hebræa sonant. Enimverò ita res est. Profligaverat prælio reges impios Abrahamus, & victrices reducebat copias. Forte tunc in itinere obvium se illi tulit filius Dei, specie humanâ, habitu sacerdotis regisque indutus, ejusque animum faustis vocibus ad omnia ingentia erexit. Etiam panem vinumque fesso dedit, ne quid hac quoque parte desideraret ille principum debellator. Statim Abramus esse hoc majus quiddam celsiusque sensit. Itaque quod sub imagine latebat, mente coluit, & Messiæ, summo regi sacerdotique, quem mortalibus olim datum iri intelligebat, præsenti præsens munera decimasque obtulit. Et quid causæ, obsecro, est, cur hunc justitiæ & pacis

pacis regem non credamus fuisse eundem illum filium Dei, qui postea, ad quercum Mamre, duobus comitatus sociis, Abrahamo apparuit, cibum cum illo sumpsit, adfuit unà in unis ædibus, ac denique collocutus cum illo est? Mihi sanè majus certiusque argumentum divinæ cœlestisque naturæ videtur, homini in media via derepente, velut è machina, supervenire, eique benedicere, & alimenta potumque dare, quàm hominis tectum subire, hospitio ejus excipi, epulis accumbere, sermones cum illo serere. Unum modò discrimen est, quod in capite XVIII. Geneseos expresse tandem dicitur, Deum fuisse qui Abramum adierit: de Melchisedeco autem illud non ait quidem scriptor Geneseos, sed mysterium hoc relinquit explicandum Davidi & Paulo, qui nos de illo dubitare amplius non sinunt. Nec verò obstat, quod rex ille sacerdosque æternus quadam propria appellatione Melechsalem & Melchisedec vocatur. Sæpe enim sacer codex Deo nomina hujusmodi ex re nata aptat, quorum omnis posita vis in significatione rei est, de qua forte tunc agitur. Itaque alibi *Ehie ascher ehie* dictus est, & *Emmanuel*; plane ut nunc *Melech. salem & Melchi sedec*. Nemo miretur multis nominibus eum appellari; qui unus est omnia. Tot sunt nomi-

nomina ejus, quot spectamus virtutes atque opera. Virtutes autem ejus, quis fando enumeret? cum multas percensueris, longè erunt plures, quas omittes. Ne illud quidem scrupulum injicere cuiquam debet, quod in Genesi scriptum est, *Erat sacerdos Dei altissimi.* Hoc enim πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ ἱερέως, sive *ad habitum sacerdotis* pertinet, quem induerat Dei filius. Et profectò fuit cum etiam alias sumeret personas. cujus rei exempla in illustri posita sunt. Ajunt præstantissimi theologorum, quotiescunque Deus immortalis hominibus apparuit, apparuisse personam secundam, id est, filium. Quod sanè ab illis rectè existimatum est. Utique cum Apostolus ait, *Sæpe Deum antea per Prophetas, novissimè autem locutum fuisse per filium,* non ille negat visum antea in terris Messiam esse, sed haud obiisse eum concionandi illud munus significat, quod olim à vatibus semper, ac tandem verò susceptum ab ipso est. Etiam nos existimamus filium DEI, cum in via Abramo occurreret, eum vultum, eumque habitum corporis sibi finxisse, quem postea gessit in terris, atque hoc illud esse, quod Apostolus ait, ἀφωμοιωμένος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ *Assimilatus filio DEI.* Non poterat ipsum illud corpus induere, quod

quod in terris postea intuiti sunt, & contrectavêre mortales. Id enim serò admodum genitum formatumque est, neque antè exstitit. quare imaginem duntaxat illius repræsentavit Abramo, sed planè eandem, quam inter homines habuit. Neque alio pertinere mihi videtur, quod scriptum à Joanne est, *Abram gestit videre diem meum, & vidit, gavisusque est.* Id enim uni Abramo contigit, & singulare quiddam fuit: cum de cæteris illud dicatur, *Multi prophetæ & justi cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Sed neque hoc sententiæ nostræ repugnat, quod justitiæ ille pacisque rex *ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ, sine patre, ac sine matre* fuisse dicitur. non enim profectò Divus Paulus mysterium illud duplicis naturæ spectavit, quod ejusmodi est, uti Messiæ quidem divinitas patrem, mortalitas verò matrem, at seorsim neutra utrumque parentem agnoscat. Pertinere illud ad ea tempora non potuit, cum nondum hominem induisset humani generis servator. Sed hoc utique sensit potius Apostolus, non esse eum communi lege ex patre atque matre neque ex libidine aut conjunctione viri fœminæque satum, sed æternũ eũ esse, & (quod Esa. vates in c. LIII. ait) *nihil posse dici de generatione ejus.* Sane verò

verò ii ipsi, qui Melchisedecum Salemensium regulum, hominemque mortalem fuisse volunt, fateri coguntur ea omnia, quæ de illo Apostolus dixit, etiam Messiæ convenire. Quod cum ita sit, profectò non aliter Messiã *ἀπάτορα καὶ ἀμήτορα, patris matrisque exortem* cogitare possumus, quàm eo pacto, uti jam nos significavimus. Equidem ego animadverto quoque, Melchisedeci sacerdotium à Divo Paulo perpetuum atque infinitum constitui. ita quippe ait, *μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. neque initium dierum, neque vitæ finem habens, manet sacerdos jugiter.* Ex quo colligitur, si Messiam atque Melchisedecum non esse unum eundemque, sed duos, credimus, etiam hinc duos jam effici sacerdotes, quorum functio nullis circumscripta annorum spatiis in omne ævum durat. Quod certè nemo veterum antea, neque è recentioribus quisquam hactenus vel per somnium dixit. Nunc tandem illud dicamus, quod rerum omnium primum maximumque nobis est. Haud dubium est, quin Judæos jam tum Apostoli ævo genius aliquis malè advocatus in eum detrulerit errorem, uti existimarent, id quod hodie in scriptis eorum legitur, *Melchisedecum fuisse filium*

Noa-

Noachi, Semum, qui ad tempora usque Abrami Isacique superstes fuerit. Hac futili opinione imbutos Judæos Apostolus ad sublimiorem vocat contemplationem: & de hoc ipso Melchisedeco, qui non Semo tantùm, sed cunctis major esset hominibus, verba facturus, hac præfatione utitur, περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ δυσερμήνευτος λέγειν. *De quo nobis multa sunt dicenda, eaque difficilia explicatu.* Ecce, stupet ad magnitudinem personæ, & ineffabilem confitetur. quod nunquam facit, cum de aliis umbris typisque loquitur, quibus fuerat olim regnum Messiæ figuratum. Dein subjicit illa, χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται. *Sine ulla controversia, non benedicit nisi major minori.* Hoc vult, divinioris cujusdam naturæ eum fuisse, nec in hominibus numerandum: quia, qui tanto benedixit patriarchæ, certè major illo digniorque esse debuit. Etiam comparat illum cum Levitis ad Hebr. cap. 7. vers. 8. καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρωποι λαμβάνουσιν, ἐκεῖ δὲ, μαρτυρούμενος ὅτι ζῇ. *Atque hic quidem homines, qui moriuntur,* deci-

decimas accipiunt; illic autem is, de quo testatum est, quod vivit. Duo notat; primum, quod Levitæ, quibus decimæ dabantur, *homines* erant: dein quod *mererentur*. at hunc sacerdotem, cui Abramus decimas dedit, non hominem, non mortalem ait fuisse, sed eum, *de cujus vita & æternitate*, inquit, *testimonium habemus omni exceptione majus.* Quodnam autem illud est? nempe hoc Davidis, quod citat ibid. vers. 17. *Tu es sacerdos in æternũ, sicut Melchisedec.* Quasi dicat. *Tu es ille justitiæ pacisque rex, ille,* inquam, *sacerdos, qui vivis æternusque es; quem vidit Abrahamus, decimisque & muneribus veneratus est, & Melchisedecum appellavit, cum appellare eum majore atque ampliore nomine haud poterat.* Etiam illud scriptum extat, ibid. vers. 15. & 16. κατὰ τὴν ὁμοιότητα μελχισεδὲκ ἀνίσαται ἱερεὺς ἕτερος, ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς γέγονεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. *Ad instar Melchisedeci exoritur sacerdos alius,* diversusque à Levitis, *qui non ex lege, cujus mandatum sit carnale, sacerdos est, sed ex vi indissolubilis vitæ.*

vitæ. Nimirum quod in Levitis fuisse negat, id in Messia & Melchisedeco ponit, *vim indissolubilis vitæ.* Paulò antè dixit vers. 11. *Si consummatio per Leviticum sacerdotium erat, quid amplius erat opus alium exoriri sacerdotem, secundum ordinem Melchisedeci?* Utique hoc omnino significare vult, nullam consummationem earum rerum, quæ promissæ quondam erant fieri potuisse per Leviticum sacerdotium, itaque opus fuisse sacerdotio perfectiore, cujusmodi fuit Messiæ illud, sive Melchisedeci. at si Melchisedecus mortalis homo fuit & Salemensium regulus, sacerdosque, ut isti ajunt; sanè ineptum sit majorem perfectionem hujus sacerdotio, quàm Levitarum, adscribere. Salemenses enim siti in media erant Cananæa, quæ regio nondum sacra susceperat rectæ religionis, quoniam recens in eos terræ fines advenerat Abrahamus. Sed esto, fuerit apud eos summi numinis reverentia. quis tam rerum omnium ignarus est, uti nesciat cultum religionis, etiam in ipsis patriarcharum familiis, rudem duntaxat informemque fuisse, donec lege latâ societatem atque ordinem Levitarum instituit ipse Deus, præcepitque quibus cæremoniis sacrisque coli deinceps vellet, cum id antea haud usquequa-

que

que factum esset debitis ritibus? Si omnia argumenta convectare velim, justo volumine opus sit. Satis diu jam hoc saxum volvo. liberari cupio. Dicendum tamen in extremo est, quid veteres recentioresque commenti sint ad locum Apostoli interpretandum. Videbant rem obscuram & difficilem esse. Magnum aliquid audendum fuit. In re crepera & ancipiti præceps capienda via est. Igitur illud, *ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος*, *sine patre, sine matre, sine genealogia*, haud ideo dictum putant, quia parentes non habuit Melchisedecus, sed *quia nec antè, nec postea eorum nomina adscripsit Moses*. Et rursus, *μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος ἔχων, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές*, *nec initium dierum, neque vitæ finem habens, manet sacerdos in æternum* Nempe, *natus quidem est*, inquiunt, *mortuusque; sed quoniam ejus rei mentio non fit, fuisse æternus existimatur: & Messiæ divinam naturam velut typo repræsentavit*. Profectò, hoc non est mysteria, sed rerum ludibria consectari. Quot enim possem Levitas sacerdotes, quot alios sanctos illustresque heroës ex sacris libris recensere, de quorum natalibus & morte altum silentium est? igitur.

tur, quod felix faustumque sit, jam totidem figuras Messiæ habebimus. Judæi credunt Jacobũ non obiisse, quia in Genesi non dicitur, *Et mortuus est Jacob, sed exspiravit.* Jam istud alii ad juvandam firmandamque vulgarem de Melchisedeco opinionem prodiderunt, quo autore, incertum est, sed authore tamen Judæo. Ego quidem certè in scriptis Rabbi Schelemonis Jarchi id me legisse memini, sed purum putum existimavi delirium esse, neque magis excusari debere, quam hoc, quod de Melchisedeco vanè creditũ est. Qui tale præsidium ad sententiæ suæ probationẽ adferunt, næ illi nugas nugis propugnant. Nihil tam facile reperitur, quàm ineptiendi occasio. Et quid tandem nòn fiet? Jam etiam metuo, ne Tobiæ canem aliquis sine cauda fuisse putet, quippe nihil de ea scriptum est. Sed omnes futilitatis numeros implevit Athanasius, qui Melchisedecum quendam fingit, cujus imprecationibus effectum sit, uti terra ima dehisceret, patremque illius & cunctos absorberet consanguineos. atque hanc causam esse ait, cur eum Apostolus fuisse sine parentibus, & sine genere dicat. Nemo ægrotus quidquam somniat tam infandum, quod non aliquis affirmet sapiens. Nihil vanè hariolatus est Marcus Terentius Varro. Quotidie magis magisque hoc verum reperio.

perio. Sed mittamus ludos. Si nihil aliud dixisset Apostolus, quam ἀγενεαλόγητος, adduci possem uti in eorum sententiam pedibus irem. nunc disertè explicat verba sua, atque in cap. 7. vers. 3. μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε τέλος ζωῆς ἔχων, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές. *nec initium dierum, nec vitæ finem habens, manet sacerdos in perpetuum.* Utique non quid Moses dixerit, tacueritve, sed quid res sit, & quid sibi videatur, ait. Quidquid tribuit illi Apostolus, fultum est non Mosis reticentiâ, sed Davidis affirmatione. Quod hactenus non observaverunt interpretes, ibid. enim vers. 8. non ait, *cujus mors recitatur à Mose*, sed contrà, *de quo Davidis testimonium exstat, quod vivit.* ὁ μαρτυρούμενος ὅτι ζῇ. Quod profectò longè aliud est. Potest is obiisse, cujus obitus tacetur: potest & in vivis esse. quod enim silentio transmittis, in incerto est. nihil quippe affirmas, at, de quo dicitur, ὅτι ζῇ, *quod vivit* & quidem *cum emphasi, ad differentiam Levitarum, qui in eodem commate appellantur* ἄνθρωποι ἀποθνήσκοντες *homines mortales*; is, inquam, de quo tam evidenter hoc asseritur. non potest mortalis

fuisse.

fuisse. aut, si fuit, profectò jam non hominum, sed angelorum lingua locutus est Apostolus. eam autem linguam an alii per insomnium aut revelationem didicerint, nescio. ego quidem homuncio ad istum sapientiæ gradum non pervêni. Cæterùm, qualis sit hæc vita, quam Melchisedeco tribuit Apostolus, nemini obscurum esse potest. Ait David, *Tu es sacerdos in æternū, sicut Melchisedec.* nempe sacerdotium æternum Melchisedeco adscribit vates: & ad exemplum illius, etiam Christo. Hoc Davidis testimonium citat Apostolus, verbis quidem aliis, sed eodē sensu, ὁ μαρτυρούμενος ὅτι ζῇ. quod perinde est, ac si diceret, *is, qui teste Davide in æternum vivit, sacerdosque est.* Hæc est vera & genuina sententia verborum Pauli. aut, si aliter existimamus, actum est de facili interpretatione epistolæ, quæ scripta ad Hebræos est. Equidem ego diu miratus apud animum meum sum, repertos fuisse quosdam, quibus hæc epistola displiceret quidem, quia favere Novatii erroribus videbatur, quod temere tamen & falso creditum fuit: at neminem verò deprehendisse perplexa illa ænigmata, quæ in his de Melchisedeco verbis laterent, siquidem ex communi interpretum opinione explicarentur. Agant se versentque in o-

mnes

mnes partes ii, quos & præsens & prior ætas tulit. Nihil nisi nubes atque inania prensabunt nequicquam, & suis se tenebris involvent. Non utar circuitione. Ego initio, cum operam darem, ut quàm minimo negotio deciderem cum tantis incommodis, de epistola quidem hac, quin meritò olim à Latinis Ecclesiis spreta esset, nullus dubitabam. cæterùm Davidis verba, quæ de Melchisedeco sunt, non ad Messiam, sed aliovorsum trahebam. Enimverò Judæos magistros sequebar, quorum est persæpe in Biblico contextu interpretando admiranda industria. Rabbi Aben Ezra ait, psalmi istius authorem esse non Davidem, sed quendam מהמשוררים *è cantoribus.* Itaque cum statim initio dicitur, *Dixit Deus Domino meo, sede ad dextram meam, donec inimicos tuos fecero scabellum pedum tuorum, &c.* verba hæc sunt non Davidis de Messia, sed, ut ipse vult, cantoris de Davide; ut hic sit sensus, *Locutus est Deus Domino meo Davidi: esto rerum omnium securus. hostes enim tuos Pelisteos sic omnes fundam, ut eorum capitibus insultes.* Postquam plura in eadem sententiam dixit psaltes, tandem addjicit, *juravit Deus, & non pœnitebit: tu es sa-*

cerdos in perpetuum, ut Melchisedec. Persæpe spiritus divinus reges principesque & ductores populi, sacerdotes appellat, quia cæremoniarum ad eos, religionumque cura & tutela pertinet. Itaque, *Eris sacerdos*, mutatis verbis esset, *regnabis, eritque tibi summum imperium in cives tuos.* Illud vero, *In seculum*, putat Rabbi Kimchi dictum ob hanc causam, quia Saulis fuerat execrabilis & brevis potestas. at David inter res lætas florentesque consenuit. Sequitur, *sicut Melchisedec.* Hîc non idem sentiunt Judæi. Rabbi Abraham ait, הטעם שישראל ילחמו ואתה תקח המעשר כאשר לקח מלכי צדק מאברהם : mens verborum est, *pugnabit Israel, & tu decimas prædæ accipies, ut Melchisedec accepit ab Abrahamo.* Rabbi Moses ne ad historiam quidem hæc retulit, sed Chaldæum secutus Targumistam est. cujus est hæc interpretatio, דאנת מתמני לרבא לעלמא דאת בגין זכותא דהויתא מלך זכאי : *tu constituêris dux princepsque annis consequentibus, idque propter justitiam. quia es rex justus.* ita enim accipio verba Chaldaica, quæ alii

secu

ſecus intellexêre. Ut ad pauca redeam, memorat plures id genus pſalmos AbenEzra, in quibus non David, ſed cantor, quiſquis fuit ille, de Davide loquitur. Inter eos eſt pſalmus viceſimus. *exaudiat te DEUS in die anguſtiæ.* Tum & is, qui ſequitur, *domine in fortitudine tua lætabitur rex.* item ſeptuageſimus ſecundus. Hæc cum hunc in modum cogitarem, commodum obtulit ſe oculis noſtris luculentus locus Divi Matthæi, qui eſt in capite viceſimo & ſecundo. Ibi Phariſæos interrogatione illaqueat ipſe Chriſtus. *πῶς Δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον καλεῖ χριστὸν; λέγων, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν, &c. Quomodo David ſpiritu divino actus, appellat Chriſtum Dominum? dicens, ſede ad dextram meam, usque dum,* &c. Non alio argumento nobis opus eſt ad confutandam vanitatem delirii, quod penè nobis imprudentibus obtruſerant Rabbini. Per totum illum pſalmum non cantor de Davide, ut ipſis placet, ſed David de Meſſia loquitur. Id Phariſæos in Evangelii libro docet ſupremus, maximusq; magiſter, penes quem fides eſto. Erravit AbenEzra, Rabbi Moſes, & Kimchi, atque Chaldæus Targumiſta, & quantum uſpiam eſt verporum. Manet ma-

nebitque veritas mysterii, quod de Melchisedeco effatus est David, quem secutus est Apostolus, cujus epistola ad Hebræos sacrosancta est, & nihil nisi Deum spirat. Nescio equidem an post Evangelium Joannis ullus si novi testamenti liber, in quo plus profunda reconditæque sit theologiæ. Quare non sine causa antea cruciabat me conscientia aversgenii mei, cum unius loci non intellecta vis judicium tardaret meum de tam illustri scripto, quod cæteris sui partibus omnia prodebat magna & excelsa. Non temere poteram divino spiritu dictatum credere, in quo tam inconcinna cernerem: & tamen, sicut magnorum fluminum capita admiramur, & in sylvis quibusdam secretum umbræ, atque arborum proceritas fidem numinis facit: ita, cum oculos ad ea conjicerem quæ in eodem illo autoris monumento supra hominum essent mediocritatem, decreveram cum animo meo tantisper isthæc venerari, donec cætera quoque, quæ non capiebam, tandem assequerer aliquando. Et profectò non pessimè res successit: Nam quæ de Melchisedeco diximus, si non omninò certa, at verisimilia tamen sunt. Filius Dei fuit, cui Abrahamus decimas dedit. Neque aliter quæstionem hanc, quæ merè historica est, decidimus. Equidem nescio quibus sit documentis usus scriptor

ἀνώνυμος; quem tam cupidè damnat Hieronymus. argumentationes enim illius nec recenset, nec confutat. Fortassis ille imperitè defenderat causam optimam. quod fit interdum. Sententia quidem ejus recta veraque est. Quanquam illud tamen improbamus. quod putavit Spiritum Sanctum apparuisse Abramo. quippe satius est, uti jam ostendimus, filium Dei eum fuisse. Cæterorum disceptationes referre, supervacuum est. Magni tamen nostra interesset, extare Origenis homilias, in quibus multa ille de Melchisedeco disputavit, teste Hieronymo, ac tandem illuc perduxit rem, uti *angelum fuisse* eum diceret. Quæ opinio, etsi nobis non admodum placet, quia incommodi quiddam habet, tamen laudanda est præ istâ, quam Hieronymus & cæteri sunt amplexi veteres recentioresque. Quod manifestum faceremus, si opus esset. Certè magno fuit vir ingenio, atque excellenti eruditione Origenes: uti non immeritò scientiam illius optaverit Hieronymus, etiam cum invidiâ nominis. Fuit ille quidem perniciosorum quorundam dogmatum author: sed tamen, quia præstantissimus erat sacræ scripturæ interpres, ita spernendi errores ejus fuêre, uti nihil derogaretur summis ejus virtutibus. Falli & hallucinari humanum est. solitudinem quærat oportet,

qui vult cum perfectis vivere. Pensanda vitiis bona cujusque sunt, &, qua major pars ingenii stetit, ea judicandum de homine est.

CAPUT IV.

Ecclesiæ fata ab Abrami temporibus usque ad regni Israëlitici scissionem, quæ post Salomonis mortem contigit. Divinandi vis in morituris. Israëlitarum idololatria in Ægypto. Superstitionibus Ægyptiorum sæpe postea obnoxii Israëlitæ in Palæstina. Apis. Serapis. Vitulorum, & serpentis veneratio. An Judæi asinum coluerint? Cur Ægyptii asinum execrati sint? Cophinus fœnumque Judæorum, qui Romæ erant. Res legesque Judaicæ intactæ Græcis Romanisque scriptoribus, & quare. De Theopompo & Theodecte. Judæorum adversus exteros odium. Mendacia de Judæis.

POstquam ex his scopulis enavigavimus, pertexendum jam est, quod antea exorsi sumus. Perduximus ad Abrahami tempora Ecclesiam: in qua seligenda hoc maximè spectavit Deus, uti in una familia, & interdum penes

penes unum esset. Abrahamo unus Isacus successit. ad cæteros ejus liberos non est devoluta tantæ rei hæreditas. Rursus, cum ille ex Rebecca gemellos, Esavum & Jacobum, suscepisset, singulare fatum Jacobi fuit, idque multò antè ex oraculo intellexit mater adhuc gravida. Secuta divinam prædictionem patris auguratio est. Sæpe heroicis temporibus patriarchæ, sanctissimi mortales, conceptis verbis res futuras significavêre liberis suis, paulò antè quàm illis natura finem vitæ faceret. Nimirum erat in animis eorum quiddam præsentiens atque divinans, cum illud instabat tempus, quo onerosi corporis vinculis exoluti, ad cœlum suum, & speratas beatorum sedes migrarent. jam tum enim, etjam in terris adhuc, frui divinitate sua incipiebant, & majore vi agebantur. Idem Isaco accidit. Oculos ejus caligo pepulit: menti lux accessit: &, cum in vicino mors erat, vatem egit. Longum esset differere, per quas rerum difficultates eluctatus Jacobus sit, dum insidias illi tenderet frater, vir haud admodum numinis observans, sed qui progeniem post se reliquit longè nequiorem. Atque hîc insignis jam rerum mutatio incessit. Etenim ex Jacobi duodecim filiis ortus est is populus, quem Israëlem appellat sacer spiritus. Itaque cum hactenus identidem alia atque

alia familia, sed plerumque una duntaxat, sa-
crorum religionumque fuisset custos, tan
dem nunc id decus datum cunctis Israëliti
est; quibus certe solis licet consecrare origi
nes suas, & ad Deum referre authorem. Hæ
gens incredibile memoratu est quantis in
crementis aucta sit brevi tempore. Sed qua
vita, qui mores fuerint, per quos viros, qui
busve artibus potentiam adepti sint, abund
in iis dictum est libris, quos de Republica e
orum scripsimus. Nunc libet alia persequi
Sanctum populum statim initio longa steri
litas & agrorum ingratitudo alias in terra
expulit. Sedes illi præbuit Ægyptus, quæ re-
gio mirè segetibus semper exuberat, & Nil
sui inundationibus læta nihil cœlo imbri-
busque debet. Illic dum fuère, per multo
annos patriis ritibus eorum & avitis sacri
incorruptus honos stetit. Sed tandem, ut ni-
hil perpetuum est, in superstitionem delapf
sunt, quæ jam olim per Ægyptiam gentem
fusa, tunc quoque illorum imbecillitatem
occupavit. Certè Israëlis objicitur in capite
vicesimo Ezechielis, quod in Ægypto idola
& stercoreos deos honoraverint. Nihil illa
oratione, quæ ibi extat, luculentius est. At
in capite vicesimo & tertio, paulo obscurior
sermo est; sed idem tamen dicitur: *Fili ho-*
minis, duæ mulieris, unius matris filiæ, fue-
runt,

runt, quæ fornicatæ sunt in Ægypto. Ibi pressa sunt ubera earum. major Ahola dicta est, & soror ejus Aholiba. meæ, inquã, fuerunt, & filios filiasque pepererunt. Fictis nominibus Israëlem designat & Judam. Diu Judæis idololatriæ adhæsit contagio, quam ab insolenti & ventosa natione traxerant. Etenim quod serpens æneus, quem in paucos dies, & ob aliam causam Moses erexerat, thure postea & sacrificiorum libamentis usque ad tempora Hiskiæ cultus sit, id verò totum ab Ægyptiorum profectum vanitate est, qui, ut Marcus Tullius ait, *quamlibet carnificinam prius subierint, quàm aspidem aut ibin violent.* Ipsum Serapidem draco repræsentabat, eminuitque id animal præcipue inter fercula Isiacæ pompæ, de qua Ovidius in hunc modum loquitur.

Pigraque labatur circum donaria serpens,
Et comes in pompa corniger Apis eat.

Percommodè Apin nobis in mentem vocat Naso. quippe is fuit sanctus bos, & summum numen Aegyptiorum. Eos imitatus Hieroboamus Israëlitarum rex est, aureamque bo-

vis imaginem in Bethel & Dan erexit, uti hac re populum sibi retineret, firmaretque, Aegyptiacæ superstitionis memorem. Quid multa? quotiescunque Judæi, spreta Mosis lege, animalia quædam, effigiesque venerati sunt, ad Aegyptiorum se exempla composuerunt. Itaque mirari satis nequeo, quid Plutarcho, aliisque maximis autoribus in mentem venerit, cum Judæos asinum divinis coluisse honoribus tradiderunt. Futilia hæc sunt & nugatoria. nam nec legibus eorum istud sancitur, quæ adhuc integræ in manibus hominum sunt: & rursus ab Ægyptiis esse ejus rei origo nequit, quoniam profectò nullum animal magis invisum huic genti est. Typhonem enim quendam Osiridis interfectorem omnibus contumeliis mortuum insectabantur: &, quia is fulvo crine fuerat, cunctos asinos, ob similitudinem coloris, de saxo præcipites dare mos eorum fuit. Nemo quisquam ruffus reperiebatur, qui non publicè ludibrio esset. Etiam Busiritas ac Lycopitas ait Plutarcus tubis non usos, quod sonus earum quiddam clangere asininum visus est. Supra omnem festivitatem est, quod de Ocho Persarum rege produnt. Eum Ægyptii identidem asinum appellaverant, incredibilem hoc ignominiam rati. quibus ille, ὁ μέντοι ὄνος οὗτος ὑμῶν καταδεδειπνήσεται

κατευωχήσεται) τὸν βοῦν. *atqui*, inquit, *iste asinus vestrum bovem comedat.* Apin autem designabat. Falsum est igitur, quod de Judæis magno consensu memorant tot scriptores. Et tamen adeò blandita est iis hominibus commenti dulcedo, ut reperti sint, qui septimo quoque anno hominem peregrinum huic fuisse asino immolatum affirment. Nos hæc omnia in odium sacræ gentis conficta arbitramur. neque id insolens fuit Romanis Græcisque. Ingeniosa est ad mentiendum impietas, & favet ipsa industriæ suæ. Sed tempus est ab his facessere. Ad Israëlitas redeo. quos in Ægypto sedes posuisse jam retuli. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam aliorum quod beneficio tenes magna enim mobilitate sunt animi hominum. quisquis alterius rebus consulit, suam ipse fortunam habet in consilio. ubi res postulat, fides & pacta posthabentur. Enimverò Ægyptii beneficium suum rati, quod Hebræi in rebus bonis essent, postquam metus jam erat, ne advenæ in partem regni acciti contra omnes valescerent, animum mutavêre, & quos diu benignè prosecuti erant, repentè velut fatigati destituunt. Placuit eos dura servitute oppressum ire. Hoc factum ea tempestate ait Moses, cum Joseph & cuncti fratres ejus fato functi essent.

Non magni est, quod Rabbini notant:
אין לך בכל השבטים שקצר
ימי פחות מיוסף ואין לך בכל
השבטים שהאריך ימים יותר
מלוי וכל זמן שהיה לוי קיים
לא נשתעבדו ישר׳ למצרים
ומשמת לוי התחילו המצרים
לשעבדם: מכאן אמרו אחד מן
האחים שמת ודאגו כל
האחים אחד מן החבורה
שמת חראג כל החבורה:
sententia est, *Josephum minimè diu vixisse, diutissimè autem Levi. quo extincto, oppressos Israëlitas esse. Atque hinc natum esse Hebræorum illud adagium, unius fratris obitu cæteros omnes affligi, & uno socio ablato, in luctu esse totam societatem.* En acumen Judaicum. Equidem ego sic semper existimavi, pleraque Hebræorum adagia insulsa esse & frigida. Valde lentis maxillis edunt, quibus istæ deliciæ sapiunt. Non sunt pauci, si admirabilem vim & felicitatem cogites, quæ in Græcis Latinisque est. Sed hæc præter rem sunt. Quàm miseris modis sanctam gentem prophana adflictaverit natio, traditum in iis libris est, quibus Mosaicæ continentur leges. instabant duri operum exacto-

actores. in cessantium terga sævitum fustibus est. ibat cœlo clamor virorum. Alii lateres condendis urbibus coquere: quidam stipulas convectare, pars stercora egerere: postremò, cuncti servilibus officiis intenti ætatem agere. Judæis in hujus rei memoriam etiam hodie in cœna Paschali puls quædam comeditur, quam peculiari nomine חרסת appellant. Neque profectò alia causa est, cur Juvenalis Judæos Romæ semper cophinum fœnumque habuisse dicat in supellectile.

- - - - Cophino fœnoq; relicto
Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna sacerdos
Arboris.

& antea quoque.

Nunc sacri fontis nemus & delubra locantur.
Judæis, quorum cophinus fœnumque supellex.

Enimverò cophinum fœnumque gestabant, cum quòd fiscellis stercora lutumque portaverant in Ægypto, tum quia stipulis fœnoque usi erant ad fingendos lateres. Intererat eorum, per hæc monumenta cunctos docere

re mortales, quàm aspera olim & fœda pertulissent Nemo illa poëtæ verba rectè explanavit, præterquam Philippus Beroaldus, inter Italos quondam apprimè eruditus vir. Satis gravem testem citavimus, Juvenalem. Sed tamen procedat etiam alter, cujus sermones haud cinerem quæritant. Venustum est Martialis epigramma in Gelliam; quæ, cum honestissimas conditiones respuisset sæpe, tandem superbiæ pœnas dedit, & Judæo nupsit, contemptissimo bipedum.

Dum proavos, atavosque refers, & nomina magna,
Dum tibi noster eques sordida conditio est,
Dum te posse negas, nisi lato, Gellia, clavo
Nubere, nupsisti, Gellia, cistifero.

Mendicabulum hominis, Judæum, vocat cistiferum, qui cum fœno cophinoque perambulabat urbem. Nemo facile magnæ calamitatis obliviscitur. Manebat altâ mente repositum inclemens Ægyptiorum imperium. Cæterùm, dixerat Abrahamo Deus fore, uti per quadringentos annos Ægyptiis servirent Hebræi. quod secus cecidit. consilia enim in melius retulit, haud dubiè misertus eorum. Ad hanc rem pertinet quod Chaldæus Targumi-

gumistes scriptum reliquit: *Abbreviatum est tempus præfinitum propter merita patrum, qui comparati sunt montibus. & deminuit de tempore servitutis centum & nonaginta annos propter justitiam matrum, quæ comparatæ sunt collibus.* Habebat ea ætas divinum virum Mosen, cujus auspiciis ex Ægypto evasit populus Hebræus, ingressusq; iter longum est, per desertissimas solitudines. Non fuit *exeundi autor Hierosolymus aliquis aut Judas; neque conquisitum collectumque vulgus, tanquam invisum diis, alias in terras, monitu Hammonis, avexit Bocchoris rex.* hariolatus est Cornelius Tacitus, atque ii omnes, qui hæc illum docuerunt. Sed nihil mirum est tam falsa prodidisse de Judæis eos scriptores, qui sacra volumina nunquam inspexêre. Odit profanum genus damnatque tenebris Deus: neque passus est profectò, ut sancti populi res cognoscerent etiam ab ea parte, quæ publica est. Extant apud Flavium Josephum verba Demetrii: qui, mirante Ptolemæo, cur Mosaicarum legum nec historici ulli, nec poëtæ meminissent, causam ejus rei contulit in magnitudinem negotii, quam angustiæ pectoris illorum non caperent. Ad hoc, divinitus pœnas

nas dedisse ait, qui eas sollicitassent, Theopompum atque Theodecten, quippe illum mente, hunc visu esse orbatum. Quod si qui sint inter eos, qui de illis aliquid scripsêre, pluribus modis labefactata ab illis veritas est. Nemo illorum quisquam est incorruptã fidem professus. Etenim, ut quædam vera sunt, ita singulis ferme aspersum mendaciolum est, & quidem malignum. Quocunque oculos conjeceris, tale quiddam deprehendes etiam in præstantissimis authoribus. Vel Juvenalis, ecce, quàm aliena effutivit, cum de Judæorum loqueretur superstitione?

Romanas autem soliti contemnere leges,
Judaicum ediscunt, & servant, ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcunque volumine Moses:
Non monstrare vias, eadem nisi sacra colenti,
Quæsitum ad fontèm solos deducere verpos.

Vera falsis miscuit, planè uti confusa res sit. Sanè verò non fuit tantâ amentiâ Moses, ut hoc tam barbarum jus introduceret. Quid fuisset aliud de homine in ferum animal transire, si non hoc fuisset? Præclarè ab Ennio dictum est.

Homo

Homo, qui erranti comiter monstrat
viam,
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit.
Nihilo minus ipsi lucet, cum illi accenderit.

Natura ad humanitatem nos formavit hujus imperio petere & dare jubemur, quæ posita in communi sunt. Quidnam est igitur? injurii in Mosem sunt, qui hoc illi affinxêre. Diu post tempora illius, cœpit hoc esse Judæorum primò vitium, dein mos quoque: ut rectè Hieronymus dixerit, *peiores esse eos nunc, quam olim.* Fuit illis hinc adversus omnes gentes hostile odium. separati epulis, discreti cubilibus, alienigenas, ut purgamentum, vitabant, in summa mendicitate superbire, Dei se gentem dicere, patriam religionem & antiqua nomina jactare, deniq; nihil moderati neque pensi habere. Profectò, insigniter invidos & zelotas oportet fuisse, qui decretum istud Hyrcani & Aristobuli tempore fecêre, quod Rabbi Zacuth memorat in libro Juchasin. ארור מי שילמד לבנו חכמת יונית: *Maledictus sit, qui filium suum Græcorum instruxerit disciplinis.* Ab eadem malevolentia

lentia fuit, quod tantopere indignati sint, legem Mosis fuisse Alexandriæ in profanum sermonem conversam, Philadelphi optimi regis, jussu. dolorem quidem certè suum quot annis solenni jejunio ad VIII. Teveth fassi sunt. Hæc mera ærugo erat, hic nigræ loliginis succus, qui animos eorum venenaverat. Sed non opus est tantas moles convectare ad refellendum, quod Tacitus falso dixit de Judæorum exitu ex Ægypto. Facessat Romanus scriptor, ubi vir divinus loquitur Moses. *ἐκ τῶν διὸς δέλτων γὰρ ὁ μάρτυς. quippe is testis est ex Jovis tabulis.* Postquam in Arabum deserta ex Ægypto evaserant Israëlitæ, mirè illis adfuit semper numinis clementia. Ajunt Rabbini tres fuisse insigni pietate homines, quibus tria maxima beneficia tulit accepta populus Israël.

מן בזכות משה עמוד ענן
בזכות אהרן באר בזכות מרים
מתה מרים נסתלקה הבאר
וחזרה להן בזכות משה
ואהרן מת אהרן ונסתלק עמוד
הענן חזר להן בזכות משה
מת משה נסתלקו שלשתן
ולא חזרו שנאמר ואכחיד
את שלשת הרועים בירח אחד:

Manna illis contigit ob merita Mosis, columna

lumna nubis propter Aaronem, puteus propter Miriam. Moriente Miriam, periit puteus, sed restitutus est propter Mosem & Aronem. Obiit Aaron, evanuitque columna nubis. reddita tamen est propter Mosem. At Mose extincto, sublata sunt simul tria hæc. Scriptum enim extat, exscindam tres pastores mense uno. Verba, quæ citantur, Zachariæ sunt. Sequitur autem Rabbinicam interpretationem, uti ego opinor, Hieronymus: atque insuper caussam addit, cur uno mense obiisse eos dixerit vates, qui, ubi accuratè rem exigis, potius uno ceciderunt anno. Ut ut hæc sunt, præpotens numinis vis fuit, quæ populum exulem & omnium rerum egenum, in asperrimis locis tam diu sustentavit. Quod si jam illa intueâre, quæ paulò pòst evenerunt, cum Cananæam ingressus Israël est; ibi verò, quot res gestæ, tot miracula occurrunt, maximæ hostium copiæ parva manu fusæ: per altissimos fluvios siccis pedibus, velut continenti, pervium iter, oppidorum mœnia, nullo impellente, subversa. Quæ omnia ejusmodi sunt, uti vim eludant humani ingenii. Illud verò multò maximum est, quod etiam Solis cursum voce sua tardaverit per integrum diem summus populi ductor Josue. Chaldæus Tar-
gumi

gumista Cantici Canticorum ait, Josuen tunc cecinisse hymnum illum, qui ex decem, quos numerant, quintus est. Quid causæ sit, cur Judæi, autoritate cujusdam Rabbi Jose permoti, tradiderint hoc factum esse בכרח ניסן שר *Kalendis mensis Nisan*, atque in eam diem, præter solitum, incidisse æquinoctium; nos divinare non possumus: nisi quòd profectò fatalis delirandi libido subegerit eos miraculi extenuare magnitudinem. Satius fuisset, ad venerabile rei mysterium stupere. Sed tandem habeat finem aliquando hæc dissertatio. Postquam igitur Cananensium potiti Israëlitæ sunt, diu Ecclesia communis fuit duodecim tribuum, nec antè mutatio incessit, quàm Salomonis decessus inter dominandi avidos certamen ingens excitasset de regno. Ibi scissus in contraria studia sacer populus est, cum pars hæc Roboamum Salomonis filium, pars illa sequeretur Effraimitam Hieroboamum Nabatho genitum. A Roboamo Judas & Benjamin stetit: ab Hieroboamo reliquæ decem tribus. ille Hierosolymam & finitima loca, hic Sichemum tenuit. Ita duo regna exstitère: quorum alterum Judaicum, alterum est Israëliticum dictum. Neque verò mansit intemerata religio. quippe ad idolorum cultum tribus suas averterat Hieroboamus, ut

sacro-

sacrorum dissimilitudo dissidium quoque augeret infensarum partium. Quare ex illa tempestate ad solos Judæos redacta Ecclesia est; quorum nomine etiam Benjaminitæ, propter summam, quæ fuit inter eos, conjunctionem, appellantur. In libro quidem Esteris, Mardochæus dictus Judæus est, cum esset de nepotibus Benjamini, id quód Rabbi Elias publicavit. Hæc est illa tantopere celebrata Ecclesia Judaica, cujus quæ fata, quæve mutationes fuerint, paucis sic dixisse, ingens operæ pretium fuit. Nunc ad alia pergimus.

CAPUT. V.

De circumcisione. Quæ gentes olim fuerint circumcisæ. De Ægyptiis, Æthiopibus, & Colchis. Verba Ieremiæ de Ægyptiis à quorundam interpretatione vendicata. Pauli locus de iis, qui præputia reducunt, perperam ab Hieronymo intellectus. Immodicus æstus Hieronymi in libris adversus Iovinianum. Hallucinatio ejusdem in verbis Iosuæ de repetita circumcisione. Cur circumcisio octavo die celebrata.

Perdiu

PErdiu sanè populus sanctus reliquas inter gentes nulla diversitate notabilis fuit. Noscebat suos, quos delegerat Deus; & ab his noscebatur, insignia & notæ aberant, quæ usurpari oculis possent. Primus Abrahamus, cui facta rerum maximarum spes erat, sacramentum accepit, cujus vi de futurorum eventu esset certus. Jussus est circumcidere suorum præputia, ejusque rei exemplum transmittere ad posteros: quibus eadem posita lex fuit. Nihil tam religiose observatum ab illis est. Sed imitatæ tamen morem hunc etiam aliæ gentes sunt. quæ res accuratissimos scriptores in errorem impulit. haud enim sciverunt ex qua sit origine hoc ductum. Herodotus ait solos omnium mortalium Ægyptios, Colchosque, & Æthiopes id fecisse. Syros verò, qui in Palæstina sunt, hoc est, Judæos, ab Ægyptiis didicisse. neque verò dubitandum esse, cum hoc confiteantur illi ipsi Syri. Sed enimverò danda est errori huic venia. obscura enim propter vetustatem sunt rerum initia. Nos Abramum circumcisionis authorem cunctis Judæis fuisse, non opinamur hercle, sed certò scimus. In hoc uno tamen Herodotum sua non fefellit divinatio, quod Æthiopes potius ab Ægyptiis, quàm hos ab illis accepisse morem existimat. Quippe primi Ægyptii Hebræos, quos sedibus su-

is exceperant, imitati sunt. Exinde res manavit ad finitimos, Colchos, Æthiopesque. Quoniam de prophanarum gentium circumcisione diximus, confutandus nobis est eruditissimis Rabbinus, cujus extat liber in manibus hominum, qui Aruch dicitur. Magnum atque memorabile facinus inceptat, qui in animum induxit ruspando ventilare quicquid errorum est in Rabbinicis scriptis. Homines enim Hebræi, egregia eruditione, sagacique ingenio, cum sacri codicis sensa patrio sermone evoluta nobis darent, multa feliciter repererunt, quæ aliorum nunquam assecuta esset industria. Sed iisdem rursus aut confidentia interdum aut ambitio interpretamenta quædam dictavit, quorum falsitatem incogitantibus deprehendere haud facile est, quia veris proxima sunt. Non ego nunc de allegoriis, mysteriisque, neque de fabulis loquor, quibus sua ipsi scripta miserum in modum infamaverunt, monstra enim hæc sunt, in quæ si Hercules incidisset, putasset sibi tertium decimum laborem venisse. Sed eas dico interpretationes, quibus הפשוט ut ipsi vocant, hoc est, *simplex verborum sententia* explicatur. Hac enim parte soli Judæi, ingratiis omnium gentium, tenent quendam principatum. Et nobis quidem de Judaicarum interpretationum virtutibus vitiisq;

tiisque alio loco abunde dicetur. Nunc Je-
remiæ recitabimus verba, ex quibus autho
libri Aruch olim commentum fabricatus est
quod probavêre amplexique sunt hac ætate
viri eruditissimi. Ait apud vatem Deus in ca-
pite nono: *Ecce, prope adsunt dies, cum a-
nimadvertam in omnes, qui circumcis
sunt cum præputio.* & addit, in quos anim-
adversurus sit: *In Ægyptios, & in Ju-
dæos, in Edomitas, & in Ammonitas, Moa-
bitasque.* Circumcisi cum præputio, i
sunt, inquit autor libri Aruch, qui, postquam
circumcisi essent, præputium attraxêre. Ta-
les autem erant Ægyptii, inquit; quia cir-
cumcisi quidem erant, quo tempore vivebat
Joseph: at, illo mortuo, adduxerunt sibi præ-
putium. Nempe hoc sentit Rabbinus, odio
Israëlitarum Ægyptios, ut obiit Joseph, omi-
sisse circumcisionis ritum, quem olim, viven-
te illo, ab ipsis didicerant. quin & ad hanc
rem arte usos esse ait, quæ abscissam cutem
repararet. noluisse enim eos quidquam com-
mune habere cum ea gente, quam per se pri-
dem pastoritio vitæ genere invisam, ob unius
tamen Josephi merita hactenus, sed ægre hæ-
rere in parte regni siverant. Hæc est senten-
tia præstantissimi Rabbini, qui putat Ægy-
ptios non fuisse circumcisos, ex qua tempe-
state

ſtate, relictis eorum finibus, in Palæſtinam conceſsêre Iſraêlitæ. Sed non ita eſt profectò. Etenim ſuo adhuc ævo recutitam priſco more fuiſſe eam gentem, Herodotus atque Strabo, &c. qui diu poſt illos vixêre, Hieronymus Ambroſiusque memorant. Enimverò perperam intellexit ſcriptor Hebræus verba Jeremiæ, quorum interpretatio mihi ea videtur optima, quæ eſt pervulgata. Scio equidem cum autore libri Aruch etiam ſentire V. C. Joannem Druſium, quo ſumus magiſtro quondam uſi. Sed ille, quâ fuit animi æquitate, dediſſet ingenuo candori noſtro veniam. Etenim incorruptam libertatem profeſſi, ſine amore, ſine odio, quid rectiſſimè dicatur, exquirimus. Profectò, quoniam ſpiritus ſacer *circumciſos cum præputio* appellat primùm Ægyptios, dein Judæos; interpretamentum iſtud de omiſsâ ſpretâque circumciſione, ſi ad Aegyptios refertur, falſum quidem eſt, ut jam oſtendi, ſed tamen colorem veri habet. at ubi Judæos ſpectas, de quibus ibidem ſermo eſt, jam nequaquam procedit commentum. Etenim is populus, etſi ad impietatem identidem prolapſus eſt, & Deum negligere, ſacra prophanaque omnia polluere, didicit, circumciſionis ritum tamen retinuit conſtantiſſimè, eaque re gloriatus

riatus

riatus semper est usq; ad ineptias, & cùm derisu. Sed omissâ hac disceptatione, redeamus ad primam sanctissimi instituti causam. quam diximus hanc fuisse, uti populus Israëliticus aliqua diversitate nosceretur. Libet & alteram huic addere, quæ gravior certè, majorque est. Inter eas res, quæ Messiæ sacrificium figuraverunt, etiam sanguis ille fuit, qui præputiorum circumcisione fundebatur. Quoniam autem rerum soliditas inania pellit umbrarum, æquum fuit, ut, postquam Messiæ vultus terrarum orbi affulsisset, eæ imagines tollerentur, in quibus fuerat olim mysterii hujus occulta quædam significatio. Quare illâ tempestate vim suam circumcisio perdidit. Nam neque ii, qui ex prophanis gentibus venerati Messiam sunt, præputia ponere necesse habuerunt, uti Ecclesiæ sacris initiarentur; & rursum Judæis, si qui adorare eundem voluêre, nihil quidquam officiebat, quod recutiti essent. Est super hac re luculentus Divi Pauli sermo ad Corinthios, in cap. septimo primæ epistolæ. περιτετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω. ἐν ἀκροβυστίᾳ τις ἐκλήθη; μὴ περιτεμνέσθω. ἡ περιτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ τήρησις ἐντολῶν θεοῦ. *Circũcisus aliquis vocatus est? ne attrahat*

præ-

præputium. in præputio aliquis vocatus est? ne circumcidatur. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum DEI. Enimverò erant illo ævo quidam male superstitiosi, qui, cum ex Judaismo sese in Christianismum transderent, usque adeò nulla Judaici ritus superesse vestigia in corpore suo voluêre, uti præputia, quæ infantes amiserant, jam repararent viri. Ad eam autem rem medicorum usi operâ sunt. Quæ fuit profectò nimis anxia religio. Et jure igitur eam culpavit Apostolus. Sæpe subiit animum meum cogitatio, quonam modo D. Hieronymum fugerit sententia verborum Pauli, cum tamen nihil illo viro eruditius viderit veterum ætas. Existimat ille per totum istum locum de cælibatu & de conjugio agi. Verba autem sic interpretatur: *Eo, inquit, tempore, quo vocatus es & credidisti, si circumcisus, hoc est, cælebs eras, noli ducere uxorem, id est, noli adducere præputium, ne circumcisionis & pudicitiæ libertatem oneres sarcinâ nuptiarum. Rursum, si in præputio quis vocatus est, ne circumcidatur. Habebas uxorem, cum credidisti, noli fidem putare causam dissidii in*

pace enim vocati sumus. Quæ de servis adduntur à beato Apostolo, eodem pacto explicat. Hæc, & his gemina, non uno loco Hieronymus; sed præcipuè in commentationibus, quas in Esaiam edidit. Et verò, uti ostendat Pauli locum non esse verbo tenus, aut sine allegoria explicandum, diserte ait, *haud esse potestatis nostræ, præputium adducere post circumcisionem.* Nos Hieronymo non opponemus illustrium medicorum consensum, qui fieri id posse affirmant, quod negitat ille. Satis illum redarguit tot historiarum fides. Quanquam hercle, quod in Maccabæorum libris scriptum est, filios Tobiæ fecisse sibi præputia uti Græcis essent similes, illud ipsum frigida interpretatione pervertit. Atqui Flavius Josephus ejus rei tam certus est author, uti addubitare amplius, non sit hominis sobrii. Enimverò ita res est. Abripuit Hieronymum, ultra quàm satis est, cælibis vitæ amor. Hanc enim ille uti mortalibus commendaret, omnia solicitavit prophetarum atque Apostolorum dicta, ac plerisque etiam vim fecit. Quemadmodum arquatis & veternosis, lutea quæ non sunt, æquè ut lutea videntur: sic, cujus animo semel sedit pervicax opinio, desinit ille res verâ notione discernere, & quidquid obviam uspiam est, id omne inservire suæ causæ autumat.

tumat. Certè quidem in libris adversus Jovinianum effertur, sine habenis, exuberans exultansque. argumentorum verò delectum habuit nullum. Etenim, quod magnæ imprudentiæ est, cum multa se in pectus illius insinuarent, omnia, quæ animi calor admittebat, in vulgus publicavit. Ita permagnum adiit nominis sui periculum. ut omittam, quod nimius fuerit cum in laude virginum, tum in vituperatione nuptiarum, Marcioni enim & Manichæo favere visus est: & dum unum latus protegit adversus Jovinianum, in altero vulnus accepit à spurcissimis hæreticis. Quare Pammachius, summus amicus ejus, pleraque exemplaria suppressit. & ipse pro se scripsit apologiam, adeò pulcram medius fidius, uti jam in sanctissimo viro illud continentiæ vehemens & acre studium non feram modò, sed amem quoque. Quod enim plerique maledictum ingens existimant, eam ego laudem duco maximam. Modus quidem tenendus est, fateor: sed quia difficile est temperamentum, quidquid æquo plus futurum est, in hanc potius partem præponderet. Sed iterum longius, quàm decet, recessimus à proposito, crescet in immensum nostra commentatio, nisi in posterum magis pressè insistamus lineæ. Circumcisio per quadraginta annos, dum in Arabum desertis errabant Hebræi,

bræi, omiſſa eſt. Etenim, quoniam ſæpe movenda caſtra erant, ægrorum imbecillitas ex recenti vulnere moram injeciſſet profectioni. Accedit, quod in vaſtiſſimis illis locis nullæ erant gentes, quibus miſceretur ſacer populus, quare diſtinctione & notis neutiquam opus erat. Interea tamen, quoniam circumciſos proſequebatur ſingularis quædam numinis benignitas, utique valde infelices videri poſſint, quos in ſolitudine natos fati vis extinxit acerbo funere. Sed nobis ſacri codicis contextum acrius inſpectantibus nulla adhuc reperta ratio eſt, cur in deſerto crederemus aliquos periiſſe, qui nati ibidé eſſent. Illud conſtat, eorum omnium, quos ex Ægypto Moſes eduxit, neminem, exceptis duobus, in Palæſtinam veniſſe. Itaque, quod ſummus populi ductor Joſua, cum Jordanem tranſiiſſet, Iſraëlitas denuò circumcidiſſe memoratur, id verò ad eos pertinet, qui circumciſi nondum fuêre, quia nati in deſerto erant. Repetita tamen circumciſio dicitur, quia revocabatur mos, qui uſurpatus olim in Ægypto, ac dein intermiſſus, poſtremò penitus abierat in deſuetudinem. At Hieronymus præter rem hîc ſe fatigat, & nodum quærit in ſcirpo, cum diſputat, qualis ea fuerit circumciſio, quam repetiverit Joſua. *Nam ſi juxta literam illud accipimus, in-*

quit,

quit, penitus stare non potest. non enim excisa pellicula iterum nascitur. Aliquâ viâ elabendum fuit. in rebus creperis fortissima quæque consilia tutissima sunt; & capienda hîc præceps via est. Igitur, uti nobili aliquo facinore sese expediat, *cultellum quendam Evangelicum* fingit in hac iterata circumcisione; neque aliud hercle significari ait, nisi mundationem animorum. Est hæc non exigua hallucinatio. & tamen ipsi commentum placet. Cæterùm, quod dixi eos, qui nati in deserto sunt, incolumes evasisse cunctos in Palæstinam, conjectura modò nostra est. putamus enim, non asserimus. Si qui tamen interea temporis, dum intermittebatur circumcisio mortui forte sunt, his non minus propitium fuisse credimus numen, quam illis, queis natura finem vitæ fecit antequam institutus solennis hic ritus esset. Idem de infantibus quoque judicandum est, quos dulcis vitæ exsortes, & à matris ubere ante octavâ lucem raptos, abstulit atra sors. Quapropter ridicula est verporum hodie superstitio, qui pueros sic extinctos, circumcidunt tamen apud sepulcrum. Quoniam omnia persequimur (volumus quidem certè) dicendum est etiam, cur circumcisioni octavus sacratus dies sit. Nimis longè arcessitum

est, quod plerique hîc de ætate octava ajunt, quæ vitæ æternæ redditura mortuos est. Mysteria ex rebus quibusve obviis & apertis effodere, eorum est, qui via hominum pervulgata sapere fastidiunt. Quæ res sæpe excidit in febriculosam putiditatem. Nos non inventionum acumen, sed rerum pondera amamus. Cunctæ animantes, cum recens natæ sunt, quia brevem lucis usuram habuêre, & incertum adhuc est an vita illis vitalis sit, ante octavum diem vix in censu animantium æstimantur. ad hoc, nondum spurcities diffluxit, quæ ex utero illis, atque ex partu credita est adhærescere. Ea causa est, cur ex hoc genere mactari victimas sibi vetuerit DEUS, cui ingratum est, quicquid semiperfectum aut impurum est. Extat edictum in Levitici capite vicesimo & secundo; *Bos, ovis, & capra, cum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ. die autem octavo & deinceps offerri poterunt domino.* Igitur, quoniam etiam circumcisio velut quoddam solenne sacrum fuit, per quod puerorum surgentem spem consecrabant numini, planè oportuit hic eandem oportuni temporis legem esse. Placuit autem octavus dies, non ob arcani vim, quæ in numero esset: sed quia nec antè peragi sacer ille ritus potuit.

fuit, &, ut diutius differretur, haud necesse fuit. Quod si dies post octavum quivis alius ex parentum fuisset delectus libitu, jam metus erat ne supinitate hominum & socordiâ quotidie res in detertius iret. Ita enim fit in vitâ. Primum prolato otio & ignaviæ quædam dulcedo allubescit: mox contemptio succedit atque neglectus. Neque verò ipse sabbati dies, si octavus à natali esset, exceptus fuit, quamvis ab omni alio opere continerent tunc manus suas Judæi. Verba facit hac de re ipse Messias in capite septimo Evangelii, quod scriptum reliquit Divus Joannes. Quæ de circumcisione dicenda erant, persecuti pleraque sumus. nisi libêret nobis Thomam Aquinatem & alios præstantissimos quosdam scriptores refellere, qui circumcisioni adhibitum à Tzippora & Josua cultellum ajunt, non ferreum, sed lapideum; eâque re significari Messiam, salutis auspicem, existumant, de quo Divus Paulus illud pronunciat, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός. *petra autem erat Christus.* Sed nos ab hac porrigine ungues continebimus, cum positum in laude commentantium sit, rebus illustribus immorari. Cætera iis relinquenda sunt, qui palmarium petunt ex ignobili labore.

CAPUT VI.

De religione Judæorum. Cur Judæi nubium & incerti numinis cultores habiti olim sint. Quid illud in Petronii Catalectis sit, cœli auriculas advocare. Non esse id Cœlicolis dictum. Atheniensium calumnia in Socratem. Ara ignoti Dei apud Athenienses. Judæorum inexpugnabilis constantia in unius numinis cultu post templum secundum.

ETsi omnibus locis adest Deus, mortaliumque audire vota ubique potest; tamē edicto legis Mosaicæ sancitum est, uti, cum populus Hebræus in Cananæam pervenisset, una modò urbs esset, in qua sacra publica, privataque, atque omnes cæremoniæ peragerentur: illuc cuncti ex tribubus atque oppidis suis ad religionum solennia convenirent: ibi primitias offerrent: Deum castè adirent: sanctè vota redderent. Nos, quoniam de statutis Mosaicis quædam diximus, utique prætermittere jam hoc non possumus, quod maximè habuit necessitatem legis. Extat illud edictum in capite duodecimo Deuteronomii, pertinuitque ad solos Hebræos, quorum infirma mens ad cultum numinis facillimè excitabatur, quum sacrifi-

ciis

ciis solennibus non dies magis stati, quàm loca essent, in quibus fierent. Religionum sedes hæc. Hierosolyma fuit, postquam Silonem spreverat Deus. Et initio quidem tabernaculum quoddam erat, quod præsentior insidebat numinis vis. Tandem Salomo, rex sapientissimus, auspicatò inauguratoque templum condidit immensæ opulentiæ. Ibi altare, & arca cum insignibus sacri fœderis erat: ad hoc, alia multa, quæ adjiciebant aliquid receptæ religioni. Quisquis desideria sua numini exponere, quisquis vel opem ab illo, vel delictorum impetrare veniam vellet, is ad templi atrium accedebat. nusquam magis propitius mortalium preces exaudiebat Deus. In Joannis Evangelio Samaritana mulier ad Messiam ait: ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν. *Vos dicitis Hierosolymis esse locum illum, ubi oporteat adorare.* Et alibi dicitur, ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. *homines duo adscendebant in templum uti adorarent: unus Pharisæus, & alter publicanus.* Neque verò erant hac religione soluti, qui in dissitis locis vivebant, quêisque adire non contigebat sacram

cram urbem. nam & illi, cum Deum adorabant, id quod unum in tali re fieri potuit, ad ædem Hierosolymitanam se convertebant, aliter nefas erat. Daniel quidem certè, Babylone, cum ter in diem genibus flexis supplicaret numini, fenestras cænaculi aperiebat, locabatque se Hierosolymam versus. Ipse Salomo in sacro illo carmine, quo constructam à se pulcherrimi operis molem dedicabat, planè futurum spopondit, uti posteri ad templum sese obverterent, quoties aut ab hoste capti in alias terras abducerentur, aut malis afflictarentur extra patriam. Verba ejus luculentissima extant in libro primo Regum, in capite octavo. Est etiam apud Ezechielem infensus Dei sermo in eos, qui tergis sanctuario oppositis Orientem adspiciebant precantes. Quem locum eruditissimus Rabbi Jarchi interpretatus est perquàm feliciter. Porrò, templi adyta, præter summum sacerdotem, videbat nemo. Primus Romanorum Cn. Pompejus, cum ex Asia victrices circumageret copias, debellatis in transitu Judæis, templi penetravit intimos recessus. Ex illo tempore vulgatum est, inquit, Tacitus, *vacuam esse sedem, & inania arcana.* Enimverò tenuerat antea mortaleis opinio, esse intus numen aliquod, Apin, Ammonemve, aut, Anubin, cujus nomen inter ipsos modò

dò notrum pronuntiari apud exteros profanosque fas haud esset. At postquam Pompejus, jure victoriæ, adyta reseravit, palam omnibus factum est, de nihilo esse tot sacra, totque cæremonias, siquidem neminem Deum præcipuè colerent. Hoc voluit Cornelius Tacitus: ex cujus sententia illud Lucani est explicandum.

- - - - - - *Et dedita sacris*
Incerta Judæa DEI.

Ab eadem fama jactatum vulgò in Judæos est, esse eos nubium & cœli cultores. Certè apud Rabbinos, cum decem sint Dei nomina, in eorum numero השכינה *habitatio* ponitur, & המקום *locus, &* השמים *cœlum*. Quàm usitata autem illis res esset, jurare per cœlum, non potest ignorare qui Divi Matthæi verba legit in capite quinto, ubi istum morem reprehendit servator hominum Messias. Cæterum, non possumus hic assentiri Josepho Scaligero, viro illustrissimo, cujus admirabilem in omni doctrinæ genere excellentiam jure veneramur. Is, cum apud veteres scriptores crebra sit mentio sectæ cujusdam cœlicolarum, qui fuère semichristiani Judæi, de iisdem putat loqui Petronium in Catalectis.

Ju-

Judæus licet, & porcinum numen adoret,
Et cœli summas advocet auriculas:

Quod secus est, pertinet enim non ad hæresin quandam sectamve Judæorum, sed ad Judæos cunctos. Neque aliter accipi potest id, quod subjicitur,

Ni tamen & summas preciderit inguinis oras,
Et nisi nudatum solverit arte caput:
Exemptus populo, sacrâ migrabit ab urbe,
Et non jejunia sabbata lege premet.

Sanè fuit hoc commune convitium, quod ridiculè confinxerunt Romani, ut invidiam facerent Judæis, quasi nil præter aërem colerent, qui colere omnium aliarum gentium recusabant deos. Sed non tunc primò id factum est. Jam enim antea Athenienses quoque per summam malevolentiam, Socratis numina esse dixerunt nebulas, & fluida elementa. Omnia, quæ Aristophanes in scena lusit, nihil nisi vulgi voces fuerunt,

Ὦ δέσποτ᾽ ἄναξ ἀμέτρητ᾽ ἀὴρ, ὃς ἔχεις τὴν γῆν μετέωρον,
Λαμπρός τ᾽ αἰθὴρ σεμναί τε θεαὶ νεφέλαι βροντησικέραυνοι.

Et mox, Αὗται

Αὗται γάρ τοι μόναι εἰσὶ θεαὶ, τἄλλα
δ' πάντ' ἐστὶ
Φλύαρος.

Spernebat vir sapientissimus eos Deos, quos colebat civitias superstitionibus obnoxia, religioni adversa. Hoc cuncti cives ultum ivêre putido maledicto. Dum isthæc de Socrate scribimus, aliud nobis in mentem incidit, sed quod magis ad propositum nostrum facit. Proprium & peculiare vitium fuit Atheniensium, laborare multitudine numinum: usque adeò profectò, uti etiam Israëlitarum verum illud & ineffabile numen colerent, sed nescientes. Aram enim posuere ἀγνώστῳ θεῷ, *ignoto DEO.* De qua re extat narratio in commentariis Actuum Apostolicorum, in capite decimo & septimo. Vidit hoc Divus Paulus, & miseratus est itaque juvit eorum inscitiam, & fidenti oratione in medio Areopago ad cives dixit, ὃν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. *Quem vos ignorantes colitis, hunc ego vobis annuntio.* Non sine ratione hoc dixit Apostolus. Etenim, cum appellationes amplius non poterant reperire numinum, quæ colerent, colebant ignotum aliquod: quare cum nullus esset falsus Deus, cui posita

Athe-

Athenis nō erat ara, restabat uti hic unus, qui ἄγνωϛ☉ *ignotus* erat, esset verus. Nam Divo Paulo quidem, qui talem fuisse affirmat inscriptionem, magis credimus, quàm Hieronymo, aliisque, qui de titulo nescio quid diversum tradunt. Judaicæ religioni honorificum testimonium Tacitus, etsi aliud agens, dedit, cum ista scriberet. *Iudæi mente sola, unumq; numen intelligunt. summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum.* Non poterat grandius aliquid homo paganus dixisse. Habet hoc sacratissimæ religionis majestas. ornamenta sua etiam ab illis capit, qui contemnunt. Sed id tamen sæpius factum est alia quadam ratione. Cajus Agrippæ filius, Judæam prætervehens, apud Hierosolymam non supplicaverat. Placuit numini, ut hoc, quod adolescens ex principe domo deliquerat, tota Roma lueret. quippe inopia, fames, & summa annonæ caritas urbem attrivit. itaque errorem suum Octavius agnovit, qui nepotem suum Cajum collaudaverat. Certè admodum illustre pœnitentiæ documentum ab Octavio datum ex Agrippæ regis oratione ad Caligulam colligimus, quam Philo recitat in libro de legatione. Ait ille sacrificia Hierosolymæ, quotidie supremo Hebræorum DEO facta fuisse de pecunia Augusti,

Ita jusserat is princeps, qui constantissimè per omnem vitam aversatus peregrinas cæremonias est. Nimis ridiculè faciunt, qui hîc in dubium vocant Agrippæ fidem. Etenim profectò homo Judæus non impune tulisset tam futile mendacium, apud Cajum, & in eâ urbe, ubi recens adhuc omnibus hærebat memoria Octavii. Non minus præclarum est, quod de Alexandro Magno refert Flavius Josephus, in Antiquitatum libro undecimo. Sed non libet nobis omnia recitare. Satius est persequi quæ suggerit Tacitus noster. Inter cætera illud est: *Iudæi profanos credunt, qui Deûm imagines mortalibus materiis in species hominum effingant. Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt.* Putes Tacitum deditâ operâ Romanos suos stultitiæ damnare. adeo gravitatem asseverat, dum hæc dicit. At in Plinio haud idem studium videas. nam velut favens publico errori illud dixit, *Iudæa gens, contumeliâ numinum insignis.* Sunt in libris Mosaicis multa edicta, quibus idolorum vetatur cultus. Ne aurum quidem idolis argentumve auferre fas fuit. Quanquam non potest violatæ legis reus videri summus rex David, qui capiti suo imposuit coro-

coronam Molochi. quippe acceperat à Jethæo Philistino. & purgatum jam erat vitium rei, quæ dominum mutaverat, ac præda fuerat non hominis Hebræi, sed alienigenæ. Sæpe infractam Judæorum admirati virtutem sumus, quos Romani compellere non potuerunt, uti imaginem reciperent Cæsaris. Subegerat rerum dominus populum non Judæam modò, sed Asiam Africamque: & prolata jam tanti imperii reverentia ad illos quoque erat, qui alium solem, alia sydera intuebantur. Vna Judæa aliquid negare ausa victoribus est, qui auferre vi, quod non impetrant, solent. quippe potestas, non modò si invitet, sed etiam si supplicet, cogit. Primum experimentum tenacissimi propositi datum sub Tiberio est. Sed tunc id modò agebatur, uti, in urbe locarentur statuæ. & citò destitit præfectus, cum non poterat hoc, uti erat cœptum, pertendere. Mox Cajus etiam inferri templo voluit, & recusantibus minitatus extrema est. Accessit tandem numinis cœleste auxilium. quippe Petronius, qui provinciam tenebat, nuntium de Caii morte multo ante accepit, quam eas literas, quæ tribus mensibus antè scriptæ, excidium jubebant sacræ gentis. Et sanè significaverant hoc Cajo Judæi, malle se cum urbe penitus deleri, quàm admittere, quod foret contra

contra edictum divinæ legis. Tanta cupido gloriosæ mortis non in proceribus modò, sed in plebe quoque, atque in mulierum apparuit sequiore sexu.

Caput VII.

De vatibus, deque divino afflatu. De Elia. An vates furore correpti, & mentis impotes fuerint, cum futura canerent? Montani dogma, & muliercule fanatice, quas instruxit ille. De Delphicis vatibus, deque impostura, & artibus, que illis in usu. Ficta cum numine colloquia. Hæreticorum veteres doli: & de Valente Arrianorum duce. De Esaia, deque Ieremia. Iudaeorum vesana opinio, Danielem vatibus non esse annumerandum. Inutilis aliorum contentio super ea re. Cratetis affectata paupertas. Elie & Ioannis Baptiste comparatio.

DVabus rebus, ante Messiæ adventum, ad recta compellebatur sacer populus; legum sanctionibus, & oraculorum terrore. Itaq; potissimam sacri codicis partem cum edicta Mosaica, tum vatum scripta occupavêre.

vêre. In divi Lucæ Euangelio dicitur diviti cuidam purpurato, *Habent Mosen & prophetas. illos audiant.* Ac de legibus quidem antea dissertatio nobis fuit. nunc postulare res ipsa videtur, uti etiam de vatibus aliquid dicamus. Vates ii erant, qui iram numinis peccanti populo denuntiarent; quiq; miracula ederent, & futuros rerum prædicerent eventus. Inter vates insigniter eluxit sanctitas & celsa quædam virtus Eliæ, qui, uti Deum totum admitteret, hominem exuerat: &, cum in desertis locis duram atque asperam ageret vitam, ad civium cœtus non adibat, nisi ut corrigeret. Eliæ vaticinia pleraque, cujus generis fuerint, difficile dictu est. pauca duntaxat in libris Regum sunt, sed quæ de Messia nullum perhibent testimonium. Scripta illius, si quæ fuêre, Achabus suppressit. Non enim extant in manibus hominum. Cæteri fermè, quos sequens tulit ætas, oracula sua literis consignavere. Habent autem eorum libri tam infallibiles prædictiones earum rerum, quæ multis post seculis contigerunt, uti non alio argumento magis defendi sacræ scripturæ debeat divinitas. Non ea scientia constare studiis, arte, aut præceptis potuit. quicquid dictum illic est, à numinis instinctu fuit. Zacharias quidem, Daniel, Ezechiel, quid aliud, quam cœli commercia habebant?

bebant? Sæpe inter angelos esse se cernunt, loquuntur cum iis, populorum fata discunt. Ad summam, verè illis contigit, transilire mortalitatem suam. Atque hæc causa est, cur in libris eorum, sermo numinis ad eos ferme cum hac præfatione sit, *Audi, fili hominis.* periculum enim erat ne insolescerent, & caducæ sortis suæ fierent immemores. quicquid leve atque inane in animis est, inter res tantas atque tam inusitatas, sese extollit. Cæterum neutiquam est existimandum, fuisse vatum mentem extra se raptam, plane uti impos sui esset, atque ut ipsi ea nescirent, quæ loquerentur. *Spiritus vatum, ipsis subjectus est,* ait Divus Paulus. quod secus esset, si frænos morderet, & rectorem suum raperet, ferretque extra rerum terminos. Celebre est illud Messiæ, *Multi vates cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire, quæ auditis, & non audiverunt.* Sanè desiderare non potuissent, quæ penitus ignorabant. Res quidem præsentes oculis cernuntur: quod illis non contigit, at futuras mente intuiti sunt. Joannem omnibus prophetis majorem ideo prædicavit Lucas, quòd, quem cæteri venturum cognovêre, ille digito monstravit coràm, dixitq. *Hic est.* Hoc unum discrimen est. non ecstasis in illis,

non

non animorum alienatio raptusve fuit. Montani delirium olim hoc fuit, quod ille obtrudere mortalibus nitebatur, uti fraudibus suis nubem objiceret. Maximillam enim & Priscam, mulierculas insanas & bacchantes, velut in scenam adduxit, quæ in illo mimo partes secundas tractarent. Furere, & incompositis motibus agitari, eorum est, quorum os rabidum fatigat impurus genius, domatque corda & fingit premendo. Etsi hujusmodi homines sanè omnibus seculis pauciores fuêre, quàm vulgo creditum est. Dolus plerumque, & impostura fuit. facile sub persona furor simulatur: facilius quidem profectò, quam mens sana. Vatibus Delphicis quæstui erant animi hominum superstitione capti. Habebant per omnem Græciam emissarios suos, qui res & fortunas cujusque discerent. mox consulti, respondebant cuique convenientia. Inerant tamen dictis latebræ, & poterat eventibus interpretatio aptari. Marcus Tullius, cum disputat cur jampridem Pythii Apollinis cessaverint oracula, causam adfert verissimam, quia minus esse creduli homines cœpissent. Nam quod vetustate extinctam vim loci dicant, nihili esse, cum nulla vetustas vim divinam conficiat: ac Demosthenem verò, ante trecentos annos rectè istud dixisse, *Pythiam* φιλιππίζειν. Non pluris fue-

fuerunt Ammonis responsa, Prænestinæ sortes, & alia de hoc genere. Atque in eundem ordinem igitur adscribimus Montani insanas fœminas. Fuere hæreticis nimium usitatæ istiusmodi artes. Qui opinionum fingunt portenta, nunquam illis benè procedit inceptum, nisi advocetur ex machina Deus. Arrianorum dux Valens, postquam persuaserat Constantio, fuisse sibi cum angelo sermonem, altius dehinc semet extulit, principisque abusus simplicitatē ad sua libita est. Sed facessant illi, non enim id nunc agebamus. Inter eos vates, qui de Messiâ scripsère, perquam disertus est Esaias, oratio ejus erudita ubique, & majestatis plena, facile ostendit, quâ esset natus origine. Vir enim nobilissimus, & principum consanguinitate clarus, artes omnes scientiasque didicerat, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Liber autem ejus non tam vaticinia continere, quàm Euangelia videtur. Res esse pridem gestas, non futuras, putes. Jeremiæ omnis majestas posita in verborum neglectu est. adeo illum decet rustica dictio. multa ille effatus in Assyrios est, quos identidem per columbam designavit. quippe fuerat hoc Semiramidis אות דגל *symbolū*, uti eruditæ censuit autor Judæus, cujus liber מאור ענים extat hodie. Cæterum, vaticinati-

cinandi virtute nemo præ Daniele est. docet enim quo tempore sit venturus Messias, & regum edisserit sequentium seriem, annosque numerat; &, ne quid desit, etiam prænuntia addit signa. Quæ omnia ejusmodi sunt, uti Porphyrius, cui studium fuit isthæc eludere, nesciverit quo se verteret. quippe arguebat eum manifesta rerum fides. igitur ad calumniandum redactus est. quod ipsum adeò frigidè fecit, uti cordatis hominibus gravedinem moverit & tussim. Defricanda hîc nobis paulisper Judæorum insulsitas est. Prodidit jam olim sanctissimus Hieronymus, Danielem ab illis non inter vates, sed hagiographos poni. Mea sic est ratio, & sic animum induco meum, esse hoc ab illis perquàm ineptè factum; siquidem hercle tot & tam illustria sunt illius viri vaticinia. Et nuper quidem hæc res disceptandi causam dedit viris duobus hac ætate eruditissimis, cum vatem unus esse, alter haud sic sensisse Judæos asseveret. Quæ profectò contentio non est tanti. Ego non quid fecerit olim vesana gens verporum, sed quàm rectè fecerit, id verò exquirendum arbitror. Quid autem affertur tandem, cur hoc laudemus? Ratio quidem aut causa nunquam à Judæis exposita est. aut, si est, legisse me non memini nunc. At divinatur tamen, & conjectura fit, ut in re

cre-

crepera. Nempe, audio, quia in aula atq; regũ cultu ætatem egit: quia politicus fuit, & vatẽ professus non est. Atqui nec professus hagiographum est. Et cur igitur illum hagiographis adscripsere? Utique hoc friget. Jam verò, quæ res vetet eundem amicitiâ principum florere, & simul vatem agere, nondum intelligo. Ipsi Rabbini, Judæorum columina, vulgò illud ajunt שאין הנבואה שורה אלא על אדם עשיר *Prophetiam non recubare nisi super divitẽ* itaque suo se gladio confodiunt. & nos scimus, Davidem olim, aliosque, qui summum imperium tenerent, res futuras sacro afflatu cecinisse. Miseros vero vates, si nominis hujus honorem nemo tulit, nisi qui cum baculo aut pera ambularet. Apud Aristotelem Crates, ambitiosus sapientiæ affectator, paupertate & sordibus gloriatur illis verbis, σὺκ οἶδα, πήρη δύναμιν ἡλίκην ἔχει, θέρμων τε χοίνιξ. *habet nescio quam vim pera, & lupinorum modius.* mendosè profecto, me judice. etsi ille veritus non est peram quoque illam carmine celebrare, flexis leviter ad eam rem versibus Homericis, quibus nobilitata Creta est,

πήρη τις γαῖ' ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι τύφῳ.
καλὴ καὶ πίειρα, περίρρυπος, οὐδὲν ἔχουσα.

Pera est tellus quædam in medio nigri fumi sita.

Pulcra, pinguisque, & undique madida, sed nihil habens.

scilicet, quasi illuvies sapientiam gigneret, aut bonam mentem. pluris erat una Creta, quam ter mille peræ. Sed nobis fas haud est inter seria jocari. Illud iteramus, solennia delirasse Judæos, cum Danielem ex eo ordine eximerent, quem ille maxime honestat. Nunc ad propositum revertamur. Vaticinatus est Daniel in exilio Babylonico, quemadmodum & Zacharias, Aggæusque, &, qui postremo hos sequitur, Malachias. Qui viri ubi decessere, omninò vaticinandi illa vis apud Judæos cessavit. donec tandem Joannes Baptistes prodiit, qui proximus Malachiæ, longo sed intervallo proximus, fuit. Is simul & vatum ultimus extitit, & evangelisantium primus. Vatem certe fuisse, significatum est verbis cantici, quod apud Lucam pater grandius ore mortali sonat, καὶ σὺ παιδίον προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ. προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου, ἑτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ. *Tu verò, fili, propheta altissimi vocaberis. Eris enim Domini anteambulo, uti viam illi pares.* **Extat Malachiæ oraculum in hoc**

hæc verba editum, *Mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Jehovæ maximus & verendus.* Eliam illum optimus oraculorum interpres Messias non esse alium, nisi Joannem, indicavit. Est autem alteri alterius nomen commodatum à vate, propter summam, quæ inter utrosque est, similitudinem. Cinctura & vestis eadem fuit. Jesabelem ille, hic Herodiadem offenderat libertate increpationis. Vasta ambo & inculta loca, procul à mortalium profana multitudine habitavêre: planè uti profectum ab illis videatur pium & laudabile veterum Eremitarum propositum. Adde, quod idem numinis afflatus, & eodem pacto utrumque inflammavit. Neque illud vanè dictum ab angelo est, *in virtute Eliæ venturum.* Messias quidem, cum in monte quodam, discipulis coràm, in cœlestem quendam habitum se indueret, Eliam ad familiarem sermonem adhibuit. id quod apprimè gloriosum fuit. cæterùm, qui Joanni datus ab eodem honos est, haud minor erat. negat enim quenquam hominem natum esse, qui eum antecelleret. Ita ille acerrimus rerum judex luculentum dedit testimonium ei homini, qui natus erat quidem omnium ultimus, sed tamen vaticinari antè cœperat, quàm natus esset: qui inte-

tegritatis exemplar fuit, totus innoxius, totus sacer;: denique, cujus apud sepulcrum Paula, fœmina sanctissima, vidit quondam dæmones cruciari.} Hieronymo enim, qui illud indubitanter affirmat, haud deroganda fides est.

CAPUT VIII.

De Cabala, sive, de lege, quæ scriptis mandata non est. Quo pacto resecandi sint nodi, qui in locis parallelis latent. Quam sobriè utendum sit anagogis & mysticâ interpretatione. De Judæis Karraitis, quorum factio præ cæteris cordata est, & fugitans ineptiarum. De opibus eorum.

Legem Judæi duplicem habent, quarum altera scriptis mandata, altera autem verbis duntaxat edita quondam est. Et de ea quidem quæ scripta est, pauca quædam, quæ offerebant sese nobis antea, retulimus. Superest Lex altera, hoc est, Cabala, sive ea doctrina, quæ licet à summo numine tradita sit, tamen in tabulas relata non est, ob hanc caussam, uti plebs Judaica, quæ tunc adhuc rudimentorum decurrebat spatia, arcanos sacrorum voluminum sensus admiraretur potius, quàm intelligeret. Didicerat Moses mystica

quæ-

quædam legis interpretamenta, dum in monte Choreb sermonem cum DEO sereret. Hæc post illum aliis data commissaque fuêre, qui Spiritu Sacro agebantur. Absit enim, uti nunc Cabalam apellem putida quædam deliria, & nugas plus quàm aniles, easve expositiones, quas ante Christi ævum, & diu post illud, Judæorum magistri quidam, febriculosi mortales, ceu mysteria alii aliis tradidêre. Longè hoc aliud est. Ego veram Cabalam appello, mysticum intellectum earum rerum, quæ in sacris libris latent. Is intellectus, cum antea penes vates fuisset, sed non vulgandus mortalium seculis, tandem divino munere Apostolis & Evangeliorum concessus scriptoribus est, uti, quod diu latuerat, publica voce illorum proderetur universis. Itaque Cabalam, non cum vulgo eam dico, quam alii aliis tradidêre, sed quam cœlitus acceperunt viri sancti. est enim קבלה *acceptio*. Divus Paulus, qui ad pedes Gamalielis sederat, eaque didicerat omnia, propter quæ superbirent Judæorum eruditissimi, tunc demum Rabbinicā dedidicit Cabalam, cum jam Apostolus factus didicerat veram. nesciebat enim antea *τὸν νόμον εἶναι πνευματικὸν, legem spiritualem esse*. Danda est mihi paulisper opera, uti hæc manifesta sint. In Numerorum

rorum libro quædam de principibus & ducibus, deque tribunis & centurionibus referuntur. Ea narratio historica est, neque aliter tunc eam accepêre Hebræi. At D. Paulus sublimiore sensu illa verba intellexit, & quod in illis inest secretum, publicavit, cum ad Ephesios scriberet. *esse in cœlis principatus, esse dominationes, esse potestates atque virtutes, & alia ministeriorum vocabula.* Etenim nefas sit, Paulum, qui sacra volumina accuratè, si quisquam alius, perlegerat, quidquam dixisse, quod in illis scriptum non exstaret. Non veremur nos hîc Hieronymum sequi, qui planè sic opinatus est. Verùm, age; proferamus alia quædam, quæ pluris sint. Certè illud confutari non potest, quod jam dicam. In Deuteronomii capite tricesimo, sapientissimus legislator Moses, extrema oratione, qua populũ allocutus est, sic inquit, *Præceptum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non est occultum à te, neque longinquum. non est in cœlis, ut dicas, quis ascendet nobis in cœlum, & capiet illud nobis? neque est trans mare, ut dicas, quis transibit mare, & accipiet illud? propinquum est tibi verbum hoc valde, in ore tuo & in animo tuo, ut facias illud.* Nempe hoc ait non

esse

esse Hebræis longè eundum, uti sciscitentur numinis voluntatem. quippe iu medio eorum esse legem. Hæc omnia Divus Paulus in Epistola, quæ ad Romanos scripta est, in capite decimo, aliovorsum traxit & de Evangelio interpretatus est. Ac primò quidem spectavit verba Mosis, quæ in Levitici capite decimo & octavo extant. Itaque ait, *Moses describit justitiam, quæ est ex lege, quod, qui præstiterit ea, vivet per illa*. Hîc simplici sensu verba legislatoris accipit, uti sonant, Subjicit dein vers. 6. alia ejusdem verba ex Deuteronomio non præter mentem quidem ejus, sed longè tamen aliter, quam intellecta non dicam ab Hebræis, sed à cunctis mortalibus fuerant usque in illum diem. *At, quæ ex fide est, justitia, ita dicit: ne dixeris, quis ascendet in cœlum, aut descendet in abyssum? prope te enim verbum est in ore tuo, & in corde tuo. Hoc est verbum illud fidei, quod prædicamus.* Valde errant, qui hîc nihil nisi quandam esse verborum allusionem arbitrantur. Duplicem enim esse justitiam Apostolus, autore Mose, ait alteram ex operibus, alteram ex fide. Unum testimonium legislatoris citat על משמע *uti sonat*: alterum Cabalice, על מדרש

 hoc

hoc est, ex sensu quidem Mosis, sed mystico. nam postquam verba ejus retulit, addit v. 8. *Hoc est verbũ illud fidei, quod prædicamus.* Nos hujusmodi expositionis modum etsi non intelligimus, tamen, quia à spiritu DEI est, rectum esse credimus & verum. Etiam in verbis, quæ extant in capite secundo Geneseos, agnoscimus Cabalam. Quod enim ibi dicitur, *relinquet homo patrem matremque, & adhærebit uxori,* ex illo ignotum mortalibus sacramentum revelat idem Apostolus in capito quinto Epistolæ ad Ephesios: *mysterium hoc magnum est: loquor autem de CHRISTO & de Ecclesia.* Plura ejusmodi in illo luculento scripto sunt. Est enim profectò Epistola ad Ephesios plena mysticis atque abditis sensibus, id illi singulare contigit. Cæterùm haud credendum est, Cabalæ esse locum in solis legum libris. Latius enim ea res patet. Quidquid fatidici vatum libri, quicquid hagiographa continent, ejus est duplex significatio; una nuda, quæ פשוט rectè dicitur, altera obscura latensque, quam vel אגדתא vel דרש appellare licet, quia eruenda, vestigandaque est. Vetus est Rabbinorum verbum, אין מקרא יוצא מידי פשוטו אבל יש לו פשוטו עם מדרשו ואינו יוצא

יוצא מידי כל אחד מהן
Sentent iam duntaxat referre libet, ne nobis necesse sit βαρβαρίζειν. *Nusquam, inquiunt, scriptura est absque sensu simplici. sed habet pariter, ut mysticum, ita & simplicem. his duobus non est ut careat.* In octavo Psalmo, de hominum excellentia agitur, qui dominatum in cætera animantia tenent, & propemodum dii sunt terrestres. At D. Paulus ad Hebr. cap. 2. vers. 5. & 6. Davidem locutum ait de altero mundo, deque Christo, qui illîc rerum potitur. Nemini istud post natos homines in mentem venisset adeò diversa sunt. nunc nihil indagemus ultrà. expositio Cabalica est, hoc satis esto. Eadem arcana edoctus Matthæus fuit. Etenim beatam virginem, metu Herodis, in Ægyptum asportasse filiolum, & mortuo rege rediisse ait, eâque re effectum esse id, quod olim prædixerat vates. *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Atqui Hoseas, quidquid se versant fatigantque eruditi quidam interpretes, non de Messia, sed de populo Israëlitico locutus illic est, quem eduxit ex Ægypto quondam Deus, quemque filium suum non semel alibi, & primogenitum appellat. Itaque expositio, quæ apud Matthæum est, tota est mystica & Cabalica. neque aliter

profectò existimandum est, nisi vim facere apertæ orationi, aut fingere ipsi nobis quasdam chimæras volumus. Nihil nobis facilius esset, quàm illud multis argumentis evincere. Sed breves esse laboramus. Profectò, nulla res omnibus cordatis viris plus negotii facessit, quàm recta interpretatio testimoniorum, quæ ex lege & vatum ex libris in sua scripta transtulêre Apostoli. quippe multa aliena videntur atque omnino usurpata præter mentem Mosis atque vatum, quæ qui defendere aliâ viâ, quàm istâ, student, frustra sunt. Et tamen haud ignavè jam ante à præclaris viris elaboratum est, uti consonare omnia & quiddam habere convenientiæ inter se atque similitudinis viderentur. Sed pace eorum dixerim, non explevêre nobis animum. Nam qui hæc nihil nisi allusiones esse quasdam volunt, næ illi haud intelligunt se nimis frigidè excusare Apostolos. Cur enim citant Mosis & vatum verba? nempe, si verum amamus, ob hanc causam, uti fidem faciant suis scriptis. At quam fidem facient, si malâ fide usurpent authorum dicta? denique, si sensum eorum aut torqueant, aut, quod pejus est, pervertant? Adde, quod ipsi profitentur plerumque, se illos testes citare, &, factum esse illud, quod illi quondam vaticinati erant. Benè atque in tempore jam antè dixi,

clau-

clausum usque in eam diem fuisse sacræ scripturæ librum, cujus signacula solvit leo ille de tribu Judæ. Hoc iterandum fuit. Scitum est illud δὶς καὶ τρὶς τὸ καλὸν, *bis & ter repetatur quod pulchrum est.* Enimverò, leo ille, Messias est, qui divina vi atque quadam inspiratione Apostolis dedit mysticum intellectum earum rerum, quas nemo quisquam assecutus fuerat. Nos ea, ad quæ mens nostra imbecilla haud ascendit, sola admiratione veneremur: &, quoties causas rationesque istiusmodi probationum non cernimus, dicamus Cabalam esse, non illam ineptam Judæorum, sed hanc, cujus author Deus est. Hoc unum asylum superest, ad quod confugere licet. Secus, nodos video inextricabiles, & implexa ænigmata, quæ dissolvere haud opis est nostræ, sed nec in alio quopiam esse eam ingenii vim opinamur. Diximus de mystica interpretatione, quod sentiebamus. sed addimus, haud promiscuam eam esse, nec plurium, sed stare suis finibus. stat ea, inquam, intra Apostolos & Evangeliorum scriptores, quorum sunt commentationes θεόπνευστοι. Nam quod postea sancti Ecclesiæ antistites idem illud imitati sunt, alia res est. nullum enim eorum inventum probare cogimur, nisi probè nobis ejus intellecta ratio

tio sit. Ad Cabalæ divinitatem opus est, uti in hominis pectus vis cœlestis descendat. Non potest res tanta stare sine numine. Origenes, maximus sanè vir, in anagogis tantum sibi permisit, uti modum excesserit, neutiquam verecundè, at Augustinus & Hieronymus pudentiores fuêre. quare, ut nulla eorum commenta authoritatem obtinent sacram, ita sunt pleraque tamen pulcherrima. Vel illud Hieronymi; quàm luculentum est, quod ideo referam, quia ad legis arcana, de quibus diximus hactenus, pertinet. Differit super Matthæi verbis, quæ sunt in capite vicesimo & septimo. *Velum templi scissum est in duas partes, à summo usque deorsum. Juxta anagogen dicendum est, inquit, quod inclamante Iesu & emittente spiritum, velum templi scissum sit, & omnia legis revelata sint mysteria, ut, quæ prius recondita tenebantur, universis gentibus proderentur. In duas autem partes, in vetus & novum testamentum. & à summo usque deorsum: ab initio mundi, quando homo conditus est, & reliqua, quæ facta in medio, sacra narrat historia, usque ad consummationem mundi. Et quæren-*

rendum quod velum templi scissum sit, exterius, an interius? Mihi videtur in passione domini illud velum esse conscissum, quod in tabernaculo & in templo foris positum fuerat, & appellabatur exterius: quia nunc ex parte videmus, & ex parte cognoscimus. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc velum interius dirumpendum est, ut omnia, quæ nunc nobis abscondita sunt, domus Dei sacramenta videamus. Hæc & erudita sunt & piè excogitata. Sanè pleraque de hoc genere, quæ prisci Patres scripsere, plus genii habent, quàm Judæorum argutiæ. qui tamen homines, plurima cum habeant eruditionis præsidia, nihil intentatum reliquerunt. Nimium ineptiunt plerique, qui inter eos interpretati legem sunt, superciliosi magistri, qui errores erroribus tegunt, ne perpluant, & discipulos suos magnâ mercede unum hoc docent, *Nihil sapere*. Qui plurimos sui similes, hoc est, putidos & nugatores effecerint, ii primas tenent, & nomine admodum insolenti sese appellitant מרביצי תורה quasi tu barbarè dixeris, *Qui efficiunt uti lex recubet, hoc est,* quiescat inter eos, & sedem habeat in

at in sola gente Judaica. Est tamen eorum factio quædam cordatior. ii sunt Karraitæ, qui spretis hominum placitis, Talmudica præcepta pro nugamentis habent, & nihil admittunt, nisi sacri codicis contextum. Sed id hominum genus cæteris Judæis invisissimum est. Itaque, cum sint oppido pauci, sed ad unum omnes ditissimi, filias suas cum dote summâ vix dare nuptum queunt. Hoc, quia ab aliis proditum jam est, non referrem, nisi persæpe nobis movisset risum. Profecto usque adeò bonam mentem ejuravêre putidissimi mortalium, uti malint pecuniam, rerum reginam, spernere, quàm socerum habere non ineptientem.

CAPUT IX.

Quid de Messia perceptum cognitumve habuerint Hebræi in veteri Ecclesiâ. Tota res illa diligentius excussa. Quàm pravo more omnia ad artem & ad formulas adstringantur.

IN superioribus libris, cum Judæos, post Messiæ adventum, spretos posthabitosque à numine diceremus, demonstravimus causam ejus rei fuisse summam illorum incredulitatem. Et sanè quæ potuit esse desperatior perversitas, quàm quod oculis ipsi suis, suisque auribus fidem haud habuerint, cum aderant

rant jam non rerum testimonia signaque, sed res ipsæ? Utique hoc vindicandum ultricibus pœnis fuit. Nunc libet nobis postliminio regredi in ea tempora, quibus Messiæ beneficia per imagines modò figurasque, atque per vatum prædictiones significata quondam Hebræis sunt. Enimverò, cum insint in oraculis arcani sensus, cumque oppidò arduum sit mortalibus res futuras, nedum earum umbras, intelligere, diu illud inter homines eruditissimos disceptatum est, quid de summo salutis auspice speraverit olim crediderit ve antiquior illa Hebræorum natio? Habet ea res magnum momentum ad rectam interpretationem totius sacri codicis. adeò latè patet illius ambitus. est enim ubi Divus Paulus quædam diversa dicere videtur. atque eadem est velut discrepantiæ species in aliorum scriptis. Itaque excutienda hæc nobis sunt, haud sanè in transcursu. Juvat enim interdum philologorum spatia relinquere, & in his consistere, quæ sunt sublimioris contemplationis. Eatur, quò nos rerum magnitudo vocat. Nisi semel statuerimus, quod consilium in illis sequamur, semper æstuabimus. Dignus hic vindice nodus est. Et opiniones quidem aliorum non percensebimus. positæ enim in magna varietate sunt, & præterea, nemo dixit quod penitus

pla-

placeret. Nos nihil cuiquam detrahentes, mediam quandam ſecuti rationem, patenti via pergemus ad verum. Ac primò quidem de patriarchis deque vatibus dicamus, quos animi ſui fiduciam in Meſſia poſuiſſe, ſcientiãq; habuiſſe ſummi myſterii, utique ſcimus pro certo. Tantæ rei cognitio, quoddam beneficium ſingulare fuit, quod numinis quidem favor illis tribuerat, ſed omnibus haud ex æquo. Minus enim clarê hoc quidam ſciverunt, etſi ſciverunt tamen. Inter omnes, qui per illa tempora vixére, nemo fuit quisquam qui plus crediderit, quàm Abramus. Itaque de illo perquàm magnificè ait iſtud ſervator hominum, *Abraam pater veſter geſtivit ut videret diem iſtum meum: & vidit, ac gaviſus eſt.* Quid poteſt pulchrius excogitari? Agitabat ille animo omnia magna atque excelsa: ſed munimenta non habebat, quibus inſiſteret. orbitas enim ejus, quia ſine liberis erat, ſpernebatur. Id angebat viri animũ. Audivit vota ejus propitius Deus, & progeniem illi pollicitꝰ eſt, quæ latè regnaret. at ille ſtatim hinc altius aliquid mediatus eſt, & fore intellexit uti ex ſe Meſſias oriretur. ita enim Divus Paulus ad Galat. cap. 3. verſ. 16. interpretatur. *Abrahamo dictæ ſunt promiſſio-*

missiones, & semini ejus. Non dicit, Et seminibus, ut de multis: sed ut de uno, Et semini tuo, qui est Christus. In eodem ordine Jacobum, Davidem, atque alios quosdam, sed paucos, locamus. Quæ cæteris contigit ejusdem rei cognitio, obscurior fuit. idque significatum est illo Messiæ dicto, quod antea quoque citavimus. *Multi vates & justi cupiverunt videre, quæ videtis, & non viderunt.* Utique, quem venturum sciebant, cernere desiderabant. Hæc fides illorum fuit. Desideravit & Abramus. Hoc inter eos commune erat. At diversitas in eo est, quod vidit ille, quæ videre cæteris haud datum est. *Abraam cupiit videre, & vidit, lætatusque est.* Hæc Abrami felicitas profectò non vatum modò, sed angelorum quoque excessit sortem. De qua re nos certos facit Divi Petri isthæc oratio in epist. cap. 1. v. 10. *De qua salute inquisiverunt prophetæ, scrutantes in quod vel quale tempus prænuntius ille, qui in ipsis erat, spiritus Christi, declararet eventuras Christo perpessiones, & gloriam illas consecuturam. quibus patefactum est, eos non sibi, sed nobis ea administrare, quæ nunc annuntiata*

sunt

ſunt vobis, in quæ deſiderant angeli introſpicere. De his, qui ſanctæ gentis capita fuêre, quique futura vaticinati ſunt, ita habendum eſt, uti diximus. Atque id neutiquam obſcurum eſt. At multitudinem & vulgus piorum ſi cogites, jam exquiſitiore opus oratione eſt, uti expedias quid crediderint. Nobis haud committendum eſt, uti illo pacto ſequi videamur quosdam delirantium ſectarum duces, homines vaniſſimos & ſpiritu vertiginis actos, quorum opinio eſt, non eſſe Judæorum plebem transmiſſam in eum rerum ſtatum, in quem pios cunctos vindicavit Meſſiæ virtus. Planè enim contrà ſentimus. Certum eſt, indubitatumque, quod Apoſtolus ait Hebræis ſuis, in capite nono, *ob id novi fœderis mediator eſt, ut morte intercedente in redemptionem earum prævaricationum, quæ fuerant ſub priore teſtamento, promiſſam æternam hæreditatem acciperent, qui vocati erant.* Enimvero ait expiatum eſſe, quod antè deliquerant Judæi. Neque aliò pertinet, quod ſcribitur ad Galatas, in capite tertio. *Antequam veniſſet fides, ſub legis præſidio tenebamur, concluſi in eam fidem, quæ erat revelanda.* Hæc negare, id verò eſſet ad ſummum vecordiæ

diæ venisse. Non sumus tam imprudentes. Scimus illis obtigisse cœlestia bona. Sed de fide eorum, dispiciendum amplius est. Age igitur, primò consideremus, an non potuerint illis hæc omnia obtingere etiam sine sacra fide? Mox, ubi hoc palam fuerit, reliquum erit uti & fuisse in illis aliquam fidem, & cujusmodi ea fuerit, ostendamus. De priori capite sic statuimus; etiamsi multitudo nihil cognitum perceptumve habuisset de Messia, nihilo tamen minus cœlestem beatitudinem dari illis potuisse propter patriarchas, qui Messiam mente intuiti sunt, & fœderis hanc promissionem accepêre à numine, *Ego Deus vester & posteritatis vestræ.* Hinc persæpe Israëlitæ in sacro codice, cum veniam ab irato Deo, & insuper magna impetrant beneficia, cœlesti voce monentur, uti hoc totum acceptum ferant majoribus suis, Abramo, Isaco, Jacobo. Creber ille sermo est in Pentateucho, & in vatum scriptis. Porrò fœderis illius, quod cum patriarchis sancitum diximus, sponsor Messias fuit, qui ob eam causam à vate appellatur *angelus fœderis.* Quare, quod multitudini Israëlitarum data fic salus esset, propter Messiam data esset, profuissetq; hoc illis, quod majores eorum tantis promissis quondam habuerant fidem. Et verò, qui hoc diceret, nihil

nihil faceret insolenter, siquidem etiam benè esse infantibus illis existimamus, quorum nascentia fata mors abrumpit in vitæ limine. valet enim illis ad salutem pietas parentum, usque adeò certè, uti divus Paulus dicat, liberos, qui nati ex altero parente impio sunt, sanctos tamen esse propter alterius fidem. Locus est in epist. I. ad Corinth. in cap. 7. *Maritus incredulus sanctificatus est in uxore, & uxor incredula sanctificata est in viro. alioqui certè liberi vestri impuri essent. nunc autem sancti sunt.* Non ignoro equidem, extare scripta gravissimorum hominum, qui in infantibus, uti captus eorum est, inesse quandam sacræ fidei vim tradunt. Sed hoc tam fatuum est, ut flagris castigari dignum sit. vox Apostoli enim vox est ad Rom. 10. v. 17. ὅτι ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς *ex auditione fidem* esse. addamus nos, *etiam ab assensu*. Agant verò illi, quorum est istud delirium, & memoriam pueritiæ suæ quoad possunt, repetant ultimam. Sanè haud dicent se vel illo tempore, cum inter æquales primulùm ludere inciperent, quicquam magnopere compertum habuisse de summo religionis mysterio. aut, si dixerint, tum verò mihi incedant cum manicata tunica. Ita decet profectò. nam ab incunabulis sapiunt.

Cæte-

Cæterum, haud abs re eſt, quod Iſraëlitas cum infantibus compoſui. Cauſa enim, cur numinis juſſu in Arabum deſertis per Moſen lata lex ſit, hæc fuit, uti religionum ritus quidam cæremoniæque extarent, iisque ſe elementis infans ſolaretur populus, donec in terras veniſſet promiſſus majoribus ipſorum Meſſias. Præclarè Divus Paulus ad Galatas ait in hunc modum: *Lex transgreſſionum gratiâ addita eſt, usque dum veniſſet ſemen illud, cui facta eſt promiſſio.* Et paulò poſt: *Lex nos, velut pueros, manuduxit ad Chriſtum.* Sed apertiſſimè, in cap. 4. *Nos, cum eſſemus infantes, ſub elementis mundi eramus in ſervitutem redacti.* Ea elementa ibidem *infirma & egena* appellantur, quæ relinquere, & ſolidam veramque doctrinam capeſſere juſſi ſunt mortales, cum Meſſias veniſſet, quippe ſcriptum alibi eſt, *Mortui cum Chriſto eſtis & defuncti elementis mundi.* Quare, qui hodie ſuperſunt Judæi, non amplius pueri ſunt, nec ſub pædagogo vivunt. Atque adeò, non pertinent nunc ad eos illa beneficia, quæ olim rudi infantique plebi propter majores dari potuiſſe diximus. Vênit enim ille dies, qui virile quiddam

atque

atque consummatum ab illis requirit. Ex his quæ retulimus, constat, fœdus olim duple fuisse. Alterum cum patriarchis factum es idque sancivit Deus promissionibus, quæ d Messia sunt. Hinc illa sunt in epistola ad Ga lat. cap. 3. vers. 16. & 17. *Abrahamo dict sunt promissiones. pactionem autem con firmatam ante à DEO respectu Christi Lex post annos 430. lata non facit ir ritam, ut aboleat promissionem.* Et in commentariis Actuum Apostolicorũ dicitur *Nos vobis, læta portantes, annuntiamu eam promissionem, quæ facta Patribus est* Alterum fœdus cum multitudine pepigi Deus, sanxitque legislatione. In eo fœder pariter, uti in priore, promissiones quasdam fecit Deus, sed earum rerum, quas ideo de sperabat populus, quia vivere ex legis præ scripto non poterat. Conanti enim officie bat naturæ infirmitas. Itaque quod scripto Epistolæ ad Hebræos ait in capite octavo *Christus excellentius ministerium sortitu est, quo præstantioris est fœderis interces sor, quod præstantioribus promissis sanci tum est:* sanè illic novi testamenti pactio non componitur cum fœdere, quod datum patriarchis est, sed cum eo, quod diu poste

sancitum lege est. Locus ille obscurissimus est, & nisi commodè sic, uti jam subjiciemus, explicetur, tenebras offundet sacræ scripturæ. Enimverò ita res est. Novi testamenti tabulæ haud promittunt res meliores, quàm olim promissæ patriarchis fuêre, neque novum dicitur testamentum, quasi veterem pactionem cum Abrahamo factam abroget, sed quia illius vi aboletur alterum illud fœdus, quod CCCCXXX annis post priorem pactionem sancitum legibus est, in quo promissiones quidem fiunt populo, sed quas *deteriores* appellat Apostolus, quia conditionem illis adjecerat legistator, quam præstare nemo poterat, *Qui fecerit ea, vivet in eis.* At de Abrahamo, cui in priore pactione promissus Messias est, ait sacer spiritus, in Genesi, *Credidit, & justus habitus est.* Hæc cum hunc in modum de priori illo capite dici per quàm probabiliter possint, pergamus ad alterum, probemusque fuisse olim quandam fidei vim in multitudine piorum. Ac primò quidem, quæ in universum vulgus Israëlitarum credere necesse habuit, ea ferme istiusmodi sunt; Dei virtute res posse maximas & admirandas perfici: certa esse illius promissa: colendum illum non vultu & fronte, quibus simulatio facillimè sustinetur, sed animi obse-

obſequio : eam gloriam, eas opes eſſe pulcherrimas. Plura ejus generis referri queunt, cum ejus rei multæ ſint magnæque affinitates. Sed nos nullis terminis eam circumſcribimus. Ridicula ſuperſtitio eſt, de definitionibus ſemper ſollicitum eſſe. Quædam enim haud rectè limitantur. Ita rerum indoles fert. Profectò doctores umbratici, qui omnia in formulas includunt, ſæpe in arctum deſiliunt, unde pedem referre haud ſinit pudor, & incepti lex. Hinc diſcordia, iræque, & nulla modeſtia contentionis. Apoſtoli & Euangeliorum ſcriptores, ſi brevi uſurâ lucis ad mortalium cœtus redirent, mirarentur ad libros ſuos interpretandos tot eſſe analyſes methodoſque, & ex ſophiſtarum nugis tot inſanas moles convectatas. Divina quædam res eſt in eorum ſcriptis, horrida illa ſimplicitas, quam olim tanto quiſque felicius ſecutus eſt hercle, quanto propius tempora illorum attigit. Nunc, in hoc mundi ſenio, poſtquam intra famelicæ artis ſpatia ſtetimus, levibus atque inanibus præceptis effectum eſt, uti corpus divinæ ſapientiæ enervaretur & caderet. Sed non eſt hîc nobis declamandum. Ad fiduciam illam, quam in univerſum ponere in Dei virtute promiſſionibuſque debuit gens Iſraëlitica, pertinent verba diſertiſſima Divi Pauli in

epiſt

epist. ad Hebr. cap. 4. vers. 2. aut quocunque nomine appellandus is author est, qui epistolam scripsit ad Hebræos: *Nobis Evangelizatum est, sicut & illis. Sed non profuit illis auditus sermo, quippe qui fide contemperatus non fuerit apud eos, qui audierant.* Oratione usus est haud admodum adstrictâ. Nam, si veteres Israëlitas spectes, Evangelismum appellat promissionem quietarum sedium, quas in Cananæa sibi fore intellexerant ii, qui cum Mose Ægyptum reliquerunt. Illis autem sedibus plerique haud potiti sunt hanc ob causam, quia in vastissimo deserto, inter varios casus, rerumque inter discrimina, identidem in querelas quasdam & seditiosas voces erumpebat incauta mortalitas, neque durare fortiter, aut semet rebus servare lætioribus poterat. Paulò antè cap. 3. vers. 18. dixit divinus scriptor, *Quibus autem juravit, non ingressuros eos in requiem, nisi iis, qui non obedierant?* Nimirum hoc ait, exclusos fuisse *eos, qui immorigeri fuere.* Itaque fides, de qua ibi sermo est, fuit obsequium; incredulitas autem, contumacia erat & inobsequens affectus. Sed incredulitatis illius indoles manifestior est in illis verbis, quæ ibidem vers. 9.

& 10. scriptor epistolæ recitat ex Psalmo nonagesimo & quinto: *In deserto tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea, quadraginta annis. quapropter infensus fui nationi isti, & dixi: semper errant corde, neque cognoverunt vias meas.* Rursum verò ibidem, atque ex eodem Psalmo, alterum quendam meliorem que eruit Evangelismum, cui quisquis fidem haberet, is non Cananææ sedes animo contemplaretur, sed æternam cœlestemq; quietem, quam non Josua, sed Messias, summus rex, suis civibus conficit. Hoc est cap. 4. vers. 8. in illis verbis, *si Josua eos in requie collocasset, nequaquam de alio posthac die locutus fuisset. itaque reliquus est aliquis sabbatismus populo Dei.* Enimverò ait eos, qui Josua duce in Cananæam venerunt, tamen propterea non frui cœlesti requie. Atqui jam dixit eos per fidem venisse in Cananæam. Ex quo profectò palam fit, fidem eam, quæ in Messiam est, haud ex omni parte eandem esse cum ista, quæ in universum Dei adhibetur promissionibus. Certè quidem ipse Moses prohibitus tranquillis Cananensium sedibus est, quia numinis diffidebat virtuti, cum saxum feriret. Hæc fuit mera incredulitas

tas

tas. & expresse id scriptum est in capite vicesimo Numerorum. at idem tamen ille quantam spem in Messiæ meritis habuerit, discimus ex illis verbis cap.11.vers.26. *Moses majores divitias arbitratus est probrum Christi, quàm Ægyptiorum thesauros: conjiciebat enim oculos in mercedem, quæ sibi daretur.* Itaque quidquid de veterum Israëlitarum incredulitate in capite tertio & quarto dicit Apostolus, id verò cautè accipiendum est. Monet enim sui seculi Hebræos, magnopere providendum esse, ne illis ad capessenda bona cœlestia obsit sua incredulitas, quoniam profectò majores eorum, postquã Deum irritavissent, exclusi fuêre beata illa regione, quæ meliorem hanc cœlestemque patriam figurabat. Hæc est simplicissima interpretatio illius loci, ex quo nunquam fore speraveram uti me expedirem. Omnis iste sermo nihil aliud, nisi levitatem vanitatemq; Hebræorum significat. qui in Arabum desertis, vitio humani ingenii, sæpe lapsi graviter sunt, & mala sibi sua accersivêre. Quanquam haud fuit sanè majus animi robur in illis, qui terram promissam intraverunt, quique sacra illuc & religionum transtulerunt cæremonias. Extant de eo populo querelæ numinis adeò multæ, uti in vatum libris utramque

paginam faciant. Utique, si omnia persequi vellemus, magna nos circumflueret rerum copia. Sed breviter rem edisserit Sulpicius Severus, episcopus sanctissimus, &, Augustino judice, vir doctrina atq; sapientia pollens. Ejus verba, quia elegantissima sunt, huc transcribã. *Semper Hebræi*, inquit, *in secundis rebus immemores cœlestium beneficiorũ, idolis supplicabant: in adversis, Deo. Unde, cum reputare in animo soleo populum tot beneficiis Dei obligatum, tot cladibus, cum peccaret, coërcitum, expertumque & misericordiam & severitatem DEI, nequaquam fuisse emendatum, & cum semper veniam erroris acciperet, semper peccasse post veniam: nihil mirum videri potest, Christum ab his non esse receptum, cum jam inde ab initio toties in dominum rebelles deprehendantur. magisque mirum est, illis semper peccantibus, nunquam DEI, si quãdo eum imploraverunt, defuisse clementiam.* Satis diximus de fide, quam in universum Dei verbis commodare vetus Hebræorum debuit populus. Nunc tandem, quod caput rei erat, etiam illud dicimus, plebem piorum olim, antequam Messias venisset, de

Messia-

Messia quiddam certum cognovisse atque credidisse. Id demonstrari paucissimis quidem testimoniis, sed demonstrari tamen potest. In capite quarto Evangelii, quod scriptū à Joanne est, muliercula Samaritana ex communi & recepta pridem hominum opinione, Messiam, quem venisse ignorat, sic affatur. *Novimus Messiam venturum, cum venerit ille, omnia nobis annuntiabit.* Erant Samaritani residua pars Israëlitarum, quos à Judæis olim Hieroboamus avulserat, itaque ignorare non poterant quod vulgò cuncti Hebræi super hac re senserunt. Luculenter Apostolus in capite undecimo epistolæ ad Hebræos, fidem eam describit, cujus vim ingentem in omnibus piis fuisse ait. Ejus descriptio est istiusmodi, *fides est illud, quo extant, quæ sperantur, & quæ demonstrat, quæ non videntur.* Subjicit exhinc, *ob hanc elogio ornati sunt prisci illi.* Post hæc, omnis ævi fastos percurrit. Fidei autem hujus laudem non summis modò populi ductoribus, sed plebi quoque Israëliticæ tribuit, quæ Dei jussis obsecuta, Ægyptum reliquit, ait enim: *per fidem transiverunt rubrum mare, velut per siccam terram.* Sanè non possumus cogitare populum illum corpori

tantùm & sensibus fuisse deditum, cum eadem fides illi adscribatur, per quam alii heroës, qui in illo capite recensentur, Messiam & cœlestia contemplati sunt. Extat hercle ibi cap. 11. v. 26. illud quod de Mose jam recitavimus, *qui divitias putavit esse probrũ Christi.* Et de aliis ibidem dicitur; *Secundum fidem mortui sunt isti omnes, eminus promissa conspicati, ac professi se hospites & advenas esse in terra. meliorem enim patriam expetebant, hoc est, cœlestem.* De Josepho quoque illud ibidem haud de nihilo est; *Per fidem Joseph moriens de egressu filiorum Israël meminit: deque ossibus suis mandavit.* Enimverò sciebat ille fore, uti in Cananensium sedibus olim Messiæ infantia vagiret, itaque quiescere illic sua ossa voluit. Alioqui valde hæc profectò inepta solicitudo fuisset hominis sapientissimi. Quid enim interest quo loco sepeliâre, cum nec illud tuâ intersit, an sepeliâre? Semel hoc beneficium dedit morientibus Deus. cœlo teguntur, quos urna non tegit. Mæcenas, cæterâ vitâ mollissimus, hoc unum viriliter dixit.

Nec tumulum curo: sepelit natura relictos.

Non

Nondum illud retuli, quod amplissimis verbis de plebe Israëlitica scribit ad Corinthios D. Paulus in 1. epist. cap. 10. vers. 3. & 4. *patres nostri omnes eandem escam spiritualem ederunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. bibebant enim ex sequente spirituali petra, petra verò erat Christus.* Etiam, quæ sequuntur mox, sine piaculo non possunt omitti: *Ne tentemus Christum, sicut quidam patrum tentarunt & à serpentibus perierunt.* Jam pervenisse ad calcem videbamur, cum incidit in mentem nobis, nondum rem omnem nos enodavisse. Etenim extat Divi Pauli oratio ad Corinthios, quæ confutare id omne videtur, quod hactenus dictum à nobis est, Verba sunt in 2. epist. cap. 3. vers. 13. *Moses imponebat velamen faciei suæ, ne intuerentur filii Israël εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου, in finem ejus, quod aboletur.* Jam dubium neutiquam est, quin velamen Mosis, cæcitas sit Judæorum. *τὸ καταργούμενον, est lex, cujus vis nunc cessat.* finis autem τοῦ *καταργουμένου est Messias,* de quo scribitur ad Romanos cap. 10. vers. 4. τέλος νόμου Χριστὸς. *finis legis est Christus.* Sed profectò hæc res nul-

nullum momentum trahit, neque causæ est, cur sententiam mutemus. Non enim ait eruditissimus Apostolorum, Judæos nihil de Christo cognovisse: sed hoc vult, nescivisse eos quodnam fuerit Dei consilium, cum legem ferret. Lex enim cæremoniæque omnes Christum spectabant. idque erat mysterium admirabile, & quod Judæi de plebe, olim haud intellexêre. & tamen venturum Messiam, atque res lapsas fessasque restauraturum didicerant cuncti ex vatibus utique, non ex lege. Hæc nos, quæ in sacro codice observavimus de re intricatissima, ingenuè sic publicare neutiquam veriti sumus. Diximus autem neque omnia, neque nihil. De singulis operosè disputare, atque argutias serere, nostrum haud est, sed nec cujusquam sani hominis. Non debet cœlestis sapientia in has angustias ex sua majestate detrahi. Nec verò ii ipsi, quibus hoc facere cura est, quidquam magnopere proficiunt. Nihil enim sibi, nisi flexus disponunt, quos cum magna molestia debeant relegere.

FINIS.

